

VIII, 280.

B. 5140.

MÕTTEID
VALMIVAST
INTELLIGENTSIST

E. YLIOPS. VELJESTO VALJAANNE

ODAMEES/CARL SARAP/TARTU

MCMXXIII

10143

MÕTTEID VALMIVAST INTELLIGENTSIST

E. YLIÖP. S. „VELJESTO“ VÄLJAANNE

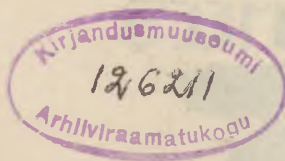

ODAMEES

ODAMEES / CARL SARAP / TARTU / MCMXIII

Kirjastus-Yhisuse „Postimehe“ trykk, Tartus 1923

SISUKORD

Aug. Anni: Meie ilmast ja meie ilmavaatest.

Alfred Koort: Meie rahvuspoliitika kõlbline ideaal.

Harri Moora: Eesti praegusest rahvuslusest.

Harri Moora: Meie rahvuskultuuri kysimusist.

Julius Mägist: Eesti „seesmine ylesehitus“ ja meie vilistlaskund.

Aug. Anni: Maakundlike üleõpilaskogude eeskujudest ja põhimõtteist.

Aug. Anni: Millised peaksid olema meie üleõpilasyhingud?

Lisa: Vastused ringkysimusele vilistlaskunnas: mis arvatakse meie üleõpilaselust ja selle ülesandeist?

MEIE ILMAST JA MEIE ILMAVAATEST

Kõige parem on rääkida asjust, millesse mitte pole syvendund. Kõige kergem on sihitleda ja arvustada algajail, alles hilja juuretulnuil.

See on paradoks, aga selles on siiski ka tõtt. Algaja pole tuimendet rutiiniga, juuretuli ja on vaba senistest ryhmitustest ja ryhmavaateist. Ning kaugemalt vaadates võib siiski ehk paista ka laiemaid perspektiive.

Alguses oli kysimus. Ja kysimus oli vaimu juures ning oli vaim. Aga kysimusest sai tõde ning tegu.

Et tõde leida, tuleb asjule läheneda aktiivselt kysides, parem veel kui, vähe tutvudes, juba hypoteesiga. Kui see pärast osutukski valeks — see on siiski abiks olnud tõsiolude eritlemisel.

Iseäranis aga: omaleitud, õigem, teadlikult omaksvõetud tõed on kõige meelespysivamad ning ainult viimaseil on suurem teoleviiv väärtus.

Seepärast on algajaile lubatud oma kysimine ja oma seisukohavõtmine. Olgu see lubatud siis ka selle raamatu kirjutusteks.

*

*

*

Algajaile, noorusele on lubatud kõnelda ka veel yldiseist asjust ja vaa-
teist — enne spetsiaalsusse syybimist. Kui see ei synni nyid, siis kyll
vaevalt kunagi.

Yldisena ei saa mingi käsitus olla muud kui enamvähem pääliskaudne,
definitsoonides ebatäpne ja ebaõigegi. Kuid ka sarnasena oleks see siiski
teatavaks terviklikuks yldeelduseks, yldkavaks, kust edasi võiks areneda
yksikasjalisem.

Ainult nooruse vähenõudlikkus on meile annud julguse kõnelda nii
mitmeist asjust yhe joonega. On paratamata, et sääljuures võib olla palju
eksitud. Kuid muidu jääks vist kyll yldse välja ytle mata see, mida siin
taotellakse: yhtlane, kuigi vähetööteldud süsteem. Meil on hoiatavaid eeskujusid
sellest ytle mata - jäämisest. Ja meie oleme tunnud seda suure puudusena,
vaadates möödund ajajärke.

Käesolev kirjutus on tekkind ajajooksul yhele isikule, selle oma ymbrust
selgitada pyydes; ta on isiklik — aga vahest avaldab ta siiski ka osa kaas-
põlve samasuguseid otsimusi ja tulemusi. Neid fikseerida, yhtlasi (ja
vahest kõigepäält) abiks olla kaasaegsele noorsoole tema ilma-
vaate kujunemisel, vähemalt aga puudutetavate probleemide yle mõtteid
liikuma panna, vaidlusi äratada, ka oma eksimustega — nii oleks selle
kirjutuse siht.

*

Meid ei rahulda Eesti praegune õhkkund ¹⁾, ei, kahjuks. Meie ei leia yhtki
voolu, mida võiksime tunnustada omaks täielikult. Ega rahulda mitte yksi
seltskund, kes meil suuremalt osalt yldse systemaatsemalt oma arengu sihti-

1) Tarvitame siin raamatus ja yldse oma edaspidistes kirjutustes — kond liidesõna
asemel i pool — kund, gen. — kunna. Kuna see liide uuemal ajal õige produktiivseks
on saand, tundub ikka enām võõristavana ja pahandavana tema oblikvakäandeline kuju —
konna, mis inetult segab kujutlust oma synonymse „konna“ tähendusega ja vahel isegi kahe-
mõttelsust võimaldab („yliõpilaskonna teguviis“, „inimkonna pyyded“ võivad olla ka söimu-
sõnad). U kirjutamine siin on keeleliselt kõigiti õigustet: ta on algupärasem keeleajalooli-
selt, esineb soome- ja sugukeelis, osalt eesti murdeis ja vanemas kirjakeeleski.

Albumi Toimkund.

dest ei mõtle, vaid ka „voolu“ nime õigemad kandjad, intelligentsemad, vaimuinimesed, voolude juhid.

On, nagu kehtaks edasi ainult sama vastolu, mida omal ajal võis nimetada „Postimehe“ ja „Noor-Eesti“ vaheliseks, ainult arenend on kumbki. Muidu — muidu ei näi olevat yhtki teist voolu, kes oleks omandand kindlama ilme.

(Tallinna, päälinnanagi — see on endiselt ainult rahvusvaheline angel-dajate, äri ja lõbu linn, lokaalide ja perekunnalehtede linn, kes ei viitsi tegutseda nii „väheoluliste“ asjadega nagu miski laiem ideoloogia või yldse ilmavaade. Viimane on ikka olnud „väikekodanliku“ Tartu asi, Tallinnas tehakse ainult äri ja poliitikat, raha ja karjeeri! Ja ikka enam on see Tallinna vaim hakand levima ka mujale. Kui Tartugi vaikib, siis on väsind vaikus yle terve maa.)

Ei, meie pole rahuldet juba paar aastakymmet meie „rahvusliku kultuuri“ eest seisjate „vanadega“. Meie tunnustame paljus õigeks nende sihid ja pyyded — kuid ise asi on siht ja ise on teed — ja kõigepäält, ise on inimesed ja nende kultuuriline tasapind. Neil võib niipalju praegugi olla õigus — aga kuidas tundub meile ometi: kui vähe on siiski sellest „eduerakundlikust kultuurist“ praegusele noorusele! kui õre, kitsas ja vähe-põhjalik on see vaateilm!

Pea täiesti on vaikind selle põlve laiemat ilmavaadet ja kaugemaid sihte eritlev juhistik. Isegi täiesti samale teele astuv noorsugu peaks endast palju tuld leidma, et täita vanu vorme uue sygavama vaimuga.

Meie, 1900. ymber syndind sugupõlve sympathyad viivad meid kahtlemata rohkem meie eelkäinute noorte poole. Kuid imelik kyll, meile tundub, nagu ei vastaks ka nende vaated enam meie kõigile nõudeile, nagu needki ei suudaks meid ära hoida vähemalt kaalumast ja otsimast ise.

Näib, nagu jääksid ikkagi iga sugupõlve edustajad alatiselt samadeks, millisteks neid moodustasid nende esimesed pyyded, vastolud ja võitlused ilma astudes. Mida kiiremalt muutuvad välistingimused, seda tihedamalt, kiiremalt peavad ka yksteisele järgnevad noorpõlved moodustama oma ymbrusekohase ja ajakohase sihitelu, seda lyhemat aega on neil tarvitada edasisõidu eelkäijate ideestiku vanavett.

A. 1900 ymber tõusnud rahvuspoliitilise ja a. 1910 ymber kirjanduskultuurilise renessaansi läbiviijad ja kandjad kannavad ja teostavad oma ideid muidugi edasi, neid ka iseseisvale Eestile kohandades.

Näib ometi, nagu ei oleks sellest kyllalt; nagu nõuaks sootu uus olukord pääle endiste siiski ka osa ysna uusi inimesi. Selleks võiks saada ja sellepärast ka peaks kõigepäält saama muidugi see sugupõlv, kes ellu on astund yhes iseseisvusega. Vabana rõhutu kartlikkusest ning tagakiusatu väikseist vihkamistest ja eitamistest peaks ta aimama teistest värskemana uue olukorra „kõige tähtsama“, juureldes mõistma, aga ka instinktiivselt tundma, mis nyyd ja tulevikus meil kõige enam tuleb karta ja kõige enam pyyda. Vabaduse ja iseseisvuse vaimu kohaselt peaks ta kujundama kogu oma mõtteilma, oma hinnangud ja ihangud.

Kuigi tegelikult iseseisvusesõja kandvam aines, kuigi oma yldtundega vist kyll ka praegu samal teel edasi astudes, pole see sugupõlv end siiski veel kyllalt leidnud mõisteliselt, pole kyllalt oma soove ja sihte eritlend ega korraldand kindlaks ilmavaateks.

Selle otslemised on end ilmutand siin-sääl ajalehis, siin-sääl noorsoo yhinguis ja „Uudismaas“. Kuid ei või öelda, et see oleks saavutand juba mingi suurema ajakohasuse, iseseisvuse ja põhjalikkuse. Puuduseks on eriti olnud see, et vanem, kypsem noorsugu pea millegagi pole nooremaid toetand, et nähtavasti yliõpilaseks jõudes suurem hulk ka juba on kaotand oma otsimisvaimu ja valminema hakand ainult elumõnutsevaks vilistiks. Oma ylesande, vaimlusele äratuse asemel on yliõpilaspõlv, on nähtavasti suurem osa meie yliõpilasyhinguid saand just vaimlust uinutavaiks! See nähtus on kyllalt karjuv oma vaikusega!

※

Valuliselt tundub vahel yldse: meie praegusel noorsool pole kyllalt värskeid, kyllalt kandvaid, kyllalt töölekihutavaid ideid. Isegi nii tundub see, et lugedes näit. M. Lepa hiljuti ilmund „Mälestusi“ 1905. j. j. aastaist, peagu öelda tahaks: meie praegusel noorsool pole neid enam isegi niipalju kui siis. Need võisid olla lapsikud, seekord, aga nad olid siiski aated, nad tegid inimese uskujaks ja seega suureks, enesest vähe-hoolijaks ja seega hääks ning ilusaks. Ja eriti: nad äratasid liikvele tema mõistuse kui ka tema tunded, viisid kogu ta vaimu aktiivsusele. See on isegi kyllalt suur väärtus; kõigepäält see teeb inimese seks õigeks.

Nii on iga aade väärt juba sarnasena — kui aade, kui miski, mis ylemal on igapäevasest, ainelisest, labasest, väiklasest, isiklikust. Olgu see milline tahes — see õilistab, ylendab ikka.

Olgu see miski usuline või poliitiline, monarkistlik, demokraatlik või kommunistlik, rahvuslik või kosmopoliitlik, filosoofilis-eetiliselt: dualistlik või materjalistlik-monistlik, — sel on ikkagi suur väärtus, niipalju kui see tõesti on aade, s. o. midagi, mis näitab ette kaugemaid sihte ja ylesandeid, mis on seotud seevõrra tundega, et see tunne ka ajab teole, paneb unustama ymbruse ja oma enese väikeasjad, unustama tähtsusetu. Kus aga pole midagi, kus pole sihiks muud kui võimalikult mõnusalts „ära elada“ — kui palju kergem on säääl laskuda ära elama ainult loomana, tehes oma tööd ainult leivatööna.

Nii, et olla aade, peab mingil mõttel olema suur tundeväätus, suur jõudevabastav potents, suur mõjuvus inimhengele. Selleks ei saa mitte iga mõte, seks peab selle taga olema palju reaalseid faktoreid, harilikult eriti sotsiaalsel alusel. Iseäranis soodus tunde tugevnemiseks on selle paisutus mingi selgesti tunduva vastolu läbi, välispuuduse või välistakistuse läbi. See tunde kyllus võib tihti viia fanatismile ja olla eitetav, aga kõigepäält viib ta vähemalt aktiivsusele ja on seega ikkagi enam jaatetav kui ykskõikne piselutsemine.

Võttes isegi asja nii puhtpragmaatiliselt, tundub juba hallina meie praegune seltskond ja ka noorus. Kas on see lihtsalt füsioloogiline väsimus pärast sõja pingutusi? Kuid kuidas võis see olla nii yldine, ega siis kõik nii väga olnudki pingutat? Või on meil liig vähe vastolusid, liig vähe puudusi, et sünnitada „suurt tahet“? Või on syy kõigepäält selles, et ei osatagi näha ideaalsust palju kaugemal käesolevast reaalsusest, et ollakse küllalt rahuldet ka juba praegusega, kuna polegi rohkem oodatud ega kujuteldud?

Vist kõike osalt.

Kättevõidetud — õigem, ka kätteõnnestund — iseseisvus on tõesti toond kaasa mõndki rahuldavat. Rahuldus aga viib alati iha lõtvumisele, langemisele, passiivnemisele, see on juba kord psühholoogiline fakt; ka väike rahuldus, ka siis, kui veel paljugi ihatavat ees nähakse.

Iseäranis aga siis, kui ei nähta eeski enam palju tähtsamat. See maksab iseäranis rahvusaate kohta, nii laiema iskihtides ja ka teadlikkude, aga pääliskaudsete „rahvuslaste“ juures, kes oskasid kujutellagi ideaalina ainult välimist, ja nyid, see välisvorm saavutat, enam ei teagi ihata suuremat muud. Iseseisvus, välisvorm, mis endast ainult on soodsaim sisearengu võimaldaja, tähtsaima: kultuuri, iseseisva kultuuri võimaldaja — see on saand küllalt rahuldavaks juba palja välisvorminagi. Nii ei esine rahvusaade paljude juures enam mitte suure töölekihutajana ja õilistajana;¹⁾ võiks vahest tuua näiteid, kus see on viind koguni kultuurilise tagurluse pooldamiseni, või jälle aktiivsenagi ainult kaunis kahtlase välisasjade taotluseni. Teiseltpoolt on aga selle aate ilu ja mõjuvust kahandand ka praegusegi korra teatavad, tihti ka paratamatud varjukyljed, mis, nagu ikka, kallutakse tegema ka aate enese varjukülgedeks.

Rahvusaade aga kui kultuurtööle juhtiv aade on meil nähtavasti veel liig vähe selgesihiline ja võimas. — Teine suure individuaal- ja rahvuspsühholoogilise mõjuvõimuga aade, sotsiaalne, näib samuti palju kaotand oma jõust. Osa nõudeid näib olevat rahuldet, osa pärast käib võitlus enam argipäevne, ametiyhisuslik; „sysi hõõgub“, aga kõigi silmi enesele pöörvat lausatuld ei ole. Probleem ise näib kogu Euroopas seekord jälle jäävat lahendamata; jätkub jälle „vana moodi edasi“, kauemaks või lyhemaks ajaks, kes teab? Yhtlane väerind sotsialistlikus liikumises on muutund tihti täieliseks sõjaks, siseväerinnaks eri voolude vahel. Venemaa õnnetus mõjub halvasti, kuna idee teostamise nurjumine toob ikka ka idee enda lõtvumise. Võib olla, tuleb palju veelgi revideerida ja ymbertõutada sihikujutlusi, põhimõtteid, taktikat ja — kasvatada inimesi. Võib olla, järgneb pärast mõneaeget reaktsiooni ka nyid „suure“ revolutsiooni aastaille teisi väiksemaid, vahest aga õnnestub ka mingi muu tee, kes teab?

Igatahes peame konstaterima, tõdema, et ka see probleem ilma vaatamise probleemina nähtavasti vähe meeli liigutab Eesti noorsoos, seega veel vähem kihutab otsekohesele kultuurtööle. Noorproletaarlased kiitlevad

1) õilistama — veredeln; õilne, õilse — edel, suursugune, „jaunis“.

kyll, nad olevat ainuke idealistlik noorsugu Eestis, kuid nähtavasti võib nende vaadete äärmuse ja eriti rahvusvaenluse juures neil siiski suurem mõju olla ainult otsekohesest töölisnoorsoos, vahest ehk ainult suurtööstuse töölisnoorsoos, kus puhtmajanduslikud küsimused varjavad kõik teised. Ja seepärast näib nendegi mõju kitsastes raamides hoidvat ikkagi reaalsed vahekorrad, mis meil ju teatavasti, ka marksistlikult öeldes, veel välja arenemata: kolmneljandikku elanikest elamas kylas, aktiivne vabrikuproletariaadi hulk otse uppuv „väikekodanlaste“ ja talupojarahva revolutsiooni- ja kollektivismi-vaenulisse massi jne.

Ei ole need vahekorrad väga omased huvitama ja vaimustama yldse sotsiaalsest probleemist ka „valgekaelist“ intelligentsi laiemal määral. Kes sotsiaalsete vastolude teravust mitte pole läbi eland oma lapsepõlves, kes neid ka pärastpoole ei näe ega tunne just igal sammul, sellest on arusaadav, et ta kogu küsimust mitte ei võta omaks tähtsaimana, kuigi vahest jaatab selle tähtsuse suurust yldse, eriti teistes maades ja olukordades. See näib aga käivat just suurema osa meie tõusva haritlaspõlve kohta.

Need kaks aadet, oma rahvuse ja selle kultuuri tõstmise ning sotsiaalsete vahekordade õiglustamise aade on aga ometi praegusel ajal kaks kõige mõjuvõimsamat ja ulatuslikumat.

Teistest samasugustest võiks mainida vahest veel usulisi, kristluse aateid, mis samuti ju võivad iseenesest olla häiks kasvatajaiks ja kultuurjõudude äratajaiks. Et nad aga seda meile mitte ei oleks, selleks on balti pastorid otse suurepäraselt töötand! Ka praegune kirik pole palju suutnud kaotada seda ykskõiksust ja halvakspanu, mis nii tema vastu on kasvand, iseäranis suurel määral haritumais kihtides.

Teatud kristluse elbumist viimasel ajal võiks, ka akadeemilistes ringkondades, ju vahest tõdeda, kuulub ju näit. Tartu kristlik üliõpilasyhing tegutsend vahest kõige enam yldilmavaatelistele küsimustega, aga seegi ei näi vähemalt niipea veel jõudvat panna laiemaid hulki kaasmõtlemale, veel vähem tegudenigi kaaselama. Selleks olekski vaja enne liig palju puhastustööd selle liikumise oma ideestikis.

Mis aga kõige halvem, yhes nende erisihiliste aadetega on õige võimetud ka eetilised yldse. Kus enne oli vähemalt tagasihoidlikkus, on tihti nyid sõdade ja revolutsioonide tuimendet hulgis ysna avalik toorus. Kus vahest enne oli vähemalt peidetud „patt“, aga siiski „patt“, näib nyid olevat „vabadus“ kõigeks. Vana „moraali“ on õigusega palju naerdud ja teda on palju juba kadundki, uut, kõrgemat moraali, mis ju ainuyski õigustaks vana mahajätmist, pole aga ka veel omandet. On pidand ise moraliseerijaiks saama need, kes enne ikka „moraliseerimist“ eitand. Aja toodud ymberhindamiste läbi on ka eetiline traditsioon nõrgendet, ymberhindamist põhjustavad uued, kõrgemad väärtused pole aga veel kyllalt tema asemele saand tegu juhtivaiks tähtsusteks, pysivaiks, sisseharjund motiivideks. Ja seepärast läheb iga soov teoks ainult „väikseima vastupaneku sihis“, lihtsa mõnusususe sihis!

Nii näib, nagu oleksid kõik juhtivad aated nagu vananend, ununenend, seginend, lamunenend, oma aktuaalse teravuse, oma teoleviiva kire kaotand.

See võib kergesti viia kogu elu lamenumiseni. Ta ongi selleni viind suurema osa meie seltskunda.

Selle languse vastu (võib olla, ehk osalt liig vähe selle põhjusi mõistetult) — on püütud elustada protestivaimu ja idealismi eriti osa meie kirjanikkude poolt, kes ju arusaadavalt kannatavad selle vaimlise passiivsuse all kõige enam.

Ei või ometi öelda, et sel oleks olnud väga suuri ja laialisi tagajärgi. Tulistele sõnadele järgnes vähe otsekoheseid tuldvõtjaid; kõige enam nähtavasti äsjaärgand koolinoorsoo hulgas. Mujal leiti kaebused liialdusiks ja „omakasuppydlikeks“ hädaldusiks, sydisteti kaebajaid endid senni ideetu hedonismi ja ebamoraalse maitsemisvoolu levitajaiks ja kaitsejaiks, praegust protestlust ainult kassiahastuslikuks moraliseerimiseks, lihtsalt viljatuks eitamiseks või isegi enamlikeks riigivaenluseks. Ja enamasti arvati sellega yhtlasi olevat likvideeritud ka kogu asi ise!

Ei taha hakata arutlema põhjusi, miks võeti ja veelgi võetakse nii tuimalt seekordne kirjanikkude idealism, mida ju neilt muidu ikka nõutakse. Ei taha otsida, kui palju on syydi kumbki pool. Oleme kyllalt kuulnud, kuidas „seletada“ ja mis „olud“ on põhjustand ja tingind meie vaimlise loiduse sõja ajal ja veel nyidki. Paljast „seletusest“ ja jälle rahuldusest pole kasu, kui häda edasi kestab. Vaja on normatiivset tahet: see peab muutama, see peab nii minema ja olgu tervitet kõik, mis selleks kaasa aitab!

Meie tõdeme siingi ainult: meie seltskund ja ka yliõpilaskund ei ole vaimliselt liikvel kyllaldasel määral, temal on vähe juhtivaid aateid ja neilgi ei ole kyllalt teoleviivat potentsi. Vaja on kõik teha, et need elbuks enam mõjuvaiks, et need paneks tahtma ja mõtlema enam yldsusest! Vaja on ära kasutada kõik aated, et tööle panna, et yldse liikuma panna vaimu! Ning vaja on kasutada kõik vaimu liikumised ja töötlused, et areneks see yks, kogumõiste kõigist hyvedest — kultuur!

* * *

Kui olekski nii, et me ei tea midagi (filosoofilises mõttes) absoluutselt ega kogu ulatuses, ning seda mitte yksi loogilises tunnetuses, vaid ka eetilises! Isegi siis — me teame ometi, et miski taju on õigem kui teine, mõni tundmus kõrgem ja mõni väärtus suurem kui teine.

Kui olekski nii, et „kosmilisest seisukohast“ võetuna lõplikult kõik on ykskõik — meie tunneme siiski, et meile see pole mitte nii. Kui olekski tõsi, et ei tea absoluutset tõde sihtides ega teedes — see teadmine, mille annab meile meie mõistus ja tunded, on kyllalt veenev, et näidata kyllaldaselt, mida ikkagi tarvis ja mida võime teha.

Meil ei tarvitse uskuda millessegi nii, et see meil mõistust pimestaks ja sisetundu vägistaks. Aga meie usume siiski niipalju, et meil jõudu on

tegutseda, s. o. yldse elada; veel enam, et meil jõudu on töötada kaasa yldsusega, kultuuriga, s. o. elada kõrgemat elu. Meil on vaja usku, ja seks on meil vaja võimalikult palju n. n. „absoluutseid“ väärtusi, kindlaid hinnanguid ja muutumatuid sihte.

Me ei tea vist ka küllalt absoluutselt ja täpselt, mida õieti peame mõistma sõna „kultuur“ all. Kuid meie usume, et see peab tähendama inimeste elu peenenemist, õilistumist, rikastumist, ta vormide ylevamaks saamist, arengut nende tunde väärtuste sihis, mida endas nimetame „kõrgemaiks“, s. o. loogilis-tunnetuslikkude, esteetiliste, sotsiaaleetiliste (= altruistlikkude ehk kitsamas mõttes eetiliste) ja religioonsete.¹⁾

Meie usume, et see kogu inimkonna õilistus peab minema iga üksiku inimese õilistuse kaudu, tema individuaalse dispositsiooni (eelkalduvuse) järele, ja et see kõik võib syndida ainult yheskoos ymbrusega ja kaasinimestega. Seega usume meie individualismi, aga ka kollektivismi, rahvusindividualismi, aga ka kosmopolitismi.

Mis puutub aga selle saavutustesse, siis usume kõigepäält oma mõistusse, mis meile neile sihtidele vastavalt igal juhusel peab selgitama „kõige õigema“.

Meie ei tea paljutki veel kindlasti — kuid me ei häbene seda tunnistamast. Meie arvame, et nii väga vajagi pole juba vara „kindlat“ vaadet, — kui see toob kaasa ka selle vaate pääliskaudsuse, kitsuse, sallimattuse teiste vastu, kui see toob kaasa — vale. Kui me ka ei tea küllalt oma, siis pyame vähemalt hoiduda ka eelarvamistest, mis meid ei laseks maailma näha küllalt õigesti, ega ise otsustada küllalt ratsionaalselt.

Näib, nagu oleks kogu Euroopas tulemas poliitilise reaktsiooniga kaasas-käiv vaimlinegi pettumuse ja väsimuse aegjärk. Kyll on meie olud sootu teised kui sääli, suurmail, kyll oleme meie ikkagi võitnud nii palju uut ja avaneb nii palju uusi tehtavaid meie uutes vormides, kuna mitmed võitlejad suurrahvad ainult oma endisel teel tagasi on visatud ja nähtavasti mõtlevad olnut lihtsalt korrata. Kuid meie oleme siiski liig seotud selle Euroopaga, et täiesti võida kõrval olla selle liikumisist ja seisanguist. Ning on ju ka meie seesmine arenguaste ikkagi kalduv teatavasse paigalpysimisse pärast suurt välist edasitormamist.

Kui see aga nii ongi, ja meil määratud oleks Euroopas elada ajal, mis oma tendentsilt vastaks „Pyha Liiga“ ajale pärast Prantsuse revolutsiooni-aastaid yhe aastasaja eest, siis jääb meil ometi kasutada ka välisseisangu

1) Asume siin ja kogu tööski n. n. emotsionaalse eetika alusel nagu seda edustavad näit. Scheler, Spranger j. t., mille järgi eetilisel talitada tähendab üldse endas tuntud kõrgema väärtuse järel käia. Seega yhendab see oma alla niihästi altruistliku kui ka intellektuaalse, religioonse või esteetilise tyypi eetose, lubades eetilisena iga väärtuse valiku, mida keegi sygavalt ja elavalt tõesti kõrgeimana tunneb. Eetiline on seega ka näit. esteetilise väärtuse valik sotsiaaleetilise asemel, kui esimene teataval juhusel tundub tõesti kõrgem kellegi sygavama sisetunduse järele. Eetiline kultuur selles mõttes sisaldab endas siis kõikide tyypide eetose ja võib tõega nimetat saada kogu meie arengu mõtteks ja sihiks.

aja häädusi. Ja viimaseidki on. Pole ju päris põhjata ka konservatiivsete rõõm meeleolu „kainenemisest“. Mida vähem energia pääseb välisele tegutsemisele, seda rohkem ta käändub sisearengule. Jääb võimalikuks kultuurvaranduste loomine ja hariduse levitamine, pinna valmistamine uutele ideedele ja uutele vormidelegi, kõigepäält aga ka nende ideede revideerimine ja uuesti väljatöötamine, nende yle võimalikult objektiivne mõtlemine. Liig suur tahe takistab seda, juhib otse teole. Tegu on ikka yhekylgne, samuti nagu tõe yksinda on passiiv. Välistegevuse seisangu aegjärgud on põhjustet tahtenõrkusest, nad on enim soodsad mõtlemiseks, tahte kogumiseks, põhjendet ja kokkukõlalise ideestiku väljatöötluseks. Olgu nad seda ka meile seevõrra kui me tõesti osa peame võtma yleilmsest välisest reaktsioonist!

Kõigepäält on aga enam seda objektiivsust, kultuurlikkust vaja just intelligenti, tõelise intelligenti kasvamiseks. Intelligent seisab kõigi vaimufunktsioonide ratsionaalses ja pysivas kokkukõlas, kui ka teatavas pysivas väärtuste hierarkias, mis koondet kõrgemate eetiliste väärtuste ja sihtide ymber. Intelligent tähendab kõigi väärtuste hindamist oma kohal ja selle koha pysivalt õieti äramääramises, mitte siis seda igal juhusel muutes välise olukorra või alamate sisetungide mõjul. Nii on meie haritlusele kõige enam tarvis kindlat yhist läbitöötet ilmavaadet ja selle kindlat avaldumist teos, s. o. karakterit. Võib olla, on õigus neil, kes just selle puudumist peavad meie praeguse kultuurilise nooruse suurimaks nõrkuseks. Me pole veel saand kyllalt palju kogeda, et kõiki nähtusi ja väärtusi osata yheks systeemiks yhendada, meil pole seks kyllalt kujunend traditsioone ega juba yhiskundlikku ellu sissekasvand iseloomu. Seepärast nõuab meilt iga orienteerumine eriti suurt isikliku tahte, valiku jõudu — siis jällegi seda, mida meil nii vähe. Seepärast vangumegi nii iga välise mõju järele, olles abitud iga uue olukorra ees. Meil on liig vähe oma mõtlemisega, systemaatilise ja objektiivse mõtlemisega omandet ilmavaadet, meie oleme liig vähe intelligentsisikud, kultuurisikud. Meie peame seks suurel määral alles saama.

Et objektiivselt mõelda on vaja olla ainult intellekt, olla v a b a kõigest. Eriti aga parteidest. Intelligent „kui niisugune“ on täiesti iseseisev.

Intelligent, haritus sarnasena, ideaalmõistena — see on midagi, mis ei allu kõikvõimsaile puhtmajanduslikele sotsiaalsäädusile. Haritlastik sarnasena on ka sotsiaalses mõttes samuti autonoomne, mitte ainumajanduslikest põhjustest olenev, nagu seda on tema nimeandja vastand, intelligent, mõistus yksikinimeses, kes ei ripu mitte ainult fysioloogilistest tingimustest, vaid kes on juhitud ka, ja isegi kõigepäält, neist autonoomseist väärtusist ja sihtidest, mis ta ise endale säädnud, vähemalt käib oma, ainult vaimlise jaoks maksvate sääduste järgi.

Sarnane intelligenti mõiste määritus on vahest liig julge ja reaalelus tarvitet mõistele mitte vastav. Kuid see näib olevat otstarbekohane, et esile tuua intelligentile loomuslikku, kõige karaktersemat, sest mis on, kui mitte see, mis yhendab selle yhe nimetuse, „intelligent“, alla arsti ja riigimehe, õpetaja ja kunstniku, tehniku, ärimehe, kantseleiametniku ja ka raskema kehaliku

tööga oma leiba teeniva töölise, keda siiski võime kutsuda „intelligentseks“ tööliseks. See „intelligents“ pole siis alati kokkulanglev üksiku füüsilise inimesega, vaid on ainult osa temast, tema „parem inimene“. Selle järgi kogu indiviidi nimetada „haritlaseks“ võib ainult siis, kui see haritus on püsivalt esiplaanil, on juhtiv. Sarnaseid inimesi on olemas, kuigi suurem osa n. n. haritlastest sõna tavalises mõttes pole seda kaugeltki mitte kõik ega täielikult. Niipalju aga, kui neis valitseb intelligents, moodustavad nad siiski haritlastiku ylmääratud mõttes. See mõiste on abstraheeritud kõigist „intelligentseist“ inimestest.

Ning see inimeste kogu, mis moodustet sarnastest isikutest, see ei kuulu enam täielikult näit. ei talupoegade ega vaimulikkude, ei töösturite, väikekodanlaste ega tööliste klassi. See on n. ö. klasside vaheline. Kuid veel õigem on öelda: see on klass iseenda ette. Ja selle „klassi huvid“ ei ole majanduslikud, vaid on puhtvaimlised. Temale on vaimlised väärtused s. o. intellektuaalsed, eetilised, esteetilised j. t. saand samasteks reaalsusteks nagu majanduslikudki, s. o. juhtivaiks, veel enam, isegi ainuvõimsaiks.

Muidugi, teatavad füsioloogilised, ainelised minimaaltarvidused maksavad ka siin, et yldse elada, kuid need on ka tööpoolest minimaalsed.

See õige eri klassi kuuluvus ilmub, kui näit. teadlane või kunstnik mingi majandusliku hyve pärast ei anna ära isegi väikest osa oma vaimlistest huvidest, elades pigem puuduses ja näljas, kui asudes muule mõnusamale elukutsele. Oleks otse teotav öelda nende juures, et kõik oleneb ainult majanduslikest tingimustest!

Sellegi klassi huvi on aga „oma võimu“ laiendamine, ja see on: kultuuri levinemine ja edenemine. Selt seisukohalt hindab ta kõiki elunähtusi, samuti nagu hindab näit. sotsialistliku töölisklassi sennine ilmavaade kõike selle järele, kas miski töölisklassile paremaid majanduslikke tingimusi toob, yhtlasi viha kodanluse vastu suurendab, või mitte.

Olgugi ylnõutud „kultuur“ vahest liig ebamäärane mõiste, see ytleb siiski kyllalt ka kindlat, vähemalt seda: mõistuse võimu suurenemist, kõrgemate, vaimliste huvide enam juhtivaiks saamist. See on võitlus valguse ja vaimu eest, ja see on siiski kyllalt selge väerind.

Selt seisukohalt, usume meie, võib hinnata vabana kõiki teisi seisukohti. Seepärast julgemegi oma arvamisi avaldada ka sääli, kus need pole kindlad ega tegelikud eesolevaise laagreisse asumised.

* * *

Kui nii oleksid lubatud pääle sisemise usu ka mõned oma arvamisid välisilma kohta, siis olgu need kõigepäält sel alal, mis on kõige madalam, kuid seega siiski ka kõige muu alusena tähtsaim: sotsiaalsel.

Sotsiaalkysimus on meile kõigepäält kultuurkysimus. Yhiskundlik kord peab saama niisuguseks, mis võimaldab kõigile inimesile kõige täielikuma elu, kõigi oma hääde võimete võimalikku kõrget ärakasutamist ja väljaarendust, kultiveerimist; mis võimaldab aga ka, ja kõigepäält, kultuuri yldist tõusu, mis seisab üksikute inimryhmade, rahvaste ja kogu inimkunna yhiste objektiivsete arengusihtide saavutuses, sihtide, mille alla peab pайдuma teinekord ka üksiku immanentne õnn, madalam õnn.

Millisel teel see kõige enam võimalik, kas kapitalistliku või sotsialistliku korraga, seda ei tea meie veel niivõrra, et võiksime selle päale vanduda — ja saada täis dogmaatilist tapakirge! Meie pole õpetet majandusteadlased, ja ka need ei tea veel paljut päris kindlasti. Meil pole isiklikke klassihuviseid soodustamas yht ega teist vaadet.

Meil on arvatavasti igal oma isiklikud arvamisest siingi suhtes, igalyhel eri, rippudes sellest, milliseid faktoreid keegi enam mõistnud ja milliseid keegi tähtsamaiks hinnand. Kuid tähtsamaks kui juhuslikult kujunend arvamine, peame me ikkagi mõistust, mis igal korral ise otsustab ja mis lubab arusaada ka teiseti arvajast, kes samuti hindab mõistust.

Kuis võiksime olla nägemata lõpmata hädasid, mis nähtavasti paratamata on seotud praeguse ilmakorraga!? Kuis võiksime mitte meeletuletada yleslugemata ylekohut ja viletsusi, mida täis on aastatuhanded niikaugelt tagasi kui inimkunna mälestus ulatab?! Kuidas ei peaks me tahtma korda, mis vähemalt tulevikus lubab sellest kõigest paranemist, vabanemist, pääsmist?!

„... Ei ole enam rikkaid ega vaeseid. Ja igayks maitseb oma töö vilja“.

„Meie oleme kõik õnnelikud, mu isa“.

„Ei. Pyha kaastundmus, millest koos seisab hinge ilu, häviks samal ajal kui hävineks kannatus. See ei synni iialgi. Nagu ööd ja päevad vahelduvad, nii ka hingelised ja kehalised valud, kuigi me ikka nendega võitleme, jagavad alati õnne ja rõõmuga valitsust maa pääl. Häda on ilmas vajaline. Temal on nagu õnnelgi sygav allikas looduses eneses ja yks ei võiks jääda kui-vaks ilma teiseta. Oleme õnnelikud ainult seetõttu, et oleme õnnetud. — — Aga neile paratamata kannatusile, neile yhtlasi labastele ja ylevaile kannatusile, mis johtuvad inimloomusest, neile ei liitu enam need kunstlikud kannatused, mis johtuvad meie sotsiaalseist tingimustest. — — —“

Tahaksime uskuda ja usumegi suurelt osalt samuti nagu A. France, kelle sõnu siin tsiteerisime. Arvame, et kord aeg tuleb, kus inimloomused ise saavad kyllalt ylevaiks, et ainult endast aetuina, ilma väliste äärmiste hädadeta oleksid kyllalt valurikkad, ja see on — ka tunde ja tahterikkad, et olla õnnelikud, kuid olla ka yhtlasi edasiarenenud. Meie arvame, et kord jõuab nii kaugele välist- ja sisekultuur, sest praeguseski ilmas tõesti on n juba sarnaseid yksikisikuid, nimelt vaimutöölise.

Aga kui oleme näind inimese energia lõdvenemist igalpool, kus teda väline häda ei kihuta, kui oleme vaadand inimese langemist laiskusse ja hedonistlikku mõnutsemisse igalpool, kus teda tööle ei kihuta surve, — siis oleme leidnud olevat osalt tõde ikkagi ka selles vanade mõisnikkude väites: „Kui matsile mitte piitsa anda, siis mats ka midagi ei tee“.

Ja kui oleme siis otsind mõtet neile läind aegade ja ka praegustele inimeste lõpmata kannatusile, siis oleme aegamööda jõudnud mingile kannatus-teooriale, mis viimaseid ei õigusta mitte yksi sisemisi, vaid teataval määral ka väliseid, — kuni antiikilma orjatööni — objektiivsete kultuurväärtuste loomiseks.

Juba vanad greeklased jõudsid taibule: kui inimelu siht oleks ainult rahulik õnn, siis parem olnuks juba syndida härjana. See jääb vastuväiteks ka kõigile õnneapostleile ja kultuuritu looduselu ylistajaile — mõni Rousseau ja Tolstoi yhes arvatud. See oleks igav Jumal, kes ainult sarnast õnnelikkude härgade karja maa pääl kasvataks (ja neid ometi sääljuures mõttetult nii veriselt laseks puselda!).

Usume, et oleme leidnud õigemini ka kogu looduse sihi, kui eelpool määritlemise kultuuri sihiks kogu elu õilistumise, peenenemise kõigi kõrge-mate vaimliste tunde väärtuste suunas. Mitte isiklik mõnutsusõnn pole siht, vaid inimkonna Areng! Ei, kultuuril ja loodusel on ka objektiivseid sihte, usume meie. Millised? Kosmose vallutamine — ytleb H. G. Wells. Jumala-riigi tulek — ytleb kristlus. Yliinimine — ihkab Nietzsche. Energia peenenemine — ytleb Ostwald.

Olgu milline tahes, see yksi annab mõtte meie isiklikele ja kogu inimkonna kannatusile, õigustab neid vähemalt osalt, see yksi näitab mingi sihi, rahustab meid juba kättevõidetuga, n. n. progressiga.

Ilma välise surveta poleks inimkond iial „viitsind“ saada seks, mis ta praegu on. Ilma kannatusteta poleks ta loomalik hing iial peenenend praeguste tundmusteni, poleks ta loid vaim iialgi saand piitsutat nii pysivalt juurdlema ja nii tugevalt tahtma. Mitte yksi välimine tsivilisatsioon pole selle võitluse saadus, vaid ka sisemine evolutsioon. Võitlus olemise eest on olnud ka võitlus peenenemise eest, kultuuri eest. Me ei hakka siin arutlema, kas arengut seepärast just peab mõistma vitalistlikult ja teleoloogset. See viiks asjatult metafüüsikasse.

Niikaua kui ei olnud iseseisvaid kohustustundelisi kodanikke, oli väli-mine sunnikord õigustet. Niikaua ja niipalju, kui ei ole üksikus kodanikus endas pyydu elada yhiskundliku korra järgi, riigi sääduse järgi, on säädus õigustet teda sundima. Niikaua kui inimene „Jumala tahet“ ei tee ka oma tahteks, niikaua pole ta vaba — nii umbes õpetas seda vist juba Paulus? Kõik vägivald ajaloos oli ju muidugi kuri ja nii mitmelgi pool oleks võidud ehk edasi saada ka ratsionaalsemalt ja humansemalt, — aga selles oli siiski ka häd yldisemast seisukohast, kui ta sääljuures edasi viis kul-tuuri. Meie maitseme kõik selle vilja — kuidas võiksime nii täiesti eitada seda, kuigi meil on kaastundmus selle vägivalla ohvritega ja põlastus voli-tarvitajate vastu?

Aga kui nii tuleme praegussegi aega — eks näi säälgigi õigena sama otsustamisviisi: kultuuri seisukohalt on õigustet ka teise eksploatatsioon, teise enamale tööle sundimine, lisaväärtuste produtseerimisele sundimine — niikaua ja niipalju kui see ise neid muidu mitte ei produtseeriks? Muidugi on sääljuures põlgusevääriline eksploateerija niipalju kui ta lihtsalt enda päale äraraiskab saadud kasu, mis ta kohustet oleks andma yldsuse ja kultuuri hääks. Kuid ikkagi jääb harilikult sääljuures ka yle midagi, vähemalt selle võistluse juures leitud tööviisid, tehnika jne. Ka yhiskund otsekohe võiks ju selleks enam-töötuseks sundida, aga see — riigi kaudu — on muidugi palju raskem ja nõuab juba teataval kultuuri kõrgusel olevaid inimesi. On vahest kyll sihilikult liialdet sellekohased teated Venemaa tööstuse tööviljakuse määratud langusest, aga suur osa on sellest ometi tōsi. Kapitalistlikku korda on ikka kaitstud väitega, et eraalgatus ja vaba võistlus tähendab just kultuurigi edasi-viimist, kuna see ka kultuuriliselt produktiivsem on, enam ka kultuuri-varandusi produtseerib. Muidugi, see on määratu energia raiskamise poliitika, see viib aegajalt kriisidele või lihtsalt hiigla varanduste õhkulaskmisele sõdades — nähtavasti käib inimkunna areng ikka veel samuti määratult pillates nagu loodusti — kuid ega seda korda siiski ei saa nii kergesti muuta, kui pole asemele panna uut ökonoomsemat, aga siiski ka lõplikult produktiivsemat.

Ainult yks tee on: uus, ökonoomsem ja ratsionaalsem yhiskundlik kord on võimalik, kui enam tōsi ei ole, mis eksploatatsiooni õigustuse oletusel ytlesime: „õigustet on inimesi ka sundida lisaväärtusi produtseerima, kui need seda ise muidu mitte ei teeks“. S. o. kui yhiskundlik kohusetunne ja idealism on levinend yhiskunna kõigisse liikmisse või vähemalt tooniandvasse enamikusse seevõrra, et need mitte yksi tunnukalt ei produtseeri oma tarbeks, vaid ka veel enam, yldsuse jaoks. See võimalus võib fantastilisena tunduda yksinda neile, kes näevad elus ainult egoistlist kauplemist madalamate aineliste hyvedega. Tegelikult aga maksavad selles ometi suurel määral ka kõrgemad tunde-väärtused, ka sotsiaaleetilised, ja on, nagu nägime, juba kyllalt inimesi, kellele just need saand samuti reaalsusteks nagu ainelisedki. Abstraheerisime sarnastest inimestest eelpool n. n. intelligentsi mõiste.

Parem yhiskundlik kord on võimalik, kui ikka enam levineb seda intelligentsuse vaimu, vaimsuse vaimu rahva kõigisse kihtidesse, kui see saab seevõrra tooniandvaks, et sunnib enda kombel asju hindama ka ylejäanuil. See on siht.

Kunas on seda intelligentsust kyllalt pöörde taotluseks? Kas on seda juba praegu kusagil või ka meil? Kas yldse on tarvis ja võimalik mingi järsk pööre? Kas on vahest võimalikud mingid ylemineku vormid? Kas on tarvis ja kasulik juba enne seda kypsust väliskorda muuta, et seda paremini uut vaimu saaks kasvatada?

Need on kõik kysimused, millele vastata on poliitilise ja majandus-teadusliku, asjatundliku teoreetiku asi, põhjenedes kogemuspärasel uurimisel.

Kõigepäält rahvapsykoloogial põhjenev kultuuri-teoreetika võib öelda ainult seda, et selle vaimsuse kasvatuseks on tarvis ikka ja palju suuremal määral yldise hariduse tõusu! — Aga ka eriti vabrikutöö meeldivamaks, huvitavamaks tegemist. Praegune tihti otse mõtteta ja mõtlemiseta mekaaniline töö on, mis enim tuimendab vaimu, paneb vaatama tööle nagu vastikule, aga paratamata pahele, mida tehakse ainult raha pärast, ilma vähema armastusega tema vastu. Vaja on, olgu kuidas tahes, tuua igalepoole enam vahelduvat, mõtlemist ja fantaasiat äratavat, elavat. Tolstoi soovitet neljalaadiline päevatöö on vist küll võimatu, aga ka tehnikas võiks siiski leida abinõusid, mis vastu tulevad enam ka elavale inimesele, mitte ainult surnud produktile. Siin oleks siis tehnilise ja psykotehnilise uurimise ylesandeid.

*

Nii need mõtted ja fantaasiad, mis ka majandusteaduslikult võhikuile arvasime lubatuks, et luua selgi alal endale pisut laiemat tulevikukujutlust ja seega ka õigemaid sihtjooni ja juhtmõtteid.

Kuid olgu nyd ka selle kaugema tulevikuga kuidas on, see ei pea yhel ega teisel juhtumisel meid eksitama valvel olemast õigluse ja inimsuse eest käesolevas ajas ja ymbruses. Kuigi me suurema pahe eest hoidmiseks kultuuri nimel ylekohut peaksime õigustama, ei või me ometi selle nimel õigustada kõike!

See oleks ju siis kõikide vägivaltsete enesevabandus: mina, Attila, olen Jumala vits; meie, vene tsaarid, oleme saatusest määratud yles ehitama kolmandat Rooma Konstantinopolis; saksa rahvuse ja riigi tuleviku nimel oleme õigustet — laskma miljonid inimesi maha tappa; riik läheb hukka, kui ma oma vabriku töölistele inimeseväärse ylespidamise pean võimaldama; tööraha võitlus läheb hukka, kui tšeka kymneilt tuhandeilt elu ei võta jne. jne. See oleks väga vana ja igat alatust ning vägivalda õigustav targutus!

Ei, eesti intelligentsist ei tarvitse kõik olla majandusteadlased ega osa võtta aktiivsest poliitikast, sest on ka teisi ja tähtsamaid asju, aga oma inimese sisetundust ei tohi ta ometi lasta tuimendada miskist. Ja vähemalt seda looduse säädust teab see sisetundus: kes tööd ei tee, ei pea pretendeerima ka töö tulemustele, ehk, vanasõnaga: „kes tööd ei tee, ei pea ka mitte sööma“. Ja veel: inime on ikkagi kõigepäält väärtus ise eneses, mitte ainult abinõu. Kuigi me seejuures pyyame arvesse võtta iga töö ja iga kasutoomise, ja kuigi me põhimõtteliselt jaatame, et inime yksikuna teatavais piirides võib ka tõelise kultuuri tõusu abinõuks tarvitet olla.

Nagu siit järgneb, on lõpulikult tähtsaim ikkagi see, mis kujul, kui inimlikult, kui kultuuriliselt mingi välisvorm täidetakse. See on, mis kõigepäält intelligents peaks mõistma ja oma töö aluseks seadma.

Otse meeltheitliku tõsidusega on meile ikka enam saand selgeks: ükski siht, ükski individuaalne ega sotsiaalne aade pole palju väärt, kui mitte tema kandja inime ise pole kyllalt kultuuriline, eetilene, vaimne! Ei ole ylevaid sihte ilma ylevate inimestetal! Ei saa teostada mingit aadet ainult välimiselt! Aade õilistab omakorda inimest, aga madal inime võib labastada iga aate, võib kuritarvitada iga ilusa mõtte, väärtuse ja seisukorraga. Inimese kultuuriliseks kasvatamine on ikka ja eriti nyydse ajal päämise tähtsusega! Selleks vaja tarvitada kõiki abinõusid, ja selle kohaselt vaja valida kõik muu võitluse abinõud. Kuidas see peaks syndima, selle uurimine, rahvapsykoloogia ja sotsiaalpädagoogika, peaks kyll saama praeguse kultuuri tähtsamaks teaduslikuks uuringualaks. Muidu ähvardavad jääda ka kõige ideaalsemad parandamiskatsed ikka vaid veristeks ekslemisteks.

*

Tulevane systemaatilisem mõtlemine jagab vist kyll mitmetigi neid etteheiteid, mis praegu tihti tehakse selles suhtes just ka sotsialistlikule taktikale. Ja need seisavad eriti selles, et ka siin, tuleviku ja parema ilmakorra saavutamiseks võideldes, ei ole hoolitsetud kyllalt selle kandja, eetilise inimese eest. On võitluses tarvitet ja isegi kasvatet liig madalaid tundeid ja kirgi. Pole kyllalt valitsema jäetud mõistust, pole küllalt viljeldud paremaid tundeid. Pole kyllalt valitud abinõusid — ja madalate abinõude, „kurja“ tarvitamine tasub kätte ikka, eriti veel rahvapsyyke juures, kel ju eelkalduvus kõike halba suurendada.

Meie ei usu, et kultuur saaks tõusta päris ilma vägivallata, „kurjata“, nagu Tolstoi õpetab. Ilusate sõnadega ja eeskujudega yksi saaks vaevalt võita kõiki vastustajaid, vähemalt võtaks see aega liig palju. Ristiusk on oma 2000-aastaselt eal kultuuri ikkagi pisut liig vähe oma ilusaile ideaalidele lähendand ja pole veel seegi selge, kui palju ta saavutetu eest tänu võlgneb ainult oma sõna õpetustele või ka oma sunniabinõudele. Eelpool pidime tulema otsusele, et kultuuri arengus siiski teatavais piirides on õigustet ka kannatused ja vägivald. Õigel kohal sunniabinõude, vägivalda tarvitamine teeb kultuuri arengu ökonoomsemaks, see on tõsi. Inime riigis pole siiski parem kui laps koolis. Kuid terve kool oleks mõjutu, kui üksiku õpilase jonni ei suudetaks muuta ka survega, kui see õpilane muidu ei allu hääle sisendusele.

Ei, ka modern kasvatusõpp tarvitab mitmesuguseid abinõusid, aga ta ei tarvita ometi mitte kõiki, ta valib neid, kõige kylygselt kaaludes nende mõju ja tagajärgi. Meie praegune yhiskund pole ikka veel jõudnud niisugusele kaalumisele, meie rahvajuhid tihti ei pyyagi veel oma tegevuses arvesse võtta ka sotsiaalpädagoogilisi vaatepunkte!

Marksismi loomulik õnnetus näib oluvat see, et ta juba syndimisest pääle kaasa sai ka liig materialistliku eetika ja ajaloofilosoofia. Muidugi oli ka viimaks mainitu suur edusamm inimkunna arengukäigu mõistmises, kõige

mõjuvamate faktorite otsimises. Kuid nähes ainelise suurt tähtsust, oli ta paratamata kalduv ainult seda nägema, selle mõju ylihindama, liig madalalt hinnates enam vaimset. Leides oma arvates kindla sääduse, et päämõjurid rahvaste elus on ainelised, oli kerge mõelda, et teistest, vaimlistest ei maksagi kõnelda, ka mitte eetikas. Unusteti, et ideed, vaimsed mõjurid yksinda siis saavadki mõjuvaiks kui neist kõneldakse, neid propageeritakse, nõutakse, neid sisendetakse. On ju „psyykilises majanduses“ sõna ainuke abinõu, mille kaudu väärtused levinevad, kõne ainuke hinge „raha“. Mõniteti „ilusate sõnade tegemist“, kuid mõniteti seega ka aadet ennast ja järele jäigi ainult „aineline“.

Aineline on aga siiski „kuri“; „liha on kuradist“, oli ometi palju õigust ka keskaja askeetsel õpetusel. Ainele „liha“ on „kuri“, kuigi ainult sarnasena, oma madalamais funktsioones, (mitte kõrgemais, s. o. kui me monistlikult võtaksime ka kõige vaimse vaid keha funktsioonina). Kyll mitte kuri oma olemuselt nagu usuti keskajal, ka kehalisel on oma õigused, ka puhtkehalise antud mõnusustel on oma tunde väärtused, ja kuigi need kvaliteedilt madalamad kui vaimsed (s. o. esteetilised, intellektuaalsed, sotsiaaleetilised) siis ikkagi kvantiteedilt palju intensiivsemad. Aga ainele mõnutsemine, „lihatsemine“ on siiski „tigatedast“ seetõttu, et ta inimese ära tõmbab kõrgemate väärtuste taotlemisest, et ta vägisi alla kisub kogu inimese loomalisuse poole. Vaim ja keha (= Ostwaldi järele: jämedam, fyysiline, ja peenem, psyykiline energia kuju) on ikka võitluses yksteisega. Kui „keha“, ainelist, liig toonitada ja jaatada, talle liig voli lubada, valitseb ta varsti ka vaimu yle ja viib sellegi alla. Harmoonilises inimeses on õigustet mõlemad oma piirides, aga piiride õigeks äramääramiseks on vaja, et valitseks vaim.

Inimese kasvatuseks on vaja temas kasvatada ainult-ainelise halvaks panemist ja vaimse kõrgeks pidamist. Vaimsuse kasvatuseks on vaja harjutada aineliste mõnususte piiramist ja nende ainuvalitsuse jälestamist.

Sedagi oleks, ja vahest kõige enam oleks vaja olnud õpetusel, mis tahab olla tuleviku ehitaja, kultuuri parandaja ja päästja. Seda on aga sotsialismil senni ikkagi olnud võrdlemisi vähe, või jälle on seda liig vähe toonitet. Näib nagu oleks ka tema kultuuri sihi yldse võtnud valesti: näind selles kõigepäält ainelist, kvantitatiivist, kuhjumist, mitte kvalitatiivist, peenenemist.

Nii siis, ka mitte palju parem kui sama kyllusesse uppuv ja mõnutsemisest degenerereeruv kodanlus, mille vastu ta võitleb ja mis elu suurimaiks väärtusiks näeb ainult ainelist, välimist ja suuruslikku: intensiivseid söömise, joomise ja erootilisi lõbusid, au ja aumärke, hiilgust ja toredust, mida suuremal hulgal seda parem, kas siis neid millekski tarvis või mitte.

On kyll kõneldud vahel ka proletaarlikust kultuurist ja mõnitet „kodanluse moraali“, aga tegelikult näib nagu oleks jäädud ikkagi vanale alusele. Proletaarlasegi ideaaliks on suuremalt jaolt jäänd samuti ainult ainele nauding ja (pääle otsekohese ainelise puuduse) teravamaks klassivõitlusele kihutajaks — kadedus: „herrad prassivad, ma prassiksin ka, aga pole

kyllalt raha". Muidugi ei taha eitada ka mõnesuguseid vastupidiseid katseid, aga ei saa jätta tunnistamata, et need siiski on vähese ulatusega. Nii on see suuril tööstusmail, nii nende eeskujul ka meil. On liig vähe kõneldud uuest moraalist, lihtsuse moraalist, positiivsest ja ilusast. On liig vähe kirgi äratet selle ilusa tulevase vastu ka sisemise elu uueksaamises. Pädagoogikas on uuemal ajal läbi löönd vaade, et kasvatuseks parim on ikka anda hääd eeskuj, äratada häid tundmusi, kasvatada enam „häaga“ kui „kurjaga“. See vaade pole veel nähtavasti läbi löönd sotsiaalpädagogikas. Kuid tee see on paratamatu, et võimaldada paremat majanduslikkugi korda.

Ilma, et oleksime võhikuina julend ega tahtnudki asuda kaitsema kindlasti mingit olevat erilisemat voolu, oleme nii siiski leidnud kyllalt tähtsa vaatepunkti, mis kindlana peab olema juhiks intelligentsile sotsiaalkysimustes. Kas võitlusest osa võttes yhel või teisel pool, on tema, intelligentsi, kohus mõjuda vähemalt seks, et see oleks kultuuriline võitlus, et selleks valitaks abinõusid kultuuri yldsihi seisukohalt.

Meie ei usu, et kunagi kõigi vastolude yle otsustustes ja yldse tegutsuses hakataks käima ainult mõistuse järele. Aga mida raskem see on, seda enam peab seda pyydma. Ja kui vahel näibki paratamatuna yhekylgusus ja vale avaldustes, vale rahvale, siis võime ometi hoiduda vähemalt valetamast enesele (parteide ideoloogia!) ja valetamast kestvalt, parandamatult!

Kui kõrvutame oma kodumaad teistega, eriti suurmaadega, ei saa me jätta objektiivselt tunnistamata, et meil sotsiaalsed vahekorrad on veel võrdlemisi ikkagi vähem teravad. Võime vähemalt ses suhtes enam rahuldet olla oma mineviku viletsusest ja oleviku arenemattusest: mis meil on, on siiski suuremalt osalt saadud iseseisva ja vabatahtlise tööga. Ja ka praegu ei tohiks ikkagi meil vist nii väga suur olla see „teise higist ja verest elamine“. Kuid sellest kõnelgu statistika.

Nii kogu meie minevik kui ka praegused vahekorrad juhivad meid demokratismi ja lubavad võrdlemisi väheteravate sotsiaalvastoludega arengut. Eesti tõsine töövabariik ei tarvitse mitte unistuseks jääda ega alles uute verevalamiste kaudu syndida. Ta peab kasvama sisemiselt ja järkjärgult selle poole pyydes, vaimluse juhitud end ikka enam sellele lähendades. Keegi ei tea ette tulevikku, aga see on vähemalt sihiks. Ja jälle siin ja selles on intelligentsi ylesanne. See ei tohi unustada oma algupära. See peab ikka jääma yhendusse rahva kõigi kihtidega. See ei tohi piirduda ainult enese ette elutsevaks herraskihiks, nagu seda vahest ihkaks pärandet balti burši herrandlikkuse või tõusikliku Tallinna saagitsemise ja prassimise vaim.

See maa siin võib olla ainult demokraatia maa ja tema haritlased kõigile ainult enamarenend omasarnased. Selle maa intelligents peab vaimsusele juhtima kogu rahva, tasandama ja kultuuristama sotsiaalvastolud ja võitlused, leidma ikka kõige ökonoomsema, kõige ratsionaalsema kesktee järkjärguliseks arenguks. Meie ei taha endale maalida idyllilisi pilte sellest; tahtega ja sõnaga saab oma säaduste järgi käivat majanduslikku arengut

juhtida ikkagi väga vähe. Aga meie näeme süiski, milles intelligenti ülesanne seisab siin. Meie pye on, et meie rahval võimalik oleks poliitiline ja majanduslik evolutsioon ilma suuremate vapustusteta, nagu see on võimalik olnud senni näit. Rootsis, Daanis või teisel väikemal, saagitsevate ja siis revolutsioonitsevate suurmaade kõrval.

Meil väikerahvail ongi vaja enam seda jõudusäilivat järkjärgulist arengut, sest meil on enam kui suurrahvail jõudu tarvis teisel alal — rahvuskultuuri alal

*

Peame mõistma viimaks kord ja alati:

Väikerahvad ei suuda üksi üal midagi uut kätte saada „sotsiaal-füsioloogilisel“ alal, selleks on nad juba kord liig jõuetud! Maailma poliitika ja majanduse probleemid otsustetakse mujal. Need päätuvas sääal, kus asuvad füsioloogilise jõu suured keskused, kus yksteise vastu on koondund vastoluliste poolte suurimad sõjajõud ja rullub edastagasi vahelduva õnnega päälahing. Väikeriigid on ikka ainult pisukese tähtsusega perifeeriad, eriti kui nad on vähearenend tööstusega väikeriigid. Nad käivad nii kui nii ikka ainult teiste järele, nad peavad provintsina alluma sellele, mis tehakse „päälinnus“.

Ja häda ongi neile, kui selle võitluse hävitav mõll yle veereb ka nende maast, kui süiski nendegi elu juhtumisi satub noide rahvusvaheliste jõudude päälahingu tallermaaks!

Suurrahvas kannatab võrdlemisi vähe selle all, kui ta satub mõnel alal või ka tervelt poliitilise või majandusliku sõja kõige ägedamaisse pööristesse. Talle jääb kyllalt jõudusid süiski töötama ka vaimsele alale, ta aastasadade jooksul kogunend kultuuritagavara aitab teda kyllalt elada ka ilma midagi juure loomata, annab talle kyllalt ainet isegi hävitada. Väikerahval ei ole seda kõike, ta elab ka kultuuriliselt ainult oma igapäevasest kätetööst. Ta on ka kultuuriliselt veel algaja, alles asunik, tema väike põld on alles uudis-maa, alles hiljuti söödust yles kistud.

Kui juba iga majanduslikki õnnetus tema arengut halvab mitukorda enam kui suurrahvast, siis on iga kultuuriline pöutus ja õnnetus tema kõrgemale elule otse hävitav. Majanduslik kultuur on füsioloogiline, kõigile sarnane; kõrgem vaimline kultuur on igal rahval eriline. Seda ei saa yletuua nii kergesti. Seda ei saa lainata nii ruttu; see nõuab aastakymnete ja sadade tööd ja harjumist, sissekasvamist.

Suuril põliseil kultuurrahvail ei ole aimugi sellest, mis on kaotada meil, kuidas väikerahvas peab valvel olema oma väikese kultuurvaranduse pärast.

Suurrahvas, see läheb sõja lõppedes tagasi nagu oma põlisesse ryytli-mõisa. Osa selle majanduslikest asutustist on vahest sattund korratusse, osa karja on myydud, osa põldu on jäänd harimata, mõni vabrik töötab loiult. Mis on temal sellest? Ta läheb oma mugavasse salongi, puhkab mugavas

tugitoolis esiisa pildi all, ta käib oma aastasadu kogutud kunstigalleriis, ta kuuleb oma tytarde muusikat ja ta pojad lõbustavad teda ette lugedes väärtuslikke kunsttöid ta rikkalikust raamatukogust. Ta majapidamise tehnikagi on väljaarenend, ta on väljatöötand õiged meetodid, ta teab, mis on enne tehtud ja mis kõigepäält vaja on teha; ta hooned on kohastet ja ta masinad on alles, ta on osav, harjund organiseerima ja ta pere on suur, igayks võib olla oma töös. Lyhikese ajaga on kõik jälle korras, tema võib rahulikult istuda oma tugitoolis, oma esiisa pildi all, ja nautida neid hädusi, mis ta võitlusest on saand. Ta ylistab ennast, oma tarkust ja kõneleb yleolevalt naeratades vaeseist väikseist meestest, kellest võitluses õieti mingit abi polnud, kelle kodu nii vaene, et nad kõige väiksematki asja jooksevad tema käest laenama ja kel siiski lusti näib olevat veel askeldada. Naiivid, aga naljakad mehikesed sääraised!

Nii võib teha ja nii teebki iga suurrahva liige, olgu see kapitalist või proletaarlane, kodanlane, haritlane või komuunlane!

Väikerahvas aga läheb sõja lõppedes tagasi oma soo servale, maantee äärsele nõmmele. Ta on vaimustusega kaasa tormand ligidal voogavasse taplusse, sest temagi on täitnud viha rõhujate vastu ja ta on kogu oma hingega kaasa kistud vaba ja õnnerikka tuleviku ihast. Kui väiksed ja tyhised on minu kodused askeldused nende suurte ja kõrgete ideaalide kõrval, — on ta mõelnud omas idealistlikus sydames.

Ja ta on jooksnud võitlusse kogu oma väikese perega, tal pole kodutöösse jäänd enam kedagi, ta on uskund sõja kõige kiiremat ja õnnelikku lõppu, mis kihutajad talle on luband; ta on annud yhise asja jaoks omast varandusest viimase talle, jah, ta on pakkund isegi oma maa-ala lahinguväljaks, kuna see on nii maantee lähedal ja kohane. Nii on ta olnud innustet ilusa tuleviku lootustest ja veendund usus, et ainult sennine kord yksinda nii täiesti ja ainult on syydi olnud tema viletsuses.

Ta on kaasa võitlend vihaselt kui lõvi, kuigi see iseenesest pole tähendand enam kui väikse koera traksimise kaevlevate härgade kinderkontide kallal. Ta on yhes teiste vägedega võideldes ja hävitades yle läind omast asundusest ja ta on käind vabastamas ka teisi kaugeid maid ja mõisaid. See on venind pikale, palju pikemale kui ta uskund, ja nagu rutulise lõpu lubadus, nii on olnud valed ka mitmed teised sõttakutsumisel antud töötused.

Nyyd tuleb ta tagasi. Ta hing on toorenend ja tuimenend, ta keha ja vaim on väsind. Tema nõmmest kistud lahja uudismaa on tallatud, juba kasvab sellel jälle mets. Ta hooned on lõhutud ja lagund; kehvad ja ilutud olid nad enne, veel õudsemad on nad nyyd. Suur naaber laenab talle yhtteist, aga ta ei oska seda kyllalt tarvitada, kõik antu pole tema jaoks, ta ei tea, kust pääle hakata ja kuidas teha. Ta ei tea ja ta ei jõua. Ta elutseb kyll kuidagi moodi, elab ära, aga tal pole elamise lusti. Ta kodu on nii tühi, selles on endiselt nii vähe ilu ja hinge. Oma kannelt ei oska ta enam mängida, mõisate klaver aga ei mahu ta väiksesse tuppa.

Mõnikord tema ja ta lapsed käivad seda kuulamas mõisas. Kuid tagasi tulles istub ta nukralt oma ukse ette kivile ja ohkab; ta lapsed aga pahandavad ja heidavad talle ette oma sündimist.

Kättevõideldud vabadused ja edud pole millegagi märgatavalt parandand ta elujärge. Ta on jäänd palju vaesemaks, sest ta on jäänd vaesemaks kultuurilt, oma vaimuilmalt.

Tema madalast majast ei kasva iialgi see jõud, mis võiks kaasa otsustada ka maailma lahinguid, temast ei tõuse iialgi see valgus, mis paistab kõigile rahvaile, see, millega yksi võivad suureks saada ka fyysiliselt väikejõulised ja väikearvulised.

Tema lapsed kipuvad edasi võõrsile ja seda vaesemaks jäävad need kes kodus. Tema tytarde lootus on saada mõisa mamsliteks ja ta poegadel — sinnasamasse, moonakaiks ja viinapõletajaiks... Tal on põhjust ohata oma õues kivil istudes.

Nii võib olla ja nii ongi lugu liig „maailmapäästja“ väikerahva iga liikmega, olgu see proletaarlane või kapitalist, kommunist või kodanlane. Iseäranis aga haritlane.

Meie peame mõtlema enam endale, enam väikerahvaliselt. Meie ei tohi raisata liig palju jõudu sotsiaalküsimusile! Suurrahvastelt lainatud mõtteviisid ja traditsioonid on harilikult ikka meile kahjulikud oma otsekohesel, mugandamata kujul. Suured „eksploteerivad“ ikka väikseid, ka oma mõtteilмага.

*

Ei, meie ei mõtle muidugi eitada klassivõitluse olemasolu ega ka selle vajadust. Kui juba, nagu öeldud, kujuteldavas tuleviku kõrgemaski yhis-kundlikus korras kultuuri edenemine võiks põhjeneda ainult uuel moraail, inimesi läbistand idealistlikul intelligentusel, siis oleks näiiv soovitada ainult „kallist rahu“ praeguse korra juures, mis põhjeneb „silm silma vastu“ põhimõttel. Igayks seisab väljas kõigepäält oma kasude eest, see on juba kord nii, ja meiegi maa orgaanilistest oludest väljakasvand klasside võitlust pyyda täielikult eitada, ka kultuuri nimel, tähendaks ainult vaga soovi või valitseva kihi kasudes eksimist ning võltsimist.

Meie kultuuri õnnetuseks ongi aga just see, et meil ka selle võitluse eesotsas pole kyllalt olnud tõelist intelligenti, laiivaatelist ja kultuurisihilist. Äärmisel pahempoolsusel pole seda peagu sugugi (ega vist sallitagi seda sääil, nagu näitab intelligentsemate jõudude sunnitud lahkumine isegi iseseisvate sotsialistide parteist jne.), aga ka kesk- ja parempoolseil pole just põhjust oma intelligentsega kiidelda. Diploomele vaatamata ilmub sääilgi liig sagedasti haridusmetslus ja matslus, igasuguste kultuurhuvide ja -aadete puudumine. Vaja on, et iga meie rahva tõelisele sotsiaalsele vahekorrale vastav partei saaks ka intelligentse juhistikku. Ainult selle läbi ongi võimalik ka võitlust juhtida

enamvähem kultuuri yldsihi kohaselt. Kultuursihilise intelligentsita jääb iga „käremeelseim“ vool ikkagi tagurlikuks, „õiglaseim“ ikka ylekohtuseks.

Nii, ytlésime, ykškõik mis aate nimel nõuda ja loota klassivõitluse täielist kadumist, jääks meilgi ainult vagaks sooviks. Ojaa, kõik kõneleb sellest, et see majandusliku arenemisega läheb aina suuremaks ja teravamaks!

Mis aga mitte ei tohi ega või jääda ainult sooviks, on, et see võitlus meilt ära ei neelaks liig palju energiat, et see siiski ei saaks pääasjaks ka suurema osa intelligentsile, seega neid ära viies otsekohele ja positiivse kultuuritöö juurest.

Sest lõpuks on ikkagi see, viimaksmainitu, nende päämine ylesanne, see, mida võivad teha ainult nemad. Olgu kord milline tahes, selleks on neid tarvis ja lõpuks edeneb ikkagi iga korra juures kultuur pääasjalikult niivõrra, kuivõrra kohusetruult täidavad nemad oma ylesandeid. Kõigepäält selleks on rahvas neile hariduse võimaldand.

Intelligentsil (sõna ikka eelpool määratud ideaalses mõttes), vaimuini-mestel ei ole kaitsta vabrikuid ega mõisaid! Ainelised väärtused ei huvita neid rohkemal määral kui tarvis on inimesekohaseks elu ylespidamiseks. Nad nõuavad, et samale vaatele asuksid ka kõik teised inimesed, et yhed ei kulutaks enam, et teised samuti selle elatismiinimumi saaksid. Nad töötavad igaüks omal alal, mõned, kes sellele spetsialiseerund, ka sotsiaalsete vahe-kordade parema korralduse alal. Kuid nende kõikide tõeline klassihuvi on siiski — kultuur, yldsuse tõus.

Nad toetavad tegelikult elus seda parteid, kelt nad loodavad ja näevad enim soodustusi kultuuri tõusule. Vaba mõtlemise, teadusliku uurimise ja kunstilise loomingu võimaldamine, kõige laiemategi kihtide vaimsusele ärata-mine — kui nad näevad kodanlisi parteisid kyllalt selle eest hoolitsevat, on nad nende poolt. Kui mitte, on nad paratamata sunnitud minema oppo-sitsiooni poole, et kaasaaidata vähemalt paremate tulevikvõimaluste teostu-misele. Kui nad taas paremat ei leia ka siit, toetavad nad, kui väiksemat pahet, siiski olevat korda — pyyavad aga igal teel seda parandada ja kultuuristada. Mis teha, sarnane „viimne mohikaanlane“ on juba intelligents oma olemuselt! Mis teha, tema on juba kord oma isiku laiendand Yldsusele ja Homsele!

Seepärast on eriti väikerahva intelligentsi töö üks tähtsaim ala, temale yksi võimalik ja temale tarvilisim — vaimlise rahvuskultuuri loomine!

* * *

Ka rahvusküsimus on meile kõigepäält kultuurkysimus. Meie usume, et kultuuri areng synnib kõige kiiremalt individualistliku arengu kaudu ja iga rahvus on individualiteet, isik. Fysioloogiliselt, s.o. majandus-likult ei ole ta seda kyll mitte sel määral kui yksik inimisik; fysioloogiline yksus on pigem riik kui rahvus, kes ju mitte alati ei samane riigile. Kuid rahvus on siiski isik oma vaimlises arengus, mille paratamatult individu-

aalseis piirides hoiab kõigepäält yhine keel — sellega arenend ja vorminend mõtlemine, s. o. kirjandus — ning päranduslik yhine psükofüüsiline dispositsioon; osalt kahtlemata ka füsioloogiliselt synnipärane, s. o. tõug,¹⁾ veel enam aga vaimliselt synnipärane, s. o. kultuuriline ymbrus, individaalse ajaloolise arengu tulemus.

Rahvus vaimlise isikuna on kujunend teataval kõrgemal kultuuriastmel. Enne yhise kirjanduse jne. tekkimist on ta võrreldav alles mingi vähearenend loomaga, kel kyll juba olemas teatavad närvid, kuid viimaste tsentride vahel pole veel kindlamat yhendust.

Tast võib ära lõigata mõne osa ja see lõhutud koht tunneb valu, aga teised kaugemad osad võivad jääda veel üsna tuimaks.

Tal on tekkind oma tajudest ja tunnetest ka juba algelised kindlamad kujutlused ja mõttekatkendid: nii yhised õiguslikud, usulised j. t. kujutlused, kunsti alged — aga need on vähepysivad ega ole veel kõigi osade teadvuses.

Aegamööda suureneb psüükiline tegevus; ta arengukirg avab talle ikka uued võimalused. Kujutlused tihenevad mõisteteiks, need jäädvustetakse füüsiliselt, synnib mälu ja seega mõtlemine — saab rahvusorganismis kirjanduslik mõtlemine.

Nii sünnib aegajalt ikka enam yhisteadvust selle vaimlise organismi yksikute osade vahel. Oma yksikuisse närvitsentride rakkudesse (jälle umbes = haritlasisse) on ta juba koondand tähtsama osa kogu organismi elamusist, selle tajudest, mälestusist, selle mõttest, tundeist ja ihadest, need „keskusrakud“ on nagu koondet ja vähendet projektsioonid muist, nagu mingid Leibnizi hingmonaadid...

Nii võime arendada veel mitmeti edasi seda võrdlust, ilma et olekski tarvis sääll juures minna väga fantastiliseks. Kuid ei tohi siiski unustada, et iga uus organismijärk kunagi täiesti kokku ei lange eelmisega ka oma enam formaalsetes osades, kuigi sarnadust palju oleks (vrldl. ka taime- ja loomariigi vahelkorda).

Igatahes oleks aga kyllalt põhjust nimetada sarnaseks uueks organismi järguks inimeste sotsiaalseid yksusi. Selle jaatamine ei tähenda küll jaatada romantismi-filosoofide fantastilist ja ebamäärast „rahvavaimu“, mis pidi nagu iga s rahva liikmes esinema, „kogu rahva“ luuletöid looma jne. Ei, aga see võib olla siiski kõik palju reaalsem ja meile kõigile nähtavam.

Iseäranis mõnes asjas näib ta erinevat yksikorganismist: ta on n.ö. „demokraatsem“, ta kõrgemate psüükiliste funktsioonide kandjad „rakud“,

1) Teades, kuivõrra tõuliselt segatud on kõik rahvad, eriti aga niisugusel „lähikäidaval“ geograafilisel asukohal nagu meie, ei taha me anda tõumomendile kuigi suurt tähendust ega ehitada mingeid fantastilisi tõuteooriaid. Kuid olgugi, et seega „tõug“ pole veel mitte teaduslikult kindlaks määratud suurus ega miski deduktsioone võimaldav mõiste, ei saa ometi päriselt tähelepanemata jätta ka temast rippuvaid eri rahvuste iseärasusi ja erivusi. Enamik eestlasist on mitmeti hoopis teistsugune kui näit. itaallasist, neegreist või slaavlasist, — faktiliselt on siin siis ometi suurus, mida märkab iga ilma mingi haridusetagi inime ja mida arvesse võtmata ei tohi jätta ka teoreetilisele käsistlusele.

vaimuinimesed, ei tarvitse olla nii ruumiliselt yheskoos, alati yhesugustes vahekordades, nad pole — vähemalt senni — nii spetsialiseerund jne. Ning tähtsaim: need pole seevõrra seotud oma füüsilise kindlakskujunend vormiga, et nad oleksid täiesti ühendamatud uutes kombinatsioonides.

Seepärast on ka neil ajajooksul kujunend rahvusorganismidel olemas võimalus, mis üksikorganismel täielikult puudub, nimelt võimalus laial määral yhineda yksteisega, synnitada isegi ysna yhise organismi, inimkund-organismi. See rippumattus kindlakujulisest välisvormist, liikuvus, mis on taimel nii väike ja loomariigis ka piiratud, on asendund siin peagu täielise vabadusega!

On kyllalt põhjust arvata, et läbikäimise abinõude arenemisega edaspidi kogu inimkund ikka enam ja enam areneb sarnaseks yhiseks organismiks. Maailmakaubanduse läbi peagu ongi ta seda juba „füsioloogiliselt“. Selle veel enam arenedes võiks ju siis ka loota ikka enam vaimlist yhismõtlemist, ajajooksul vahest võidetakse siis ka suurim takistus, keelte erivus — — —

— „ja rahvusi ei ole enam?“ Kas nii peaksime järel dama oma tulevikku ja fantastilisse kaldund mõtiskelust? Nii vähemalt näib tegevat puht n. n. „kosmopoliitne“ mõtlemine.

Ei. Sarnane kauge tuleviku kujutus ei mõju kyll veel kuigi palju elu praeguste kysimuste lahendamisse, ja ka sarnane kosmopoliitse ilmavaatega isik tegelikkude kultuuri vajaduste täitmiseks ikkagi oleks sunnitund töötama rahvuste poolt määratud piirides.

Siiski on ka põhimõtteliselt sarnane äärmuseni arendet kosmopolitism pääle oma tõenäolise võimatuse yldse mitte soovitavgi. Peaks kyll tulema miski ysna praegu kujutlematu ameerikastumine, et kaotada mõndki praegusist kultuurkeelist, ja kui see synniks yldiselt, tähendaks see inimkunna vaimlise kultuuri ääretu suurt vaesenemist. See teeks kogu ilma nagu yhest vabrikust välja lastud nukkude kasarmuks. See hävitaks nii palju vahelduvust, mitmekesidust, kogu elava elu värs kust. Selles maailmkasarmus oleks vist kyll pööraselt igav ja kogu maakera saand nii väikseks, et jääks veel yle ainult masinaks muutuda või — siit minema lennata à la Wellsi romaanikangelased! Juba lihtne elu immanentsuse pyyd vastustaks sarnast kosmopolitismi. Seda võivad unistada ainult inimesed, kes elus ei näe muud pääle „füsioloogilise“ või jälle abstraktloogilise. Sarnastki tyypi on ju õige palju. Aga lõpuks, sarnane inimkunna „füsioloogiline“, majanduslik seotus ja yhtlus, samuti kui ka selle abstrakteaduslik koostöötus on ju praegugi olemas ja suureneb alatasa. Sellise kosmopolitismi vajaduse vastu ei vaidlegi meie, seda just nõuamegi. Kui aga seega oma vaimlises kultuuris rahvused on, jäävad ja peavadki jääma mitmeti yksusteks iseenese ette, on ja jääb igayks neist ka ainukeseks, kes enese eest peab ja võib hoolitseda. Niipalju kui ta yldse kultuuri tõusu ihkab, peab ta ihkama seda oma rahvuse kaudu! See on loomulik ja seega kõige ökonoomsem tee, siin on eeldused kõige paremad ja tagajärjed kindlamad.

Igiaegu kestnud kooselamise, sellest tekkind teatava yhise tõulise dispositiooni, kõige enam aga selle yhise (keeleliselt jne. piiratud) kultuuri hääks koostöötamise saadus on tunne, mida nimetame rahvustundeks. See on rahvuse kui vaimlise organismi endasäilitustung, isiku- ja iseteadvustung, enese makspanemistung, kultiveerituna — enesearendustung. Tal on kõik omadused, mis isiklikelgi tunnetel ja tungidel. Yksiku vaim on siin saand yldise vaimu osaks, yhise rahvusmina osaks. Ta tunneb yhtlasi rõõmu selle yhise edudest ja kurvastab ta õnnetusist, yhise sihid ja ihad on tulnud ka tema omadeks. Nii on see saand otse egoistlikuks tundeks, rahvusegoistlikuks, kuid ta on sääljuures ometi palju kõrgemast tunneteliigist ja selle tunde rahuldusväärtused kuuluvad sotsiaaleetiliste väärtuste hulka.

Nagu egoistlik tunne alamast liigist, nii võib temagi muutada mitte-eetiliseks. See on siis, kui ta täitsa ära sumbutab teise sotsiaaleetilise väärtuse, nimelt õigluse, ning seega muutub agressiivseks teiste vastu. Sarnast rahvustunde seisukorda nimetetakse *šovinismiks*, *natsionalismiks*.¹⁾

Kuigi ka viimane on väga palju kõrgem puhtisiklikust egoismist, on ta siiski eitetav, kui ta veelgi kõrgemat, õiglustunnet, rikkudes liiga teeb teistele rahvustele. Seepärast on see ka õigusega halva nime omandand suurrahvail.

Väikerahvaste juures on viimasest yldse peagu võimata kõnelda, kuna ju need vägivaldselt, fyysilise jõuga nii-kui-nii ei suuda kedagi vainuda, või koguni ymberrahvustada. Vaimliselt enesemakspanek võib aga syndida alles siis, kui ollakse tõesti teisest vaimliselt kõrgemal. See „vägivald“ pole mitte ebaetiline, see ei kao yhiskunnast iialgi, see just ongi tihti eetiline, sest see levitab vaimliselt kõrgemat. Sellise „vägivallaga“ vallutas Greeka kord terve antiikmaailma.

Rahvusegoism on üks paremaist abinõudest isikegoismi võitmiseks. Inime on seda kõrgem, seda kultuurilisem, mida enam ta kaasaelab mingi suurema üksusega, yhiskunnaga ja inimkunnaga. Mida väiksem ja lähedam see kompleksyksus, seda enam on kaasaelamine võimalik ja seda suuremad on ka selle nõuded, seda suurem on otsekohene kohustus osa võtta selle muredest ja rõõmudest, selle huvide eest võidelda nagu oma huvide eest. Oleks lihtsalt kahetsemisväärt narr see, kes kogu jõuga määratseks „teiste hääks“, kihutaks teisi edasi ja ise loiult maha laskuks, nii et teised teda peaksid ylal pidama ja kaasa vedama. Oleks monstrum see perekunnaisa, kes pillaks oma vara ja jõu võõraile ja laseks oma lapsed minna kerjama või surra nälga. Olgugi madalam kui see, kes pääle omaste kogu innuga hoolitseb ka laiema yhiskunna eest, on hää perekunnaisa siiski palju eetilisem ja kultuurilisem kui

1) Kui see veel võimalik oleks, peaks eraldetama mõisted „natsionalism“ ja „rahvuslus“, kus esimene oleks enam imperjalistliku, konservatiivsuse varjundiga, teine aga puhtkultuuriline enesejaatuse ja eneseteostuse nõudja.

ainult enese eest hoolitsev, nauditsev isikegoist. Veel enam, ka vähearvuliste teiste, s. o. omaste hääks keelduma õppinu võib palju kergemini edasi kasvada ka laiema yhiskunnaga kaasaelamisele. Ta on kõigepäält yle jõudnud enese isikust ja see samm on kõige raskem.

Just sarnase isikegoismi kaitsjaks on aga suuremalt jaolt „kogu inimkonna hääks“ elamine. See on parim ettekääne passiivsuseks, laiskuseks! See ei kohusta ju peagu millekski — sest mis võib teha nõrk harilik inime, üksik poolteise miljardi hääks?! Vahest ainult mõni suurvaim jõuab luua midagi mis ulataks tähtsana ka väljaspoole oma rahvuse piire — tavalisel kodanikul, ka intelligentselgi on võimalus (ja seega ka kohustus) midagi teha ainult oma lähemale ymbrusele.

Võimete järgi aga kohustus määratakse. Rahvus on samasugune vahelyli yleminetuks inimkunnale, nagu perekund muu yhiskunnale. Nagu jääb ikka seks perekund, nii jääb ka tema. Väide, et rahvus oleks ainult teatava ajajärgu nähtus ja kaoks yldinimkonna tekkimisega, on sama naiiv kui väide, nagu oleks pidand perekund kaduma teadliku riigi või rahvuse tekkimisega. Nagu on perekunna kohus teha õnnelikuks ja arenenuks oma perekunnaliikmete elu, nii on rahva vaimline „isa“, intelligents, kohustet töötama kõigepäält seks, et kõigil selle rahva liikmeil oleks võimalik sama soodus kasvamisemiljöö kui suurrahvail, et nende elu saaks sama rikkaks ja väärtuslikuks kui suurrahva liikmeilgi. Selleks on tal vaja kohandada oma töö, sääljures aga võib ja peabki jääma ta juhtmõtteks ka inimkundlik, ja, kui ta sellesse usub, „igavene“ õiglus ja inimlikkus. Nagu ju perekundki pygab end kokkukõlastada ka laiema yhiskunna sihtidega, kuid siiski kõigepäält töötab enesele ja enesekohaselt.

Areng ei tähenda loomulikude vahevormide kadumist, vaid nende alistumist järgmiste, kõrgema yksuse sihtide alla, sääljures aga siiski jäädes autonoomseks enda piirides.

Nii on rahvustunne poliitilise võimuta väikerahvaste juures pea kõigis piirides ikka eetilise tunne, päälegi yks kõige tähtsam kultuuriline tunne, kuna ta tugevamalt kui pea keegi muu kihutab inimesi kultuurtööle. On yldse seda ratsionaalsem ja seega tarvilikum, mida enam isikupärasemaid, egoistsemaid tundeid võib ära kasutada kõrgemaiks sihtideks. Need ei ole mitte yksi tugevaimad ja seega produktiivseimad, vaid need peenenevad ka ise sarnases kasutamises, seega peenendades ja õilistades kogu inimest. Sarnaseist tundeist on rahvuseogism yks kõige kohasem, kuna ta võib anda määratu kultuurilise jõu. Seepärast tuleb teda sarnasena jaatada, kasvatada ja eriti — viljelda. Viljelda rahvustunnet — see tähendab, toonitada temas iseäranis enesearendusele juhitud tungi. Sest enesearendus see pole yksi tung, vaid ka kohustus, nagu on see ka suurim kohustus enda vastu yksikisikul.

Kui „rahvusluse“ all mõista seda tunnet ta sarnasel kujul eriti hindavat ilmavaadet, siis pooldame seda. See ei ole kitsarindne ega

naabrivaenuline natsionalism! Kes selles mõttes pole „rahvuslane“, on ainult „yldinime“ sõna selle veretus, jõuetus mõttes.

Kui sõna „rahvuslane“ siiski on saand meilgi teataval määral halva tähenduse, siis on selle põhjustand kyll kõigepäält sellele mõiste kylgepanemine, mis temal on pääasjalikult agressiivsete suurrahvuste juures. Kuid ei saa tähendamata jätta, et nagu iga teist tunnet ja mõistet, nii sedagi pole kasutamata jäetud ka meil sotsiaalses võitluses ja nii ka see sõna on saand yhtlasi teatava poliitilise ja sotsiaalpoliitilise kitsama kaastähenduse. Rahvuslus meie mõttes on sellest muidugi vaba, samuti nagu on omane rahvustunne, isamaa ja koduarmastus igale yhiskunna kihile — nii kodanlisele kui ka proletaarsele. Oleks asjatu ja otse ebaeetiline seda armastust monopoliseerida ainult yhele klassile või kihile, nagu tihti tehakse, kuigi tõsi on, et rahvuskultuurilisi väärtusi tunnevad ja hindavad kõigepäält enam haritud elemendid, ja kõige enam muidugi intelligents, kellele rahvuskultuuri kysimus saand otse päämise tähtsusega „klassihuviliseks“ kysimuseks. Et ylemal näidatuil põhjusil ometi „rahvusluse“ sõna võib viia väärnähtusile, pyyame teda tavaliselt vältida.

Yldse peab tähendama, et kuigi suurrahvaste juures paremad inimesed teoreetiliselt ja pyydlikult on „yldinimlikumad“, kosmopoliitsemad, on nad tegelikult siiski ikka palju „rahvuslikumad“ kui väikerahva haritumad liikmed, kes pyyavad olla „rahvuslased“ ja siiski on tegelikult palju kosmopoliitsemad. Suurrahva oma rahvuskultuuriline ymbrustik teeb selle keskel yleskasvanule yldse võimatuks saada nii yldinimeseks kui on väikerahva liige, kes maast-madalast sunnitud õppima võõraid keeli ja võtma oma haridusse nii palju võõraid aineid, et saada kultuurinimeseks yldse. Tihti, näit. Prantsusmaal, kosmopolitismi jutlustavad herrad ei tea ise peagu yldse midagi, mis synnib väljaspool prantsuskeele piirisid!

Nii on tegelikult kosmopolitism vaimlises kultuuris sageli ainult ilus pettepilt, millega suurrahvad oma vallutamise ja õgimise pyydeid varjavad. Eriti meie seisukorras tähendaks „rahvuslusest“ loobumine ainult germaani või slaavi rahvusliku suurkultuuri makmapanemist, agressiivset „maadevõtmist“, muud midagi.

Kui meie pyydlikult, tahtlikult ei ole eestlased, oleme ikka enam ainult mingid ilmetud ja teguvõimetud yldinimesed, ja varsti pärast seda lihtsalt slaavlased või germaanlased. Kui meie tahtlikult ei mõtle oma vaimu ja kultuuri omakohaseks, eestipäraseks (õigem: yldsoomepäraseks) tegemisele, siis on see kultuur ikka enam ainult kokku tõlgitud kultuur ja meie ise ikka enam ainult tõlgitud inimesed!

*

Hirm „rahvuslikkuse“ ees oli meie vabameelsemas noorsoos näit. Vene revolutsiooni algajul mõnel juhusel otse naeruväärne, Eesti iseseisvusega aga on oma rahvuse tarvilik ja loomulik jaatus juba saand nähtavasti kaunis

yldiseks. Võib isegi näha üksikuid juhtumisi, kus selle avaldus on kaldund liialdussegi, omandand vähemalt ebakultuurilise kuju. On sellepärast vaja selgusele jõuda siingi, mis suhe on sisemise rahvustunde, rahvuskultuurilise arengutungi, ning selle avaldumise vahel ka välisasjus, välises suhtumises ja isiklikus ylespidamises.

On ju siin suurmaade (aga, o jaa, ka mitte yksi suurmaade!) tavaline rahvuslus omandand tihti kaunis ebasympaatse ilme. Kaldutakse kergesti eitama või mõnitama teise rahva ja ta kultuuri tegelikke väärtusi, kaldutakse upsakusse ja enesekiitlusse, näit. isiklikult kokkusaades kellegi teise rahva liikmega, kaldutakse väiklustesse, fanatismi ja pedantismi, kaldutakse siduma oma tundeid välisasjuga ja tegudega, milleks kyll võib olla, aga milleks mittekohasel kujul tihti ei ole mingit kultuurilist vajadust.

Seda muidugi ei ole meile tarvis, seda peame vältima, kuna see väliselt eemalepeletavana koguni halvasti mõjub päältvaatajale ja ka oma sisemises inimeses tunde suurust vähendab. Õnnetu ja vilets see rahvuslus, kes piirdub ainult sellega, kes kulubki kõik vaid selleks!

Teiselt poolt ei saa aga me siiski oma ymbrust vaadeldes mitte jätta nägemata, et meil enamasti rahvustundele kohaselt esinemisest siiski hoolitakse liig vähe. Kuigi tarvis pole upsakust, peab sisemine uhkus ometi olema igal inimesel, usk enese jõusse, usk ja kindel tahe, olla mitte ainult mingi närts, kellega igayks võib teha mis tahab ja kes isegi enda eest ei julge ega teagi vastutada. Sarnane inime on kõhklev ja edasisaamatu oma tegevuses ja ka teisteie jääb temast ainult mingi jõuetuse ja nigeluse vastumeelne mulje. Peab kõigepäält ise end austama see, kes tahab, et teda austaksid teised; see on yldtuntud fakt.

Kõik see maksab ka rahvuse kui terviku kohta, iga rahva liikme kui rahvuse esitaja kohta. Meie rahvuslik uhkus ja iseteadvus peab tõusma, sääl on kõik, see ei tähenda midagi muud kui ainult, et meie rahvustunne muutuks enam teadlikuks, pysivaks, latendiks, aitaks meid pysti hoida igal juhusel. Ylbus ja upsakus on selle negatiivsed äärmused, kus enesest lugupidamine on kasvand suuremaks kui ise ollakse. Uhkus on aga positiivne tunne, see on oma enese tõelisest väärtusest teadlik olemine. See on lihtsalt teadvus oma inime-olemisest, oma rahvus-olemisest. Sest kui olemegi veel nõrgad ja algajad, siis peab meil olema ometi seegi uhkus, et me yldse siiski oleme õiguslikud inimesed, arenemisvõimeline rahvas, mitte vähem, mitte väljasurev orjade tõug! Meid ei saa peksta enam paruni kepp ega Vantka — tsaari nagaika! Meie ei kummarda enam ega lase end lykata! Ei enam, nyyd!

See ei ole valetav, endpettev uhkus. See ei taha varjata enda ega teiste ees oma nõrkusi, kus neid on. See ei taha kasvatada usku enesesse asjata ylespuhumisega, kuigi see oleks ehk mõnikord kasulik. Ei, see põhjeneb tõel, aga see ei lase end ka alandada enam. Oma nõrkuste teadmisestki saab see veel enam jõudu nende parandamiseks.

Oleme olnud senni liig kõike-vabandavad, mitte midagi välimusest hoolivad, amorfid ja lodevad, iga painutuse järgi painuvad. „Nagu vene saabas“, võrdles keegi, „venib iga jala järgi, kes talle sisse astub, aga inetuks jääb ikka“. See käib kogu meie iseloomu kohta, kogu kõlblise isiku ja seega ka rahvuskõlblise kohta. See on meile sisseharjund olupoliitika läind aegadest. See oli kohane oma ajal, see paindumine oli koguni hädapärane, muidu oleks murdunud terve rahvas. Aga see teeb selgrootuks ja nõrgaks meid nyid, kus meil on vabadus ja seega ka kohustus kasvada iseseisvalt. Kes nyid ka veel „venib“, see on tõesti „vene saabas“!

See maksab kõigepäält ylespidamisest enda vastu, oma rahvuslikust sisetunnust. See maksab aga selle kaudu ka välise esinemise kohta. Ei ole tarvis välimuses toredust, aga vaja on ometi, et välimus ei häbistaks sisemust. Nagu mitte-kyynik kultuurinime ei riietu ega käi loruvantkana, nii ei pea ta käima närudes ka rahvuse liikmena. Eestlus ei pea pimestama meie mõistust, aga see peab siiski saama meile teatavaks pyhaduseks, mida me ei lase loopida igal yhel, ega ka ise iga päev olupoliitika järgi kääna ega vääna!

Meil tahetakse näha ikka ainult midagi „suurt“ ja arvatakse lõpuks ykskõik olevat vähemad yksikasjad. Selle siia kirjutaja arvab, et ta isegi osalt toetab seda vaadet, kui kõneleb igal pool „mõistuse järgi“ käimisest. Aga ta on sarnaseks kasvand, ta ei saa minna fanaatikuks, kuigi ta möönab, et seegi mõnikord võib enam aktiivsena olla kasulik õigele asjale.

Kuid kõigil on oma piir. Painduval inimesel peab õieti olema veel enam jõudu kui kategoorilisel. Muidu käänab iga välismõju ja sisevalu tema lõpuks ikkagi oma järele. Talle ei jää kestma lõpuks enam mingeid põhimõtteid. Kui selgroog ongi paindub, siis peavad vähemalt musklid olema kõvad, et teda igakord jälle vedruna sirgeks vinnata, kui kummardus kipub minema juba liig sygavaks.

Sääl ei tohi rahvusuhkus sallida ka välimiselt mitte igat alandavat yksikasja. Meie suhtumises teiste ja ka eneste vastu on meil kyljes veel vene kui ka saksa võõpa ja viimast tuleb iga päev veel juuregi. Vene lodevus lokkab, vene keel on nii kergesti meil käepärast, isegi vana k a d a k l u s ei ole sugugi veel võidetud, oi, teda elab isegi yliõpilastes veel kyllalt! Ja vähemalt pool eesti rahvast kannab veel saksakeelseid nimesid, s. o. sõimunimesid... Muidugi, ega's nimi midagi, kui aga... sõimunimega rahulolev mees ise kah ei veni? — Kuid siin pole koht kõnelda yksikasjust.

*

Yksikasi pole ometi, kui siinkohal ära märkida lyhidalt meie rahvuse ja tema kultuuri suhteid lähema naabrusega. Siin võitlevas maailmas ei saa elada ainult vaikselt enese ette, siin peavad silmad lahti olema ka oma ymbrusele. Nagu juba eelpool öeldud, ei synni

vallutamine ikka otsekohe füüsilise vägivallaga, vaid ka vaimliselt. Selleks ei mõju kaasa aga mitte yksi kultuuri kõrgemus, vaid ka selle laius, hulk, või mõned erilised mõjuvad omadused, sageli ka mittepositiivsed.

Ja selt seisukohalt ei saa me muud kui tunnustada: meie suurim vaenlane on ikka olnud ja saabki olema slaavlus. See on yhtlasi meie soo ja ka selle kultuuri vaenlane. Germaanlus on meile vähemalt vallutades ikka ka annud midagi. Juba 2000 aasta kestes oleme neilt lainand suurema osa oma kultuurmõisteist, nagu seda kyllalt näitavad lain-sõnad. Venelasilt pole me kultuuriliselt saand peagu mitte midagi, neilt lainatud „kultuur“-sõnust on tähtsamad: „nuut“, „nagaika“ ja „tubin“, „sundija“ (=судья!) „vabadus“ ja „(oma)voli“, „papp“, „pagan“, „varas“ ja võllas (=„hirsi“)! Need iseloomustavad kyllalt seda „kultuuri“ kõigi aegade jooksul. Slaavlus pole annud iial meile midagi positiivset, see on ainult meid söönd ja hävitand.

Ei, meie ei tarvitse vihata seepärast kogu tõugu, kus ikkagi on olnud ka nii palju suuri mehi — meile ei meeldi see „vene viha“ kitsasrindlik kihutamine mõnel pool — aga meie peame siiski ka puht mõistusega tunnustama: see inimeste-ja kultuurisööja Vantka neelaks meeleldi ka edaspidi. Meie ei saa muu kui teatava umbusaldusega vaadata ka kõigele sellele, mis temas vahel näib meeldivat.

Eriti peaks seda arvesse võtma ka meie kommunistliku või sellele läheda vaate pooldajad. Neist on muidugi arusaadav sympathy Venemaa praegusele valitsusele (ka meie kultuurilisest vaatepunktist on ju meile see valitsus kõige soovitavam, sest kõik teised oleksid veelgi agressiivsemad.) Mida lähemal aga Venele ollakse poliitiliselt, seda ettevaatlikum peab tema mõju vastu olema kultuuriliselt, et see ei vallutaks muidu kogu inimest. See on rahvuskultuurilise iseseisvuse kysimus, ja selle väärtused on ju samad igale eestlasele niipalju, kui tal yldse on kõrgemaid vaimukultuurilisi huvisid.

Imelik ja salalik on see vene vaim, see lõtvuse ja anarkia vaim! Nagu kirbe udu tõuseb ta ja sööb ära isegi Lääne-Euroopa raudriidel

Ei saa salata, et tal sääal juures, ja just selleks, on palju meeldivusi, nimelt tunde. Ta vabadus ja tahtlikkusetus on eriti soodus uute assotsiatsioonide syndimiseks, seepärast võib ta olla leidlik uute ideede poolest, fantaasiarikas, huvitav, suurjooneline. Ta võib sellega meeldida eriti kunstilisele loomingule, kuigi tal endal puudub nähtavasti kindlam vormimise, täideviimise võime. Ta on mitmeti viljastav Lääne-Euroopa liig intellektuaalsele, liig tahtlikule kunstile ja on arusaadav, et sääal huvitus tema vastu eriti viimasel ajal kasvand.

Ka meie siin ei tohi mitte eitada selle vaimu väärtusi, vähemalt viimasel, esteetilisel alal. Kuid kunstilise loomingu moraal on ja peabki harilikult olema teine, vabam, kui tavalise tööelu ja tavalise kodaniku moraal, mis nõuab kindlust, tahtlikkust, hoolsust ja töötamist teatava kindla rutiiniga.

Ning siin ei saa mööda sellest tundest, mis jätnud on meile meie oma kogemuste põhjal see vaim ja see on, mida ikkagi võime lugeda vene tegelikult yldvalitsevaks, „tõuliseks“ vaimuks, millega peame rehkendama rohkem kui üksikute vaimuinimeste omaga. See on aga kogu oma laiajoonsuse juures ikkagi õige antisympaatne, barbaarne, lohakas, räpane ja kätatsev, lõtv, aga seejuures vägivaldne, ebasoliid, ebasaldetav.

See kõik teeb ka meile mitteraskeks asuda selle vaimu ja selle kandjate suhtes seisukohale, mida tungivalt nõuavad meie rahvuskultuurilise mineviku mälestused ja tuleviku kartused: võimalikult suurele tagasihoidlikkusele ja ettevaatusele. Pole tarviski pimedat „viha“, vaja lihtsalt arusaamist hädaohu suurusest, mis kaitsetul lapsel on näljase karu ees!

Germaani hädaohust ei ole siin vist vaja kõnelda pikemalt, see on endast mõistetav, kui keegi kultuuriliselt nii nõrk rahvus on oma minevikult ja olevikult seevõrra yhe nii suure ja kultuurvägeva rahvuse mõju all nagu siin. Alles hiljuti ei osatud meil näha maailma peagu muu kui ainult saksa vaatekohalt, ja praegune noorpõlv kipub jällegi sama tegema — saab ta ju kogu kõrgema hariduse selles keeles.

Kahtlemata on saksa kultuuri mõju meie vaimlisele iseseisvusele kardetavam kui vene oma, kuid see on siiski kultuuriline mõju, ja see ei ole ka nii alandav. Slaavlus ähvardab meid ikka kõigepäält oma poliitilise vägivõimuga ja nõrgendab meid ette oma vaimuga. Nii teeb ta kergemaks ka germaanluse kultuurilise ja vahest võimaliku tulevase poliitilisegi vallutuse. Oi, Barbaaria orjakarjad on meid ikka valmis jätma saagiks germaani raudryytleile, kui nad meid enne on kyllalt hävitand, nõrgestand ja ryvetand! Nii on see olnud aastasadu, nii on see ka tuleviku aastasadel!

Mida enam aga meie iseseisvat arengut oma väevõimulise ja ka vaimlise ainuvalitsusega on rikkund ja seda veelgi teha ähvardavad kaaoslik vene ja yleuputav saksa kultuur, seda enam peame vastukaalu otsima kauge-malt Lääne-, eriti aga Põhja-Euroopast, Skandinaaviast, Soomest. Meie tulevik on Põhjamaadega koostöötamises! Mitte Ida, mitte Kesk-Euroopaga, isegi mitte Poola-Lätiga seevõrra! Sest Põhja orientatsioonist on juba palju ainult räägitud, aga sest peab veelgi ja paremini rääkima ja sisendama, et jõutaks kord ka suuremale tegelikkusele.

Kõigepäält aga on muidugi vaja asuda kõigis asjus Soomega koos yhissoomelisele vaatekohale, sihikindlalt töötada selle osade lähendamiseks, yhtlustamiseks ja yhiseks edasiarendamiseks. Eesti rahvustunne olgu ainult eriline osa yhissoomelisest rahvustundest, tõutundest.

Kuid pikemalt viimast kysimust kui ka muid sellega seotuid rahvuskultuurilisi probleeme on allakirjutanu käsitlend juba mujal.¹⁾

*

1) Soome-Eesti lähenemise sihtjoontest.

Veel üks kysimus rahvusliku momendi vaatluses on tihti vaidlusalune: mis suhe on rahvuse, „rahvusluse“ ja kirjanduse vahel?

See probleem on pea kõigil maadel viimaseil aastakymneil olnud suureks vaadete võitlusalaks. Nii olnud osalt meil, nii Soomes, veel enam Saksas, Ungaris j. m., kus on yhe voolu poolt nõutud kirjanduselt ja kunstilt „rahvuslikkust“, teise poolt „eurooplust“. Kuna rahvusideed olid värskena mõõduandvad eriti eelolnud ajajärgus, siis on esimese vaate pooldajad neid hinnates arusaadavalt saand tihti ka enam konservatiivseiks, nende vaated on liginend yldse vanema põlve vaateile ja viimased on neid kasutand, et avaldada ka muidu oma noortega rahulolematust.

Nii on see kestnud juba nähtavasti mõned aastakymned, ja mitmelt poolt on etteheiteid, et just see rahvuspärasest traditsioonist taganemine on mõjuvaim põhjus, et noorem põlv olnud vaene püsiva väärtusega suurist kunsttöist.

Meie ei tunne end olevat kompetentsed moodustama pikemalt oma lõpulikku vaadet teiste maade vahelkordade ega ka selle keerulise ja ja õrna probleemi enese kohta yldse. Igatahes nähtus, et näit. Saksas kunstilisele natsionalismile järgnes mõneaegne reaktsioon, ei tähenda veel, et võimalik poleks ka kesktee, mitte natsionalistlik, mitte „eksootiline“ kuid siiski rahvuspärane kirjandus ja kunst.

See on seda enam võimalik, mida rikkalikum on kellegi rahva vaimline majapidamine, mida enam tal omal on „ainete“ vaheldusrikkust ja oma häid eeskujusid oma esteetilise maitse kasvatamiseks. Nii on see näit. inglise ja prantsuse kirjanduses pea ikka olnud. Poliitilises ilmavaates natsionalismi pilkav A. France on nii tegelikult siiski oma teostes „kõige prantsuspärasem“ Prantsuse kirjanik.

Mida väiksem kellelgi rahval omal see vaimline kapitaal, kõigepäält hääde omakeelsete kunsti ja luuleteoste kujul, seda enam on ta kunst sunnitud neid lainama mujalt. Teda täiesti piirata igast välismõjust annaks vahest kyll väga eksootilise, aga siiski liig väheväärtusliku „Heimatkunsti“. Teiselt poolt, liig palju lainata segab oma rahvusindividuaalse maitse, ei lase õieti seda leidagi ja nõrgendab nii kogu eneseavalduse. Nii tulevad tihti ainult kokkutõlgitud teoksed, yhtlaseks isikupäraseks tervikuks sulatamata.

Jääb ainult üks kesktee: vähemalt nii palju kui võimalik kasutada oma „kapitaale“. Mida vähem neid on, seda enam vaja tahtlikkust nende nägemises, nendest „omapärasuse“ leidmises ja selle oma teostes tarvitamises. On see võimalik?

„Kunst — see on rahva tundmused ja rahva keel“, rahva intensiivne ilmataju ja selle vormimine väliskujudeks, mil esteetiline mõju.

Nii, õige, sygav kunst on harilikult ikka ka oma rahva siseelu esteetiline väljendus, „keel“, aga ta on seda ainult siis, kui ta on kõigepäält üksiku tunnete ja sisenägemuste keeleks. Seepärast on mõttetus nõuda kunstis mingi kujundamist, mis pole looja enda siseelamus. Paremini siis muidugi juba otsekohene mõisteline avaldus kui kujundiline, mis, et mõjuda uuena ja värskena, veel tundetoonilisena, peab tingimata olema enda

tuntud ja läbielatud. Ning kunstis soovime ikkagi kõigepäält, et oleks avaldet inime, olgu ta siis milline on.

Nii ei või me kunstnikult nõuda mingit tahtlikkust, mis oleks vahest takistav ta sisemisele loomisvabadusele.

Kyll on aga „kunstnik“ siiski ka „inime“ ja sarnasena võib temagi end kyll vastavalt juhtida. Ning lõpuks ei ole ükski kunstteos siiski ainult mingi iseendast tulev väljendus, vaid ikka ka tahte pingutusega vormitud töö. Selles tahtlikkuses võib igatahes olla ka rahvapärasuse taotlust, kui see saand kunstniku enda pysivaks sisenõudeks.

Et tal seda ka võimalik oleks teostada, on vaja soetada eelmainitud omapärasust „ymbrust“ ja „materjaali“ võimalikult rohkesti, leida ja esil hoida kõik olevad varandused. See just on pääle muu rahvuslike teaduste ylesanne.

„Suur luuleteos on iseenesest ikka juba ka rahvuspärane teos“, praegusel „psykoloogilise“ kunsti ajajärgul.

Lootes esimesi, loodame iseenesest ka viimaseid. Luuleteos ei saagi olla suur, kui ta ei avalda oma loojat kõigi ta sygavusteni, s. o. ka oma rahvusliste ja tõuliste sygavusteni.

Neid sygavaid teokseid, neid ootab rahvus oma kirjanduselt ja kunstilt. Need on tema suurimad sise- ja ka „väljaveo“ varandused, need on ta objekteeritud vaim, oma ideedega ka tema mõte, millega ta yksi teeb rikkaks oma elu ja võib võita ka endale maailma „suurte“ tunnustuse. Nende võimalduseks peab rahvus juba siis viimaksmainitud otstarbelgi tegema kõik ja kõige enam. Kui palju on tähtsamad ja pysivamad need, kui mõni päevapoliitiline saavutus, mis homme unund!

Kuid mitte „väljavedu“ pole päävajadus. Kõige paremat ei saa niikuinii saata rahvusvahelisele turule, mis eriti tootnud teistest nii erinev keel ja tõug, nagu oleme meie, soomesoolased. Kõige peenem, ilmendirikkam jääb ikka ainult meile mõistetavaks ja maitstavaks, ikkagi „eksootiliseks“. Mis meile nii oma ja seega kyllalt tähtis, näib võõrale võrdlemisi keskpärasena, vähehuvitavana. Et saada ka tõlkena maailmakirjandusse kuuluvaks, peab mingi luule teos jõudma sisaldada pääle rahvusliku ka kyllalt yldinimlikku uut, et võita tähelepanu nii paljude teiste hulgas. See on muidugi väga soovitav, aga see on ka väga raske. Igatahes ei saavuteta seda mitte tahtlikult „rahvusliku“ maharaputamisega, mis teeks teokse veelgi nõrgemaks ja kahvatumaks, vaid leides just rahvusliku, õigem, tõulise yle ja läbi ka yldinimliselt uut. See nõuab suurt, harjund meistrit.

Mis rahvus ja tema kultuur aga vahest sama palju tarvitseb, seda anda on kergem, see on: kunst ja kirjandus vähemalt tema rahvuse jaoks, tema siseelu rikastuseks ja peenenduseks. Kergem kui öelda teistele, mis keegi tunneb, on ise enese kohta selgusele jõuda, mõista seda öelda endale, ja selleks vajab rahvus kõige enam oma „keelt“.

Rahvus ei saa nõuda, aga rahvus ootab oma kirjanduselt, et see aitaks temal leida ennast. „Kui vaesed ja puudulikud oleksid meie psykoloogilised teadmised meie tundmustest ilma suurte luuletajateta, kes

välja on öelnud kogu tundmusliku skaala paljuse," ytleb W. Dilthey, analüütilise psühholoogia ja psühholoogilise kirjanduse-analüüsi isa. See käib kõigepäält muidugi yldpsühholoogia kohta, aga maksab veel enam ka rahvuspsühholoogiast, mida ju peagu yldse võimatu on eritella mitteintuiitsel teel. Aga seda on tarvis, seda enese tundmist, sest see on aluseks kogu meie muule tegevusele, see laseb meid mõista oma ymbrust ja selle minevikku, see avab meil pilgu meie oma isiku siseelamustele, äratav ellu uinuvad jõud, juhib neid tarvitama, teeb meid mitmekesiseks, varjundlikuks, liikuvaks, elavaks.

Rahvas ootab oma kirjanduselt, et see teeks temale elavaks ka tema ymbruse, oma maa looduse, ajaloo, praeguse olukorra, tuleviku sihid jne.

Mis on tavaline tööinime? Palju on ta enam kui ainult rutineerund masin! Yks enam, teine vähem, üks alles vanemana, teine juba noorelt, on ta kaotand oma igapäevases töös võime näha midagi uut, midagi yldist, midagi, mis mitte pole seotud ta otsekohe alaga, midagi, mis ta poleks näind juba lapsena.

Tema juures on asjad, tajud kaotand ikka enam oma tunde tooni, on muutund paiseiks mõisteiks, kogu ta elu on saand enamvähem mekaaniliseks samade käikude läbielamiseks.

Ta ei jõua end „sissetunda“ enam yhelegi asjale, ta ei ela läbi enam midagi päälle oma isiku otsekoheste rutiinsete tegutsustunnete.

„Geenius on võime näha igalpool seda, mis enne pole tähelepandud.“ „Genius — see on igavene noorus,“ ytleb W. James.

Kunst on see, mis võib teha inimese uuesti nooreks.

Ta teeb seda, andes asjule ja mõistele uuesti nende tundetooni, pannes vastuvõtja neid läbielama uuesti värskena.

Mõistelised teadmised, mis õpitakse — eks jää need suuremalt jaolt ainult kylmiks mäluvarandusiks, ilma et rikastaksid meie elavat inimest, ilma et ärataksid tundeid, milles yksi on elu. Kunstnik oma elava, vastuvõttevärske hingega näeb meie eest, tunneb meie eest, ja, eriti, oskab end kyllalt väljendada sarnases vormis, et see meiski kutsub samad elamused.

Siit mõistame meie selle „koduse lisaväärtuse“ neis kunsttöis, mis kujutavad meile lähedaid ja tuntuid alasid. Meis on eelkalduvus neid kunsttöid mõista ja nautida täielikumalt kui võõra, kauge ala kujutusi, sest meil on nendega harilikult seotud juba enne mingi oma kogetud tundetoon. Ja siit selgub ka, miks eelistame just sarnaseid kunsttöid, mis näitavad meile meie ymbrust, meie loodust, meie inimesi. Meil on juba kord tung elada elavas, tundevärvilises ymbruses!

Rahvas ootab oma kunstilt ja kirjanduselt, et see kõigepäält teda, oma rahvast, aitaks olla sarnases elavas maailmas! Ei ole olemas mitte yksi yldesteetika, maksab ka individuaal- ja rahvusesteetika.

Nii mõned mõtted rahvuse ja kirjanduse vahekorra, rahvuspärase kirjanduse ylesandeist ja võimalusist.

*

Mis oleks lõplikult kokkuvõttes meie vaade rahvuskysimusele?

Meie arvame, et ka rahvus on ainult üks vorm elu suurest mitmusest. Meie ei taha teda muuta suletud kastiks keset kogu maailma rikkusi. Meie hindame asju kogu inimkunna Arengu seisukohalt.

Aga rahvus on praegu meil siiski vorm, mille alla võib mahtuda kõik muu, kui ainult tahetakse ja osatakse seda vormi võtta ta õiges kultuurilises mõttes! Ärgu lepitu vana „rahvuslusega“, mis oma synniaja kohaselt pole osand põhjendada oma vaateid kyllalt sygavalt, kes pole vahest jõudnud anda iseseisva Eesti kohta kyllalt laiapiirilist, inimkultuurilist, vaba ja julget ideoloogiat! Ärgu lepitu rahvuslusega, mis ainult käratseb, naabreid vainub, või jälle suurte sõnade taha ainult peidab oma isiklikke huvisid! Ärgu lepitu rahvusluse „tagurlusega“, kui tõesti selgeks on tehtud, kus see on ja kuivõrra kultuurivastane on see tõesti! Ärgu lastagu endale „rahvusluse“ nime all kes teab mis sisse rääkida! Ärgu ehmutagu eemale aatest endast selle õreda, labase ja kultuuriliselt puruvanameelse Eesti praeguse edustuse pärast mõne Baueri, või Jürgensteini, või Tõnissoni isikus. Nendel oleks aeg vist küll juba yait jääda — aatel endal on aga aeg kultiveeruda ja saada uuesti ilusaks! Ei! Ärgu saadagu „rahvuslasteks“ — kui see nimi ja selle monopoliseerijad on peletavad!

Kuid arvata, et meil keegi haridustegelane, keegi poliitikparteilane, keegi kirjanik jne. keegi mõtleja kultuurinime yldse võiks läbisaada ilma rahvusmomenti puutumata ja jaatamata oleks lihtsalt suur enesepete. „Rahvuse eitamine“ oleks lihtsalt ka enese eitamine.

Kes poliitilise ja sotsiaalse ilmavaate poolest konservatiivne, sääljuures pooldab rahvuslust, see hoolitsegu, et ta seda ei sega oma isiklike ja kihi huvidega, et ta selle hoiaks vaba äärmuslikest ja lõpuks kultuuriliselt väikse tähendusega välisasjust, kui ta ei taha kahju tuua kogu ylessäetud aatele. „Rahvuslikkude“ sõnakõlksude pildumine hakkab ju jälle moodi minema, aga kui neid tarvitada ainult isiklikeks sihtideks, siis nõuaks rahvus kyll juba parem vaikimist!

Kes aga pooldab edumeelsust ega huvitu mitte yksi oma isikust, vaid ka yldsuse tulevikust ja selle tõelisest evolutsioonist, need peaksid hoolitsema niisuguse rahvuskultuursuse vaate levinemise eest juba selleks, et ära hoida rahvustunde degenerereerumist ainult kultuurivaasesse välisräuskamisse.

Läbi kogu Euroopa näib käivat pääle lyhikest päälesõjast raugemist jälle suur rahvustunde puhang. Kui seda ei osata tarvilselt jaotada, kultiveerida ja loovale tööle juhtida, muutub see jälle lihtsalt mõttetuks välisrahvusluseks — jah, jällegi ainult militarismiks, mis oleks meile, väikerahvaile, ainult asjatu ja mõttetu jõuraisk, suurrahvaid aga taas meelitaks ainult naabrivainumisse ja uutesse sõdadesse (— iga sotsiaalse korra juures!). Nii ongi see ikka veel pea kõigis riikides, — ka Venemaal — ja on kyllalt tundemärke, et see osalt veel halvemakujuliseks ei areneks ka Eestis.

Rahvusaatel on ja jääb olema jõud, millist senni pole veel yhelgi teisel! Kes teda tahab eitada, sellest minnakse lihtsalt yle. Enam kui ükski teine aade juhib see rahvaste saatusi. See määrab — veel kaua vähemalt — maailma riikide poliitika ja kultuurpoliitika. Seda mitte hinnata meil, keset vainulikke laiotamishimulisi natsionalistlikke suurrahvaid — see oleks ainult naiivsus või pahatahtlus.

Rahvusaadet on vaja jaatada, — kuid tal on ainult niipalju väärtust, kui ta tõesti on kultuuriedendav faktor. Kui ta jääb ainult sõnakõlksuks, parteiplakatiks, vastaste materdamisabinõuks, urraapatriotismiks, labasuse või isiklikkuse kaitsemärgiks, siis ei ole see õige rahvusaade, vaid selle võltsimine ja kuritarvitus. Selle vastu oleme õige rahvusluse nimel.

Rahvusaadet, seda õiget, on vaja jaatada, ja kui seda, eriti väike-rahvaste juures, kultuurilistes piirides viljelda, saab see määratuks kultuuriliseks jõuks ja idealismi andjaks, loob väärtusi, mis õnnistuseks pole mitte yksi oma rahvale, vaid kogu inimkunnale. Nii peab seda viljelema eriti meil, kus ta senni ikkagi võrdlemisi nõrk, ehk siis jälle liig algeline, välisasjaline, vähekultuuriline.

Just viimane asjaolu ongi, miks meil rahvusaade on omandand nagu mingi alaväärtusliku, „tagurlikegi“ värvingu. Parem, nooremad vaimu-inimesed pole seda kyllalt selgitand, kultiveerind; ta on jäänd kasutada ainult vanadele kõige uue materdamisabinõuks, parteipatrajaile keelekasteks ja pidukõnelejaile labaseks klišeeks. Ja ometi — kui palju enam „rahvuslane“, s. o. eesti rahvuskultuurile väärtusi loov, on oma luulekogudega mõni „kosmopolitlik“ G. Suits enam kui kolm mõnd „rahvuslikku“ Jürgensteini kokku, kes rahvuskultuuri arengut igal alal ainult kammistavad!

Võib olla, pean isegi veel hiljem kahetsema, et olen siin asund seevõrra rahvusaadet ja tunnet rõhutavale seisukohale. Nyüd, kus rahvusaatega tegelikult on seotud poliitiline võim, ei jäta teda nii kui nii propageerimata ja kasutamata ka kõiksugu poliitilised voolud. Võib olla, tuleb edaspidi välja astuda veel enam nende „rahvuslaste“ vastu, kui need aadet ikka edasi omakohaselt labastavad ja politseistavad, ning seda pääle sunnivad sarnasena ka teistele...

Olgu kuidas on, meie ei tee rahvusest mingit ebajumalat, kes oleks vastolus tõelise jumala, Kultuuriga! Meie usume rahvusse ainult niipalju, kui ta abinõuks on viimase arenguks. Aga meie ei saa olla nägemata, et see on siiski suur ja tähtis abinõu ja tee, ja ka vormi kysimusena on see ikkagi tähtsaim sotsiaalkysimuse (kui kõige reaalelu paratamatu aluse) kõrval.

Meie usume, et on võimalik puhtkultuuriline ja progressitoov „rahvuslus“, ning et seda just sarnasel kujul tarvitseme praegu meie.

Mis on selle siht? Ei midagi muud, kui et sellegi rahva iga liikme elu saaks sama rikkaks kui kultuuriliste suurrahvaste liikmeil.

Kui kelgi mõistepimedal meele tuleks meid ikkagi süüdistada „tagurlikus ja inimsusvastases natsionalismis“, — siis olgu ta yhtlasi ometi nii lahke ja

näidaku, milles siis seisab seesinane „inimsusevastatus“ meie vaates, milliseid hädadohte kultuurile võib sisaldada rahvusaate toonitamine nii, nagu meie seda teeme!

Ja kui kelgi „vanal“ ja „tõsirahvuslasel“ meele tuleks ka meie vaadet syydistada „eesti geeniuuele“ vastukäivaks, siis olgu ta ometi nii hää ja valgustagu meile, mis kasu on eesti rahvuskultuurile mingist laplaste või hiinlaste pärasest „esivanemate usust“, mis ta arengut ainult takistab või milliseid hädadohte on eesti rahvusele sellest, kui me teeme tema arengu aate ainult osaks oma yldisest tuleviku-usust, arengu-usust!

* * *

Mis on meil praegu tarvis kõige enam? Mis on tähtsaim? Erialade tundjad määravad selle oma kohaselt, et leida kõige eko- noomsema arengu tee. Et aga nad edasi saades ka kõrgemale saaksid, et yldse areng oleks, on vaja, et kestaks edasi inimestes mingi tung, mis seda kannaks. Ja see võib olla ainult vaimline, ainult eetiline, kultuuri ihk, õilistumise ihk. See on, mida meil on liig vähe, mis aga yksi lõpuks ylevaale jõuab pidada kõik muu. Tähtsaim on see.

Sellest kõneldi juba kirjutuse alguses, kus leiti ja tõdeti, kuidas nii mitmed endiseist aateist on kaotand oma kandva ja teolekikutava jõu. Edasi pyyti siis määratella yldsiht, s. o. kultuuri mõiste ja eritella pääjoontes arengu sihid ja põhimõtted kahel tähtsamal alal, sotsiaalsel ja rahvuskultuuri- lisel. Nii mitmel puhul tuli sääluures konstateerida, et ykski aade ega paranduspyye iseenesest ei kaitse veel oma väärtarvituse eest, kui pole tema kandjat, inimest, kes oleks kõrgemal ainult oma mõnu pyydeist. Yldine idealism on siis ikkagi see, mis kõik muu peab õilistama ja mille kasvatus on aadetegi sihiks.

Tuleme tagasi sellele.

Meile on igav inimene, kes on ainult masin oma kohustuste täitmises, nagu näit. Kanti formaalse eetika järele ta peaks olema.

Me arvame, et eetilise sihti on ka eneserahulduse õnn, kuigi kõrge väärtustunde läbielamise õnn.

Sellega ei pea me ka tarvilikuks alati ja igalpool kohusetundele koputamist, kus eetiline tegevus võib juhitud saada ka palju „maisemaist“, isiklikumaist, madalamat kuid intensiivsemat õnne andvaist tundeist.

Aga — on tarvidus kõnelda kohusetundest siiski sääli, kus muidu ainult pime, puhtegoistlik lõbuihk hoiab inimesi yldse yhiskondlikuks olevuseks tõusmast.

Sarnane hedonism pole mitte yksi austus oma võlauskuja, yhiskunna, vastu, vaid takistab ka yksikut ennast yldse kõrgemale arenguastmele jõud- mast, kõrgemaist rahulduse lõbudestki osa saamast. Yhiskund läheks hukka, kui yksikud oma sihte kokkukõlasse ei säeks tema sihtidega, kui nad tema sihte ei säeks oma sihteks, kuigi sääluures keeldudes oma egoistsemaist

lõbudest. Kes seda sugugi ei tee, on parasiit ja väärt, et teda yhiskund omaltki poolt põlgaks.

Varandus kasvab ainult siis, kui enam toodetakse kui tarvitatakse. Yhiskund jääb endiselt vaeseks kui vähemalt osa ta liikmeid ei tee enam kui neile otsekohe vaja läheb, et „läbi saada“, „ära elada“. On vaja kirgi, tahet suurema järgi kui ainult elu kestmine!

Siin on suureks töölekihutajaks puhtegoistlik lõbu, puhtisikliku naudingu pyyd, olgu see siis „lihahimus, silmahimus või elukõrkuses“. On õnn, et veel on olemas neidki kirgi, mida osava juhtimisega võib kasutada ka yldsuse hääks ja edasiarenguks. Kuid yksinda neil põhjenev yhiskund degenereerub varsti veriseks farsiks. See saab vaid mõttetuks heitluseks isikuhuvide eest, kui neid ehitavaks jõuks ei muuda ükski yhine kõrgem siht.

Elutung ja egoistsed kired on kyll suuremalt jaolt see materjaal ja energia, mis arengut kannab, kuid arengut juhtind, suuremal määral uusi väärtusi loond on ikkagi mitteisekad, n. n. suured aated. Need on olnud iga rahva ja maa tõusu motiivid, tuues endaga poliitilise, majandusliku ja kultuurilise arengu kõrgema järgu.

Ilma nendeta on allamäge läind iga riik, iga yhiskundlik kord, iga kultuur!

Mida raskemas seisukorras yhiskund, seda suurem on tarve idealismi järele! Seda tugevamini veavad alla puhtegoistsed tungid, seda enam peab olema puhtideelist, puhttahtelist jõudu, et yleval ja tööl hoida.

Ei või hästi kujutella seisukorda, mis paljunõudvam, sest milles praegu on eesti rahvusega piiratud yhiskunna osa oma.

Määratute jõupingutustega on ta praeguseni jõudnud — orjarahvast yhe inimpõlve, 60 aasta jooksul iseseisvaks, võib siiski öelda, kultuurrahvaks! Seda on nimetet otse haiglaseks, selle pingutusi *saltomortale*'deks (A. Kallas: Nuori Viro).

Sarnane tõttus ei anna tugevat ehitust. Tuleb võib-olla vaja veel palju ponnistusi, et selleks, mis ollakse, ka jääda. Tuleb vähemalt veel sama palju tööd, et nii kiirelt täita selle rutuga ylesehitet vormi ka kindla sisuga, kultuurilise sisuga, mis yksi vormi õigustab ja kindlasti kestvaks teeb! See on käesoleva ja praegukasvava põlve ylesanne — kes julgeks seda nime-tada kergeks?!

Ei ole palju teisi kultuurrahva nimele pretendeerivaid väikerahvaid, kes oleksid oma ymbruselt nii hädaohtlikul seisukohal kui meie, kultuuriliselt nii noor kui meie, kehaliselt ja hingeliselt nii nõrk, ja kõigepäält, arvuliselt nii väike kui meie! Kui kergesti ei või langeda see kokku, kui palju võimalusi on sarnasel jääda virelema endiselt!

Filosofeeritagu enda vabanduseks mis tahes, see seisukord nõuab idealismi kõigilt, see olukord nõuab kohusetunnet yldsuse, rahva vastu kõigilt — kes mitte pole puutuimad või — loommadalad!

Tuleb tarvitada kõiki abinõusid, et seda kohusetunnet, idealismi meil tõsta, tuleb eitada kõike, mis seda meil nõrgendaks!

*

Keskaja idealism, ryytlus, ainult mõisteliste aadete aetuna degenerereerus Don Quijote'iks, sest et ta ei näind tõelisust. Meie aeg tahab jälle labastuda ikka enam Sancho Panzaks, kes näeb ainult kõhutõelisust. Aatekirgedes on aga siiski ka jõud — ja see on enam töölepanevas kui ainult kõhukire rahuldus.

Meie usume idealiteedi ja realiteedi yhtlasi nägemise võimesse. Meie usume, et võimalik on kyllalt hinnata ka puhtparatamatuid välisfaktoreid ja siiski tunda endas tahet ja jõudu neid muuta idee järele.

Meie usume, et just sarnane yhendus on ja peab olema kõige kohasem, et arengule viia. See ei ole ainult pime tormijooks võimatuse mäele, paljas otsekohe-kättesaamise-tahtmine, mis ei oska ega viitsi põhjusi uurida ja neid muuta, see ei ole pimedast pääst oma mõtte eest raumine, kui mõistus ytleb, et see on ebaõige. See ainult ei räägi oma pyydest — ja nuta ja hädalda, et see on täidesaatmatu.

Mida raskem ylesanne olekski, seda enam laskub see tahe ka ise alla, viimaste põhjuste juures, kulutab kogu jõu nendega võideldes, — kuid teda ennast peab yleval ikka ta kõrguseihk, pysiv tendents: tõusta ja tõusta. Nii võiakse vallutada ka Võimatuse mägi.

Kui ei kehtaks ka puhtidealism, kui see oleks määratud ainult üksikuile, kes valmis on idee eest jätma kõik, kui see oleks raske yleval pidada hariliku isiku vaivutavas elus, siis levigu vähemalt n. n. eetilise reaali-idealism, eluvaade, mis tasakaalukas ehitavas töös laiu hulki hoiab eriti Põhja-Euroopas ja anglosaksi tõus. See ei jää hätta harilikult ise, kuid viib edasi ka yhiskunna.

Kui kaugel on sellest näit. slaavi visklev, hyplev, aga ruttuväsiv ja siis teise äärmusse langev aatelisus! Aga see ei leia omale võrdset ka saksa uduses idealismis ja prantslaste vähemõtlevas ning ruttu skeptisismi kalduvas passioonis, veel vähem teistes lõunamaalastes.

Meil, eestlastel, on kyllalt põhjust kultiveerida oma rahvas sama jonnakat põhjamaalase reaaliidealismi; see elab edasi kahtlemata meilgi veres, kuigi vahest närveeritud seniste saltomortale'de visklustes.

Eriti selt seisukohalt on, kui arvame ebakohaseks ka liig suure eitamise, liig kõikemahategeva arvustuse, kuhu näikse kalduvat ka meie idealistlikes või vähemalt seda olla tahtvais ringes.

See on osalt arusaadav, kui nähakse tõesti sarnast kuristikku ihatava ja käesoleva vahel, — aga see võib tulla ka lihtsast jõuetusest käesolevaski kaasa-tõötada. See võib kergesti mitmele saada kergeks abinõuks, et end tõsta kõrgemale kõigest ega ometi kohustuda millekski.

Ja see võib eriti teistesse kaasa- ja järgielavaissegi tuua passiivse jõuetuse, selle asemel, et neis äratada energiat, usku ja tööisu.

Meile näib vahel, nagu oleks meil yldse pisut liig vara ja liig täielikult lõhutud ja pillatud meie ymbert see romantiline pehme uduloor, milles kõige paremini kasvab nii tõusev lapsnooruke kui ka syndiv rahvusnooruke.

See uduloor, mis hoiab ainult endal kõik tunded ja tähelpanu, laseb ilutseda omist varandusist, vaimustuda omist saavutustest, neid lasta näha üli-tähtsaina ja suurina — kuna uduga varjatud on kõik teised, suured, kellega võrdlus muserdaks. Meie ymbert on kistud see soojendav ja kasvatav loor vahest ehk liigki vara, me oleme jäänd kylmetama omas väiksuses kõigi maailma tuulte kätte, siia halli mere neemikule.

Soomes on selle varjul ja kaitsel tehtud palju enam kui meil, — kuid sääl tundub teda kehtvat veel praegugi. Ja lõpuks, kes rahvas olekski temast kunagi päris vaba!

Meil on vahel nagu kahju sest uduloorist, — aga muidugi me ei saa teda soovida tagasi teadlikult. Meie usume mõistusse: meie usume, et ka nähes oma nõrkust end kyllalt armastada suudetakse niipalju, et seda enam tööta ja jõutakse parema saavutuseks.

Aga vähemalt seda töötamise iha peab vaatuvõtjas siiski äratama.

Ja ka siin näib meile tihti, et meil arvustades talitet on liig vähepedagoogiliselt, väheratsionaalselt. Näib nagu oleks hinnatud oma vastasrinda liig kõrgelt, kelle vastu võib võidelda, kõik muu unustades, puhteitades. Kuid näib ka, et meil polnud seda kyllalt, seda — vaimliselt kõrget ja laial alusel seisvat, vanul traditsioonel ikka jälle uuesti kasvavat vastasrinda.

Ojaa, näib nagu peaks sarnasel noorel maal ikka „teise käega tee ette tegema, kuhu teisega lykatakse“. Meie kultuurelu peab nähtavasti kasvatama veel nagu ysna noorukest, peaaegu nagu last! See ei ole koomiline, vaid traagiline. Meie oleme liig noored! Meie peame ikka ja alati kõnelema jälle ehitamisest. Meil on veel niivähe luusse ja lihasse kasvand kindlat, kõigutamatut, pärisoma. Me pole veel saand kõvenend konti, puunend tyve, meie paindume veel liig kergesti, — see on meie paremus, paljuvõimaldaja, aga see on ka meie nõrkus.

Seda peab võtma arvesse iga meie avalikku opiniooni mõjutada tahtja, iga kirjanik oma teostes, kus ta aja probleeme puudutab, iga publitsist. Rahvast juhtida tahtja peab ikka tahtma teda ka kasvata, peab võtma oma ylesannet ka pedagoogiliselt. Muidu, ainult enese maksmapanemise sihis mõjuda tahtes — on ta ainult reetor ja demagoog.

Mitte yksi see pole tähtis, mis öelda taheti, vaid ka see, kuidas see öeldi ja kuidas sellest öeldust kuuldes aru saadakse. Juba hirmu valestimõistmise eest peaks tegema iga mõjuavalduse enam positiivsemaks, jaatavamaks kui ainult eitavat näidates. Sest peab teadma: inimloomus on ikka kalduv võtma pigemeitava seisukoha — see on ju temale mugavam, teda ennast jaatavam, endast parema kõrgusele pyymisest vabastavam.

Seda juba tooniteti kord eelpool, sotsiaalvahekordade paranduspyydeist kõneldes. See on maksev kogu sotsiaalpedagoogika kohta, öeldi juba sääl.

Eriti aga, kui tahetakse mõjuda veel noorsoole. Vanale ja tuimunule, kes isegi oma teatavat positiivist teed käib, on võib-olla mõjuvam võimalikult teravasti ta ebakylgi näidata. Noorusele võib see aga tihti olla yсна hukatuslik. Neist võivad kasvada nii ainult nagu mingid puht negatiivsed jõuüksused, kes yldse olla võivad ainult, kui nad kyllalt eiteatavat leiavad.

On karta, et isegi nende kasvatajad pärast kokkuvad nähes, milline mõju olnud nende sõnul. Sest olgu veel asjaolude sunnil „elukutseliseks“ protesteerijaks saanu mis ta on — veel halvem on selle epigoon, keda algusest pääle pole õilistand ykski ilus siht, kes on yldse võimetu positiivseks tööks, kuna ta seda kunagi pole harjutand!

Meie ei taha eeltoodud yldvaatelisi, põhimõttelisi hoiatusi ja syydistusi nende täiel kujul sihtida kellegi vastu.

Kuid meie oleme eesti kultuureluga kaasaelama kasvades eest leidnud ilma, mis on meile siiski lasknud tõusta neil etteheitlikel mõtteil. Kahjuks oleme pidand tahtmata tundma seda positiivsuse nähtust ka selle noorpõlve avaldustes, keda peame oma eelkäijaks ja õpetajaks, ja kes praegu on meie kultuurilise mõtte paremaks kandjaks.

Sellest on raske rääkida konkreetide faktidega ja mõistetega — aga see on siiski yldine tunne, mingi puudumise tunne. Oleks nagu kõik vajaline, kõik õieti öeldud mis öeldud on — aga on siiski nagu oleks vähe sellest, nagu oleks midagi jäetud ytle mata.

Suurt, ilusat, vabastavat sõna oleme kuulnud liig harvult ja liig harva!

Rõõmsa töö õhkkunda pole me ees tunnud pea kusagil!

Isiklikkusest vaba enese ja teistegi töö hindamist oleme näind liig vähel!

Nii vähe, et oleme tihti kalduvad olnud syydistama oma aja inimesi isegi eetilises madaluses, ebakorrektsuses, kiuslemises ja väikluses. Mida vanemaid — seda harilikult enam, kuid siiski tihti ka nooremaid.

Meie pyyame mõista ja seletada seda saamistingimustega. Aga meie ootame uut ja paremat vähemalt omalt põlvelt, tõusva intelligentsi põlvelt. See vähemalt peaks harjuma vabalt mõtlema, isiklikkusest ja väiksest eitamisest yle olles, mitte aga põlglikult yle olles ka asjust, mitte arvates maitsevastaseks kõnelda ka jaatades ja mitte otsides ainult välispidiselt uut, kui vanagi veel pääliskaudne.

„Siin on nii kitsas elada. Alati on kõige taga ‚Mina ise‘, vanemate inimeste juures minu nauding, minu kasu, minu erakund, nooremate juures minu organisatsioon või minu käremeelsus, minu valesti arusaadud ja vaenutud isik.“ Nii kõneleb meie oludest hergatundeline võõras, prof. A. M. Tallgren. (Uudismaa nr. 5, 1923.).

Ja muidu nii tagasihoidliku kirjutaja sõnad kostavad otse ähvardavalt: „Vaimline seisang, oskamattus ennast karastada, tahtmattus aktiivselt teostada midagi paremat kui valitsemas on — see tähendab loogikakindlalt ka välise vabaduse äramyymist.“ „Isiklikud ja kildkonna huvid ja nende alatine silmas-

pidamine — kui teie seda ilmavaadet, mille toode nad on, ei purusta, purustavad nad ükskord teid, selle rahva ja selle vabariigi.“

Mida siin kõigepäält tarvis on, kannab nime lihtsalt: kultuuriline mõtlemine, on vaja näha asja laiemalt, yhenduses suuremaga, yldisemaga. Siis muutub mõttetuks puhtisiklik.

Mitte see pole veel meie suurim nõrkus, et meil olnud minevik nii täis eriarvamisi ja selle pärast niisama palju nägelevaid ja jonnivaid „iseseisvaid“ arvamisi kui palju päid. Arvamiste erivus oleks toond arendava vaidluse — ei ole olnud mehi vaidlushimulisemaid ja tylinorijamaid kui vanad greeklased.

Kuid meie sennine õnnetus on olnud see, et meil yldse olnud vähe kultuuri, vähe vaba mõtlemist ja mõtlemist yldse. Nii on arenend meie passiivne jonn, moonaka sõim, ainult suurt ennast nägev väiklus.

Suurem jagu aateid, suurem jagu tõdesid ei eita yksteist! Selle arusaamine on, mis nähtavasti nõuab enam mõtte pingutust inimesilt, kes ainult oma eest võitlevad.

Vaja leida ainult kyllalt lai vorm, kuhu alla käiksid positiivseina kõik aated mis inimest õilistavad.

Individuaal-psykoloogia on näidand, et igale ilmavaatele vastab harilikult ka erityyp. On lihtsalt võimatu, et kõik peaksid yhtmoodi tähtsaks yht ja sama. Vaja ainult, et nad peaksid tähtsamaks kõrgemat endas. See on, mida kõigepäält nõuab eetilisele arengule ehitet kultuur.

„Kõik mis elu õilistab on häa,“ ytleb R. Rolland. „On ainult yks vaenlane, kes elu allikaid paneb kuivama, see on nauditsev enesearmastus.“ Seda isiklikkusest ja väiklusest vaba mõtlemise vaimu, yldsusele ja arengule sihitud positiivse töö vaimu, rõõmsat idealistlikku vaimu peame seks „kõige tähtsamaks.“ See on, mille omandamise poole peab pydma meie kultuurelu ja mida eriti kaasa peab tooma vabas Eestis inimeseks saav noorus.

*

Mis arvame olevat kõige tarvilikuma yksikuil tegeliku töö aladel? Kui ylal avaldeti, mis peaks olema, siis on vaja mõelda ka sellest, mis peaks tegema? Muidugi ei või me siin avaldada arvamisi kui ainult yldjoontes, siiski pääasjalikult korrates juba nii mitmel puhul öeldut. Kuid me avaldame nad siiski, mitte, et nad mõjuksid uutena, vaid et just korratuina, et nad seda sygavamalt meie teadvusse syybiksid.

Usume, et Eesti rahvuse pääylesanne on praegu oma rahvuspärase kultuuri loomine. Usume, et selle all tuleb mõista, esimeseks: kultuuri syvendamist ja rikastamist, teiseks: kultuuri levitamist.

Kultuuri syvendamiseks on vaja, et võimalikult palju ilmustund tööjõude asuks igayks oma erialal põhjalikule tööle, eriti ka teaduslikule. Vaja, et varsti Tartu Ylikool oleks eesti ylikool täielikult, mitte ainult nimepidi ega pooliti!

Kõigepäält on aga vaja, et tunneksime ennast ja oma varandusi, nii vähe või palju kui neid meil on. Seepärast on vaja võimalikult palju,

innustund ja põhjalikke töötajaid rahvuslike teaduste alale, niihästi puhtteaduslikke spetsialiste kui ka tuliseid asjaarmastajaid, aitajaid, korjajaid, populariseerijaid jne. Meie oleme liig vaesed, et lasta vedeleda endiselt oma aardeid, lasta neid uurida ja kasutada ainult teistel. Ning pole vaja yksi koguda, vaid ka on vaja produktiivseks teha, liikvele panna kõik, mis meil on. Iseäranis rutata tuleb näit. rahvaluule väljaandmisega.

Teaduse ja kirjanduse arenemiseks on vaja, et kujuneks välja võimalikult rikas ja painduv kultuurkeel — ja et see kujuneks oma vormides kindlaks võimalikult ruttu.

Meie heidame ette oma eelolnud põlvedele, et nad pole küllalt käremeelselt ja plaanikindlalt seda keelt uuendand ega arendand siis kui ta oli veel väheste kirjameeste tarvitada ja alles ebamäärane. Praeguses arengujärgus aga tarvitseme me ikka enam kindlaskujunenud vormidega kultuurkeelt, et selle erivustele ei kuluks asjata energiat.

Kuid meie arvame, vastuoksa vanadele, et selle kindluse saamiseks on vaja võimalikult ruttu ja igal pool vastuvõtta mitmed nooremate keskel juba peagu üldiselt tarvitusel olevad uuendused, mis kindlasti keele ilu, lyhidust ja rikkust tõstavad. Tõusev põlv ei loobu neist ikkagi mitte, kuna ta nendega on harjund ja mõistab nende vajadust — anarkia keeles kestab ainult veel nii kaua kui „vana“ poolehoidjad oma jonniga seda tahavad, eks ole?

Vormiõpilisel alal tuleb nii võimalikult pea asuda muutmatule seisukohale; sõnastikus kestab uute sõnade vastuvõtt muidugi alati edasi nagu see on igas kultuurkeeles.

Kirjanduse alal arvame, et kõik liig tahtlikult tehtud kirjandus ebaõnnestub, et aga siiski võimalik ja vajaline on selle suurem rahvuspärasus nagu sest ylemal oli kõne. Ja vahest siiski ka veel yht tohiks rahvus loota — et ta kirjandus, vähemalt osas, arendaks ja levitaks kultuursihilist jõuduandvat, positiivist ilmavaadet, et see kasvataks — kuna see tal nii kerge — põlevat arengutahet isikliku ja sotsiaalse eetilise sihis, oma rahvuse kultuurilise tõusu sihis, inimkunna yldise evolutsiooni ja koostöötuse sihis. Mis teel ta seda saavutab on muidugi tema oma leida.

Et aga võimalik oleks seejuures ka esteetiliselt kõrgelseisev kirjandus, on vaja, pääle muu, kõik teha publiku esteetilise tasapinna tõstmiseks. On otse esmajärgu tähtsusega ylesanne eestikeelde soetada võimalikult palju väärtuslikku kirjandust, ja jälle kirjandust, nii ilu- kui ka teaduslikku. Tõsi ongi mingi kultuuri kõrgust hinnata otse selle järgi kui palju tema keeles on trykitud vaimu! Kui seda ei tule algupärast, peab seda tõlkima, kui seda ei pea yleval publik yksi, peab seda toetama valitsus, kui seda ei tulda ostma, tuleb see rahva kätte viia. Kusagil ei tasu raha ega töö end paremini kui siin. Kui Eesti riik homme langeks, jääks täna väljaantud kirjandus siiski pysima, rahvuse alatiseks varanduseks. Ka see on „objektiivne“ kultuur, ja just sarnane kultuur-objektide, produktide hulga suurendus olgu iga töö sihiks!

Kokku: Syvenemist, syvenemist kõigil aladel! Enam kultuuri, enam eetilist ja rahvuskultuuri! Enam positiivist ja produktiivist kultuurtööd! Enam vaimsust! Enam tahet! — need on hyydsõnad, mis ikka enam peavad tungima igayhe teadvusse.

Ning (kõrvale jättes vähe tähtsama ja üksikasjalisema) siin olemegi juba tulnud kultuuri levitamise juure, mis on sama tähtis kui selle teaduseline-kunstiline syvendamine. Väikerahvas võib kultuurrahvaks areneda ainult kõigi oma liigete arenguga. Mitte mass ei pea kultuuri ylal, vaid iseseisva mõtlemisega haritud inimeste paremik, kes rahvus- ja arenguteadlikud. Meie rahvast on suur hulk juba praegugi majanduslikult kyllalt kõrgel, et teadlikult hakata kaasaelama mitte yksi riigiga, vaid pääjoontes ka kultuuriga. Et nad seda tõesti hakkaksid, tõesti kultuurikandvaiks saaksid (n. n. kirjandust ostes, rahvuskultuurilisi ettevõtteid toetades jne.) — seda peab saavutama rahvaharidus. Koolist ja kooliõpetajast on seks liig vähe — vaja on palju enam: kirjandust, seltse, rahvaylikooole jne. systemaatilist kasvatust vähemalt kunni sõjaväe-teenistuse lõpuni (ka viimane muudetud vaimugi peenendajaks, ja treeneerijaks, oma ette rahvaylikooliks, mitte yksi vaimu tuimendajaks nagu senni!).

Igasse kyllasse, igasse põiktänavasse ja agulisse peab tungima vaim, ja kui see on õige, eetiline vaim, mitte yksinda kuivad teadmised, siis peab selle rahva endagi vaim hakkama ikka enam liikuma ja elu õilistama! Ja ikka enam leidub siis ka neid, kes saavad teadlikult yhise rahvuskultuuri toetajaiks ja kandjaiks¹⁾.

Igal seisusel ja tööalal on oma piir, yle mille ylekohus oleks nõudagi. Aga me hellitame siiski lootust, et tulevikus ka meie talumeestest saab mõnel kunsti alalgi (näit. kirjanduse) vähemalt sama intelligente ja mõistvaid nautijaid ja harrastajaid kui — mõni praegusaja Vabariigi minister või suurnina.

Kes on, kes teeb kõik selle? Kes võtab endale nii vähetasuva töö kui meie teaduste ja eriti rahvuslikkude teaduste uudismaal töötamise, meie kirjandusliku kultuuri viljelemise, või jälle yldise rahvakultuuri tõstmise, kandes oma eetilise ja teadmisliku kapitaali protsente, kandma igasse kolka?

Kes võiks seda teha muud kui intelligents, see osa inimesi, kellel rahvas on võimalikuks teind kõrgeima, mis elu yldse võib pakkuda: vaimlise peenenemise, intellektuaalsete ja esteetiliste väärtuste maitsmise, tõe ja ilu nägemise ja seega ka ise vaimliselt ilusolemise? Eks ole tema kohus, aga ka tema suurim nauding elada (s. o. tegutseda) ka kogu oma eluaeg ses vaimses ilmas, liikumise, vahelduse ja arengu maailmas. Ja eks ole temal selle tööga ka võimaldet veel enam kui isikliku kõrge naudingu õnn — eks anna see kaastöötamine kõrgema yksusega

1) Kahju kyll, meiegi ei saa uskuda mingisse kõrgemaide väärtusi loovasse ja kandvasse „talupoja kultuuri“, mis põhjeneks kylal, kus päevatöölt kojutulev peremees naudiks Beethoveniga.

temale ka selle, mis paljud enam muidu (võib olla) uskuda ei suuda: Vaimu suremattuse, edasielamise selles kõrgemas üksuses, rahvuse ja inimkonna kultuuris!

Sarnase rahvusvaimulise, kultuuritahtelise intelligentsi kasvamine — see on praeguse ja iga teise aja ja rahva — päämine vajadus!

Ainult siis tuleb ükskord oodetud Vaimu riik.

Sarnane intelligents ei kipu ka vaesest kodust ära mõisavalitsejaks või kommissaariks Venemaale. Ta leiab endale siingi kyllalt tööd ja kyllalt ka väikse töö juures rahulduse õnne. Ta väikegi töö on siin kõige vajalisem, see teeb tema tähtsaks; ka tagajärg on siin kergem saavutada.

Väikerahvas on, kes oma liikmed teeb suurteks, kes igast kodanikust teeb tähtsa kodaniku!

Nii oli Greekas linnriikide ajajärgul, herooilisel ajajärgul. Ka vaimliselt iseseisvaiks ärkamine on olnud kõigil rahvail heroismi ajajärguks. Väikerahvad on yldse heroismi kasvatavad enam kui suured — siin ongi nende õnnistus ja mõte: Vähe liikmeid, palju naabreid võistlejaid, ergo: peab olema palju iseseisvaid, „heeroseid“, suuri, elavaid, tugevaid inimesi!

Sellest unistagu need, kel veel olemas on seegi võime. Sest mida ilusam on tulevik Tahtjate unistustes, seda ilusam saab varsti ka tegelikkus.

*

Muidugi, ainult fantaasia, ja vahest naiivgi, on kõnelda yldse tulevikust — aga kui avaldaksime ka selle, siis ytleksime nii:

Meie ei usu „Ohtumaa hukustumist“ välisvormide mekaanilisse vanglasse, ei usu, et Euroopa kaoks antiik Greekana poliitilistesse siseheitlustesse, või et Ameerika Roomana välja sureks ainult ainelisse ja tehnilisse, kui ta kord, võimu võites, oma senni kandvast konventsioonmoraalist degenerereuks hilisroomalisse perversiteeti.

Meie usume mõistusse, mis näeb hädaohtu juba ette ja põhjusi uurides oskab muuta ka tagajärgi, muuta teadliku tahtega ajaloo käiku! Meie usume Euroopa „faustilise“ vaimu paenduvusse, kes ikka leiab vastukihvti yhes kihvtiga, kes tulevikku ette nähes oskab seda ka parandada.

Meie usume Euroopa noortesse, kes pole kaotand oma verest veel alatist rahutust olevaga, kes pole veel kyllalt väsind, et alluda näivale paratamatule. See noorus oskab leida veel tervist ja jõudu Looduse Emast, kui ta sellest kaugudes tunneb end nõrkevat. Ta on õppind tundma selle igisäädusi, ta pole enam ilma iga juhtnööri spekulatsiooni vallas nagu antiik maailmas. Ta õpib tundma ka noid säädusi, mis määravad yhiskunna ja kultuuri käigu, ja leiab tee neidki juhtida oma tahtega.

Meie usume vajalisse ideaalinimesse, kelle mõistus on kylm kui jää, kõike õieti mõistev, kõike kasutav, kõike juhtiv, autonoomne, tumendamatu mingist fanatismist. Ideaalinimesse, kellel on ainult yks suur kirgtahe, fanaatiline arengtahe kultuuri, s. o. vaimsuse poole, tahe

kaasaelada evolutsioneeruva kõiksusega, just endas kanda selle raugemata iha. See usk ei tumenda mõistust, sest ikkagi ainult mõistusest loodab ta selgust ja oskust oma teele, kuigi see ise veel eksib nii palju. See tahe ei tuimenda meeli ega tundeid, ta teeb nad värskeiks kui lapsel, et tajuda end ja maailma; see ei kammitse intuitsiooni, sest sellelt just ihkab ta uusi tõdesid.

See fanatism ei toida endas mingit viha, ehk olgu siis ainult viha passiivsuse, hedonistliku elutsemise ja teadliku regressi vastu. Kuid ka see on vaid mõistusega ohjeldet viha, nagu kõik muud mõistlikud suhtumisvormid, sest, lõpuks, elutsemise „patt“ tasub kätte end ise, selle süüdlased jäävad ainult ise ilma kõrgemast elust.

Usume kultuuri ja inimkunna evolutsiooni sisse, oleva, tuleva ja ikka areneva Maa Vaimu sisse, mis teostab inimideaalides tajutud Taeva Vaimu!

Meie usume eri pyyete ja vaadete vajadusse yldiseks arenguks, usume eri tiypide, voolude ja rahvuste vajadusse. Usume, et vajaline on internatsionalism, vastukaaluks suurrahvaste natsionalistlikele inimkunna lõhkumise pyydeile, ja vajaline ka rahvuslus, vastukaaluks maailma vaimlise ilma limestumisele, monotoonistumisele ja ykskõikistumisele. Usume rahu vajadusse, mis laseb tajuda ja nautida maailma, aga usume ka võitluse vajadusse, mis kasvatab heroismi, võitluse, mis ikka on olnud ja ikka tuleb olema, kuid mis peab saama ikka kultuurilisemaks, s. o. vaimsemaks.

Usume tuleviku Euroopa Yhisriikidesse ja tõelisse Rahvaste Liitu — ja usume soomesoo tulevasse suurusel!

Meie ei tea, milline osa on antud meile, killukesele teisehõimulisi siin praeguste inimkunna eestvõitlejate ilmajaos. Meie ei tea ega tunne veel kyllalt oma töö ega kestvuse võimeid, kuid meie ei taha uskuda, et oleks õigus neil, kes eitavad loovat geenlust kõigil mitteindoeurooplastel. Meie ei teagi veel, kui võrra erilised õieti olemegi tõuliselt — ja veel vähekindlamalt teame, nagu eelpool nähtud, kuipalju yldse raassil on mõju kultuuris ja kuipalju päritavaist dispositsioonest mitterippuvail välispõhjuseil.

Ometi näeme end vähemalt keelega erinevat teisist ja oleme sunnitud seega vaatama endile kui mingile erilisele. See tõstab meie huvi enda vastu, kihutab meid enam kui muidu tungima oma olemusse, tegutsema endaga. Enam kui kellelgi muul Euroopas on tegutseda meil! Me pole väljas mitte ainult oma rahvuse, vaid kogu oma raassi eest: juba sest mõttest on kyllalt, et saaks innustund yksikvõitlejaks iga mees, kangelaseks igayks nii väikesest salgast.

Naabrite pilke ja yleõlavaadete all ehitame oma linna, herrade muige saatel pyyame näidata, et oskavad luua ka Maamehed, Soode rahvas, kui ainult kultuur jõudnud niikaugele, et võivad saada viljaks ja energiaks Soodki.

Meie loodame, et arengu teel ikka enam selgub meile ka neid vaheldus- ja uusuväärtusi, mis meie lisaks toome maailmas senni olnule. Meie usume,

et neid on, meie ei usu oma vähevõimelust. Teiste kultuurrahvaste sarna seks jõudnud välimiselt, usume, et ka seesiselt siit päale jõuame areneda sama kiirelt kui nemadki — vähemalt!

*

Sest ei tea iialgi täiesti, mis tulevik peidab. Vahest langetakse alla peagu ei millestki, vahest aga tõustakse hiilgava leegina, ilma et algpõhi olekski nii suur, vana ja tugev. Maailma vaimu teed on imelikud, ta võib teha suureks ka väikse.

Pisiyksustest on väljaläind inimkonna suurimad vaimu voolud. Väiksest siseheitlevast Greekest puhkes Antiikilma kultuur ja paar aastatuhat hiljem ärkas Uus maailm jällegi just lõhutud Itaalia vainlevais pisiriikides, kus kõige enne langesid aastasade taotud konventsiooniahelad ja sätelavas jõukylluses leidis enda vaba isik, kus inime, keda iseseisvaks kasvatand võitlus.

Pisiyksused võivad koguni olla kõige kergemini katselavadeks, kus synnivad uued mõtted ja kus neid liikumagi panna on hõlpsam kui raskeis, liig rikkais ja aeglasis suuris. Pisiyksused on enam kohased synnitama, kuigi vaid suured võivad maksuma panna midagi yldisemalt. Väiksed on loodud selleks, et nad käiksid suurte ees!

Vaimnemises seisab uus eetika, uuel kõikmahutaval eetikal kasvab tuleviku uus kultuur, vaimsusevolutsiooniline kultuur on, mis sihiks maailma rahvail. Suur on see, kes kõige kaugemale jõuab selles!

Meie usume: ei ole midagi absoluutseks takistuseks, et ei võiks saada siin suureks kord ka meie! Geograafiline seis on senni soodustand meie hävitamist — aga ta võib veel enam soodustada ka meie kasvu, kui juba kord me saand endaks. Ajalugu on senni hoidnud meid kummargil, nagu raske kaas on ta surund kokku meie jõuedrud — aga kas see just ei võimalda sirgumist seda energilisemalt nyyd? Kannatus on, mis kõigist enam teeb sygavaks, jõurikkaks ja suureks, — kus on rahvas, kes oleks kannatand enam kui see siin?!

Meie usume: nii viletsad kui olemegi nyyd, mitte yksi järele ei jõua me teistele, vaid mitmeski asjas eeskujuks ja juhiks peame saama me neile. Kas varem või hiljem, kas pärast aastakymneid või sadu, ykskõik — see kuningaiha peaks olema kandjaks meie rahvusarengule, ihaks ikka ja kõigile.

*

„Romantiline ilutsemine“, ytlevad „reaalseltmõtlevad“ inimesed.

„Taas messianism?“ muigavad iroonikud.

„Õnnis, kes usub“, kehitlevad pessimistid.

Just nii. Kõik nii.

Tahteline, normatiivne pole kunagi „reaalne“, — kuid ta võib selleks saada tulevikus siiski pigem kui oleviku „ainult-reaalne“, mil suurim lootus ainult jääda.

Irooniline pessimism — see on samuti ainult usule põhjendat, nagu optimistlik voluntarismgi; igale muidugi tema füsioloogilise loomuse järele, aga — meile meeldib to viimane usk enam. Tugevam on sellega; ja rõõmsam.

*

„Ja-ja, kõik siin avaldet mõtted — mis oli nendes siis uut? Need tuntud ja öeldudki kõik juba ammu,“ lausuvad inimesed, kes ylitargad ja kõik juba isegi teavad.

All right! — siis ei ole see kirjutus mitte määratud neile.

„Kesktee — keskpärasuse tee“, ytleavad võitlusinimesed äärmuslased.

Well! — aga ka tõe tee, synteesi tee, edu tee.

„Utopiaid, vasturääkivusi, naiivsusi, udususi, pääliskaudseid, põhjendamata arvamisi...“ leiab suurem hulk lugejaid.

If you please! — aga siis võib ju vaielda.

27. III. 23

August Anni

MEIE RAHVUSPOLIITIKA KÕLBLINE IDEAAL

Maailmasõjas ei olnud võitjaid ja võidetuid, vaid ainult võidetud. Terve inimkund, kuivõrra see on milgi viisil puudutet sõjast, on olnud siin mingist objektiivsest vaimust aetud asjalise loogika esemeks. Mitte meie ei valitsend olukordi ja tõsiasju, vaid need meid. Juba kaua enne Sarajevot andsime oma võimu materjaalsete tõsiasjade maailmale ja sõjaväljad vaiksids ainult yhe vastaspoole tingimata allajäämise järele. Ja veel tänapäevgi, vaadake ainult ringi enese ymber, kui palju vaeva võtab see meilt, et oma siseilma võimetusest äratada. Kyll on katsutud ka mõttetuma sõja kole-dustele mõtet anda ja otsida, kuid esitetagü ainult mõni neist avalikkusele, ja võib kohe näha, et neil kandejõud puudub. Kyll kõneles yhel rahvus-vahelisel konverentsil keegi hallpää saksa kirikõpetaja, tema olevat ja on praegugi veel sõja poolt, sõda olevat yhe võimsa hoobiga kinnitand selle vägisi tekkiva kuristikü, mis tahtvat tõusta tema rahva poegade vahele yletamatuna hirmutisena, sõda olevat ligindand vaese ja rikka, suure ja väikse, viletsa ja võimsa. Aga nyud, pääle õnnetuma sõja otsib iga yks neist osavõtjaist närveldades sõja tekkimise ja nurjamineku põhjusi yksteise juurest ja kuristik laieneb veel enam. Kes kyll ei kõnele täna pahameeli sõja mõtte-tusest, ent kui palju oli neid sõja ajal, kes selle yle järele mõtlesid. Just nagu mõne ylema sundivuse tungil pidi iga yks tammuma korra astutud teed.

Aga on siiski midagi uut, mis meisse sigind. Kyll on see veel alles umbuses ja avaldub umbmäärastes väljendustes. Negatiivselt iseloomustudes rahulolematuse-na, positiivselt — veel settimatuna uue hingesubstantsina. Kõigist ryvetustest hoolimata avaldub see yrgjõulises ideaalsuses. Meie suhtumine teistesse kaasinimestesse läheb teisel koosil, meie seisukoha võtmine asjadesse ja väärtustesse on saand teise mõtte. Nii on kõigepäält just mõtteteaduses see objektiivne idealism oma pinna laiendand ja seda õigusega. Inimene annab olevikule ja ajaloolle oma mõtte. Igal inimpõlvel on oma ajalugu, ta näeb ajaloot seda, mida ta sellest ise oskab välja lugeda ja kui-võrra sygavalt ta ise mõista suudab ajaloo nähtusi. Kuid tulevikki kangastub meile meie kultuurteadvuse kajastusele. Mitte see ei ole yhe eluvõimsa nooruse tunnusmärk, et ta mannetult käed rypes sõna salvab: mis kyll tulema s a a b, vaid see, kui ta kysib eneselt: mis tulema ja saama p e a k s. Ajaloo

tulevik on ärarippuv eetosest, ei mitte faatumist — ytleb Spranger. Seepärast peab iga noorus, ka inimpõlve noorus ideaalne olema. Seega oleme välja jõudnud kõlblise tahte kysimuse juure, millest tulevik ärarippuvaks tehakse.

Teiste sõnadega öeldes: meie kultuuriteadvus on muutund. See ei tohiks mitte utoopiline olla, ent kui puudub siin ideaalne joon, siis on see tulevikuta. Kuid mitte abstraktne idealism, vaid just konkreetne idealism. Igal üksikul ideaalsel hingetõmbel olgu oma kindel konkreetne otstarve. Muidugi on siin hädaoht kalduda teisse äärmusse — konkreetsesse materialismi. Hoitagu selle eest! Lunastajaks nimetaksime seda, kes meile selgitaks selle kultuuriteadvuse umbsed piirjooned ja viiks toime eriliste vaimsete tendentside synteesi. Jeesus, arvan, saavutas oma mõjuvuse esimeses joones mitte oma tundepärase kristliku inimarmastuse läbi, vaid just selle kultuurisynteesi läbi, mis andis inimhingedes kyllaldaselt juba valmind meelemuutusele pysiva elulise aluse oma eeskuju kaudu.

Kui on midagi, mis meile veendumuseks on saand, siis on see, et sarnaseid suuri inimkunnalisi katastroofe peab ära hoidma ja neid on võimalik ära hoida. Kuid selleks on vaja, et iga mees ja naine täiel teadvusel kõigi oma kõlbliste jõududega selle vastu seisab. Kust peab seda kõlblist tahet ja jõudu saadama?

Esimeste reaktsioonihäälte ärgand vana kultuuriteadvuse vastu, oli „inimsus“, „inimlikkus“ see, millest armastati kõnelda. See on küll õieti tabatud seevõrra, kui on olemas tõeline tarvidus liigsetest rahvusluse kitsastest pahedest välja saamiseks. Kes meist ei tunneks tarvet kuidagi viisi piiluda teiste rahvaste hingeolusse sel lihtsal põhjusel, et tundma õppida sääl inimlikkuse omapäraseid avaldusi. Inimhinge laiu avaldusvõimalusi mõista tundub vajadus. Kui suureks saavutuseks võib osutuda mõistmine! Kuid mitte ainult mõistmine, vaid ka iseseisev seisukoha võtmine mõistetud tõsiasi vastu. Ei taha sellepärast vaikida nõudmised ylikoolide kui kasvatus- ja teadusasutuste juures enam rõhku panemist võõrasmaade kultuurolukordade pääle. Yliõpilane ei pea võõrast kultuuri tundma mitte ainult keele filoloogilise kylje kaudu, vaid peab tundma võõrast kultuuri samuti selle usulise, majandusliku, kõlblise, õigusliku ja teiste avalduste kaudu. Selleks on vaja terved õppetoolid asutada iga kultuuriringi jaoks. Meie Tartu ylikool on astund mitmedki sammud ses suhtes täiesti õnnestanult.

Meie kultuuriteadvuse arenemise ajaloo uurimuses moodustab küll yhe päätyki selle inimsuse mõtte arenemine eri rahvaste juures, mis on suure ajaloolise huviga.

See inimsuse mõte areneb veel edasi sygavuse sihis. On tulnud arusaa-misele, et yldisest rahust selle sõna tõsisest mõttes võib ainult siis kõnelda, kui tõesti meil enam teadupärast ei ole kaht rahvast, kus ilmakaares ja kui kaugel tahes, kes eneste vahel sõja jalal seisavad. See on see, mida ma nimetaksin „igavese rahu“ ideeks, mis seisab inimsuse idee taga. Selle idee objektiivse kehastajana näeme endi ees „Rahvaste Liitu“. Nyd kysib igays eneselt: mida küll sellega tahetakse kätte saada, et see vana nimi

ja instituut välja tõmmatakse? Kas ei ole me sellest ennemgi kuulnud ja tyhja taga ajand? Õlekõrs uppujale ja muud midagi! —

Kyllap pildistaks just Rahvaste Liidu mõtte arenemine, kuidas teatav idee teeb läbi mitmesuguseid ymberkujundusi, kuidas asympootiliselt ligine- takse yhe idee tuumale ja kuidas see võimalik on, et iga inimpõlv ajaloos hoopis teisi asju näha võib. Kui paljud Rahvaste Liidule kysimusmärgi järele asetavad, siis käib see selle mõtte kohta, mille me sinna sisse mahutame, missuguse hingelise vaatepunkti all seda instituuti vaatleme. Aastat sada tagasi andsid sellele nimetule luustikule vormi asjaomased monarkid, olles ainukesed asjadele „mõtteandjad“, oma näo järele. Täna saja aasta pärast on „mõtteandjad“ suured hulgad kodanikke, ja ripub neist, kui sygavalt nad seda mõtet käsitada suudavad. Ka mina tahaksin julgelt selle taha asetada kysimusmärgi, kui sinna tahetakse mahutada mõte, mis on liikund teisele pinnale kui see, kus ta võrsund ja nimelt: inimeste sotsiaalne rahulik koos- elamine tõsise inimosaduse kujul. Võib ju võimalik olla, et praegu sellest suudetakse toime viia ainult mõni eriline osa, näituseks see osa, mis liigub majanduselu pinnal. Aga häda meile, kui meie sel elu syvenemise, inten- siivse liikumise ajajärgul sellele syvenemisprotsessile kõigiti kaasa ei aitaks. Rahvaste Liidu tõsise teonemise esimeseks eelduseks tuleb aga pidada — kas suudetakse asjades, inimestes ja inimeste vahekor- dades näha pääle utilitaristlik-endämonistliku motiivi puhta inimsuse ideest tingitud avaldusi. Teiste sõnadega, meie meel, mille kaudu väärtusi aistime ja hindame, peab omalt seisukohalt muutuma. See on selle nii banaalse sõna „meele muutuse“ tõeline mõte.

Mul on teadupärast senni ainult umbes kolm juhust, kus meie poliitika- mehed ja rahvajuhid on avalikel kõnekoosolekuil sellest tähtsast asjast kõnelend. Sisepoliitilised syndmused võtavad meilt aja ja koosolekud tulevad neile pyhendada. Ainult taoti Rahvaste Liidu täiskogude istungite puhul eksib mõni rida ajalehtede veergudele Liidu kui niisuguse tähtsusest. Kui kõik asi ainult poliitika meeste asi oleks, siis peaks kyll igayks õigustet olema seda suureks arusaamatuseks pidama, et minusugune selles asjas siin paberit on hakand mustama. Kuid see ei ole ainult nende väheste asi, see on kõigi asi. See asi puutus iga riigikodanikku tema kõlblises olemuses, ja seepärast tuleb see mõte igale ligidaseks teha, et see hakkaks syvenema ja omale pinda valmistama. Seda peab sirvima hakatama, et koguks enam kandejõudu. Mõte on ainult päis, talle vaja sydameiski oma koht anda.

Eestlaste iseseisvad enesemääramise avaldused on senni olnud imeks- pandavalt sallivad teiste rahvaste vastu. Näib siin nagu mõne tõuomadusega tegemist olevat. Võib seda asjaolu ju mitmelt seisukohalt vaadelda, ent käesoleva puhul osutub see teatava paremuse valguses. Selle asjaolu peame esiteks selgesti teadvusse tõstma, ja teiseks laiendama kõigi eluavalduste pääle ning kolmandaks tegema enam aktiivseks. — Ei mitte, et me selle kapitaali ligidal enese juures hoitame, vaid et me selle ringjooksu paneme kasvu ja viljakandmise mõttes. Mitte ainult, et meie „lojaalsed“ oleme, vaid et see lojaalsus kasvab sygavalt vastastikkuse

arusaamise, yhise vastutustunde ja ligidase osavõtu allikast. Ka kõige kaugemad asjad peame enestele ligidasteks tegema. See on ainult teistsugune väljendus kõlblise kogukunna, pigemini kõlblise osaduse mõttele.

Nagu eelpool mainitud, ärgu uputagu siin abstraktseisse umbmääraseisse põhilauseisse, vaid igal ajal olgu silmi ees mingi konkreetne tegevusväli, kus põhilause kohaselt võiks toimida. Ainult neil korral pysib see settind hingesubstants elukyllastetuna, elututtavana. Et mitte ise halva eeskujuna abstraktsioonidesse uppuda, mainin ainult yhe tõsiasja rahvusvahelise töökogukunna alalt. Näide on vahetumast minevikust ja puudutab yliõpilasi.

Mul on viimasel ajal kätte sattunud palju mitmesuguseid väljamaa yliõpilaste ajakirju. Sagedasti on see, mis kogu lehe sisu täidab, sõnaga „Turnow“ ära märgitav. Turnow — üks ilusamaist Böömimaa linnadest, „Böömi paradiis“, nagu tšehhid seda ise kutsuvad, suurima sookolite seltsi asupaik — kus mullu kevadel ära peeti (W. S. C. F. E. S. R. — World's Student Christian Federation European Student Relief) „Euroopa yliõpilasabi“ konverents. 73 ylikooli, 30 eri maast ja riigist. Siin avaldus esimest korda terve maailma yliõpilaste tulevikku kandev idealism.

Kellelgi pole vist teadmata, missuguses ettekujutamatus viletsuses Kesk-Euroopa yliõpilased peavad kiratsema. Ent samuti peaks igayks teadma, kui kergesti iga rahva yliõpilaskund sarnasesse seisukorda võib sattuda — tuletagem meelde alles hiljutist Väike-Aasia yliõpilaste laialipildumist. Katsutagu kujutella, millise pisikese tuulepuhangu läbi võib Eesti yliõpilaskund rahulikult teaduslikult töölt saada kõrvale viidud ja katsutagu kujutella rahvast ilma yliõpilaseta, selle tulevase kultuuri töö kandjata.

Tervete maade yliõpilased on segi paisatud ja peavad võõras riigis õppimist jätkama, olgu siis kas lihtsalt vastava õppeasutuse puudusel või väliste poliitiliste sündmuste sunnil. Keskseisuse majanduslik seisukord on äärmiselt viletsaks muutunud ja yldse rahva majanduslik jõukus on langend. Kuid selle vastu on tõusnud möödapääsemata tarve haritud intelligentsi järele, eriti Kesk-Euroopa piirkonnas uutes riikides. Ning sellest peab kuidagi yle saadama. Ja saamine või mittesaamine ei puutu ainult neid asjaomaseid rahvaid, vaid kogu ilma. Sellest saab aru igayks, kes yldse oskab mõtelda vähe laiaulatuslikumate kysimuste yle.

Sellest saadigi yle. Vaja oli ainult miss Rouse'il paar äratavat kirja maailma yliõpilastele saata Euroopas, Ameerikas, Aasias ja Aafrikas, ning päästvad käed ei jäänd tulemata. Ja nyüd võtku vaevaks keegi ymber vaadata Praagas, Berliinis, Varssavis, Budapestis jne., — mida see abi on korda saatnud. Vastastikune osavõtmine ja yhistunne on omale esimese ausamba pystistand ja esimese katteriide (tasti) tulipunase lõkenduse vastu, mis taoti tahab tekkida taevaservale.

Kogu maailma yliõpilaskund oli kokku toodud yhe ylesande juure, mille juures iga yksik yliõpilane tnnneb tõelist vastastikku väärtust. Siit pääle hakatakse tundma vere- ja hingesugulust, olemussugulust ja ligidast

sidet. Poleks vastastikune abiandmine mitte tulnud sygavast inimolemuse mõttest, vaid kergest käest, nagu palju teised korjandused paksudest rahapungadest, — siis ei oleks tarvis olnud sellest siin kohal kõnelda. Kuid ka mitte bioloogilise elukaitse seisukohalt ei olnud need aktid ette võetud, vaid inimväärtuse äratundmisest. Mitte sellepärast ei ole tarvis rõhutada Balti riikide üliõpilaskundade yhinemise tarvidust, et sellega yhist fronti asutada tulevasele Vene saagihimule, vaid selleks, et Venemaad õnnelikumalt yles ehitada aidata kandval kõlblisel alusel. „Et päästa Venemaa päästjaid.“ Et näidata sellele Venemaa 150000 üliõpilashulgale, et kõigi armetute arusaamatuste pääle vaatamata inimlikud tunded inimese hinges ei kao, ja et yhest „kaasvõitlejast“ ka siis aru saadakse, kui ta kõige suuremas viletsuses. Meil ollakse äärmiselt ettevaatamata ja hooletud inimestega ymberkäimises, mis tuletab meele jutukest „sellest vanast klaverist“, millest ainult mõned kunstnikud suudavad välja meelitada õrnilusaid põhihääli, mis nende kulund klahvide taga peituvad. Lyhidalt see, mis võib olla igasuguse pysiva kooselamise aluseks, ei seisa mitte kongressides ja neil moodustet komiteedes, nagu meil harilikult mõeldakse, vaid on tõsine töökogukund. Ja ma olen kindel, et iga töökogukunnast osavõtnud üliõpilane omas pärastises rahvaelu juhtimises neid tundeid iialgi ei kaota, vaid et teda alati hoiatab teatav vägi järelemõtlemisele ja kysimisele: „Mis pean ma tegema?“ Ja need silmapilgud, mis veetsime Praagas „Studensky Domovis“ pääle 8-päevalist töökonverentsi kontserdil, mille kava täitsid ettekanded kuuteistkymne rahvuse poolt, kes kõik 15.000-lise üliõpilasperena yhe katuse all elavad — ei, need silmapilgud pole pyhendet kustumisele, vaid omavad vääramata reaalsuse. Ei iialgi unune need tunded, mis valdasid meid vastastikku yksteisele kätt sirutades „ut omnes unum sint“ tähe all! Seepärast on „Turnow“ paljutähendav.

Kuid paljudel võisid eelpool esitetu puhul tekkida tõsised kahtlused. Kas ei ole see kõik mitte tahtevõimetu resignatsioon ja ajakohatu mõtiskelu. Ja „rahvuslane“ võiks tunda isegi teatavat pahameelt selle yle, et siin on toonitit just vastupoolt „rahvuslusele“, mis liigne võib nägida. Ent kohe siinkohal lubatagu öelda, et just sygav rahvustunne oli see, mil eelpoolne arutus põhjenes. Suuremgi rahvuslane ei saa fanaatik olla, mitte „väliste olude“ tõttu, vaid omalt olemuselt mitte. Neis ringkunnis, kus rahvusidee selgesti teadvusse astub, on see nii mitmedki synteesid läbi teind ja omandand objektiivselt vastuvaidlemata väärtusega kuju. Ja kes rahvusidee vastu selles syntetiseerivas mõttes on, see on yldse iga hää asja vastu. Samuti on see lubamata eksiarvamine eelpool esitet tolerantse kohta, kui arvatakse sellest järeldada võivat tahtevõimetust. Just vastuoksa, peab kaduma igasugune kartlik sabaliputamine „autoriteetsete“ suurmeeste ja „autoriteetsete“ suuriikide ees. Ei mingisugust tegemata-jätmist sellepärast, et ei tea, „mis nemad kyll sellest arvavad“. Ega mingisugust väär-patsifistlikku allaandmist mustadele jõududele. „Iga tõsine inimene ja riigikodanik peab julgelt ja vapralt välja astuma vaenlasele vastu, kes tahab hävitada isamaa iseseisvust ja kodumaa vabadust.“ Aga mõeldagu kohe järele, mis mõttes see peab

syndima. Kui vana see lause ka ei ole, kuivõrra tõeliseks ei ole see ka osutund, ent kui võrratu palju alatut pimedat vihavaenu sagedasti ei ole peidetud nende kõrgete humaansete sõnade taha.

Iga tõsise kõlbluse kandejõud sisaldub just n. n. moraalses vapruses, ja seepärast on ka see eelpool toodu eelduseks.

Kuid selgesti ja toonitades peab ytlema, et eespoolist arutust võib ainult see mõista ja toime viia, kel tugev selgroog rahvusliku vaimu ja rahvusliku iseteadvuse kujul. Siingi peab meeles pidama seda hingedulist tõsiasja, mis avaldub igalpool, kus üksikud inimesed enam-vähem lähidasesse ryhmitustesse tahavad liituda, et siis üksikutele inimestele tahtmatalt teadvusse tõuseb oma individuaalne omapärasus ja erinevus teistest ja nad on kui sunnitud seda harima ja esile tõstma ning toonitama.

Alles enam-vähem yhisel omaduste ja liikumiste pinnal tõusevad ägeduseni-minevad vastolud ja iseärasuste toonitamine. Ja just need osutuvadki siin tõelisteks elu edasivijiateks teguriteks (ja võib lisada, ainukesteks). Kui meie ei leia ega jaata oma rahvuslikke omapärasusi ja neid vaimseid yrgjõulisi põhivoolusid, mis meile omased seisukoha võtmises maailma vastu, siis ei ole me mitte küllalt väärilised inimkunna liikmed. Seepärast on õigustet hyydsõna „rahvuslikule kultuuritööle“. Kuid me peame siit veel edasi minema ja yht hädaohtu konstateerima, mis rahvuskultuuritöö vajaduse kasuks kõneleb. Kui nii tihti on leitud, et läinud aastasajal liig palju on ajalugu selles üksikasjas uuritud ja selles nagu mingit kõrgemat sihti nähtud selle asemel, et ise „ajalugu teha“, „syndmuste põhjuseks olla“, — siis on siin muidugi tera tõtt. Aga samuti on siin häidki kylgi, sest muidu on õhtu-eurooplase toimimine, mis synnib nagu mõnes palavikulises kiiruses, juhitud alati enam tulevikku, kust siis ka kõiksuguseid lunastusi oodetakse, ja kus pesitsevat arvatakse kõik hääd-halvad saatused, ainukene, mis veel olevikus leitakse, see on tuleviku saatuse mõista tahtmine, sellega ohverdetakse olevik tulevikule mingis hääs lootuses parema pääle, nagu vanemad ei taha aru saada, et igal lapse elueal omaette väärtus on ja last ainult kui täisinimest väiksel kujul vaadelda tahavad. Olevikul on eneseette väärtus, eriti siis, kui see on kindlalt põhjendat ajalooliste väärtuste pidevuses, sest viimaseid ei puudu ju yhelgi rahval. Teisiti aga rõõvime endilt ise rahulikkuse ja kindluse, võtame pinna jalge alt ja ujume kui ääretus meres. Nii siis:

Aluspõhi tugevalt kodumaa mulla- ja kultuuri-pinnal, (eeldades siin arusaadavalt A. Anni „Ühis-Soome kaudu“ v. Yli-õpilasleht 1922 ja 1923) kõlblustet inimkogukunna sihis, need olgu iga meie toimimise motiivideks ja juhtijateks.

Kui siin on tulnud syntetiseeritud otsusele, siis ärgu arvatagu, et siin on kuidagi viisi kunstlikult yhte sulatada pyytud lahendamatu ja yhendamatuid vastolusid. Vastolud, millest kui mõistatustest nii sagedasti kõnelda armastetakse, ei ole tõelised vastolud, vaid ainult näivad. Kõik on nad tõepoolest põhjendat yhes ja sama sygavas tervikulises olemuses. Mida

enam meil korda läheb synteesi leida, ja kõige päält just elukyllastet synteesi, seda enam kaugenevad ja taganevad meist mõtted hukkumisest ja langusest. Ja siit seisukohalt näib isesuguses suures paljutöotavas valguses see varandus, mida me omame euroopalise ristiusu näol, mille päämõte sisaldub synteesi loomises Jumala ja inimese vahel kindlas veendumuses, et vastolusid yletab ainult „ristilöödud Jumalanimene“. Sellest rikkusest ei tohiks me iialgi kylmavereliselt loobuda.

Ma usun vääramata, et Eesti rahvas ja tema noorsugu nende kõlbliste ideede yheks kõige puhtamaks kandjaks saab teiste inimkunna liigete hulgas.

Lauril, 2. aprillil 1923

Alfred Koort

EESTI PRAEGUSEST RAHVUSLUSEST

Eesti yliõpilased või vähemalt meie organiseeritud yliõpilased on alati oma auasjaks pidand olla isamaalased. Meiegi päevil on „eesti“ kõige kesksel kohal kõigis meie programmes, pyydeis ja vaateis. Kuid on tõsiasi, et see „eesti“, rõhutetagu seda kui tugevasti tahes, kõneldagu sellest, asetetagu see ei tea kui väljapaistvale kohale, ytleb niisugusena meile isenesest veel väga vähe. Asi oli teisiti mõne aastakymne eest: siis tähendas olla eestlane, eesti yliõpilane, kõnelda haritlasena eesti keelt, end avalikult tunnistada eesti rahvuslaseks, juba ilma muuta väga palju. Tookord olenes kysimusest, kui palju eestlasi endid traditsioonilisest „haritlaste rahvusest“ suutis lahti ytelda, terve eesti tulevik. Selle üks või teine lahendus pidi näitama, kas on eestlasil rahvusena veel elujõudu. Me oleme suutnud endid eraldada yhest kui teisest eestkostjast rahvusest ja oleme sellega annud vastuse. Aga siiski ainult osalt. Sest meiegi ajal ja meiegi kohal ripub veel kysimus, kui palju suudame endid vabastada teisist, kui palju suudame endid ise maksma panna — kultuuriliselt? See kysimus on senni veel lahtine, sellest pääasjaliselt oleneb nyd eesti tulevik. Vastus sellele oleneb suurelt osalt jällegi meie rahvusluse tugevusest ja jõust, aga mitte enam sellest, kui palju endid eestlasiks nimetame, vaid kui palju selle mõjul eestlastena töötame ja loome. Kuna varemalt oli tarvis rõhutada yht meie rahvusluse olemise passiivist kylge, on pääriskus nyd teisel, tegemise, aktiivsel kyljel; kui enne oli kyllalt vahest ainult eita-vast, siis vaja nyd jaatavat kylge. Sest võib öelda, et rahvuslusel on kaks kylge, et see avaldub kahel viisil. Rahvuslik tunne tuleb ilmsiks kõige päält selles, et inimene, kelles see on elav, oma rahvuse õiguste eest välja astub, et ta näeb oma rahvuse vaenlases ka teatud määral oma isiklikku vaenlast, et ta vihkab igayht, kes ta rahvuse eluvõimalusi kitsendab. See on n. yt. iga rahvuse loomulik eluinstinkt, enesealalhoiu tung, mis avaldub harilikult nii suure jõuga sõdade ajal, kus yksikud inimesed väga tihti vabahtlikult lähevad surmagi, et aga elaks nende rahvus. Aga rahvuslik tunne avaldub veel ka teisel viisil, kuna see inimest sunnib ja vaimustab tööle oma rahvuse ja isamaa hääks, see paneb meid unustama omi kitsas-isiklikke kasusid ja mõnusid ja andma oma jõudu, oma oskust esimeses joones oma

rahva hääkäekäigule ja tulevikule. See on täiesti jaatav, produktiivne kылg, kuna esimene on suurelt osalt eitav. Kuna esimene on enam loomulik, instinktiivne, on teine enam hariduse ja kultuuri saavutus, teadlik ja niisugusena esimesest väärtuslikum. Seesugusena on see ka pääasjaliselt haritud ringkondade „eesõigus“, kuna suuri hulki liigutab ainult esimene. Seegi on eriti teatud aegadel suure tähtsusega, aga see võib ka kergesti paisuda kireks, lõhkuvaks ja hävitavaks jõuks, mis on hukatuseks kõigele kultuurile ja inimsusele, nagu see oli ja on seda praegu Lääne- ja Kesk-Euroopas. Seepärast on tarvis, et seda mitte yleliia ja ilma iseäralise tarbета ei õhutetaks ja et seda alati pyytaks hoida kaine mõistuse kontrolli all. Seevastu on tarvis kõige jõuga rõhutada ja tõsta rahvusluse positiivist ja produktiivist jõudu eriti haritlaskunnas ja seda iseäranis meil praegu. Sest, nagu öeldud, on nyыd, kus meie rahvuslikult vabad, meie olemasolu kysimus ja mõte ses, kas ja kui palju suudame meie, eestlased, luua oma ja omapärast. Seks on tarvis nyыd kõik meie jõud ja pyyded sellele teele juhtida ja selleks on tarvis nyыd kasvatada ja õhutada meie rahvuslikku tunnet ja teadvust.

Sellest näikse meil nyыd yldiselt kылl aru saadavat, igatahes paistab iseäranis pääle meie vabadussõja ja iseseisvaks-saamise see arusaamine tundgind palju laiemaisse kihtidesse, kui veel mõne aasta eest, kuid kahjuks mitte niisugusel kujul, et seda võiks nimetada täiesti positiivseks. Ei oleks midagi võõrastavat, kui ainult laiemate hulkade isamaalisuse kohta seda peaks ytlema — neile on ainult see, nagu juba öeldud, arusaadav, — aga just meie yliõpilaste ja ka muude haritud ringkondade rahvuslus on silmnähtavalt pääliskaudne ja mitteproduktiivne. See näikse olevat enam ainult instinktiivne ja alateadlik, kui selgesihiline, sygav ja teadlik, see paistab olevat tundmus, mis kылl võib ajuti siin-sääl tulla nähtavale mõne pyhapäevase syndmuse või meeoleu või isegi lärmi ja skandaali puhul, mida aga harva, väga harva võib näha tõsisena ja kindlana tõukejõuna töös ja elus. Ei tahaks enam tuletada meele yht juhtumist, mis nii kui nii liiga palju synnitas tolmu ja väga piinlikki oli, kui see aga väga kujukalt ja selgesti ei illustreeriks seda, mis siin on tahetud öelda, ega hästi näitaks, kuidas meie seltskund saab aru isamaalisusest. Mõtlen nimelt veel mullust viiulikunstnik Sõrmuse käiku Tartus ja sellega yhenduses olnud skandaali, milles yliõpilased teatavasti etendasid ka suure osa. Olgugi, et selle kontsertreisiga nii mitmeti võidi mitte nõus olla, aga viis, kuidas selle pääle reageeriti, oli igatahes mittekultuuriline ja toores. Et see aga kõik lihtsast ylemeelsusest ja rumalusest ei syndind, näitab asjaolu, kuidas „Postimees“, Tartu ainukene mõõduandev leht, seda kõike hääks kiitis ja õigustas. „Olgem kord tõsised isamaalased ja jätame kõik halemeelsuse“, öeldi sääl, kui teguviisi, millega kontserdil demonstreeriti, igalpool ei kiidetud hääks, teiste sõnadega, iga tõsine isamaalane oleks pidand teisele, olgugi poliitiliselt vastasele, siiski inimesele kõiksugu sodi näkku viskama, et oma nime ära teenida. Oleks asi syndind pööbli poolt, oleks see olnud enam-vähem arusaadav ja vabandetav, aga et haritud inimesed hää asja nimel nii tooreks lähevad ja seda avalik häälekandja kõige seltskunna ees õigustab, see näitab, kui päälis-

kaudne ja väär on meie arusaamine kultuurilisest inimesest ja isamaalisusest. Võiks tuua veelgi teisi näiteid, nagu seda päris harilikku nähtust, kuidas meil haritud ringkunnis väga laialt lubatakse väga teravaid ytelusi ja arvamisi meie lõunapoolsete naabrite kohta ja kuidas siis juhtumisi, kui mõnelt poolt sellega ei olda nõus, tähendetakse, et vastaval isikul puudub õige isamaaline meel. Olgugi, et meil traditsiooniliselt mainitud naabritega vahekord ei ole päris hää ja et nende poolt seks väga mitmeti on antud põhjust, oleks kahtlemata kasulikum meile, kui ka tervele vahekorrale, kui me mitte nii instinktide vallas ei oleks, mitte nii ei räuskaks, vaid oleksime asjalikult rahulikumad ja iseteadvamad. Sellega ei ole tahetud öelda, et peaksime tunde elemendi omas rahvusluses maha suruma, ei, ses ongi rahvusluse jõud, mis teeb selle tugevamaks igasugusest kuivast teadmisest ja mõistuslikust ilmavaatest ja just meie isamaalisusse peaks tulema palju enam jõudu ja hoogu kui ses on praegu, aga see ei tähenda, et see jõud peaks seisma vihas teiste vastu, metsikuses; tunde element peab olema meie rahvusluses, aga see ei tohi olla juhtiv haritud inimese juures, vaid juhitav. Me armastame oma maad, oma rahvast, oleme võidelnud verises sõjas selle rahvusliku vabaduse eest ja oleme jälle, kui see peaks saama möödapääsematuks, kõigega, mis meil on, valmis seisma selle rahvusliku vabaduse eest. Me töötame oma rahvale, aga me teame, et seks pole tarvis nääkleda ja kiskleda teiste rahvustega, kes ka tahavad elada, me ei taha seepärast tallata kõike inimsust ja saada tooreks ning metsikuks, sest me teame, et inimsus, humaansus, alles annab väärtuse kõigele kultuurile, ka sellele, mida tahame luua meie, mis kangastub meie meelis, kui meie kasvatame ja õhutame oma isamaalist tunnet ja teadvust. Me oleme olnud ja oleme veelgi ise päältnägijaiks, kuidas see isamaalisus, mis on nii suureks teguriks ja vaimustajaks igas kultuurtöös, tooruse, suurusmaania ja vägivald n. n. militarismi ja imperialismi käes võib muutuda hirmsaks vaenuks rahvaste vahel ja hävituseks kõigele tööle, mis teind kymned põlvned. Me oleme ka näind, kui suuri lootusi pandi välise, yhiskondliku korra muutmise ja parandamise pääle, kuidas aga toores, omakasupyydja ja vägivaldne inimene kõik demokratismid, samaõiguslused ja muud hääd mõisted on moonutand paroodiaks. Me oleme näind, kui palju ripub inimese tõsisest humaansusest ja aususest kultuurile ja peame seepärast, pyydes oma rahvusliku kultuuri poole, kõige päält silmas just inimsust. Ainult siis, kui me seda tingimust ei unusta, on meie rahvuslus tõesti positiivne ja loov.

Et meie praegune isamaalisus on teatud määral sõjakas, on osalt arusaadav. Sest see sai kõige võimsama tõuke ja tõusu meie vabadussõjas, see saatis siis midagi korda ja sai niisugusena tunnustetuks ja osalt eeskujuliseks. Siis oli see sõjakus loomulikult tarviline, siis ei tarvitsend sel olla muud sisu. Siis oli meil tarvis jõudu ja vaimustust võitluses, sellena täitiski meie isamaalsus oma ylesande ja me jõudsim sihile, me saavutasime iseseisvuse ja oma riigi. Aga see iseseisvus ja riik ei ole ju ometi mitte lõppeesmärgid, vaid ainult välised abinõud. Meil oli tarvis iseseisvust ainult seks, et vabalt, teiste takistamata arendada oma rahvuslikku kultuuri,

mida meie ei saand teha, olles rippuvad teisist. Nyd on see, meie rahvuslik kultuur, meie rahvuslikud, kodumaalised teadused, meie kirjandus ja kunst meie elu ylesandeks ja eesmärgiks. Ja see nõuab tööd, palju rahvuslikku tööd. Seda ei saa saavutada äkilise meeleolu tõusu ja puhanguga, see nõuab palju pysivat jõudu ja tahet. Ja nyd on meie isamaalisuse ylesandeks kanda ja vaimustada seda tahet ja tööd läbi argipäeva raskuste. Nyd on meie rahvusluse ylesandeks sundida ja kohustada meie haritlasi, eriti tõusvat haritlaspõlve sellele tööle, tööle, mis suurimalt osalt kaugeltki ei tööta ainelisi lahedusi või muid isiklikke mõnusi, mis aga ainuyksi annab mõtte ja väärtuse meie iseseisvusele ja olemasolule.

Kui nyd kysime, kui palju vastab meie, s. o. yliõpilasingkondade praegune isamaalisus seda ylesannet, siis peame kahtlemata tunnistama, et mitte kuigi suurel määral. Tõsi küll, meil tehakse tööd isamaalise mõttega, aga vähe, peaaegu märkamata vähe. Meie praegune isamaalisus on pääliskaudne, isegi enam-vähem mõõduandvais yliõpilaskunnis, see on tavaline massiline hurraapatriotism, ilma teadvuseta ja sisuta. Seda näeme kõige paremini, kui peetakse mõni isamaaline kõne: see on sisuta ja väljavaadeteta, selles korratatakse suurilt osalt ainult teatud kulund ajalehefraase. See näitab et meie isamaalised tunded ei liiguta kedagi mõtlema. Neil ei ole pea mingisugust kohustavat jõudu meie vähe laiema isamaaliskunnis. Nii näit. on meie rahvuslikud teadused, mis nagu öeldud nyd pääasjaliselt on meie rahvusliku elu sisuks ja mõtteks, ylikoolis suhteliselt liiga nõrgalt edustet yliõpilaste arvu läbi, kuna muud teadused, mis näivad lubavat hiljem elus kergeid ainelisi võimalusi, edustet suhteliselt yleviia yliõpilaste määra läbi. Seega ei ole tahetud öelda, et me isamaalisil põhjusil peaksime suurimalt osalt andma ainult kodumaalisile teadusile, ei, anded ja kalduvused olgu midugi esimeses järgus otsustavad¹⁾. Seda tõsiasi on mainitud ainult seks, et tähendada, kuidas nii hästi teadlikkus ylesandeist kui ka pea iga sugune sundiv tähendus puudub meie isamaalisusel. Meie noor haritlaspõlv teenib praegu suurelt jaolt välise elulaheduse pyydeid, hoolimata kõigest välisest ja kõlavast tunnustusest ja rõhutusest, mis selle organiseeritud kui organiseerimata osad annavad rahvuslusele ja isamaale. Meie võime öelda liialdamata, et meie praegune ametlik isamaalisus ka just yliõpilasingkunnis on praegu iga suguse sisuta, sellele antakse au ja seda toonitatakse ainult seepärast, et see on kord moeasi, ilma et mõeldakse, mis see õieti on, või olema peaks, meie, yliõpilased ei ole ses asjas harilikult keegi palju kõrgemal tavalisest massist, kellele isamaalisus on enam-vähem ainult instinktiks, mis seda paneb kord „elagu“, kord „maha“ hyidma. Kui meil tahetakse võtta isamaalisust tõsiselt, ega ainult teha kombe pärast sõnu, kui meil seda tõesti hinnatakse sel määral nagu seda avalikult rõhutatakse näit. meie organisatsioonide poolt, siis peab ka hoolitsetama, et sel tõesti oleks mingi sisu ja et see kuidagi tunduvalt pääseks mõjule, kui ei taheta selle toonita-

1) Seda need praegu aga ei ole, vaid muud, kõige päält ainelised ja muud elulaheduse motiivid.

misega avalikult valetada ja petta iseend kui ka ymbrust. Näen siin ylesande meie organisatsioonidele, s. o. neile meie iseteadvaile ryhmitusile, mis oma ylesandeks säevad omi liikmeid teatud sihis kasvatada. Kuna just esimeses reas meie organisatsioonid toonitavad oma rahvuslust, siis on ka nende ylesandeks seda kasvatada omisse liikmisse, teha seda teadlikuks ja mõjuvõimsaks. Võidakse muidugi ytelda, et seda juba tehakse, et meie organisatsioonid on isamaalised ja niisugustena kasvatavad juba ses suunas omi liikmeid. Aga see praegune „kasvatus“ on sisuta, see on väga suurelt osalt pääliskaudse, vahest teatud määral ka just aggressiivse hurraapatriotismi, võiks öelda, just selle kasvatamine, millest haritud rahvuslus peaks hoiduma, mis meie isamaalisuselt võtab väärtuse, et mitte öelda, teeb kahjulikuks kõigele inimlikule kultuurile. Kui meil kasvatatakse isamaalisust, siis hoolitsetagu enne kõike, et sel oleks sisu, kultuuriline sisu, muidu sellest kõnelda on vähimalt mõttetu.

Kõige päält peab pyytama jõuda selgusele yldse meie rahvuskultuurilise tuleviku kohta, selle kohta, kuhu ja mis sihis peab arenema kultuuriline Eesti, mis on meie ylesanded ses suhtes praegu, mida peab tegema igayks meist omal erialal, et seda yhist tulevikku teenida, kuidas peame meie kõik, kõigil erialadel yhiselt selle tuleviku poole püüdma? Need on kysimused, mille yle me omal õpiajal peame jõudma teatud selgusele, kui me omi teadmisi tahame ära kasutada oma rahva tuleviku hääks ega ainult koha ja leiva saamiseks. Nyid on meil võimalik neid kysimusi käsitleda ja näha eriseisukohtadelt valgustetuna, pärast, omal erialal töötades, kipub vaade ja arusaamine sellest vastu tahtmist jääma kitsamaks, mis asjale igatahes ei ole kasuks, — nyid võime seda ära hoida. Seepärast peame ylal mainitud ja sarnaseist kysimustist kõnelema, kirjutama, vaidlema nyid, selgus ses asjas on esimene nõue iga isamaalase ilmavaates.

Aga on samal ajal tõsiasi, et meie võime teoretiseerida kui palju tahes, see kõik aga ei kasvata meid kuigi palju, vaid jääb ainult sõnuks. Selge arusaamise ja eesmärgikindluse kõrval on vähemalt sama tähtis tahe, mis teoreetilistele kavatsustele ja nõudeile alles annab väärtuse, muutes need teoks. Teo tahe on see, mida peame endis harjutama. Ja seda ei saa meie enam sõnadega, vaid ainult tegudega, vastava tegeliku tööga. Meie organisatsioonid ei pea ainult deklareerima oma rahvuslikkust, see võib jääda tyhiseks sõnaks, vaid peavad otsima tööd ja ylesandeid, milles tuleks ilmseks see meel ja millega nad kasvataksid seda omisse liikmisse. Seks võimalusi ei puudu. Mainime ainult suure hulga ylesandeid, mis ootab töötegijaid rahvahariduse ja kõiksugu rahvaliku kultuurtöö alal, samuti igasuguste ainete ja teadete kogumist, millest vähe pikemalt on kõneldud s. a. „Yliõpilaslhe“ 2-ses numbris¹⁾. Ainult niisuguse tööga on võimalik saavutada tegelikku kasvatust ja mõju, mis ulataks sygavamale kui paljad sõnad ja soovid, olgu need ka kui pyhalikud. Ainult yhiselt tööd tehes ja pyydes rahuldada oma rahva ja kultuuri tarbeid, arendame yksteises sellest arusaamist ja selle

1) v. kirjutus „Rahvapärane kultuurtöö ja meie“.

hindamist, kasvatame vastutustunnet selle kordamineku eest ja tahet selle edenemist isiklikult ja otsekoheselt toetada. Sest õige isamaalsus ei ole veel see, et me viime langend sõdurite hauale kallihinnalise pärja või kunagi pyhapäevases meeleolus peame mõne sellesihilise kõne, või et me korraldame kord aastas muuseumile peo, see on ainult isiklikus vastutustundes meie rahva käekäigu eest, tegudega oma kaasatundmise avaldamises selle tarvidusile ja hädadele, ses, et iga selle saatuse tuksatus, olgu see õnnelik või õnnetu, meis otsekohe leiab vastukaja ja osavõttu. Seda just kasvatatakse mainitud töö, hoolitsemine meie rahva vaimliste ja aineliste tarvete eest, nagu osavõtt kultuurilisist töist kitsamas mõttes õpetab neid hindama ja neist aru saama. Neile, kes sellest kardab takistust otsekohesele õpitööle, öeldagu, et seda karta ei ole, kui silmas peetakse eestkätt tööd, mis üliõpilasele jõukohane, ja viimati ka seda, et ülikooli tööd ja haridust ei hinnata mitte esimeses reas ainult tuupimise ja numbritega, vaid üldise kasvatuse ja selle kasuga, mis vastav isik oskab ja tahab toota yldsusele.

Kuna me määritleme isamaalsuse kõige päält vastutustundega, siis ei pea see avalduma ainult selles, mis tehakse, vaid ka selles, mis, kui tarvis, tegemata jäetakse. Meie teame näit. kui suurt kahju toob kogu meie rahvale alkoholism. Järjekindel isamaalane ei saa olla seepärast keeldumata vägijookide tarvitamisest, kuigi need vahest talle isiklikult mingit kahju ei tooks. Ja kui meie üliõpilaskund võtab isamaalsuse tõsiselt, siis peab tema vägijookide tarvitamine vähenema. Mitte ainult meelevalduseks selle meie rahva vaenlase vastu, vaid ka vaimlise ja ainelise jõu kokkuhoidmise mõttes. Sest meie võime võtta tõsiasjana, et kui osagi seda energiat, aega ja raha kokku hoitaks, mis nyüd ära pillame, siis võiksime sellega eelpool mainitud töös peagi tunduvaid tagajärgi näidata. Ja selle tõsiasjaga tahaksimegi vastata sellele vastuväitele, mis kõige öeldu vastu arvata-vasti võiakse esitada: meie üliõpilasil ei jatku jõudu väliseks tööks, nad on nii kui nii oma kehva ainelise seisukorra tõttu sunnitud tegema kõrvalist tööd teenistuse saamiseks. See on tõsi ja jääb kõigele suureks takistuseks, aga sama tõsi on, et kokkuhoides osagi praegu mõttetult ja kahjutoovalt hukkuvat energiat, me praegusest ainelisest kitsikusest hoolimata, võiksime palju kasulikku tööd ära teha. Kysimus on ainult arusaamisest ja enne kõike yldises tahtes! Selle viimase nõrkus on praegu meie üliõpilaskunna suurim puudus ja selle kasvatamine kõige tähtsam päevanõue. Me peame ytlema, et meie keskel ei ole puudus tahtest yldse. Meie näeme igapäev endi ees kaasvõitlejaid, kes Kreutzwaldi ja Hurdi teisenditena suurte raskustega peavad võitlema ja siiski edasi pyyavad, siiski omast yritusest ei loobu. See on visa tahtejõud, mis avaldub neis, ja meie tunneme selle ees aukartust. Aga see avaldub oma täies suuruses ainult isiklikus elus ja yritisel ja seda on vähe. Isiklik „närv“ on igas isikus isegi tugev kyllalt ega anna see veel isikule mingit erilist väärtust. Seevastu on just yhistunde tugevus, vastutustunne, mis paneb tegutsema yldiseis asjus, see, mis annab igale inimese yhiskunna seisukohalt vaadates väärtuse. Samasugust tahtevisadust, nagu isiklikes asjus, on meile tarvis ka yldiseis asjus. Sellest

tundub meil nii tihti puudust, eriti kui tuleb võrdlus, nagu eelpool, meie ja teiste kultuurrahvaste olude vahel. Seda on meil alati olnud vähem kui teistel haridusrahvail, seda on meile kõige enam vaja, nii hästi positiivist — seda, mis sunniks meid midagi tegema, kui negatiivist, mis meid mõnes suhtes tagasi hoiaks. Kui prantslased päale 1870. aasta lyyasaamist hakkasid toibuma ja nende rahvusliku elu eesmärgiks hiljem sai kättetasumine, hakati nende iseteadvais noorsoo- ja yliõpilasingkunnis harjutama sõjalist distsipliini ja sporti ettevalmistuseks tulevale võitlusele. Aga mitte ainult seda, iseteadlik, isamaaline noorsugu jäi ära kõrtsidest, sest need sõid rahvuslikku energiat¹⁾. Kõigi tahtmine koondus selle ymber, et võimalikult tubliks ja kõlvuliseks saada võitluseks. Ja Verdun, La Marne ja teised sarnased nimed räägivad meile selle rahvusliku enesekasvatuse ja tahte tagajärgedest, sellest räägib Prantsusmaa praegune tugevus. Meie ei taha seega hääks kiita sisuliselt seda tahet ja distsipliini, mis oli pöördud kättemaksmisele ja hävitamisele, vaid ainult tähendada seepäale, kuidas teised rahvad tahavad, pyydes oma eesmärgi poole. Kes suudab nii tahta sõjas, see suudab tahta samuti ka rahulikus töös. Kui meie tahame võistelda teiste haridusrahvastega, kui meie tahame luua midagi samaväärilist, siis peab meie tahe olema sama raudkõva. Selget sihikindlust, vastutustunnet ja teguvõimsat tahet — neid kolme vajab meie haritud rahvuslus, neid kolme peavad kasvatama meie organisatsioonid. Ja esimene abinõu seks on tegelik töö.

Kui eespool tekkis kysimus, mis peab siis olema meie rahvusluse sisuks, siis on sellega nyyd vastus antud.

Nii palju, kui meie organisatsioonid suudavad kasvatada seda sisu meie haritlaskunda, on nad oma ylesande täitnud. Kui meie haritlaskunnas on kultuurilist, inimlist, positiivsele tööle kihutavat rahvuslust, alles siis täidab rahvuslus oma kultuurilise ylesande. Ja siis täidab oma ylesande ka see haritlaskund ja see rahvus pole mitte asjata kannud ohvreid oma iseseisvuse eest.

Harri Moora

1) Agathon: Les jeunes gens d'aujourd'hui. Paris 1913.

MEIE RAHVUSKULTUURI KYSIMUSIST

M meie hariduselu tsentraalseimaks kysimuseks on nyüd, kus me oma välise eesmärgi — riikliku iseseisvuse oleme saavutand, kuidas saame me kultuuriliselt iseseisvaks, kuidas saame me täita oma iseseisva elu oma sisuga, kunas võime hakata täitma neid ootusi, mis välisel haritud maailmal olemas meie kohta meie iseseisvaks saamise päevast saadik: kunas võime hakata andma väljapoole omi ja omapäraseid vaimlisi väärtusi? Ja neist kysimustest järgneb omakord: kust peab algama meie rahvuskultuuriline töö, millele põhjenema meie iseseisev looming? Meil on yhel või teisel põhjusel senni puudutet neid ja sarnaseid meie kultuurelule põhjaneva ulatusega kysimusi vähe või pääliskaudselt ja võib tihti märgata, et need on meie hariduselu ametlikele juhtidelegi nähtavasti hämarad. Siiski võib öelda, et yldiselt, kui jätta kõrvale üksikasjad, on neis kysimustes meil olemas kaks orientatsiooni. Yks vool loodab kõike meist endist, nõuab, et meie tulevane kultuur peaks välja kasvama Eestist enesest, isegi meie kylast, ja selle pooldajad tihti syystistavad meie haritlasi, et need ei ole kyllalt isamaalised, et need ei armasta ega tunne meie rahvast tarvilisel määral. Seda arvamist edustavad mitmed meie vanema põlve mehed, „rahvaerakondlased“, see vaade on ka osalt meil praegu „ametlik“, aga, peab ytlema, tihti teatud määrani alateadlik ja naiivgi. Teine vool ei looda suuremat Eestist enesest, või isegi eitab kõike isamaalist ja isamaalsust, vähemalt niisugust, nagu seda mõtlevad esimese voolu pooldajad, ja näib meie arenemise sihti yldise hariduse omandamises ja eestkätt yldinimlikus kultuurilises arenemises. Sest, väidavad selle voolu pooldajad, Eesti on liiga väike, kõik, mis siin senni olemas, liiga primitiivne, et sellest võiks midagi saada praeguse kultuuri kõrgusel seisev inimene. Piirduda Eestiga, seda esimesele kohale tõsta, tähendab, nende meelest, edendada veelgi seda kildkondlust, iseendasse sulgumist ja ainult kitsaste omakasude nägemist, mis maailmale on toond juba nii palju rahvustevahelist viha, viletsusi ja koledusi, mida kõike enneolematul kujul oleme ise võind näha ja osalt kaasagi teha viimaste sõdade ajal. Selle viimase voolu pooldajaks ja õieti kandjaks ja arendajaks on mitmed meie nooremad vaimutegelased, ja nende mõjul paljud meie härksamast noorsoost tunnistavad selle omaks ilmavaateks.

Nagu juba tähendat, näib meile esimene, enam-vähem „ametlik“ voo oma sennise pinnapoolsusega kitsas ja naiiv, kuid me peame ytlema, et me teistki selle „yldsusega“ ja „yldinimikkusega“ ei suuda uskuda. Kui esimene vool on osalt meie hariduselu koolmeisterliku, väikekodanlise ajajärgu toode, siis on teine oma eneseusalduse puudega samuti meie kultuurelu nooruse nähtuseks. See tundub kõiges omas hää ja ilusa taotlemises siiski mitmeti kohastamatuna meie elule, on yldse liiga abstraktne ega suuda niisugusena meis häratada usku selle positiivsesse tagajärgedesse. Meile paistab, et selle voolu edustajate lootus, nagu võiks praeguses või lähema tuleviku Eestis iseseisev teadus ja kunst tekkida iseenesest, kui me ainult sisse toome kogu laiast kultuuriilmast materjaali, kui me ainult võimalikult palju endid tutvustame kõigi maailma rahvaste kultuursaavutustega, on ainult lootus, mis parimal juhtumisel ehk võiks osalt minna täide, tõenäilisemalt aga ainult lootuseks jääb. Kui öeldakse, et me need võõraste kultuuride saavutused valame omapärasesse vormi, siis jääb meie arvates täiesti kysitavaks, kust meie, eestlased, kel seni pole peaaegu midagi rahvuslikku ega omapärast, kel „polegi kodumaad“, sest et meie „on olnud kogu inimkond kaasmaalasteks“, kust saame meie selle oma vormi? See võib kyll olla maksev vanade kultuurrahvaste kohta, aga neil on olemas oma põhi, millele nende haridus vahetumalt ehitub, nende haritud jõud kasvab omas õhkkunnas, neil on olemas omad kultuurilised traditsioonid, mida kõike meil ei ole, nagu ju seda ka sama teise voolu pooldajad isegi ytlevad. Kas ei ole sedaviisi meie kultuurelu nagu laev, mida tegelikult yhelt või teiselt poolt tulevad lained ja voolud kord sinna, kord tänna ajavad? Kui meie ei taha ainult eksida ymber, siis peab meil olema midagi, millest võiksime hakata kinni, midagi, mis võiks meile umbkaudugi osutada suuna, kuhu poole peaksime pyydma, kas või ainult esialgseltki. Seda aga võime kaua otsida väljaspoolt ega leia seda ometi, selle hakatuse peame saama iseendilt. Aga kust? kysitakse, meil ei ole midagi sarnast! Julgeme siiski mainida midagi oma, mida senni täiesti pole hinnatud või juletud hinnata: eesti rahva looming! Kõik selle, mis on loond meie lihtne rahvas: selle keele, luule, kunsti, sellesama vana-vara, kõik vaimlised ja ainelised pärandused, mida meil õieti kaua juba on korjatud, millest meil nii palju juba on räägitud ja ka nii palju pilgatud. Muidugi ruttame möönma, et me hästi oleme teadlikud, et see on väga puudulik ja algeline, et sellega keegi meist ei looda veel igapidi täita ja ylesehitada eesti rahvuslikku kultuuri, ajakohast kultuuri. Kuid teatud määral alguseks ja lähtekohaks julgeme selle siiski võtta, olgugi, et teame selle puudusi ega seda sugugi naiivilt taha ylistada ega endid petta yleliigiste lootustega. See on siiski igapidi ja ainuyski kohane algus ja nurgakivi: see on meie päris-oma, või kui laenatud, siis juba kyllalt omaks assimileeritud, ses on meie rahva minevikku, meie saamislugu, ses on meie rahva vaimu ja omapärasust, meie endigi omapärasust, ses on osa meid endid, siit võime saada esimesi aime ja osutusi sellest, mis suunas on liikund eesti vaimu looming, missuguseid avaldusvorme ja aineid on see tarvitand. Seepärast on, tahaks öelda, enam kui loomulik, et meie iseseisev kultuurtöö algab siit.

Aga, öeldakse, see meie talurahva looming on siiski liig väike ja kitsas, see on nii algeline, päalegi seda, mis on alal sellest kõigest, on nii vähe, et sellest vaevalt võib midagi saada meie modern kultuur, sellest veel midagi suuremat loota on naiiv! Aga meile paistab siiski, et need, kes kõike seda, mis loond meie rahvas, nii madalalt hindavad, et sellele ei luba mingisugust, või peaaegu mingisugust osa meie kultuurelus, on sama naiivid, kui need, kes ses suhtes on teises äärmuses. Kas ei olnud Kalevala — keskaja karjala, soome, eesti ja ingeri talupoegade vaimusynnitus sama algeline, ja kas ei ole Kalevalal siiski tsentraalne koht ja mõju uueaja Soome kultuuris, kas ei ole sama Kalevala „algeline“ vaim loond uut ja surematut Soome uue aja luules, kunstis, muusikas ja teaduseski? Ja kas ei ole enne seda Soomes, samuti nagu meil, usku rahva vaimu jõusse, selle toodete suurusse mingi kõrgema kultuuri nimel nimetet naiiviks ja rumaluseks? Me võime öelda veel enam: peaaegu igal praegusel kultuurrahval on olnud aeg, kus on vähemalt kaheldud selle oma rahva loomingus ja ylistet võõraid kultuure. Võõra ylistamine ja oma mahategemine või selle mitte-nägemine on igal rahval käind kultuurilise iseseisvuse eel, on olnud selle aja endastmõistetavaks nähtuseks, kus rahvas on olnud kultuuriliselt ainult väljaspoolt vastuvõtvas seisukorras. Ja meiegi eneseusalduse puude on esimeses järjekorras seletetav just sarnase kultuurilise seisukorraga meil praegu, selle põhjuseks ei ole kaugeltki meie oma kultuurilise põhja puude või liig kehvus. Aga nagu teised ja suurelki rahvad kultuuriliselt said iseseisvaks alles siis, kui need hakkasid endasse uskuma ja oma endist loomingut ise nägema, nii võime meiegi pidada yldiselt tõsiasjaks, et me alles siis saame oma kultuuri täiesti iseseisvale teeale, kui me iseendid hakkame usaldama ja oma endisest loominguks hakkame väärtusi otsima ja leidma. Olgu öeldule toodud näiteiks päale Soome, kus uueaegne kultuur põhjeneb rahva loomingule, veel mõned, ja vahest kõige kujukamatena esiteks vene hariduselust selle iseseisvaks saamise ajast:

Nagu teada, valitses sääl veel XIX. aastasaja algul väga suur prantsus hariduse austus: haritud keeleks oli ainult prantsuskeel, lastele anti prantsus haridus, saadeti neid Prantsusmaale õppima, mindi isegi katoliku usku. Kõik oma oli alaväärsena põlatud, vene ajalugu arvati vääriliseks tunda ainult Peeter I. ajast saadik, varem peeti harilikult liiga primitiivseks seks, et sellega maksis tegutseda. On otse imestetav kui kaugele võis minna oma hariduse põlguses isegi mõõduandev ja seega iseteadev element. Nii kirjutab vene luuletaja Batjuškov 1809. a. oma sõbra Gnedinile: „Ei, ei ole võimalik lugeda vene ajalugu kylmavereliselt s. o. rahulikult mõeldes. Olen sada korda päale hakand: ikka sama lugu. See muutub huvitavaks alles Peeter Suure ajast. Imesta, imestagem neid väikseid inimesi, kes nuhivad selles tolmus: loe rooma, loe kreeka ajalugu — syda tunneb ja mõistus leiab toitu. Loe keskaegist ajalugu, loe meie esiisade muinasjutte, valet, rumalust, loe tatarlaste, leedulaste röövkäike jne., ja kui raamat su käest ei kuku, siis

ytlen, et Sa oled kas suur või tyhine inimene; keskmist ei ole! Suur — sest Sa näed ja tunned, mida ma ei suuda näha, tühine — sest et võid aega viita sarnase rumalusega“. Sama Batjuškov kirjutab yhe oma eeleogia puhul: „Ma olen tõesti naeruväärt. Kas ma ei ole pimedasandil sarnane, kes saades kuulda taidurit, kandlel (arfa), tahtis talle mängida kiitust omal balalaikal? Taidur on Tasso, kannel — tema Itaalia keel, sant — mina, balalaika — meie keel, vilets keel, ytle mis tahes!“ 1800. a. kirjutab krahv Zavodovski oma sõbrale: „Minu arvates on ainult see ajalugu mõnus ja kasulik, mida on kirjutand kas filosoofid või poliitikud. Aga meie teadus ja meie keel ei ulata veel niikaugele, seepärast on parem tarvitada võõrast leiba, kui närida omi roostund koorukesi. Kui sõidad Moskva, siis saada mulle säält myygil olevate prantsus raamatute nimekiri.“ Nyd tagant järele on ilmne, et kunni niisugused vaated kõige oma kohta valitsesid vene haritud ringkunnis, ei võind tulla kysimusse, et see rahvas oleks suutnud luua oma kultuuri. Me võime julgesti öelda, et sarnane iseenese paheksumine oli suurimaks takistuseks, miks juba siis vene kultuur ei saand omapärast värvi, sest siis olid enamasti kõik samad sisemised eeldused olemas venelasil, mis neile hiljem said nende iseseisva kultuuri alusteks. Sama oma, mis hiljem tõsteti austusse, näis halvem seepärast, et see vanast saadik oli maha jäetud, mitte läbitöötet ja seetõttu oli muutund „roostund koorukesiks“, nagu hästi tähendab kirjandusajaloolane Porfirjev. Sest ajast pääle, kui hakati tundma huvi iseendi vastu ja kui samu koorukesi asuti teaduslikult läbi töötama, algab ka vene oma kultuur, ja nyd, ime kyll, leidis peaaegu yle öö sama haritud seltskond, kes enne jumaldas ainult väljamaad, tundma huvi enne alaväärsena hylatud rahva ja selle varem igava saatuse vastu: Puškin jutustab, et kui oli ilmunud ennem Karamzini „Venemaa ajaloo“ esimesed 8 köidet ja need 3000-es eksmplaris 25-e päeva jooksul läbi myydud, „kõik, isegi suureilma daamid, hakkasid lugema oma isamaa senni neile tundmatut ajalugu. See oli neile uueks leiduseks: muistne Venemaa näis leitud Karamzini poolt, nagu leidis Ameerika Kolumbus. Mõnd aega salongideski millestki muust ei kõneldud.“

Ehk tuletagem veel meele kui suur oli võõra, eriti prantsus hariduse austus vähe varem Saksas¹⁾, kuidas säält näit. preisi kuningas Friedrich II. oli prantsus kirjanik! Ja me saame aru, kui tähtis oli Herderiaegne sakslaste tagasi pöördumine iseenesse m. s. oma rahvaluulesse — ilma selleta oleks endises ennasteitavas õhkkunnas olnud võimatu XVIII. aasta-saja lõpul saksa kirjanduslik tõus.

1) Olgu siin toodud tolleaja sakslaste vaadete illustreerimiseks yks väike anekdoot, mis karrikatuurina muidugi võib olla liialdet, kuid see-eest piltlik. Yks XVIII. aastaja vana saksa kooliõpetaja jutustab oma mälestusi: „Mul oli yks õpilane, kelle sarnast andekust ei mäleta kelgi teisel olnud. Ta võis igast asjast teha ladinakeelse laulu, mis värsimöödu tahes, ja kuidas ta kreeka keelt oskas! Aga kahju kyll, see anne läks hukka: ta hakkas saksa keeles värsse tegema ja viimati olevat ta, mõtelge, hakkand isegi saksa keeles näidendeid kirjutama! Ta nimi oli Lessing.“ —

Need näited, millele võiks tuua veelgi lisa,¹⁾ tõendavad meile, kuidas muud ja suurelki rahvad kultuuriliselt endid on „leidnud“ sest ajast päale, kus nad on hakand oma rahvaloomingu vastu tundma huvi, või vähimalt kuidas teistegi rahvaste kultuurilise iseseisvuse algus langeb yhte huviga iseenese vastu. Teiseks näeme, kui äärmiselt on teiste rahvaste haritud element enne seda paheksund oma rahva loodud kultuurilisi väärtusi, ning kui põhjendamatuks see halvaks panu tagant järele osutub. Meiegi usu puudus oma rahva loomingusse on kahtlemata osalt, et mitte enam öelda, analoogilise väliste kultuuride suggestiooni tagajärg ega tähenda see iseendast veel, tulgu see ka kui mõõduandvas kohas nähtavale, et meie rahvaline kultuur oleks meile väärtusetu või peaaegu väärtusetu. Need mõned näited tohiks id tõendada kui tähtis on olnud rahvaline looming ja selle kõrval enesejaatamine, eneseusaldus suurilegi n. n. ajaloolisile rahvaile, kelle võimalused palju laiemad neiski asjus — ja seega ka, kuidas meie oleme õigustet otsima põhja omale hariduslikule iseseisvusele kõigest hoolimata omas rahvakultuuris.

Meie peame seepärast hakkama palju kõrgemalt hindama oma lihtsa rahva loodud kultuuri kui seda oleme teind senni, meie peame sellele andma palju tähtsama koha oma uue aja kultuuri ehitamistöös: see ei ole enam ainult mõnele romantikule armas mälestusmärkide kogu eesti rahva tundmata endisajast, see on meie iseseisva kultuurtöö nurgakiviks. Meie keele, rahvaluule, vanavara ja muu meie rahvakultuuri mälestusmärkide korjamistöö ei tohiks olla enam mõne koolipoisi „hale ja armas“ harrastus, vaid põhjaneva tähtsusega kultuuriline töö, mida peaks hindama ja toetama meil iga haritud inimene. Selleks ja ka muude meie rahvast ja kodumaad, selle loodust jne. puudutavate teadete kogumisele tuleks palju suuremal määral koondada riigi ja ka seltskunna jõude kui senni. Meie rahvaluule kogud on juba nyd esimesi, missuguseid yldse on yhelgi rahval, ja võib pidada kaunis kindlaks, et kui meil veel täie jõuga korjamistööd tehakse, meie kogud muiski asjus tõusevad tähelepandava suuruseni. Korratagu, et ses asjas meie ei taha endid petta yleliigiste lootustega, aga juba nyd võime öelda, et meie rahvalik looming, mida meie uueaja kultuurtöö juba võib tarvitada ja mida veel võib teha kättesaadavaks, päästa, on kaugelt suurem, kui seda harilikult hindab pääliskaudne vaatleja, et meie rahvakultuuri mälestused juba koguna, olgugi, et need on loond ainult meie lihtsa, harimatu rahva, orjarahva vaim kõiges olude viletsuses ilma mingisuguste inimikkude võimalusteta või väljavaadeteta — juba niisugustena on nii suured, et need võivad olla yheks parimaks tunnistuseks meie rahva loomisvõimest ja häratada meis seda, mida meile muidu nii vähe annab meie minevik: usku iseendisse, kohustust ja vaimustust selle töö jätkamiseks.

Aga see kogumistöö on muidugi ainult eeltöök teisele palju suuremale, päättöle, kõige selle teaduslikule läbitöötamisele. Sest meie ei mõtle

1) Olgu mainitud veel yks meile peaaegu kurioosumina tunduv, et ka prantslasil on olnud aeg, kus nad oma keelt „maakeelena“ on häbenend ja seda ladina keele ees halvaks pidand.

muidugi, et neist kogudest niisugustena otsekohe võiks meie kultuur saada midagi mainimisväärilist, et meie vahest seda hakkaksime vahetult ära kasutama akena uue kultuuri loomisel, et me oma kultuuri omapäraseks tegemiseks võtaksime uuesti tarvitusele otsekohe niisugustena vanad „rahvuslikud“ õlgkatused, suitsutared ja taarikannud, et vanu rahvaviise vahest kuidagi kokkusobitades looksime „ainetel“, nagu meil seda kompileerimist öeldakse, uusi „rahvuslikke“ ja „omapäraseid“ — ei, olgugi, et mõni meie „kylakultuuri“ poolustaja sellest vahest unistab, seda muidugi siin ei ole mõeldud, kes nõnda meie kultuurtööst saab aru, see tahaks meie kehva minevikku otsekohe ilma ymbertöötamata eksploateerida ja tunnistaks seega, et meie aeg on veel kehvem. Meie mineviku kultuur on siiski seks liiga kauge meie praeguse ajale ja tarbeile, liiga algeline, et sellest otsekohe suuremal määral aineid võiks yle tuua meie kultuuri. See pakub meile enamasti ainult tooresaineid, mida peab ymberöötama teaduslikus tules, enne kui säält midagi võiksime saada. Ja tahaksime eriti rõhutada, et ainult põhjalik teaduslik töö meile säält peituvad varad võib avada. Meie ei mõtle ka nagu mõned meiegi marurahvuslased näivad tahtvat, et me kõike oma peaksime hakkama yles puhkuma, vaatamata selle tõelise sisu pääle, nagu näit. Dr. Luiga tahab meile teha ajalugu, tõstes Lembitu kuningaks. Sarnane „ymbertöötamine“ teeks meid ainult naeruväärseks. Ainult meie aja kohaste meetodidega, kriitilise tööga võime saada oma rahvakultuuri tooresaineist pysivaid väärtusi. Ainult teadusliku läbitöötamisega võime selgusele jõuda oma rahva loomingu isärasusist, vaimust ja aineist, neist mõjudest, mis see saand väljaspoolt, ja sellest, mis see loond ise. Ainult kui selle kõige kohta jõuame teadvusele ega seda ainult aima või juhuslikult välja ei mõtle, nagu võib syndida samu aineid ainult pääliskaudselt tundma õppides, ainult siis võime endid sisse elada sellesse meie loova rahvavaimu maailma. Me peame suutma täie teadvusega seda uuesti läbi elada, ainult siis võib meie aja looming saada mingisuguseid osutusi ja tõukeid samas sihis, kus liikund meie varemate põlvede loov vaim. Meie ei taha seega öelda, et meie eesmärk oleks ses, et meie looming peaks hakkama tarvitama ainult vanu teid ja aineid, ei, see võib ja peab ise leidma uusi radu ja võimalusi, aga arvame, et sellele võivad olla väga suureks toeks vana, omapärase loomingu osutused. Et sel viisil meie rahva kultuur midagi suudab pakkuda meile, tohiks kyll olla vähimalt tõenäiline. Päälegi tulevad sellele kõigele loomulikuks lisaks need võimalused, mis avanevad, kui omale materjaalile, millesse muidugi igal juhtumisel jääb auke, täienduseks võetakse meie lähimailt hõimlasilt aineid. See ei ole ainult võimalik, vaid tingimata tarvilik ja loomulik, ning on meie arvates kahtlemata kitsas ja ekslik see vaade, et me ainult sellega peame leppima, mis meil endil on ega tohi sellele võtta lisa näit. soomlasilt. Tahaksime siin eriti rõhutada, et meil ei tule mingisugust põhimõttelist vahet teha endi ja lähimate hõimlaste vahel, vaid kõiki nende rahvaste kultuurväärtusi, kui need meile kohased ja meie omi täiendavad, tarvitada nagu omi. Nagu soomlased Kalevalas on tarvitand kõigi oma hõimlaste aineid ja nagu see Kalevala mõju on tõstnud määratumalt, nii võime meiegi

kahtlemata suure eduga ära kasutada kõiki võimalusi, mis meile pakuvad hõimrahvaste kultuurid. Ja seepärast ei tuleks meil materjaali kogumisega ja selle teadusliku läbitöötamisega piirduda ainult oma alaga, vaid sama tööd alustada järjekindlalt ka hõimrahvaste alal. Sest see ei täiendaks ainult suuresti meie omi aineid, see annaks neile mitmekordse väärtuse, kuna ju me omastki materjaalist võime midagi välja lugeda ainult suure võrdlusmaterjaali abil. Vaja on tunda meie oma rahva loomingule lisaks hõimrahvaste kultuure nagu oma ja omadena ning selle järgi neid ka kasutada — ja meie võime olla kindlad, et meie rahvalikud kultuurvarad ja meie rahvuslikud ning kodumaalised teadused moodustavad selle põhja, millele võib ehitada ja kindlasti tõusebki meie uueaja iseseisev haridus ja looming.

Aga meie rahvuslikud ja kodumaalised teadused ei ole meile esimese järgu ja põhipaneva tähtsusega ainult meie endi seisukohalt vaadates, vaid neis ja enne kõike just neis suudame me midagi pakkuda ka yldinimlikule kultuurile. Sest neis ei hakka kunagi põhjalikumalt ja järjekindlamalt töötama teised. Neil on omad ylesanded ja nende jõud kulub nende omagi aladele. Meie kodumaalised teadused on teiste poolt loomulikult jäetud meie tarvita-vaiks, ja kogu haritud maailm ootab ja nõuab, et meie neid hoiaksime kõrgel. Suurimas osas teadusist ripuvad meie lähemate kui kaugemate naabrite töö resultaadid sellest, kui hästi vastav teadusharu on läbi töötet mujal, m. s. ka meil, ja seega on kogu kultuurilisele maailmale tähtis, et me võimalikult hästi lahendaksime need kysimused, mis ripuvad meie ja meie maa kohal. Seega teenime just omis teadusis kõige paremini ka yldiseid teadusi.¹⁾ Muidugi, meil peab ka otsekohe viimaste alal töötetama, meil peab olema ka nende alal omi jõude ja nimesidki. Kuna siin ei ole olnud juhust kõnelda yldinimlikust kultuurist, siis võidakse vahest arvata, et me tahaksime kuidagi selle tähendust meie kultuurelus vähendada, või et me vahest kardaksime, nagu see on mõnel pool meil, koguni yleliigist „yldise“ kultuuri sissetoomist meile Eesti. Ei, tahame rõhutada: neid me ei jõua kunagi kyllalt o m a n d a d a! Mida paremini suudame koduneda oma aja kõrgeimasse kultuuri, meie aja teadusisse, seda paremini suudame läbi töötada omi koduseid aineid, nagu me muidugi ka väga palju aineid tarvitseme omaks tööks yldisest kultuurist. Aga sellest hoolimata ei tohi see yldinimlik kultuur oma kõrgusega meid nii väga vallata, et me sellesse e n d i d ä r a kaotame. Meie omile teadusile peab jääma siiski tsentraalseim koht meie kultuuris, sest siin, nagu öeldud, on meie esimesed kohustused iseendi ja teiste vastu. Päälegi meile kui pisirahvale vähemalt esialgu ei jatku jõudu samal ajal täiel määral võistelda yldiste teaduste alal mõne suurrahvaga. Meil ei ole näit. juba aineliselt võimalik sama eduga töötada arstiteaduse alal, nagu vahest prantslasil, samuti ka teisil „yldiseil“ aladel. Need võtaksid päälegi meilt väga suurel määral vaimlist jõudu ja meie rahvuslikud alad peavad kannatama. Neil on aga päälle kõige meie päävõimalused, nende alal võime luua ja leida uut ja enneleidmatut, nende alal võime ainult meie saavutada täielikkust.

1) Vähe pikemalt samu mõtteid on allakirjutanu arendand s. a. „Uudismaas“ nr. 4.

Kõik, mis siin esitet, see ei ole praegu enam ainult sõnad ja lootused, meie paariaastasel iseseisvusajal on ses kõiges juba jõutud tegeliku tööni ja on isegi võrdlemisi palju juba ära tehtud. Meie ylikool on olnud õnnelikus seisukorras, et see on kohe alguses, saades eeskuju ja, mis veel tähtsam, esimese järgu jõude Soomest, hakand tarviliselt tähele panema meie kodumaalisi teadusi. Meil on juba loodud hää süsteem mitme rahvusliku teaduse alal ja on tehtud tööd, mille pääle võime täie õigusega olla uhked ja mille poolest näit. mõned meie naabrid ei saa võistelda meiega. Nyid on ainult tähtis, et meie ise oskaksime seda vääriliselt hinnata ja loodud põhjale kogu jõuga edasi ehitaksime.

Aga arvan kysitavat, missugune osa selles kõiges on muil, siin mitte mainitud tööaladel, kas arsti, advokaadi, teoloogi, riigimehe või mõne muu tegeliku ja n. yt. „yldise“ töö tegijal ei olegi osa meie rahvusliku kultuuri loomisel? Meie ei või kõige teoretiseerimise juures muidugi mitte unustada, et kõik meie võimalused lõppeks põhjenevad ikkagi vahetult meie rahval, selle vaimlisel, fyysilisel ja ka majanduslikul jõul, ja et seega kõik, kes sel alal töötavad, kaudsemalt või otsekohesemalt teevad sama tööd ja teenivad sama eesmärki. Jääb ainult soovida, et meie kaudsemal aladel pyytaks, nagu kõnesolnud aladelgi, kohastada oma tööd, teadmisi ja metoode enam kui senni otsekohe meie rahva ja kodumaa tarbeile, ja et sääligi jõutaks täielisele arusaamisele ja selgusele, et meie kõigi yhine töö on sihitud yhele ja samale: eesti vaimlise kultuuri tulevikule. Ja kui me kõik yhiselt selle eest töötame, siis on meil ja just meie põlvel olemas kõik eeldused eduks, suuremad kui need olid varemmail aegadel. Meil on juba täisväärtusliku kultuurelu traditsioone, meil oli Noor-Eesti, meil on oma ylikool. . .

Ja viimati, seda tööd kannab meis yks jõud, mida ka liig madalalt ei tohi hinnata: armastus selle kõige, kui oma eesti töö vastu, töö vastu, mida enne meid siin seotud käsi on tehtud ja usutud. See elab edasi meis.

Harri Moora

EESTI „SEESMINE YLESEHITAMINE“ JA MEIE VILISTLASKUND

Näib olevat meil Eestis praegu (ja on põhjustetki) hommikusse hämariku silmehõõrumise aeg. Kolm aastat juba on saadud väliselt segamatult tegutseda ylesehitava töö kallal, poolootamatult sylle langend suurte õiguste ja neist järgnevate veel suuremate kohustuste tasakaalu toimetamise kallal. Kuid nii see vist on, et kui mõnes kohas ollaksegi jõutud juba sarikateni, teistes siiski haigutab veel alusmyyr ja väliselt *de jure*'ga, sisekultuuriliselt ylikooliga jm. eurooplikkustega ehitud kodu on veel mõneski suhtes ebamugav tarvitamiseks, ajuti nägemeidki haavav. On jõude, kelle energia pole senni veel töös kohati tugipunkti leidnud, kes hõõruvad silmi oma ylesannete selgusetuses. Ja selle ebateadvuse all kannatab kõigepäält Eesti „seesmine ylesehitamine“, tuulevarjuks savitamine, krohvimine, räakimatagi liig kaugeleminevaist lupjamise ja värvimise nõudeist. Väline ylesehitamine võimaldab sellest osavõtjaile kuski tublipalgalise koha, yhiskundliku või poliitilise karjeeri (mis näit. tihti nimegi nii suureks teeb, et seda, kuigi see on kõige kupjakepimaigusemalt saksapärane, kuidagi võimalik pole eestindada asjaomase arvates ilma meeletu enesehävitusega). Ei tähenda siis iseenesest kuigi suurt ohverdumist sellele tööle andumine, ja temaks meil ilmsesti jõude jätkub, vähimalt kvantitatiivselt, temal on isegi niipalju veetlevust, et oma taotlejate ringkunnis kutsub esile tihti poliitilise ideevõitlusega maaskeeritud, lubatud ja lubamata abinõudega opereeriva kurnava isikvõitluse (II. Riigikogu valimistel 24 „erakonda“). Seesmine kultuuriline ehitustöö ei anna midagi selletaolist, nõuab ainult kõike võimalikku ja kõige päält äsjamöödunud sõjaajajärgu, aja ja m. võimaluste puuduse nõudeist väljakasvand, inertsiliselt nyd edasikestva seesmisest kultuurtööst loobumise traditsioonide murdmist, ajakohase rahvaharitlase tyypi avastamist.

Olgugi, et ma ei pea mitmeti enesele jõukohaseks käesolevast kysimusest juttu teha kogu ta ulatuses, oleks selle kirjutuse otstarve kuidagi viisi saavutat, kui see suudaks ahvatada selleks kutsutud kogenenumaid teda tähelepanema ja temasse tarvilikku selgust muretsema. Piirdungi seepärast ainult akadeemiliste ringide, kõikvõimsa vilistlaskunna ja õppiva yliõpilasnoorsoo mõtteviisi

ja koondumis- ning teineteisele suhtumis-vormide luubi alla võtmisega ja arutustega nende võimalikult tingimata tarvilisele seesmisest ylesehitustööst osavõtule vastavusest või ebavastavusest.

Sellest tööst enesest kogu ta laias ulatuses siin mõne reaga selget pilti anda pole ju võimalik. Oletame, et igal haritud eestlasel ta sisust on, kuigi igal erijuhusel erivarjundlik, eriaastmel viimaste aastate suurte elamuste väljakutsutud tingimustele kohanend ettekujutus, ega hakka üksikasjaliselt viimast kui yht sellesse kuuluvat ala ja nende seisukorda kirjeldama. Võtame siin lyhidalt kõne alla mõne üksiku kysimuse meie seesmise ylesehitamistöö söötmailt. Kõige päält käsitledagu yht kõige kesksemaid ja ulatuslikumaid kysimusi ja nimelt haridusolud maal.

Kui maa haridusoludel midagi puudu — ja seda meie oludes alati — tuuakse syyppingile ikka linn: see muudkui imeb maad, ta elumahlu, ega ole tagasiandmisega helde. Nagu kylalaps ootab linnast, sõrm suus, saiasarve, nii mõnikord oma ootuses alateadlik kyla — kultuuri. Meie kirjandus, kuigi mõnes suhtes vabandetavail põhjusil, annab kylale midagi ainult mõne harva edustaja kaudu, tema paremgi osa, vormikultuse viigilehega varjatud naturalism võetakse kylas vormi väärtusi nautimata nilbusena, mille moralistid hylgavad sisu taunides, muud raskelt mõistetavusest tingitud lugemispiinu säästes. Ning maamehe psykoloogiale omaselt ei tee kummalegi poolele lusti pakutava eest kõlisevat raisata, olgu see kas või otsekohe põllutõhegi, ta erialasse puutuv, yldtajutav. Kui juba kirjandusega lugu nii, siis ei maksa rääkidagi vähem otsemõjuliste kunstiharude kultuurtegurlustest maal¹⁾. Ainukese positiivse kultuurjõuna importeeritakse linnast maale endiselt suuremas kvantumis õpetajaid, ja see -kund kannabki palju oma õlul. Kuid arusaamine pedagoogilisist põhiprobleemest on meil ikkagi liig klassiline selle sõna halvas mõttes, nimelt nagu vanas Roomas, kus kasvatustöö anti artistlikkude kalduvustega greeka orjade hooleks: väga paljud, kel muuks kasutoovamaks esialgu tee kinni või takistet, olgu need varanduslikult lootuseta abiturientid, läbikukkund yliõpilased või kes tahes, tehes läbi mingi nõutava täienduskursuse, ilma sisemise kutseta valivad enesele õpetajaameti kui uute, oma teada paremate elukavatsuste haudumiseks soodsa peatuspaiga. Loomulik, et niisuguse elemendi hulgas veendund Rummelgaid on tikutulega otsida, ega neil olegi tahtmist ega aega ymbrusse mõjumiseks, selle kultuuriliseks või majanduslikuks tõstmiseks kas või Jaan Oksa kombel vasikanahkade myytamisega. Vanad rahvavalgustajad lähevad päevpäevalt pajukiinvaliidide liiki või higitavad ajanõuete kohasel hariduse täiendamisel ja mattuvad perekunnamuredesse. Edasi annab linn maale ju veel kiriku-õpetajaid, jaoskunnaarste jm. kõrgema haridusega mehi. Kuid nende arv on mikroskoobiliselt väike ja, mis eriti esimesi puutub, ylekohtuselt ykskõikne ymbruse, selle hääkäigu ja haridustöö vastu. See seletub, kui mee-

1) Kõnesse võiks tulla veel laul — kuid selle osa ja mõju näib siiski olevat võrdlemisi tähtsusetu. Vahest võiks siia tuua parandust meie suur laulupidu. Selle kõrval nagu näikse kohati sport endale osa hakkavat nõudma — aga sellestki on kõnelda varajane.

tuletada hiljuti Tartus olnud kirikumeeste kongressi enamiku seisukohta teaduse kurjast-päritolu kohta ja silmitseda Tartu Ylikooli usuteaduskunna üliõpilaste, meie rahva usulis-kõlblise jõu kasvatuses tuleviku, arvustikku: 37 eestlast, 20 sakslast (võrdle filosoofiateadusk. 316 eestl., 18 saksl.!) — sakslasi yle kolmandiku. Saksa koguduste arvuline suhe on vaevalt analoogi-line, ja suur osa sakslasi mõtleb valmides eesti maakogudusis tööle hakata: ning nende puuduliku keeleoskuse juures tuleb ikkagi imestella neis maarahva aitajais põlevat kas või Mylleri jutlusist mahalugema valmit ludselikku valgus-tusaja vaimu XX. a.-saja esimese veerandi lõpul või kummastella pigemini kyll nende kõigutamatut usku eesti maamehe ükskõiksusse usuasjus. Oma saksa ametivendade eeskujul ei võta ka eesti kirikõpetajad osa oma ymbruse hariduselust, kuna näit. põhjamaail nad maa hariduselus väga tähtsat osa etendavad, nagu nad muidugi neis mais rahvale palju lähemal seisavad kui meil. Arstidel jm. hõredalt laialipaisatud maaharitlasil on ehk veel enam põhjust tarvitada ajapuudust erialalt vähegi kõrvale kalduvate huvide puudu-mise õigustamisetekäändeks.

Nii passiivselt suhtub maale oma väetite võsude väljasirutamisega linn, mis meil oma vastalgava suurtööstuse, kaubandusega ja mõne-kymnetuhandeliste tsentrumitega, milles voorimees veel kergesti ei taha jätta võitu autobussile, päris iseseisvalt, vaimliselt maalt lahtilöönnuna vaevalt suudab luua midagi tõsikultuurilist. Käivad huhud, haritlasist tulevat yleproduksioon; ja kui need peavad end tõesti ainult linna ehteks ja oma tegevusalad valivad senniselt vene võimalusvabadest oludest pärandet viisil kerge läbisaamise lootust andvatega, on neil hühudel põhjagi. Loomulik oleks siis maa haritlase saamise ootuste täideminek linnas yleäärtevoolava kulul. Kuid praeguses taktis olude arenedes on meie maa peagi tingimusi, milles teda haritud inimesel, kui tal yldse oma loomule vastavalt on tarvidust hingamiskõlblikus õhus, on raske võtta koduks. Ning on ka loo-tuseta teda veel siis, hilisele äratundmisele jõudes, enne tydimust, väsimust selleks teha. Pole siis vist liialdus, et see tuntud ida-hädaoht kirjeldet asjaoludest saab tublisti tõuget: oleme temas kahe silma vahele jätnud yhe mõjusama piduri seks juhuseks, mil raske on puhtutilitaristliku ilmavaatega seltskunnakihi silmis Vene legendikkude avaramust, tööstustsentru-mite suitsupaksemust ja Uurali ning Dooni põuekihtide sygavamust meie Torglate, Kukruste ja Hiiumaaga võrreldes kylgetõmbavuses vähendada.

Linnus aga räägitakse eesti kultuurleegist, mis väärilisena varsi vane-mate Euroopa naabrite kõrva tahab astuda ja inimkultuurile oma omapära-susesalvest värskendavat lisa tuua. Ent lyhidulatuslik, vaevalt selle oma lõppylesande kõrgusel seisev on haritlaspeeru leegi paistus, mille mass-pihid on madalal, härjapõlvlane vaimuvolyymiltki on selle kantav kultuur. Ning hoiatavaid näiteid niisuguse kultuurilise yhe-nurgaga-tormamise hädaohtlikku-sest haritlaskunna endagi tasakaalule on ju meil mujalt, kui mõtleme kas või analoogilisis tingimusi olnud XIX a.-saja esimese poole vene haritlasi, „лишние люди“ ja nende abitut oma olemasolu tarbetuse- ja tyhjusetunnet.

Jatkugu neist näiteina toodud maa kultuurilise edenemise kahe silma vahele jätmise hädalusist. Mitte palju vähema tähtsusega meie yldisele kultuurilisele ylesehitustööle meie hoogu võtva linnastumise juures pole linna alaklasside haridushuvide rahuldamine, mille kiituseks säälsenni tahtlikult tehtu aadressil pole palju öelda. Kompaktsemate asustusolude tõttu on see kergem kui maal, kuid siin kergivad taas sotsiaalse viletsuse ja klassivastolude teravused palju suuremal määral ja tihti segavalt päevakorrale. Ning terve rida muid kysimusi, mille nagu enam-vähem oleneb haridusolude seisust ja mis sellega orgaaniliselt seotud: tervishoid ja võitlus otsekohe või kaudselt rahva jõudu kurnavate tegurite vastu kõlbuse, karskuse, usumõiste jm. selgitamisega, rahva muinaskultuuri riismete päästetöö ning igapäev yleskerkivad rahva iseolemise visadust, rahvustunnet proovile panevad pisikysimused, nagu seda praegu näit. on nimede eestindamine — kõik need kuuluvad yhes eelpuudutet tsentraalseimatega sisemise ylesehitustöö raamidesse.

Eks ole siin avar tööpõld?

Õige: seda on ju ammu märgatud ja töötetaksegi. Teatud tähtpäevil seisatakse ametlikel koosviibimisel ja banketel, vaadatakse tagasi, pyhitakse high ja ohitakse töö raskust, vahetevahel austatakse ajakirjanikke töö seisust lootusrikaste ylevaadete andmisega: meil on ju nyid, omariikluse päivil seesmine ylesehitustöögi tervelt riigiaparaadi funktsiooniks kuulutet, rahvapärane kultuurtöö terveneni riigistet, seltskunnalt riigile ylevõetud.¹⁾ Igal tähtsamal rahvuskultuurilisel alal on oma osakund kuski ministeeriumis või vähimalt riigilt asjaajajate ja masinalkirjutajate palkadeks kynnivate avanssidega ja krediitidega toetet kantselei. Ja teoreetiliselt olekski kuulmatus veel midagi tahta, kui mäletame ja võrdleme aegu ja olusid, millest tuleme. Kuid olgugi lyhikesed, siiski vaevalt peatselt teiseneda lubavad kogemused näitavad, et materiaalse tagaseina moodustumisest tingitud hyvedega koos käib ideelise kylje lõdvenemise pahe: kysimused, millest siin jutt, on niivõrd õrnod, et neile kyllalt pole karmist, vene võimu ajult päritud maamehelikule mõisametsa varguse käsitusele võrdse riiklusideoloogiaga läbi imbund kantseleist ja pitsatitega varustet ukaasidest. Selle juures on igal sammul tarvilik laiemate ringide soe osavõtt teoga, võib olla veel enam aga sisemise teisi kaasakiskuva, kogu asjale ideeliselt sooja aluse andva veendumusega. Siin pole kysimus vähemast, kui väliselt majanduslikult ja poliitiliselt võimaldet formaalselt aetavale rahvuskultuurilisele tegutsemisele põhja, sisemise tundega neile asuva rahvusideoloogia loomisest või pigem vana põrandaalusena päikese-ara, ajamuutlikkustes muhenenu riismete kohendamine uue aja vääriliseks tervikuks. Tõsiselt õigus nõuda on meil ideelist veendumust igalt milgi rahvuskultuurilisel alal enam või vähem ametlikult, nimelise ja palgalise ametnikuna tegutsevalt, selle oma elukutsena tundmist. Siis alles tohime loota arusaamist, kaasatunnet ja tarvilisel korral abi laiemailt ringidelt, mille

1) Sellest on ju mõni kord kirjutet, näit. Yliõpilasleht Nr. 2, 1923, H. M. kirjutuses, mis minu mõtteid mitmeti täiendab ja milles puudutetut siin ma pikemalt ei korda.

toetuseta, vastuvõtlikkuseta, mõnikord passiivse alistumise häätahtlikkuseta on ametlik töö, niipalju kui see tahab Eestit seesmiselt ehitada, enamjaolt tuule tagaajamine. Ja selle ideoloogia väljakujunemine peab alguse saama loomulikult vaimliselt hergemast rahvakihist, haritlaskunnast, mille eliidi omakorda moodustab selle akadeemiline osa, elulistervete ideede otsimises kõige enam kohustetu juba oma saamisega; säält aland, kandub ta yle peagi moodsa yldarvamisenä laiemäisse hulkadesse, sest on ju õige: mida haritlaskund mõtleb täna, seda rahvas homme. Samuti, kui meil pole senni absoluutset ega tarvituskõlblikku relatiivsetki rahvuskultuurilise hää ja kurja mõõdupuud, kõige ametlikult ja mitteametlikult seesmise, rahvuskultuurilise Eesti ehitamise nimel tehtava töö väärtust rahvusliku utilitariteedi seisukohalt kaaluvat, laiemal alusel asetsevat avalikku arvamist, on sellegi puudumine pääosalt akadeemiliste ringide huvipuuduse, passiivsuse ja praeguse suure, ilmsesti meil aastasadadele alust paneva aja tööle ebavastavuse arvele panna: ta ei ole eile seda mõelnud, mis sobiks täna rahva yldarvamiseks, ja viimane pole saand seda temalt yle võtta.

Syypingis istuvad kaks eri seisukohalt mõistetavat ryhma: vilistlased, õppimise lõpetanud, kohusekypsed — ja kohustele valmivad „alaealised“ yliõpilased. Vilistlaskunnale on väga raske, päält näha ylekohuski ette heita Eesti loomisel: säält poolt näidatakse käega tagasi, võrreldakse viletsat minevikku selle kõrval hiilgava olevikuga, ning igayks peab mõistma, et hiigla edusammud on tema teene. Ja teada on samuti, et ta kõige olemasoleva tyvikupoolt praegu oma õlul kannab. Kuid palju ei eksi ka need, kes väidavad, et meie viimaste aastate saavutused on enam saatuse juhusliku mängu, enam välise paratamatuse, kui rahva alateadliku tahte kehas- tuse, intelligenti sihikindla ryhingu tagajärg, ja neis saavutis on kahtle- mata suur osa olnud yksikuil, praegusil siseehitustõilgi teistest pääjagu pikemaiks osutuvail. Seda tõestab ka kohmakus, millega haritlaskund seisab oma suurte ylesannete juures, poolloomatult kujunend oludes kodu- nemise aeglasus: eile pole tänasest, praegu käesolevast mõeldud. Samaga seletub ka, et kõik hääd yritused nii lootusetult on langend, kyll aineliselt laitmatuid võimalusi andva ainukantseleilikkuse kyysi. Iga vilistlane või tubli purssvilistlane on mingi osa- või jaoskunna ylem või juhataja, kirjutab päevas alla sadu kordi oma nime ja, kui on kohusetruu, loeb läbigi alla- kirjutetava ning tunneb endale alluvate asjade käiku. Ning asi ise on suuremal osal juhtumusi asjaomasele vastikuvõitu, milliseks meelsamagi, ise- loomule vastavama võib teha kantselei tyytav šabloonilikkus. Onnelikud, kantseleist vabad, vähemiku moodustavad vilistlased on harilikult erilisel ainult oma isikumuredesse uppuvad individualistid. Mõlemal juhusel, nii väljaspool kantseleid yhedel kui teistel oma isikuhuvide piiride taga, on suurelt osalt ainult yksikute ideaaliks end värskendada ja ymbrust tuulutada oma eriala populariseerimisega — arstil hygieeni, juristil rahvamajanduse ja yhistegevuse, kirikuõpetajail eetiliste ja yldhariduslikkude kysimuste juure jne. muile tee avada —, veel vähemail pyyda seda teostada. Kõik keerleb selle ymber, kuidas kokkuhoiuga või mõne kerge juhuse läbi teenitud krosse

võimalikult kasutoovasse yritusse või aktsiaisse paigutada, millega võimalduks peatselt rikastumine ja ilmamelust loobumine kõikvõimsa kapitali varju all. Väheadel on, nagu tihti tõendada pyytakse, silmis rahvusliku töötuse ja kaubanduse tõstmine, pigemini aga pehastavad nad seda oma ahnituspoliitikaga. Enesegi kõhukysimusest kaugemal olevad tarbed ei jõua niisugusel, meil kahjuks tyibiliseks kujuneval juhusel kuuldavat häält teha, rääkimata ymbruse õigustet nõudeist indiviidi vastu; kõnessegi ei või tulla, et siit poolt läheks välja õhutust saatuse vähemhellitetuile, et need tõstaksid oma isikuväärtusi ja ymbrust yhes enesega, mida oodata võiksim. Säärane ymbervaatomatu mammonajaht on seda võõristavam, et temaks näib meie praeguseis majanduslikes tingimuses puuduvat alus: haritlaste palgad peaksid jatkuma loomulikkude normidega rahulduval juhusel elatamiseks, ja ainelist kitsikust põhjustav perekundlik seis, lastepere rohkus on meie prantsuslikku juurekasvu osutava syndivuste statistika järele meist kaugel. Kui kymne aasta eest (P. Ruubel, Eesti nooresoo vaimlisest murrangust) kultuurhuvide puudumise põhjusi meie haritlas-vilistlaskunnal otsiti balti-saksa väikekodanluselt meile ylekannd ainult oma vaikset mugavustunnet taotlevast „spiesserlusest“, siis on selleks nyid veel enam põhjust. Siis olid selles suhtes olud vast kujunemisel, seda nähtust võidi veel balti-saksa omaks nimetada; nyid on ta meil juba ydini tungind, täisilmeseks, igasugusest eneseharimisest või altruistlikust teiste valgustamisest loobuvaks eesti spiesserluseks arenend. Lahti saada sellest voolust pole kuski lootust, kyll aga võib ta kahaneda sel määral, kui palju yldise arvamise ja haritlase kasvamis- ja kasvatamistingimuste tervenemine võib mõjuda iga yksikisikus selleks leiduvate elumaitismistungi eelduste kahvatumaks muutumisel. Praeguse akadeemilise haritlaspõlve juures tõttab seda vabandama rida sõnakaid asjaolusid, esirinnas nende hariduskäigu ja mineviku teenistusväljavaadete juhuslikkus kuski Venemaa kolkas, eemal isikkultuurilisele kõrgusele pyydu ja selle rahvuslikult tõhusat kasutamist õhutavast kodumaast ja -rahvast. Ning on nende hulgas palju ainult Venemaa erakordsete olude sunnil optantidena, Loti naise kombel yle öla tagasi vahtides Eestisse rännanuidki, kes ootavad vaid õnnelikku juhust tagasipöörmiseks ja vaevalt seovad endid Eesti kultuuri kergemate päevakysimustegagi, rääkimata tõsisemaist seesmise ylesehitamise kysimisist.

Nii tardund näib meie vilistlaskund, — kui võib konventsionaalselt nimetada — „kunaks“ selle all mõistetavat ebatasast akadeemilise haridusega isikute kogu. Õnnelikud erandid on sõrmil loeteldavad, kuid need meil Eestit sisemiselt imestetaval viisil siiski kannavad, tugides rahvusriigi häile välistele võimalusile, hääs lootuses arvuka, jõukyllase oma tarvis kohapääl Eesti ylikoolis kasvavate järeltulijate pääle kogu kultuurliinil.

Kuid need, kellest loodetakse, yliõpilased, on ise teisel arvamisel sest asjast, pigemini neil polegi arvamist selle kohta ega nad oma rõhuvas enamikus ruttagi omale mingit seisukohta otsima. Olekski ebapieteetlik vanemate vastu, kui neilt ei õpitaks, ja yskõiks hoolimatuses ymbruse vastu on akadeemiline noorsugu neilt võtnud kõik, mis võtta on, ning tõttab eesti

omapärase spiesserluse viia tõuvõimaluste viimse täiustipuni. Kuigi tal suurel osal juhtumusi pole muud yhist Vene Soodomaga kui süütu, mõnikord viganegi keeleoskus, vahib ta hulga oma edustajate silmega sinna poole ning ei kivine vist küll soolasambaks ega hakka arutama oma saamis- ja haridusvõlgu Eestile ja eesti rahvale, kui Soodoma tuhk jahtub. Sääl on ju siis lai avarus igalpool, siin kardetavasti edaspidi — puudutasime juba eelpool seda — isikutubliduse võistlus ja muud mugavusepiiramised. Nii kaugelenägevad ja paljunõudlikud maskeerivad end muidugi kosmopolitismi kaitsevärviga, möödavad eesti pisikultuuri väljavaateid absoluutsuse möödupuuga, leiavad ta lootusetu igati ja on nii õigustetult kylmad ta tuleviku vastu. Teised taas kuulutavad Eesti hääkäigu nimel isikkultuurilist solipsismi ning leiavad nii enesel õiguse ymbrusega kõik sidemed katkestada.

Rääkimata yliõpilasist, kes vanemate või onude-tädide toetuseta teadusallikale keelt kastma tõttavad kõhu ja katte kulul, parimal juhusel unistades ja oma valitud edustuses kõneldes ainult vast stuudiumilainust, mille andmisest laiad „toetavais“ ringides kardetakse noorte ärähellitamist¹⁾ ja millest niipea elulooa ei saa, — rääkimata neist, kes tihtigi veel peavad tasuma oma olemasolu võlgu inimkonna kitsaimas ringis, perekunnas, elustotoetusena vanemaile ja nooremaile õdedele-vendadele, kelle vastu eesti kultuur oma nõudmistega peab olema tagasihoidlik, on siiski suur osa meie yliõpilasi teistsuguseis tingimusi otsekohele materiaalselt kindla tagaseina või õnnestund lainuoperatsiooni läbi. Need tunnevad endid vabamana, saavad, nagu peavadki, liikuda väljaspool oma otsekohest õpinguala ja neilt tohiks sellepärast küll nõuda enam. Neil on aega surnukslõõmiseks sõna tõsisel mõttes isiklikkudes mõnutsemistes ja kollektiivsetes lõbustustes; paigutades igasuguse rahvuskultuurilise töö lõbude kategoorias kõrgeimale astmele, peaks järelikult sellegi jaoks aega leiduma igayhel oma alal või selle lähedas naabruses või võimalikult mõnel kergema diletantismiga leppival yldhariduslikul humanitaaralgi, ja sel peaks piir olema säääl, kus algab oma eritöö kõige ta edasilykkamatu tõsidusega: täielist andumust ega selgi määral nagu varemalt see lõbu-ala nyd, ylkirjeldet riigistatuse ajal, nõuda ei või ega tahagi, vaid ainult niipalju kui ta kasulik saab olla rahvaharitluse ilmavaate kujunemisel ja elutöö harjutusettevalmistusena. Kõnesolev liik yliõpilasi ongi enamalt jaolt, kes moodustavad meie organiseeritud yliõpilaskunna, ja yhinemine võimaldab neile paremad väljavaated omis harrastuisis ning paneb neile pääle vastavalt suuremad kohustused rahvuskultuurilises valvelolekus. Kui meie 3000-lisest yliõpilasperest on kõigest vaevast kolmandik organiseeritud (mõtlen koondumist sennistes seltsides ja korporatsioonides, kuna maakunnakogud alles tekkimisaegset ilmetust põevad), siis on see asjaolu tähtsal määral tingitud tema passiivsusest ymbritseva melu suhtes ja peaks veel enam organi-

1) Mõnikord vilksatab sekka miski arusaamatu kadedustunne, nagu läind aastal yhel Akad. Põllumajanduse Seltsi koosolekul yhe ministeeriumi poolt mehe suust, kelle sõnad harvendetult olid umbes: „kes meile vene ajal abi andis, ja meie oleme ikkagi mehed, kes teie, eesti ylikooli kasvandikkude endi ringi võtmisega peame olema ettevaatlikud.“

seerumise tarbe tundmisele jõudnud ahvatama selle vormile ajakohast sisu andma ja mahajäänud kaasa tõmbama, sest võib olla rahulolematust praeguste yliõpilaste koondumisvormide eluga ja avaldustega ongi teadlikkude, kuid loiult initsiatiivtute eemalejäägi põhjuseks. Põhjendusena siin figureerib eelmainitud isikkultuurilise tsysenemise ettekääne, kuna seltsielu öeldakse takistavat seda oma suurte ajaraiskamistega. Tegelikult aga on kõige enam põhjust oodata just niisuguseist, ilusaid sõnu enamasti kahjuks vaid mõtlematuks ettekäändeks tarvitavaist juhuseist võrdluse puudusel enneaegselt enesega rahulolevat spiesserlist, igasuguste kultuurhuvide puudumisega hiilgavat metsharitlust, iga esimese põlve haritlaskunda ähvardavat paiset, mille tondi aastate eest B. Linde on maalind Noor-Eesti V (1915). Kuid samaga maskeerib oma passiivsust ju organiseeritudki, valdavas enamikus ymbruse rahvuskultuurilisile ryhinguile kurt yliõpilaskund. Kui see poleks viimase juures paljas fraas, siis seisaks Eesti endale aja suuri nõudeid vastava intelligentsi saamise eel. Sest on võimatu, et isikkultuuriliselt arenend või selle arengu ideid endas kandvad sini-must-valge tagapõhjaga väliselt distsiplineeritud ryhmad (nagu tahavad näida meie yliõpilasorg-id) meie kohustavais oludes „peatuksid solipsismi umbtänavas, vaid endale seltsimehi ka solipsismis leides jõuaksid nad välja yhiskunda jaatavale seisukohale. Seltsimehed solipsismis saaksid niisuguseis sõnasõnalt võetud organisatsioonides (harvendet, teisendet oma mõtte kohaselt. JMg.) kaasvõitlejaiks neile, kes paremate kultuurtingimuste eest võidelda tahavad“, kui lubatakse tarvitada mõni rida ylemal mainitud kirjutuse autori sõnu, kes oma aja kohta arvab seda kitsama is ringes märgand. Kui meie päevil see mõte on kandund yliõpilaste organisatsioonesse, nagu solipsismi voolu ettetoojate väitest järeldada võib, on ta ju laiapinnalise, massilise ulatuse saand — meil on 300-päisi org-ne — ja asi kõige paremas korras!

Kuid taktika, mis selle inimtyybi loomiseks tarvitetakse, võtab usu nende sõnade tõsidusse või vähimalt nende taga seisva teo tõelikkusse. Mõte, org-des isikut luua, kasvatada, pole laiduväärt, ses ei sisaldu meie oludes niipalju vormilise väärtuse ymberloomise, isikuvabaduse kärpimise ja vägistamise (nagu mõnelt poolt teatud organisatsioonityybi vastu ette tuuakse) kui vormitule vormi andmise mõistet. Meie yliõpilaskund tuleb endiselt pimedast, ideetust tundmatusest, kyladest või ideelagedaist tõusikupiiridest väga harva õredaist, spiesserlusest ja sakslustövest puutumatuist haritlasperedest, tuleb praegu veel enam kui enne kirjuilmavaateliste pedagoogide käsist, seega koguni vormituna või rahvuskultuuriliselt raskeltkasutatava ilmavaatevormi idudega, mille ymberkasvatamine pole meie arvates nii suur patt isiku vastu, kui võõra suur häätegu väikerahva enam kui muude ideelist kompaktsust vajavale intelligentsile.

Kuid selle soovitav sihiselgus lubab kahelda, ja taktika, nagu öeldud, veel enam.

Meie organisatsioonides on asjalisi kasvatustegureid õieti kaks: vanemad kaasvõitlejad ja vilistlased. Esimesed ongi see element yliõpilaskunnas, mis on tulnud laia is ilmast, sõdades ja revolutsioonides läbi põlend mitu korda,

visalt meie kitsas, ängitsevas kodus koduneb. Kasvatuslikult on neil vähe anda nooremaile, pääle hästi väljakujunend joomatratsioonide ning lootuse kitsast paljunõudlikust õhust sellest kyllastumise järele välja pääseda igatsevalt haigutavasse Soodomi laiusse. Tõhusamust tahaksime loota vilistlaskunnalt, kes, kuigi ainult oma üksikuis ideelisis edustajais, nagu eelpool räägitud, kehastab Eesti senniseid kultuurilisi saavutusi. Kõne all olnud plussilise või miinusliku ainelise tagaseinaga ja seltskundlikkude kalduvustega yliõpilastel on organisatsioonides läbikäigu võimalusi organiseeritud vilistlaskunnaga, ja neil peaks olema just niisuguseil kokkupuutumisel seltsimehelikkude elukogemusis kristalliseerund näpunäidete saamise võimalusi vanemait, rahvusliku kasu tagamõttega nõuandeid oma ylevoolava noorusenergia lõbuskasuliku kosutamise või vanapõlve varurasvaks paigutamise yle. Siis poleks vanul loodetavasti põhjust kurta, et iga noor põlv meil kõige hää algust dateerib alles enesega, peab end kõige loojaks, teadmata, mis enne teda on tehtud, nagu mäletan korra „Eesti Kirjanduses“ keeletylide ägeduse ajal prof. Jõgeveri ette heitnud keeleuuenduslasele Aavikule: võetaks yle aja- viitelõbuna vanemait töötraditsioonid, vahetetaks mõtteid selle yle, mis noorte arvates ajamuutustele vastavalt tuleks muuta ja tutvutaks oma alal Eestis rahvuskultuuriliselt — senni tehtud tööga, millega tuttavolemist meie sennise kooli- ja kodukasvatuse põhjal eeldada ei saa. Kysimusele, kas praegusel ajal vilistlaskunnal on niisugust positiivset mõju yliõpilasisse, tahab vastus vägisi olla eitav. Igal vähegi iganend yliõpilasorganisatsioonil on oma vilistlaskogu, mida vanem seda hiilgavanimelisem, ja selle ylikoolilinnas, vahest eemalgi asuvad liikmed võtavadki osa org-ni sisemisest elust, olenguist, koosolekuist jm. Kuid yhing pole neile midagi muud kui tubli lokaal aurava, kapsastet pörsapraega ja noormeeste-rebaste sõrmist pitsi niriseva likööriga, siis akadeemiliste kelderitega ja suitsusyytajatega ning „puhtakadeemiliste“ topsinaljadega nooremate akadeemia kodanikkude kulul, mis „kasvatavalt“ mõjuvat. Kui palju niisugustel koosviibimistel elulistõsiseid kysimusi puudutetakse, on muidugi väga kysitav. Noored igatahes, kes kõiges vastuvõtlikumad ja vajavaimad, ei saa sest osa, vaid teevad kõik kaasa vanemate naeru kõdistamiseks, teatud muidugi „kasvatavate“ kehaliste tööde tegemiseks või parimal juhusel konventsionaalse seltskundliku viisakuse harjutamiseks vilistlaste perekunnaliikmete ja vanemate kaasvõitlejate kutsutud võõraste lõbustamiseks. Pigistetakse hambad koomale ja kannatetakse, silmis meelitav tulevikupilt: täisõiguslikuks „majaks“ lõõmine ylisaladusliku erakoosoleku otsuse põhjal ja selle järeldused ligemas või kaugemas tulevikus — enda ees samuti karikaga või tikutoosiga kohmetanult edasi-tagasi jooksva noormehe trahv-exide, mõnikord aastas kõrgete meestega koos lauas istumise au ja nende, olgugi vahest kõrgivõitu halvakspaneivad sõpruse reaalsed avaldused. Viimased tulevad, kui tarvis, kõne alla kodusel visiidil kõrge vilistlase juures, ja selle järelduseks on „kasulikud“ sammud temale või ta mõjule alluvate kohtade täitmisel. See on meie praegu mõõduandvate org-nide „kasvatusliku“ kylje suurim saavutus, mis aitab tihti nyd ja loodetavasti veel enam tulevikus yle kõige keerulisemaist ametisse määramisel tekkivaist

kandidaatide pro ja contra omaduste kaalumiskysimusist ja on yhtlasi nende päättömbe jõud. Selle järele, missuguse karjeeriala endale keegi valib, on otsustet ka org-ni valik: astuda niisugusesse, missuguses kõige enam protektsiooni. Vanul hää ajul ja nyydki veel on sellega yhenduses kerge lainusaa-mise illusioonid. Need aga purunevad päev-päevalt ikka enam: kes võibki nyydsel ajajärgul teist usaldada rahakysimusis, päälegi kui raha on nii hää asi iseenesest ja pangad annavad temast puhtaid protsente ja aktsiad tore-daid dividende. — Rahvuslikideelistest kodudest või keskkooliringidest tulevad noored otsivad organisatsioonilt aga pääle muu ka rahvuskultuuri-liselt teenusrikast minevikku. Seda leiavadki nad loomulikult vanemais, enam eland organisatsioones ainult, ja nii valgub kahtlemata soovitavas sihis rahvaharitlaseks saamise lootusi andev element suurelt osalt viimastesse. Kuid org-ni laiakspaisumise tõttu kontrollitu, möödund aegade töö hää maine soetet, yldsuse silmis sympaatlikku rahvamehelikkust (meie ajal isikult mitte midagi nõudvat!) taotlev noorte tulv toob, nagu näeme, enesega palju juhuslikku ainet, mis org-ni vana töövaimu edustajate pääd kaotades ajapöörises, võtabki ylevõimu enda kätte ja „kasvatab“ suurt kogu ja hiljem juuretulevaid noori edasi omas sihis, või õieti sihitus mõnulemises Kapitolumi hanedena enese vähemusesolevale ymbrusele määrava, eelkäijate hingetradi-tsioonide põhjal kujunend avaliku arvamiseiga sanktsioneeritud olemasoluga. Ja laiem seltskund oma õhukangastusilt saadud yldarvamisega kindlustab, et niisugustest, vilistlaste traditsioonimaine puudusel halvemas seisukorras olevaid samamõttelisi ja värvilisi vendi näpuga näitavaist rahvameestest puudu ei tule vähimalt ligemal ajal. Väliselt õigustavad seltskunna mõtteviisi vilist-lased, kes inertelt protžeerivad — kui muud ei tee, siis peavad oma org-ni nimel mõne edustava tervitus- või matusekõne — puhtajaloolislokaalselt seda oma heledana mälestustes pysind noorpõlve mõttekollet, märkamata temas tuttava leegi kustumist, tuhagi jahtumist. Või laulavad nad, arva-misele tulnud, et yliõpilasel ärkveloleku kohustust polegi, talle „maga kaua, kasva suureks...“, lootuses, et tast siis „täiskasvanuna“ saaks seda sydim kultuurtegelane? Vaevalt kyll, vähimalt vilistlaskunna paremik. Selle laul on kahtlemata „lastel lauldaks äiu-äiu etc“: yliõpilane on juba mees, peab kõike ymbruses märkama, seisukoha võtma kõige suhtes, musklit harjutavaks lõbuks võimalusile ja tarbeile vastavalt õhus liikuvaile kysimusile mõnikord kaasagi lööma. Kuid niisugune laul ja kõigepäält see, et vilistlased ylal-kirjeldet kombel praeguses õhkkunnas on org-de fyysilise elujõu, kvantita-tiivse juurekasvu tähtsaim tegur, nõuab neilt mitte yhegi seltskundliku või riikliku koormatud oluga vabandetavat osavõttu oma nimega toetetavast org-st: igayks on kohustet oma org-ni vaimu eesti rahva-haritlase loomisele kohastada aitama, kaasa mõjuma selle vabastamiseks spiesserlusest ja, lyhidalt, tundma selle olevikku nagu minevik-kugi omana. Kui ta seda ei suuda, siis vähimalt avalikult näitama, et ta oma nime ja autoriteediga omas org-nis ei toeta kõike seda, mida ta muidu hukka mõistab, mida ta aga nyyd, nagu ylemal näidati, oma passiivsusega suurimal määral edendab. Kui see esialgu ka muid tagajärgi ei anna, siis jääksid vähimalt

syitud ideed pahupidi pöõrmata, nagu seevastu nyd, kui näit. mõne org-ni karsklane-vilistlane kella kahe ymber lootusetult kaitseb end ymberkukkuda ähvardavate kaasvõitlejate raske langemise eest org-ni ruumes, või võtab noore karsklase-yliõpilase, kes veel mingit seisukohta yliõpilaselus ja „traditsioones“ pole suutnud võtta, käekõrvale ja laseb ta märkida noormeheks-rebaseks sinna org-ni, oma traagikat hoiatuseks jutustamata. Ning kõrvaltvaatajal poleks siis tarvis lahkuda siit ilmast kibeda muljega, et siin kõlavad ideed on ainult naljatamiseks, palgasaaajail kuulutamiseks ja rumalalt kergeusklikel kuulamiseks.

Kas meil senniste yliõpilasyhingu tyypide vastu nii lootusetu tuleb olla, et tarvis on nad kogu ulatuses Soome eeskujude järele ymber moodustada, nagu mõne maakunnakogude pooldaja poolt mõnikord kuulub, laseb enese yle vaielda, kuna igal hääl on omad vead ja praegustel tyypidel ikkagi traditsioon selja taga. Nii või teisiti, tuleb vaid harjuda mõttega, et tyynel „Philisterlandilgi“ oma tuuled peavad puhkuma ja väike mõttevirvendus sellele kurja ei tee, ning tuleb näha praegustes vilistlaste-yliõpilaste suhtumisviisides, kus viimased puutuvad kokku pääasjalikult vaid selle spiesserliku, tõsi, mõnikord kyll org-ni vastu seltsimehelikult heldekäese, end sellega kahjatsevalt lugupeetuks tegeva osaga, — näha neis meie rahvaharitlase kasvamistingimuste suurimat pahet. Kuid rahvaharitluse saamine, ähvardava härrasharitluse tõrjumine peab olema meie järelandmatuks nõudeks. See peaks olema teatud viisil solipsistlikult nõudlik enese vastu, et kompetentsena oma kutses oleks tugev välise Eesti ylesehitamisel, kui asjaomane välisehitajate liiki kuulub, selle kõrval aga rahvuslikult hell, et suudaks, lämmatades endas loomusunnilise spiesserluse idud, täita oma kohused omariikluse päivil väikesi, kuid tihti tujukaid nõudeid esitaval sisemise ylesehitustöö alal, millest pikemalt oli juttu kirjutuse algupoles.

*

Parem hilja kui ei kunagi — minulgi oma arutlused lõpetada. Pean möönma, et nad on vahest pikad, igavad ja ebamäärased mõneski suhtes, kuid vähimalt enese sydant rahustavaks vabanduseks arvan tasahilju, et kyllap need kergemeelselt sule alla võetud kysimusedki on niisugused.

Julius Mägiste

MAAKUNDLIKKUDE YLIÕPILASKOGUDE EESKUJUDEST JA PÕHIMÕTTEIST

Mainitud teem on muidugi liig lai, et teda põhjalikult jõuaks käsitleda nii tõtteltehtud ja nii lyhikeses referaadis nagu käesolev¹⁾. Ometi näib olevat vajaline veel yldinegi kõne kysimusest, mille yle meil peagu mitte midagi pole avaldet, mida nähtavasti veel keegi pole põhjalikumalt mõelnudki. Olgu seepärast vabandet ka alljärgneva võimalik päliskaudsus ja lynklikkus.

Sel maal ollakse ikka veel, ja veel kauagi, rajamisel. Nyd tehtud põhjal ehitub kogu järeltulev, nyd säetud sihtidel on kõik võimalused saada juhtivaiks traditsiooniks tulevikule. On kyllalt põhjust eriti nyd hoolitseda, et see põhi ja need sihid oleksid kyllalt kestvad, et mitte tuua jõuduraiskavaid muutusi ja mullistusi hiljem.

Rajamisajajärgul on omad paremused ja halvemused. Halvemus on alatine otslemine, põhja ning traditsioonide puudus, mingisse täielikult syvenemise võimatus. Paremus on suurem valiku vabadus, halvust, iganend traditsioonest mitteseotus.

Eesti yliõpilaskund on rahvuse iseseisvumisega tulnud ysna uutesse oludesse: tema liigete arv on kasvand enam kui kolmekordseks, tal on kõik võimalused kohandada oma õpinguid vastavalt oma rahva tarbeile, ta on teiselt poolt vabastet mitmest kohustusest, mis yle on võtnud riik jne. Vabadusega ja võimalustega on kasvand aga ka uued kohustused ja uued nõuded, ja rahulolematust praeguse seisanguga on kuulda igalt poolt.

Yhingu tyyp, mis meid täna siia kokku toond, on ise samase rahuolematuse synnitus, uue vormi otsija. Ta on algaja ja tema elujõulisuse juures kahtlevad veel mitmed. On seepärast enam kui tarvilik temalegi otsida kindlamat põhja ja traditsioone, kui neid yldse kusagilt on leida. Vaatame nende järgi ringi esiteks sama maa eeskujudes, siis sama tõu eeskujudes teisel pool lahte ja pyyame neid yhtlasi soveldada meie endi sennise arenguga.

Kohalikule, balti(-saksa) yliõpilaskunnale pole regionaalne organiseerumisviis sugugi nii võõras, nagu vahest praegustest oludest võiks järeldada. Ylikooli asutamisel koondas ta end kyll yldiseks yliõpilaskunnaks

1) Eelolev kirjutus kanti ette Viljandimaa Yliõpilaste Päeval, 21. juunil 1922.

korporatiivsel alusel,¹⁾ kuid juba varsti pääsis mõjule tugev kohalik partikularism ja kujunesid n. n. Landsmannschaft'id: *Curonia, Livonia, Estonia* ja n. n. *Soome* korporatsioon. Edasi prooviti üksvahe ka jagunemist fakulteedide järele ja kuraator Lieveni nõudel asutati 1817 jällegi „Allgemeine Burschenschaft“. Need yldise üliõpilaskunna katsed aga tegi partikularism ikka võimatuks. Juba kahekymnendate aastate algul sünnivad uuesti „Landsmannschaftid“, kuigi alguses lubatud ainult n. n. „kirjanduslike seitside“ nime all. Soome osakunna asemele on astund *Fraternitas Rigensis* ja *Polonia*. Korporatsioonidel on igal oma värvid ja nende suhteid korraldab n. n. *Cartell-Convent*. Nii hakkab ikka enam kindlaks kujunema kord, mis korporatsioonide juures maksev tänini, see Tartu „burširiik“, oma „raudse korraga“, mis ilmas ainulaadne, nagu ta kandjad kiitlevad.

Järgnevad küll mõned kitsendused ylemuse poolt, aga need lakkavad pea ja 1834 asutetakse juba n. n. *Chargierten Convent* säädusandliku võimuga, mis üliõpilaskunnale ikka enam riigi iseloomu annab. Muidugi oli selle riigi esimene kohus vihaste buršide tylikysimusi lahendada, milleks yldine aukohus sünnib; kui enne mingi üksiku syy pärast vande alla pandi terve korporatsioon, karistetakse nyüd ainult syydlast ennast.

A. 1846 tehakse katse, *Charg. Conventi* asemel läbiviia asemikku dekogu demokraatilise valimisõigusega (iga 15 üliõpilase poolt üks asemik), kuid arusaadavalt ei sobi see baltluse vaimuga. Tyliid ja vastastikune sõjakas kasvavad. Juba 1849 kutsutakse kokku jälle *Charg. Convent* vanal alusel ja antakse sellele määratud õigused: otsustada näit. kogu korporatsiooni elu ja surma yle, õigus, mida ta ikka ka valjult on tarvitand, eriti uute korporatsioonide tekkimise vastu.

A. 1855 tunnustetakse viimaks kõik need asutused ka ylikooli valitsuse poolt ametlikuks. Algab „burširiigi“ kuldne aeg! Pärast pole selle korras enam põhjalikumaid muutusi olnud. Ei maksa seepärast siin enam pikemalt peatada, iseloomustame ainult terve selle baltilise organiseerumise vaimu, mis ju edasi kandus pärast ka eesti yhinguile.

Ei saa salata, et see nii mitmeski asjas meie aja inimese paneb püäd raputama, eriti teades, et see siiski noorte vaim on olnud. Ei ole konservatiivsemat, tagurliisemat vaimu kui see, mida kasvatas ja hoidis see puhtautonoomne üliõpilaste, noorte riik oma säädusandlusega. Kuigi pärisaadel ka siin end kippus eraldama, on selle riigi korraldus siiski täielikult aristokraatlik. See kasvatas ka kodanlusest päritolevatele sisse junkru vaimu, lämmatas neis iga vabameelsuse idu. Nii on olnud see kord parem alalhoidja selle balti junkurluse vaimule kui vahest miski muu, kuna ta sellega kihvtitas algusest püäle noorsoo.²⁾

1) Andmed on võetud pääasjalikult E. Kraus'i raamatust: *Der Dorpater Chargierten-Convent von seiner Gründung bis 1880*. Dorpat. Verlag Mathiesen 1883.

2) Muidugi ei taha me siin sellele teha suuri etteheiteid! Ei, meil, eestlastel, on enam põhjust rõõmustada, kuna just see vaim on meid päästnud peagu igast kohustusest omaltki poolt. See vaim on hävitand neid endid — meil aga on käed palju vabamad kui näit. soomlastel oma rootslastest.

Kogu balti yliõpilaskunna ajaloos ei tea kumba rohkem imestada: seda kramplikku kinnihoidmist vanast, või pimeväiklast partikularismi, mis igal juhul valmis on tyli norima ja end teistest lahti lööma. Viimastest ongi arusaadav, miks pidi loodama ja kõigile päale sunnitama sarnane „raudne“ kord. Mis aga põhjustas selle partikularismi, väiklase jonni? Osalt küll tõuline, pärandet junkurluse eelkalduvus, pääasjalikult aga suurte, võimsate, elujõuliste aadete puudus, kogu maa ja seltskunna vaimline umbus. Kyyntehammastega iganend yhiskundlikest eelõigustest kinnihoidev baltlus degeneereerus yldse ainult elutsejaks, iga vabama mõtlemise eest end hoides nagu katku eest. Midagi värsket ja suurt ei olnud yhendamas, kuhu pidigi nooruse tegevushimu suunduma, kui mitte tylitsemisse, oma „õiguse“ ja oma isikliku „au“ kaitsmisse iga olnu ja olematu „haavamise“ vastu. Meieaegne inimene imestab: see „au“ on tõesti küll õige välimine, mida iga joobnud lakard võib „surmavalt“ haavata; ainult metsmehed ja purjus huligaanid lähevad tylli ja nende jaoks on riik isegi politsei ning soolaputkad korraldand. Balti vaimule aga ei olnud kõik see sugugi nii donkihotlik: nende erandlik seisusemoraal näis nõudvat seda kõige valjumalt, nende seisuse- ja ka rahvusekasus võisid hädaohuta olla ainult sarnase junkurluse läbi. Et nad neid oma kasusid nägid ainult olevikus, liig kitsalt, see on saand neile saatuslikuks.

Kuigi seega ka balti yliõpilaskorraldused alguses olid ja oma nimele järgi veel praegugi näivad olevat regionaalsed, ei paku need meile praegu mingit eeskuju. Täiesti rahvast eraldet, yldse yhiskunnast eraldet (ka oma, saksa yhiskundlikust tööst ja mõttest, sest iga mõtlemine võis saada „vana korrale“ hädaohhtlikuks) ei võind nende regionaalsus avalduda muus kui ainult lokaalpoliitilises negatiivses jonnimises. Sellest ylesaamine kindla keskkorralduse ja sunnidistsipliini läbi oli kahtlemata maa ja klassi huvide seisukohalt vajaline ja nad võivad sellele tõega olla uhked. Meile, praegustele regionaalyhinguile, on nad ainult hoiatavaks eeskujuks, kuhu mitte ei pea minema, eeskujuks, mis näitab, et mitte yhisele tööle, vaid ainult yhisele synnipaigale rajatud yhingud kahtlemata on eitetavad.

Saksa yhingute vaim pärandus muidugi ka eesti omadele. Ometi oli siin eelkalduvus sootu teine: rahvuslikult vähegi ärganu pidi siin juba olemuslikult yhtlasi olema ka rahvusliku vaimu pooldaja. Oleks seega ka tõeks läind 50 a. eest praeguse E. Yliõp. Seltsi asutajate sydamesoov korporatsiooniks saada, oleks see pidand ikkagi osalt teise vaimu omama. Chargierten-Convendi lyhinägelise poliitika tõttu ei läind see soov täide — meile õnneks! Nii pysis ikkagi teatav eraldus vanust vormest, ja nii oli ka paarkymmend aastat hiljem O. Kallasel, V. Reimanil j. t. kergem rahvalikku seltsi-vormi kaitsta „baltlaste“ korporatsiooni ihkajate vastu (nii H. Rosenthal). Kuigi teatavat rahvuslikult seisukohalt bastarde, vördjaid seeläbi mujale ja eestlusele kaduma läks, pysis E. Y. S. siiski rahvaliku eestluse pesana, kuigi tihti vähepuhtalt. Ka hilisemad baltluse-harrastajad ja järelahvijad, eesti korporatsioonid, pole oma vaimu enam saand yldistada kogu eesti yliõpilaskunnale.

E. Y. Seltsi rahvalikkusest ja selle omal ajal väljapoole juhitud kultuuri-tööst pole ometi koht kõnelda siin, kus otsime eeskujusid kõigepäält rahvalikele regionaalseile yhingule.

Siin pakkuvad meile palju paremad eeskujud Skandinaavias ja eriti meile tutvaimas samatöulises Soomes.

Viiks pikale ka Soome yliõpilaste korraldumist üksikasjalisemalt jälgida. Vaatame neid pääasjalikult ainult sest küljest, mis meid eriti huvitab, mida meie praegused yhingud nii hästi ei võimalda: rahvusliku kultuurtöö seiskohalt. Yhtlasi olgu juba ette öeldud, et ka neid kõigis asjus eeskujuks ega ainuhäiks ei tunnusta, et Soomes isegi kõik nendega rahul pole ja päale sõja see rahvatöö mitmel pool on soikund. Tehtuga tutvumine pakub siiski palju. Soomegi „yliõpilasosakunnad“ maakundade järgi on väga vanad, nagu kogu Skandinaavias. Ka nende elutee pole ikka olnud tasane. 1852. a. reaktsoonihoo näit. keelas ära yldse soomekeelse kirjanduse, pani seisma ka „osakunnad“, tunnustades ainu-saaduslikeks ainult teaduskundlikud yliõpilasyhingud. Kuid vaevalt pool aastakymmet kestis sarnane seisukord — siis asutasid põhjalased taas oma maakundliku yhingu ja neile järgnesid pea viiburlased, savokarjalased, uusmaalased ja läänesoomlased — keelust hoolimata.

Ka sääi ei läind töö mitte kohe alguses hoogu. Veel a. 1866 oli Lääne-Soome osakunna liikmeiks 80-nest läänesoomlasest ainult 30.

Et siiski sääi juba kõva võitlus aja ja päevakysimuste yle kees, näitab oma ajaleht, mida seesama osakund välja andis — moraalselt kohustades, vahel koguni sundides liikmeid selle toimetuse eest hoolt kandma. Isegi teine ajakiri, soomemeeliste oma, soomekeelne „Muurahainen“ hakkas peagi ilmuma (yhel ajal ilmusid koguni osakunnas 4 ajakirja!) Rahvatöö õitseajaks, mis meid enam huvitab, tuleb siiski lugeda pärast 1905-ndat aastat kunni sõja alguseni kestnud aeg.

Et sest tegevusest reaalsemat pilti saada, vaatleme seda mitte kogu maal, vaid just üksikuis maakunnis.

Vaatleme nimelt siingi esmalt Varsinais-Soome „osakunna“ tööd kui maa kõige põliskultuurilisemas osas (Turu ymbruses), et hiljem teise näitena tuua Karjala osakunna tegevuse maa kõige kultuurivaesemas, metsikumas maakunnas.

Esimesel toimingu aastal jagati kogu ala viieks rahvavalgustuse alajaoskunnaks, igayhele oma asjaajajaga, kes tööd silmas peab ja kohta tundes iseäranis tööle praktilist abi võib anda.

Pääharrastuseks esimesil aastail oli lugemistubade toetamine, raamatukogude asutamine ja yldse lugemishimu äratamine rahva keskel.

Yhtlasi korjati arvustik senni olevate raamatukogude yle ja nende abiks asuteti rändavaid raamatukogusid, kokku 16. Maa kogude jaoks säeti kokku soovitetavate raamatute nimekiri ja peeti 4-päevased kogukorralduse kursused.

Õpivaheajal järjesteti maksutuid loengukursusi eri kihelkunnis. Nii oli yhel jõuluvaheajal (1900) selle sihiga väljas 18 osakunna liiget, loengute arv tõusis 68-ni ja kuulajate arv 3800-ni. Eriti on osakund hoolitseda ppydunud nende soomlaste eest, kes Põhjalahe saarestikus elavad rootslastest piiratuina.

Kui rahvaharidustööle raamatukogudena jne. juba kohalistestki jõududest jalad alla said, pöördi suurem tähelepanu rahvaylikoolide asutamisele. Selleks käisid üliõpilased maal kihutustööd tegemas, panid toime rahvapidusid ja korjasid raha. Rahvaylikoolidega on oldud edaspidigi lähedas läbikäimises, nende jaoks osakunna poolt saadetud välja stipendiaate, raha ja alalise toetuse lubadusi korjama ja kihutustööd tegema, nende õppeabinõusid on püütud täiendada.

Hiljem, kus riik isegi enamvähem rahvaharidustöö eest hoolt hakkas kandma, on üliõpilaste töö siin alal enam kõrvalisemaks jäänd. Kus enne oli nooruse vaimustus ainukesena jõuna, sääl töötavad nyid juba kypsemad jõud. Ei ole ju Soomes ylikooli haridusega tegelased maalgi enam haruldased. Üliõpilasnoorsugu pole enam see vaimline ylemik, nagu ta seda oli varem al ajal ja nagu ta seda on meil Eestis veel praegugi. Ometi on üliõpilaste tööpõlluks endiselt jäänd rahva haridusseltsid, kuigi nad sääl mitte enam pole juhtijaiks, siis ometi kaastöötajaiks rahva vaimliste harrastuste tõstmisel. Rahvaharidusliikude asutuste ja seltside hulk on saand uhkustamisasjaks, millega eri maakunnad ja nende üliõpilaskogud yksteisega võistlevad.

Palju suurem ja tähtsam on üliõpilaste osa haridustöös neis maakunnades, mis on kaugel keskkohist ja kus pole senni veel hariduslik tasapind jõudnud nii kõrgele astmele, nagu see on mujal Soomes. Nii nimelt Karjalas. Sellegi maakunna üliõpilaskogu säadis kohe omal iseseisvaks saamisel (1905. a., enne kuulus ta yhisesse Savo-Karjala osakunda) oma tähtsaimaks ylesandeks kohustuste täitmise selle kareda kodukoha vastu.

Alguses korjas osakund 12 stipendiaadi abil täieliku arvustiku sel alal toimivaist koolidest, seltsidest, raamatukogudest, lugemistubadest jne. Neist andmeist säeti kokku hariduskaart, mis selge pildi andis iga koha vajadustest.

Kõige hädatarvilikumale kohtadele asuteti liikuvad raamatukogud, mille arv juba a. 1910 tõusis 15-ni. Neis on enamasti ilu- ja kergeteaduslik kirjandus ja nad on yhes kohas paigal 1—1½ aastat. Nende hoidjaks on tavaliselt kohalikud noorsooseltsid, mille asutamiseks samuti üliõpilased hoogu ja abi annavad. Ka oma lugemistube asutas osakund alguses õige rohkesti, nii a. 1906 — 40, 1907 — 80, kuid mitmesugustel põhjustel jäi rahva osavõtmine neist kaunis väheks, nii et neid enam nii suurel määral ylal ei jõutud pidada. Siingi on noorsooseltsid juba osa tööd oma õlule võtnud. Osakund aitab jõudu mööda neid, kui ka muid kohalolevaid lugemistube ja kogusid, neile raamatuid ja ajalehti muretsedes, kui ka loenguid korraldades. Paljudes metskolgastes on aga veel tööd teha syndsä maapõhja valmistamiseks, rahva kylvuse ja tuimuse võitmiseks. Selleks on püütud mõjuda kõigepäält koolide kaudu.

Osakunna kauaaegse hoole laps on Ida-Karjala rahvaylikool, või nagu teda Soomes õigemini nimetetakse, „rahvaõpistu“. Mitmeaastaste eeltööde ja korjanduste järele võis see viimaks 1907 omad ukSED avada. Tema toetamiseks on osakund edaspidigi palju teind; nii näit. oli osakunna suvipidu yheskoos loosimispiduga õpistu hääks jne.

Isegi kaks rahvakooli pani osakund varsti käima, kuna nende puudus ses harva asustet maakohas eriti karjuv oli. Algatust toetas valitsus ka omaltpoolt väikselt, osakunnalt tuli ometi suurem osa raha ruumide yyriks, õpetajate palkadeks, iseäranis õppeabinõude muretsemiseks.

Kõigi nende ettevõtete jaoks on osakund raha muretsend mitmesuguste ettekannete, pidude ja korjanduste teel. On asutet mitu kestvut rahvavalgustuse kapitali („rahastut“), mis protsente kandes alalise abiandmise võimaldavad.

Viiks pikale siin vaatlema hakata teiste osakundade tegevust sel alal, samuti puuduvad mul kahjuks täpikäsemad andmed hilisemate aastate töö tagajärgede kohta. Kuid yldiseloom, mis paistab neist väljavõttest, on olnud omane ka teistele osakundadele kogu ajajooksul. Ja see pysiv iseloom on: teha oma kodumaakunna haridusasi oma sydame asjaks: kui mitte palju tegelikult suutes selle edendamiseks ära teha, siis vähimalt selle vajadusi tundes ja selle ppyetega kaasa elades. Ja viimane on vahest veel tähtsamgi kui esimene, ning keegi sellest kirjutaja teeb õieti, kui ta selle töö väärtust käseb hinnata mitte saavutet arvude järgi, vaid selle töö vaimustuse ja tema harrastajate hulga järgi. Päris töö tegemine algab ju lõpuks ikkagi pärast ylikooli lõpetust — yliõpilasaastail tehtul seltskundlikul tööil on pedagoogiline tähtsus tegijale omale peaaegu sama suur, kui tema otsekohene tähtsus yritusele. See on samasugune kooli osa, nagu otsekohene ylikooliski õppimine, praktilise tööna veel tähtsamgi. Sellel praktilikal olijaist ei ole enam kergesti karta, et nad kogu oma saadud haridusvarandusega varga kombel võõrsile veereks, ega ka seda, et nende töö rahvusele kasutul alal kuluks. Nead on näind, kui väga nende tööd omalgi maal vajatakse ja, mis veel tähtsam, kus seda vajatakse. Nead oskavad tööd teha ja oskavad seda tööd enestele ka leida, kuna nad juba oma õpiajal selle järgi on ymbervaadand ja oma õpinguidki nende vajaduste järgi korraldand.

Kahtlemata on see soome yliõpilasosakundade rahvahariduslik tegevus palju kaasa mõjund kogu maa suure haritlaskunna viljarikkale tööle panemiseks. Ei saa siinkohal jätta tähendamata, et sarnast tarvidusekohast ja viljarikast tööd meie praegu valmivalt haritlaskunnalt loota näib olevat kyll pisut kahtlane. Meil, kus näit. ysna kerge sydamega rahva poolt lastakse end doktoriherraks valmiskoolitada, ilma et suuremat kysitaks, kas see rahvas kyll tervena ise haigeks ei peaks jääma, et sellele doktorikarjale arstimistööd ja leiba anda — meil, kus samal ajal näit. kohaseid õpetajaid, kui ka mitme muu vaimlise töö tegijaid tiku tulega tuleb otsida. Kuid enne, kui eneste juure tagasi tulla, vaatame soome yliõpilaste teist tööala, nimelt kodu-uurimist.

Soome yliõpilaste kodu-uurimistööle on olnud yks suur nõudja ja yks suur tõukaja. Nõudja on olnud Soome lai, kuid vähe asustet maa-ala, kus tegijaid nii vähe ja tööd nii palju. Tõukajaks sellele tööle aga on olnud suur patriotism, juba praeguse kultuurelu algusest päälle traditsiooniks tehtud suur rahvusliku töö harrastus, eriti noorsoos.

Juba 18-dal aastasajal teevad mitmed üliõpilased suure töö kodukoha uurimiseks, kirjutades oma väitekirjad kodukohalisist aineist. Nii on Turu ylioolis sarnaseid väitekirju XVIII. a.-s. ilmud terwelt 50.

Päris kodu-uurimise töö algas ometi hiljem, nii 1870 ümber. Mitmed osakunnad saatsid välja oma korjajad-stipendiaadid rahvasteaduslikul otstarbel. 1890 algas Lääne-Soome osakund välja andma oma kodumaakunda kirjeldavaid albumeid, milliseid osakunna eluajal ilmus 6 osa.

1884 algas Uusmaa s. o. Helsingi ymbruse osakund oma albumite seeria, millest nyudseni ilmud 8. Yhtlasi on ta korjama hakand aineid oma maakunna yldkirjelduseks ja ongi selle saadusena ilmud suur teos. Samuti on ta asutand stipendiumi oma linnade ajaloo kirjutamiseks. Iseäranis yks ala on, mida osakunnad põhjalikult on pyydnud uurida. See on rahvaharidusolude selgitamine. Rahvavalgustustöö esimene eeltingimus on tunda seda, mis senni juba on tehtud ja missugused puudused kõige hädalisemad. Seks on üliõpilased täitnud kysimuskavad iga kihelkunna raamatukogu, kooli, j. m. haridusolude kohta ning neist on valmistet suuri rahvahariduskaarte. Kus kihelkunna rahvas on kakskeelne, on eriti tähele pandud keelepiiri ja selle liikumist aja jooksul.

Stipendiaate saadeti välja mitmesuguste väiksemategi ylesannetega. Nii perekunnamälestuste korjamiseks, mis mineviku haridusolusid selgitavad, rahvaluule ja kohanimedede korjamiseks, kohalikkude arhiivide ylevaateks, väikelinna-kultuuri selgituseks, talude ja kylade ajalugude-monograafiate ja piltide omandamiseks jne. Stipendiaatideks on muidugi suurelt jaolt üliõpilased, kes korjatud ainet ka oma ylikoolitöös võivad kasutada; nii ajaloos, rahvaluules, keeles, loodusteaduses, tervishoidlikes oludes.

A. 1907 pääle muutus osakundade kodu-uurimistöö ysna korrapäraseks. Igas osakunnas asuteti selle jaoks pysivad toimkunnad. Pääle stipendiaatide saatmise seisib see töö eriti oma maakunna kohta käivast kirjandusest loetelude, nimestikkude valmistamises, maakunna normaalpildistiku kogumises, väljaannetes, kodukohapäevade ja loengute korraldamises, osakunna koosolekuile koduaineliste ettekannete ja vaidlusainete muretsemises, ja mõnikord ka kodu-uurimistöö korraldamises maakunnas endas. Nii soetas näit. Varsinais-Soome osakund endale asjameeste võrgu kõigisse kihelkunnisse.

Bibliograafia töö sihiks oli koguda täielik maakundade järgi korraldet piletloetus kõigest senni ilmud kirjandusest, ajakirjandusest, arhiividest ja ja dokumendikogudest. Samuti on eripiletile märgitud kõik yksikute kihelkundade gi kohta käivad teated. Kui see töö lõpule viidud, annab see täieliku ylevaate iga paikkunna kohta käivast kõikide aegade kirjandusest. Nii oli Vars.-Soome osakunnal juba 1912 moodustund 25.000 piletit sisaldav register.

Maakunna normaalpildistikku pyyavad osakunnad korjata kõik maakunna kohta käivad fotograafitud, trykitud või kunstteoslikud pildid, kujutavad need siis maastikke, inimesi, ehitusi, tööriistu ja toiminguid, muinajäänuseid või muud, mil mingi kultuuriline tähtsus. Kus pole kättesaadav pilt ise, pannakse tema asemele vähimalt teade tema hoiukohast. Ajalehe

kuulutuste kaudu on neid korjatud postkaardi kauplejailt, klišeemanikelt jne. Kust kogu puudulik, sinna saadeti eristipendiaat fotograafima. Nii on yliõpilasosakundade pildistikud kasvand maa kõige suuremaiks. Nii on Vars.-S. osakunnal kogus päevapilte 3308, postkaarte 587, trykkpilte — 514, joonistusi 105, nii et iga kihelkunna kohta umbes 61 pilti tuleb. Ometi ei hoita neid mitte kalli arkiivvarandusena, vaid esitatakse tihti kohalikel näitustel yhes kaasaskäivate ettekannetega.

Rahva osavõtt neist „kodukohapäevist“ on igalpool olnud õige soe ja elav. Nii näit. oli Turu 1911. a. k.-päevil 10 loengut ja neil käis rahvast poolteist tuhat.

Samaseid „kodukohapäevi“ on osakunnad pidand ka omakeskel, Helsingis. Mõnikord on need omistet koguni üksikuile kihelkunnile.

Pääle selle on osakunnas veel eriettekandeid kodumaakunna yle. A. 1907—1913 peeti näit. sarnaseid Vars.-S. osakunnas 21.

Arusaadav, et see osakundade kodu-uurimistöo poolik oleks, kui sellega mitte kaasas ei käiks trykis avaldamine. Säälgil on tagajärjed olnud yсна hääd. Häme osakund on näit. ilmutand oma maa rahvalauludest kaks paksu köidet, teised on avaldand bibliograafiaid ja muid. Traditsionaalsed osakundade poolt väljaantavad albumid, mis enne sisaldasid enamvähem kirjanduslikke harrastusi, luuletusi jne., on omand yсна kodukoha uurimuste laadi. Yhe sarnase, „Karjala“ eessõnas öeldakse: „Elu kysimuste yle ei kõnelda enam filosoferides ega unistades, vaid need otsustetakse paratamatute kord kindlaks määratud juhtnööride järgi. Yliõpilase vaimlised pingutused ei käi enam nii palju elu oskuse, kui elu võitluse kohta.“ Ainult nii ongi need albumid säilitand enda eluõiguse ja tarvilikkuse. Endise isamaa-armastusest ilusasti kõnelemise asemele on astund töö, millest endale ja teistele midagi kasu on. Ja sarnasest tööst on yliõpilasele tõesti kõige kättesaadavam ja jõupärasem kodu-uurimise, isamaa üksikasjaline tundmaõppimise töö. „Ei saa armastada seda, mida ei tunta“ — veel vähem aga selle hääks töötada. See uurimisala on aga nii rikas, et yliõpilasedki sääil palju aineid võivad korjata, mis teadusele suure tähtsusega.

Sarnaseid albumeid on mõni osakund välja annud õige mitmeid, mõni taas ainult paar tykki.

Toome siin näiteks yhe sarnase sisuloetluse, nimelt Karjala osakunna esimese albumi oma, a. 1910. Selles on järgmised kirjutused:

- 1) Põhjapoolsema Karjala asustusajaloost suguvõsa-uurimuste põhjal.
- 2) Käkisalme lääni luterlastamisest.
- 3) Yks Karjala kirikumõis kahe ja poole aastasaja jooksul.
- 4) Kuidas Korpi-Jaakko (yks pastor Rootsi ajal) oma nurmekselasi ja teisi lugema õpetas (kirikuraamatuid leitud teadete järgi).
- 5) Matti Puhakka (yhe vana rahvalauliku elulugu).
- 6) P. Hannikaise „Silmänkääntäjä“ (yhe kohaliku ärkamisaja rahvakirjaniku näidendi tutvustamine).
- 7) Sortavala linna ajaloolis-rahvasteaduslik muuseum.
- 8) Laadoga Karjala haruldastest taimedest.

- 9) Laadoga pinna kõrgusevaheldusest.
- 10) Valamo saarte maadeteaduslikest suhteist.
- 11) Koitere ja Koita spordireisijate tähelepandavaks!
- 12) Mõned jooned Karjala osakunna rahvaharidustööst.

Umbes samase sisuga on ka teised albumid. Pääle muu on yliõpilased aidand täita ajalehtede n. n. kihelkunna numbroid. Nimelt ilmusid ajalehtedes kodu-uurimise ja kodu vastu huvituse äratuseks mitmed laiendatud numbrid, kus kõik kirjutused teatava kihelkunna minevikule ja olevikule olid pyhendet. Sarnaseid spetsiaal-numbreid ilmus kodu-uurimise öitseajal 1910—1913 tervelt 113, mis omaltpoolt aadet kyll kõige laiemalt rahvasse kandsid. Ei tarvitse muidugi nimetadagi, et yksikute kihelkundade kodu-uurimise seltside õhutajaiks ja kaastöölisiks suurel määral olid yliõpilased. Samuti olid osakundade kodutoimkundade edustajad abiks kodu-uurimisele pyhendet kuukirja „Kotiseutu“ toimetuses.

Sõja ajal loiunes ka osakundade tegevus kõigil neil aladel, iseäranis Vabadussõja-kodusõja masendaval mõjul. Praegugi on ta kaunis soikus, mahaarvatud Ak. Karjala Selts. Kahtlemata omandab niihästi koduharrastuslik kui ka rahvavalgustuslik tegevus muutund oludega teise kuju, kuna ju see, mille kandjaks enne oli ainult yksikute ja just noorte innustus, ikka enam jääb teha riigile ja spetsiaalseltsidele. Ometi ei ole vist kyll mitte arvata, et see praegune väsimus soome yliõpilaskunnas teda alatiseks rahvatööst tagasi hoiaks. Selleks on see rahvas liig rahvuslikult elujõuline ja traditsionaalselt aatekas.

Kui aga soomlased sel alal just enam vaimustuse leekides ei põle, siis on nad seda igatahes ka palju rohkem õigustet tegema kui meie. Meil on neist tarvilikest asjust, mis Soomes juba a. 10—15 olemas, palju alles ysnal algatusel, ega ole nähagi, et nad nii iseenesest lööksid lakkama. Siin on ylesandeid, mille täitjaks vaevalt keegi teine võib nii kasulik olla kui yliõpilane. Ja siin on ka yks meie maakundliste yhingute ylesanne ja vahest suurimaid nende olemise õigustusi.

Siin, nende ideede läbiviimiseks, nagu nad Soomes on läbiviidud, on meie „osakundadele“ tööd vähimalt aastakymneks, ja see töö on tarvilik töö. Kysimus on ainult, kuidas, mis kujul, sest on siiski meie olud mitmeti teissugused kui nad seda olid Soomes.

Meil on praegu eraseltsid ja asutused yliõpilasyhinguist ette jõudnud. Meil töötab juba laia eeskavaga Bibliograafia Instituut. Meil on riigi ja kogukunna hoole alla võetud rahvaharidustöö väljaspool kooli, nimelt raamatukogude toetamise haridusinstruktorite ylalpidamise jne. teel. Meil on Karskusseltside Kesksktoimkund paari inimese õhutusel liikuma pannud kihelkundade kongresside mõtte, millest kahtlemata häid tagajärgi võib loota. On juba asutet mõni kohalik kodu-uurimise seltski (— kas öitsema või kiratsema, on muidugi teine kysimus.) Ja kõigepäält, agarate algatajate tõttu on hoogsasse tõhe ryhkind E. Kirjanduse Seltsi kodu-uurimise toimkund, kes järjekindlalt kõikide kihelkundade põhjalikule uurimisele on asund, seks valitsuselt abi-

raha saades ja hulga stipendiaate juba mitmendat aastat välja saates. Nii koguti aineid Tartumaa kohta juba 1921. a. suvel ja saab teos valmis vist juba käesoleval aastal. 1922. a. suvel oli uurimise all Võru-, Petseri- ja Valgamaa. 1923. a. eeskavas on eelmise korjanduse materjaali ilmutamine ja Viljandimaa ainete kogumine jne.

Samuti on rahvaluule suuremast jaost kihelkunnist juba korjatud ja lõpetavad seda tööd sellekohased stipendiaadid, samuti nagu ka Emakeele Seltsi stipendiaadid kihelkunna murrete uurimisele on asund ja 10 aasta jooksul selle tahavad lõpule viia.

Samuti oli ylikooli kunstiajaloo professori algatusel 1922. a. suvel juba mitu yliõpilast väljas kodumaa kunstimälestusi, eriti kirikuid jne. kirjeldamas ja ka Ak. Põllumajanduse Selts on kodumaa põllumajanduse olude ja arengu uurimise oma ylesandeks teind, Ak. Ajaloo Selts kihelkunna ja vallaarkiive jne. pyydnud selgitada.

Kui need asjad nyd rõõmustavalt juba isegi nii kaugel on, eks tõuse siis tahtmata kysimus: mis jääb siis teha veel erilistel maakundlikel yliõpilaskogudel, mis sisu on nende põhikirjus leiduvail sõnul: „oma maakunna oleviku ja mineviku igakylgne uurimine“, „oma maakunna kultuurilisele edene-misele kaasaaitamine“. On ju uurimistöö, mis juhitud täisi asjatundlikest keskkohist eriliselt sellekohase ettevalmistusega stipendiaatide abil igatahes palju põhjalikum ja viljarikkam? Ja kõik seda arvesse võttes: kas maksab siis yliõpilaskogudel yldse hakata kõige sellega tegutsema? Ja kohe selle järgi teine kysimus, see, mis juba alguses oli, taas uuesti: „Kas maakunna yliõpilasyhinguil siis yldse on kyllalt ylesandeidki, et nende asutamist ja ole-mist, nendele raisatud energiat õigustada?“

Viimane kysimus on muidugi õnnetumeelne, enneaegne ja kergesti vastatav. Maakunna kogud oleksid, nagu kogu eelolnust mõtetearendusest järgneb, isegi siis enamvähem olemiseks õigustet kui neil polekski just systemaatilisi rahvavalgustuse ja kodu-uurimise ylesandeid! Juba see omamaalaste aegajaline kokkutulemine, olgu see ka ainult mõni kord aastas, see läbikäimine, eriti ka suvel, mille põhjustajaks on kaugelt ikkagi yhine objekt, yhine kodupaik, juba see hoiab ikkagi teatava yhenduse alal kodumaakunna kui tervikuga, juba see tutvustab tahtmata selle iseloomuga, selle pyyete ja vajadustega. On ka muid ylesandeid, tõesti, pääle systemaatliku kodu-uurimistöö: On ylesandeid, on pedagoogilisi tagajärgi, ja on ka, mis huvitust ja lõbu pakub, mitte ainult tööd. Sest miks mitte ka ylesannete otsijal hinnata seda yht kõigesygavamat vaheldust ja meelehääd, mis tähendab rännata koduses ymbruses, jälle näha ammutuntud kohti ja inimesi, äratada mälestuses nende kujusid kauguvas minevikus, teha järeldusi nende arengust, nagu teeme meie, inimesed, ikka, kui tahame selgusele jõuda millegi olemusest, sest see on võimalik vaid võrdluse teel? Ja eks ole lõbu ja rahulduspakkuv kõigepäält seegi, yht kohta kõigi tema asunikega ja väikeasjadega tunda põhjalikult, kõigis tema eluavaldustes, tervikuna ja elavana, yht kohta põhjalikult terves maailmas, mis jääb muidu ikkagi enamvähem vaguniaknast nähtuks. See on nagu suure

sotsioloogilise organismi väike rakuke või rakukeste kompleks mikroskoobi all, see võimaldab meile nagu alles ylemineku üksusest, s. o. isikust, tervikule, s. o. riigile ja rahvusele. See tee kodukoha kaudu on normaaltee meie maailmavaatluses ja seepärast meile juba instinktiivselt huvitav, ka siis, kui see polegi seotud pikema-ajalise tahtliku uurimisega. Kus mujal eelduseks tarvis uurimist, seda tuntakse siin juba isegi, enam või vähem.

See on nii, maakunnakogud on õigustet juba sellega, kuid siiski, nad saavad oma täie õigustuse alles siis, kui juhivad oma töö väljaspoole, teevad end kasulikuks ka mujal, kasutavad ära end kõigepäält aga rahvahariduse ja kodu-uurimise alal, kus tarvidus nende järgi siiski on suur. See olgu, arvæn, isegi nende pää tehtav, sest olgu mis on, ikkagi selle jaoks on nad asutet kõigepäält!

On tõesti vähe raskem vastata kysimusele, kuidas seda tööd sobitada, kokkukõlastada nende teiste, ylalmainitute tööga. Kuid see raskus näib olevat suurem eeskavade tegemisel kui ta seda on tegelikult, igal üksikkorral, kui juba kord tahetakse teha ja alguski on tehtud.

Kõik need yllaltoeteldud teaduslikud asutused, kes nii mitmesuguse töö endale võtnud, ei tee seda kunagi kyllalt põhjalikult, nii et neile täiendust tarvis ei oleks. Ja nad pole iialgi kyllalt tugevad oma töös, et neile tarvis poleks abi. Ykski kodu-uurimise stipendiaat ei suuda yhe kuuga, mis ta on ametis, kõike materjaali kokku saada. Kuid alles põhjalikud ja võimalikult rikkad teated panevad kirjelduse kõnelema, teevad ta huvitavaks. See maksab iseäranis igasuguste ajalooliste andmete kohta, eriti mälestuste järgi rekonstrueeritud läind sugupõlvede elamistingimuste ja saatuse kohta. Ja veel: stipendiaat võib korjata vaid kuivi teateid, huvitavaks saab aga alles kokkuvõetud töö, monograafia, yksikuurimus. Sest stipendiaat korjab siiski vaid andmeid suurema töö jaoks, vaja on aga ka kohalisi huvisid rahuldada. Vaja on yksikute kysimuste kohta erilisi ainekorjandusi ja läbitöötusi, ehk olgu see kas või oma suguvõsa või oma kodutalu või kyla saatuse jälgimine. Siin yksikasjust rääkida viiks pikale, igatahes on täisi põhjendamata kartus, nagu ei jääks tööd siingi yle neile, kes tööd tahavad teha. Muidugi mõista on soovitav, et stipendiaadidki ja kõik, kes muidu mingi uurimusaïne ylikooli jaoks võtavad, selle võimalikult oma maakunnast võtaksid. Siin teatavat kolga-patriotismi nõuda pole vist mitte liig, kui muidu tingimused yhesugused. Kogu ylesanne on seda nõuda, kuid ka seda võimaldada. Selleks olgu temalgi stipendiumid, rahad, kapitaalid jne. Pääle selle läheb akademiliste seltside töö liig pikaldaselt, jõuetult; vaja, et seda aitaksid ka Kogud.

Kogul ja tema liikmel on siin just eriline suur ylesanne — muuta see töö, mis maa teaduslikust keskkohast tehakse, ka kohalikeseks tööks, detsentraliseerida see kohalikkude tarviduste jaoks, ka pedagoogilise sihiga. On vaja äratada kohalise rahva enda harrastus asja vastu. Seda võib kõige kergemini teha ju kohalik yliõpilastu. Selle tagajärg on aga tähtis ka teadusele. Sest see on iseäralik: kodu-uurimine on peagu ainus ala, kus teaduslikud huvid on koos otsekoheise huviga ja lõbuga, kus nagu oleksid koos teadus ja sport.

Nii, siin ongi vahest seik, kuhu kylge hakatakse. Terve see kodu-uurimis-töö, nagu seda aetakse Soome väiksemis kohalistes kodu-uurimise seltsides, nagu seda meilgi tahetakse, kõigi nende pisiasjadega, pildikogudega jne., — kas see ei ole vahest ainult sport, töö, mille saavutustel pole väärtust kellelegi muule?

See on nii purustav küsimus meieaegsele, tihti venevaimulisele, yld-ideelisele noorsoole, kes tahab mõttetuna kõrvale heita kõik „väikse ja kõrvalise tähtsusega“ küsimused „suurte ja põhjapanevate“ teelt. Võiks sellele vastata: Jah, vahest on õigust sel siiski, osalt. Vahest on ka selles üksikasjade harrastuses teatav osa ainult sporti. Kuid kui see ongi nii, siis on sel töö! siiski pakkuda ka kõik spordi lõbus, spordi huvitavus ja kaasatõmbavus. Ka spordina seisaks see ala igatahes samaväärsena teiste spordialade kõrval — ja temagi tagajärg oleks isiku kodaniku-vaimu arengule sama tähtis kui lõbus kehalik sport isiku keha arengule.

Ka sarnase, kasvatava, pedagoogilise spordina oleks see liikumine siiski levitamist väärt, sest olgu kuidas tahes, on siiski veel üks tähtis ylesanne kodu-uurimise harrastuse rahva sekka kandmisel ja nimelt: laiemate kihtide huvi järele enam humanitaarsemaile aladele juhtida. Yhispiimatalitused ja pulliyhisused on ju väga tarvilikud ja olidki vahest omal ajal tähtsaimad, kuna ju majanduslik tõus on kõige muu alus. Samuti ei ole midagi öelda ka poliitiliste ryhmituste ja nende võitluse vastu, sest kultuurmaa elanikud peavad muidugi osa võtma ja teadlikud olema maa yldsaaatuse juhtimisest. Kuid üksinda need vormid, need kultuurelu võimaldajad ei tohi kõike tähelepanu kõrvale kiskuda elu päris, immanentseist väärtustist. Ja sarnased on kahtlemata need puhast vaimlist huvi pakkuvad teadmised alad ja teadusharud, mida kutsume humanitaarteadusteks. Need laiendavad isikut kõige enam, need õieti teevad ta enam vaimliseks, lasevad teda kaasa elada suurema üksusega olevikus ja end terviku osana tunda minevikus. Need alles teevad inimese inimlikeks, humanistseks selle otsekohesest mõttest! Seda on vaja meie tuimaks ja materjalistlikuks muutunud haritlaskunnale, seda on tarvis ka meie angeldavale ja jämedalt lõbutsevale linnakodanlusele ning enim tarvis ka peagu ainult aineliselt, mitte aga vaimliselt elavale kylale. Vaja äratada taas enam neidki huvisid, mis mitte pole seotud puht isikliku ja ainelise kasuga, otsekohe pyytava või poliitilise võitlusega taoteldava kasuga. Vaja kogu vaim muuta ebaegoistlikumaks ja kultuurilise-maks, siis saab ka igasugune võitlus kultuurilisemaks. Onneks on ikkagi ka veel kyllalt suurimaid väärtusvarandusi, mis on yhised kõigile poliitilistele j. t. vastaspooltele.

Neid kultuurivarandusi peab näitama rahvale ta tõusev intelligents ja juhtima ka rahvast ennast nendele aladele kaasatõötama ja kaasamaitsma.

Kodu-uurimine on siin üks tegelikult kõige mõjuvamaist tähelepanu ebaisiklikele huvidele tõmbamise abinõudest, kuna ta just isiklikele huvidele kõige enam vastu tuleb, rahuldades igas isikus tugevat huvi oma kõige lähema ymbruse oleviku ja mineviku vastu.

Seega äratetakse vaimsele tööle nii palju uusi jõude, kes muidu midagi poleks teind, vahest ainult madalais lõbudes aja surnuks lõõnd, purjutand ja kaklend. Selle humanitaarse, suursugustava tegevuse tõttu ärkab aga huvi ka kõige muu kultuurilise vastu, nii kirjan-duse, ajaloo, yhistegevuse jne. alal. (Nii on näit. Soomes Lohja kihelkund, kus energilise algataja tõttu kodu-uurimine juba kolm aastakymmet lokkab, ka muidu saand yheks kõige kultuurilisemaks kihelkunnaks tervel maal.) Just selles mõttes on kodu-uurimise ja rahvaharidustöö yksteisega seotud ja tarvitsevad mõlemad kõigepäält värsket, õhutavat algatust, seda, mida kohalikel tegelasil enam ei leidu, kuid mis yliõpilane kyll võib ja ka aega saab anda. Et aga selle yliõpilasegi värskus ja hoog saaks äratet, seks on vaja, et see Kogu, kuhu ta kuulub, teeks maakunna kultuurili-suse asja oma asjaks, et seda ainet käsitetaks tihti tema koosolekuil, et eri kihelkundade yliõpilased tutvuksid ja esineksid vastavas Kogus oma kodukoha haridus-olude ylevaatega, et Kogu ka omalt poolt appi läheks kihelkundadesse oma olengutega, kõnedega, pidudega ja ärataks harras-tuse neiski ja säälg, kus seda veel pole.

Ei olegi vist tarvis nii väga suurt pingutust, et sestki liikumisest saaks tõesti liikumine, mille jäljed alatiseks maakunna vaimlisse ellu jääksid. Kui ainult yks osagi yliõpilasi natukese teeks, kaasa tõmmates ka kihelkunna keskkooliõpilasi — võiks saada valmis mitmegi suure töö. Kui tuttav mulk kord Riia linna vaatas ja kysimusele, mis see tema arust kyll maksa võiks — täis iseteadvust vastas: „oh, ainult hää hoog sooja vihma enne Jaani“, siis võiksid praegusedki selle maakunna noored samale iseteadlikule vaimule truuks jäädes kysimusele: „Mis maksab Viljandimaal uue haridusliku liiku-mise ellukutsumine?“ vastata: „Oh, ainult yks ilus pyhapäev enne Jaani!“

* * *

On vist tarvis, et Kogude suurem tegevus just siirdukski enam suvele, kuna talvel see seisaks pääasjalikult aruandeis, materjaalide ymbertööteluis, järgmiseks tegevushooajaks ettevalmistusis jne.

Kena oleks, kui selleks suviseks tööks loodaks mitte yksi maakundlikud, vaid just ka mingid „kihelkundlikud kogud“. Neis tutvuksid samast kihelkunnast päritolevad, aga nii tihti siiski yksteist mittetundvad (on ju neid vahel mitukymmend) yliõpilased ja see oleks kahtlemata huvitav. On ju tõsi, ligemas läbikäimises tahaks olla muidugi omasarnastega, samavaatelis-tega, aga lahtisvaimulist inimest huvitab ligemalt tunda ka teisi, endast kõigis asjus erinevaidki. Selles mõttes ongi yhekylgsed meie praegused sulatud yhingud, mis teataval määral kasvatavad kildkundlust, eemalehoidmist igast teiselaadilisest. Sellele vastukaaluks on koguni soovitav olla mitmes organisatsioonis, olla teatavas läbikäimises võimalikult igasuguste kaasvõitle-jatega. Kuna mitmes intiimyhingus olla on võimatu, esineb siin asetäitjana just maakundlik kogu, mis kokku toob iga ilmega inimesi ja eriti sarnased

kihelkonna grupid, mis suvel endasse võivad yhendada ka mitte kogus liikmeks olijaid kaaskihelkundlasi. Ja kui ka midagi yhist ei tunta oma maakunnaga, siis oma lähema ymbrusega ikkagi — kui mitte muud, siis vähemalt õpivaheaegade elu lõbustamiseks ja omale seltskonna võimaldamiseks. Kui aga sarnane tutvus ja läbikäiminegi sama kihelkonna yliõpilaste vahel juba olemas, teatav organisatsioonigi algus tehtud, siis võib seda jõudu kergesti kasutada ka mingiks kultuurtööks. On ju samuti lihtsalt hääks ajaviiteks mõne pidu, koosoleku või kodukoha näituse korraldamine, käsikäes kohalikkude seltsidega.¹⁾ Selle „koguga“ ei keelduks yhinemast vist kyll mitte ka vanemad kihelkunnast päritolevad haritlased, kuna see neile hääks võimaluseks oleks tutvuda kodukoha tõusva intelligentsiga. Lõpuks on ikkagi igal teatav soojem tundmus oma lapsepõlve ymbruskunnale. Need vilistlased²⁾ võiksid olla abiks „kogu“ kultuurtööle nii aineliselt kui ka vaimliselt, moraalselt. Ka mõni ettekanne ei oleks ju kõigile võimatu. Nii jääksid kihelkunnast tõusnud haritlased temaga yhendusse kogu oma eluajaks — ja ma usun kindlasti, et seeläbi nendegi elu saab ainult rikkamaks ja ilusamaks.

Akadeemilised kihelkonna grupid oleksid nii neiks pesakesteks, mille kaudu intelligents on yhenduses oma koduga ja mille läbi maakundlikud yliõpilaskogud võivad oma tööd teha kõige paremini.

Kuivõrra erilist organiseerimist siin tarvis on ja kuidas see syndima peaks, näitab muidugi tegelik elu. Igatahes oleks kena, kui kord suve jooksul peetaks ära mingi „kihelkonna yliõpilaste päev“, kuhu kokku tuleksid kõik kaasvõitlejad ja ka vilistlased kel võimalik, kus arutetaks pääle muu ka kihelkonna kultuuriolusid, vajadusi ja ylesandeid. Sellele järgneks näit. mingi rahvakoosolek ettekannetega või yliõpilaste korraldet pidu mingiks hariduslikuks otstarbeks. Sarnaseil on ikka hää menu, ja need näitaksid teiselt poolt rahvale, et ka kõrgema haridusega noorsugu mitte ainult oma kodu kurnata ei taha, vaid sellele ka midagi tagasi anda.

Ka kihelkonna rahvanoorsoo yhingutega peab oldama toetavas kontaktis; kus sarnaseid veel pole, on yli- ja keskkooli õpilaste ylesanne neid ellu kutsuda.

Vaja on, vaja on ometi kord jälle pisut liigutada seda vaimlist tardumust, kuhu on vajund pääle sõja meie kylad, alevid ja väikelinnad, tardu-

1) Yks huvitav ala võiks veelgi juure tulla: teadete korjamine oma ymbrusest, oma kihelkunnast, alevist või linnast tõusnud intelligentsi yle. Biograafilised teated eriti meie vanemate, juba surnud tegelaste ja kirjameeste yle on väga puudulikud, siin võiks palju hääd lisa saada kohalikest rahvamälestusist ja arkiividest. Aga ka yldise teatavast kihelkunnast väljaläind millegagi kõrgemale jõudnute nimestik yhes ligemate teadetega pakuks äärmiselt huvitavat materjaali mitte yksi kihelkonna vaid kogu maa kultuurajaloole.

2) Tingimata peaksid vilistlased yhendusse astuma ja jääma oma maakundlikkude yliõpilaskogudega, mitte kyll mingi erilise vilistlaskoguna, vaid hariliku „passiiv“ liikmena, kes osa võtab näit. Kogu pidulikumaist koosolekuist jne. Et meie vilistlaste poolt Kogude toetuseks midagi pole tehtud, näitab ainult vilistlaskonna tuimust, huvide ja arusaamise puudust.

must, mida nähtavasti ei suuda ega viitsigi liigutada yksi noor ja häbarik õpetajastu, ja milles aegajalt käivad hingi pyydmast ainult suuresuuga ja võltsivad poliitilised agitaatorid! Ning ometi on meil küllalt yliõpilasi, kel see töö oleks ainult sennisest huvitavamaks ajaviiteks ja lõbusaks elule ettevalmistuseks.

Ei pea lootma ega nõudma Kogudest mitte liig palju ja kui nad seda täita ei jõua, siis neid kohe hakkama eitama. Õigustetagu nende olemist ka siis, kui nad osaltki täidavad oma ylesandeid, mõnedki uinuvad jõud tööle harjutavad, väheselgi määral helevil hoiavad huvituse kodukoha ja selle arengu vastu. Arvustetagu neid, kuid ka arvustus olgu positiivse sihiga. Ma ei usu, et maakundlikud Kogud jõuaksid koondada enda ümber kõik yliõpilased, veel vähem et nad kõik suudaksid panna mingile produktiivsele tööle. Kes teab kui palju see olekski tarvilik. Spetsialiseerumine haarab tihti kogu aja ning jõu, ja rumal oleks ju selle vastu võidelda. Kuid kahtlemata on tarvilik, et vähemalt osa yliõpilasi seda teeks, et vähemalt mõned agaramad leiduksid, kes sellegi asja võtaksid päris tõsiselt omana. Sellestki on palju kasu — eriti kui ka teised neile enamvähem kaasa tunnevad ja vahel ka aitavad, vähimalt mitte ei pyya takistada või eitada. Meie õhkkunnas näib küll viimane olevat kaunis harilik: kui mitte ise osa ei võeta ega huvi tunta, siis asutakse kohe nagu yleolevale, mõnitavale seisukohale ka kogu asja vastu, pyyatakse arvustada ja maha teha, kuigi ise ligemalt seda ei tunta ja lihtsalt enese järgi pyyatakse otsustada ka teiste yle.

On aeg lõpetada. Et olla arusaadavam, kui ka, et mingeile lõppotsusile jõuda, võtan kokku pääteesid, alguses maakundlikkude Kogude ja siis yliõpilaste kohta.

1. Maak. y.-kogud ei jõua täita kõiki yliõpil. organisatsiooni nõudeid ega praegu-olevaid välja suretada. Yhised harrastused ja huviringkonnad yhendavad enam kui yhine kodukoht. Mõlemat tüüpi yliõpilasorganisatsioonid on õigustet olema, tähendab, ei pea nad mitte yksteisega vastollu asetuma, vaid peaksid yhe liikmed teisegi liikmeks tulema.
2. Maakundl. y.-k. on tarvilikud eriti selleks, et kasvatada meie yliõpilaskunda demokraatlikus vaimus, teda yhenduses hoida oma kodumaaga ja selle tarvetega.
3. Tahavad m. y.-k. oma tarvidust õieti täita, peavad nad oma ylesandeks säadma kõigepäält väljaspoolse tegevuse — jättes isiku sise-mise kasvatusse jne. teiste yliõpilasyhingute hooleks.

Yliõpilase kui kogu liikme kohta:

1. On vale see seisukoht nagu peaksid nyyd, Eesti iseseisvumisel, kõik yliõpilased lahti ytlema igasugusest rahvalikust kõrvaltegevusest ja elama ainult oma eriaine õppimisele. Seda võib mõista

ainult nii, et yliõpilane ka siin kõigepäält on õigustet jääma oma ala juure. Yldiselt aga nõuab meie väikerahva seisukoht, et kasvav noorus pyyaks yhenduses olla rahvaga ja omaltpoolt juba õpiajalgi selle rahva tarvidustele vastu tulla, vähimalt nendega tutvuda. Selleks annavad parima võimaluse Kogud ja seepärast on tarvilik, et iga yliõpilane oleks nende liige.

2. Iga Kogu liige tundku end moraalselt kohustetuks osavõtma (kuigi vähega ja omal alal) Kogu rahvakultuurilisest tööst.

Igayks liige tehku oma maakunna kultuurilikkuse asi oma isiklikuks asjaks, mille eest ta teataval määral vastutust kannab, et see mitte teiste kõrval häbisse ei jää.

3. Igayks liige kohustagu end ka oma kodukihelkunnas aktiivne olema, iseäranis rahvaharidustööd ja kodu-uurimist õhutades, noorsooliikumist toetades, kui ka yldse oma eeskujuga ja sõnaga kultuurilise vaimu ja ylespidamise kasvamise eest hoolitsedes.

Nii minu arvamised. Kui ma lõpuks aga veel midagi eriti Viljandimaa Yl. Kogule võiksin öelda, siis oleks see nii: et see oma maakunna kultuurilikkuse asi saaks eriti just viljandimaalaste sydame asjaks! „Viljandimaa jääb sööti“ kostavad juba ligi 10 aastat hääled. Ja neil on osalt õigus. „Eestimaa esimene maakund“ ei taha enam hästi oma aukohal pysida. Tartumaa kõigepäält on temast ette jõudmas. Niihästi majanduslikult kui ka vaimliselt. Mulgi tõulisteks loetud omadused: iseteadvus, uhkus ja päälhakkamisenergia on tihtigi alanend lihtsalt täissöönuks enesega rahulolemiseks, ylbeks ja jonnakaks konservatiivsuseks. Eesti „esimestest“ areneb nii varsti Eesti kõige vastikum rahvatõug! Oma positiivsed vaimlised omadused on vaja langemisest päästa, vaja nad kultiveerida, peenendada ja välja arendada. Vaja omandada, kui tahetakse öelda „omapärane Viljandimaa iselaad“, mis aga oleks yhtlasi kõrge kultuuriline iselaad. Vaja, et kohalik iseteadvuse ärkamine kaasa tooks ka iseteadliku pyyde kohalise „stiili“ poole. See on iga rahvuse ja kultuuri, iga väiksemagi üksuse ja iga yksikisikugi pyyd: olla ise täielikult, omada oma isedus, oma iseseisev stiil, kuid siiski omada kultuuriline stiil.

Akadeemiline noorsugu, kellele rahvas võimalikuks on teind mõista ja nautida elu suurimaid väärtusi, võib ja peab neid tutvustama ja võimaldama ka oma rahvale!

August Anni

10. VI. 22

MILLISED PEAKSID OLEMA MEIE YLI- ÕPILASYHINGUD?

1.

Tean, et see kysimus, eriti praegusel ymberkujunemise ajajärgul, on liig raske ja keeruline, et temale kõigekylgset ja pysimajäävat vastust võiksin anda mina või ka keegi teine. Arvan ometi, et see kysimus on ka katkendiliste mõtete avaldamise õigustamiseks küllalt tähtis, ja et just sarnase kysimuse kujul kõige kohasem on ligineda niihästi üksikute yhingute siseelule kui ka sellele aastakymneid kestnud vastolule kahe suure laagri vahel, korporatsioonide ja seltside vahelisele vastolule. Tahaksin seepärast kysimust käsitada puhtanalyytiliselt ja seekord võimalikult tagasi hoida isiklikku poolust või eitust. Nii arvangi siis, et niihästi korporatsioonidel kui ka seltsidel on kummalgi mõnesuguseid häid ja mõnesuguseid halbu omadusi ja erapooletu otsustaja pääliskaudsel vaatamisel vaevalt võib öelda, kumb yldvorm iseenesest on teisest palju parem. Siit järgneb ka, et võimalik oleks ehk mõlemais vormides ajale ja selle nõudeile vastavalt paremat sisu leida ja luua, osalt selle järgi siis ka vormi parandada, kui enne otsusele on jõutud, mil line õieti eeskujulik yliõpilasyhing oma sihilt ja sisult peaks olema.

Lepitagu siis sellega, et kirjutusel on vahest liig teoriseeriv ja mõnikord ehk ka liig „õpetlik“, pedagoogiline iseloom.

2.

Yliõpiasyhingute vajadus ja siht — on muidugi yhenduses ylikooli kui õpiasutuse omaga: kasvatada oma rahvale intelligentsi. Intelligentsi all mõistame siin inimesi, kel on väljakoolitet võimed ja teadmised mingi vaimutöö alal, kes enamvähem kaasa aitavad ja vähemalt kaasa elavad kogu rahva ja inimkunna kulturpyyetega, kes yldse on nii sisemiselt kui ka välimiselt kultuurinimesed. Ylikoolil yksi on vaevalt võimalik seda kõike anda, ka siis, kui arvesse võtta tema juures töötavad teaduslikud seltsid, ja seepärast on tarvilik, et yliõpilane täiendaks oma kasvatust mujal, sellesihilisis yhinguis. Teiseks on keskkoolist yksinda ellu astuval noorukesel ka isiklik tarve ligema tutvuskunna, sõprade, yhiselu ja tegevuse järgi. „Met-

siklus“ eeldab harilikult ikkagi juba ka iseloomus teatavat „metsikust“, ebasotsiaalsust ja ainult tuupimisele elades ei muutu see mitte, „metsik“ jääb suuremalt osalt ikka ka poolikuks haritlaseks.

Teiselt poolt võib aga haridusmetslasi või veel halvemaid produtseerida ka halb yhing ja haritlase kasvatamisest võib yldse aru saada mitmeti.

On seepärast vaja eritella selles yhinguile järgmised alaylesanded:

Esiteks: kasvatada „seltskonna-inimest“; olla kultuurinimese välimust, ylespidamist, iseseisvat esinemist ning vaba väljendust kasvatav seltskond- „pansioon“.

Teiseks: kasvatada elurõõmsat, tervet ja seltsivat inimest, olla ilusat lõbu ja ajaviidet andev, pääle õpitöö värskendav ja elustav „klub“.

Kolmandaks: kasvatada inimlist ja vendlit, ausat ja kohusetruud inimest; olla yhistundega ja distsipliiniga seotud yhiselu, sõprade „kodu“.

Neljandaks: kasvatada vaimlist ja rahvusvaimlist inimest; olla oma rahva ja inimekonna kultuursihte tundva ja nendega kaasa elava ilmavaate harjutaja, vaimlisi huvisid äratava, syvendava ja töölejuhtiva vaimline „kool“.

Viiendaks: — kasvatada kultuurtöötajat inimest ja olla seekõrval ka väljaspoole juhitud kultuurtöö lähtekoht — ideeline „tööselts“.¹⁾

Vaatame lähemalt neid ylesandeid ja nende täitmise võimalusi.

3.

Seltskondlikku elu harjutada ja kasvatada, välimust „lihvida“ ylesastumist peenendada — see on ylesanne, mida säädnud kõik yliõpilasyhingud oma yheks esimeseks, millest saksalaadsed korporatsioonid teind otse päämise numbri, et vajalist „herrandlikkust“ saavutada.

Ei saa muidugi salata, et ka see on teatav tarviline osa kasvatuses. On vaja, et ilusale meelsusele, sisemusele vastaks ilus ylespidamine, välimus. Vene salopsus, lohakus ei vasta seda, kylamehe paendumattus ka mitte. Siht on see, et välimus ei vastaks, ei ytleks enam, aga ka mitte vähem, kui mis vaimliselt inimene tõepoolest on. Selleks on vaja harjumust, verrekasvand korralikkust, viisakust, liikumis- ja avaldusvabadust; see kõik ei tule mitte iseene- sest ja yhekorraga, sellele on vaja pöörduda teatavat tähelepanu. Inimeses on kõik väljendus, kõne, välimus ja maneerid, mitte yksi sõnad, ja tõde ei ole mitte see, mis iseend arvatakse väljendavat, vaid see, millisena teised seda

1) Võiks ju leida ka veel muid ylesandeid, kuid need on enamasti kõrvalised. Nii näit. majandusliku toetamise eest hoolitseb enamvähem isegi ylikool; majanduslik yhiselu internaadina (nagu mõnes meie korporatsioonis) on vaevalt vaimlisele arengule soodus ja on seega ebasoovitav; teaduslikke ylesandeid täidavad sellekohased akadeemilised seltsid; erilised harrastusyhendused (muusika jne.) on muidugi kohasemad Yliõpilaskonna sektsioonidena jne.; yldse jäävad Yliõpilaskonnale ja ylikoolile väga mitmed alad, kus tegutses senni ka mõni yliõpilasyhing.

mõistavad. Kultuurinimesele on tarvis kohaneda oleva seltskonna vormidega, et siis sellega koos töötades vähem energiat välimisele kuluks. Yhtlasi aga olgu kohe lisatud, et see „lihvitud“ välimus saab samuti valeks, kui ta on arendet ilma sisemise „lihvimiseta“, kui teda tarvitatakse ainult sisetyhjuse katmiseks, kui seda on peetud pääasjaks ja arvatud, et sellest, „lakeeritusest“ yksi kyllalt on haritud inimeseks. Kes ei austaks enam sisesyvenend, isikupäraselt ja sygavalt mõtlevat ning tundvat ideelist inimest, kuigi ta välisesinemises oleks pisut „nurgeline“, kui mõnd blaseeritud, aga frakistet libedat saloonlõvi, kel ainult niipalju vaimukust, et oma sisetoorust peita! Ega seda siiski saa peita alati, kyll see tyhjus tuleb nähtavale ikkagi. Sarnast „ylikultuuri“ tarvitseb ainult mõni degenereeruv võimu- või rahaylimustik oma veeuputuse-eelseile pidutsustele, kuid see võib julge olla, et temale kindlasti see veeuputus kord ka tuleb. Meile, ja yldse tuleviku kultuuri yhiskunnale on kõigepäält tarvis tööinimesi ja vaimult õilseid inimesi, kel korralik välisesinemine nende sisetusest isegi järgneb, olles ainult tarvilik kõrvalasi.

Ei saa siin yldse jätta tähendamata, et see „tsiviliseeritud inimese“ kogu eluviis veel mitmeski suhtes väga vaidlusalune on, kuivõrra see tõesti vastab loomulikkuse, tõe ja ilu nõudeile. Muidugi ei saa meie, väikerahvas, omalt poolt mõjutada selle muutumist Euroopas, aga meil ei tarvitse järgi ahvida iga pretensioositsemist, mis sääls maksab, päälegi kui nendegi maade nooruses on selle vastu tekkind suur vastasvool, otse teatav loomulikkuse ja lihtsuse kultus.

Igatahes saab see „kultuurinimese“ välislihvimise vaim otse kahjulikuks ja eitetavaks, kui see paneb koguni hääbenema yldse iga lihtrahva tegutsemis- ja esinemisvormi, eriti näit. kehalikku tööd jne. Sarnast kadaklik-junkurlikku „herrandlikkust“ näivad osalt ikka veel kasvatavat meie korporatsioonid. On vist neidki, kes seda õigustavad mingi „esteetika“ põhjal. Nagu ei oleks esteetilisena ka loomulik ja otstarbekohane!

Olgugi siis „seltskundlik kasvatus“ võrdlemisi kõrvalasi, on see siiski teatavais piirides tarvilik asi. Meile, kes tulnud enamikus rahva alamaist kihtidest, on vaja siin enam harjumust, ja yliõpilasyhingu ylesanne on muidugi seda võimaldada.

Selleks ei ole tarvis kes teab mis distsipliini, kõige parem on siin lihtsalt hää eeskujut, hääs seltskunnas liikumine. Seda annab pisut ka juba kesk-kool, aga yliõpilasyhing peab ikkagi veel täiendama, ise selleks hääks seltskunnaks saades, näit. ka oma korraldet suuremail võõraspidudel.

Kultuurinimeselt ei nõuta aga mitte yksi seltskundlikku vilumust selle sõna tavalisemas kitsamas mõttes, vaid ka võimet eriti sõnas oma sisetust täielikumalt väljendada. Oma mõtete vabalt kõnestamine, nende loogiliselt arendamine ja ka kaitsmine — see on, mida annab liig vähe meie praegune ainultõpetav keskkool ja milles kyllaldaselt ei lase harjuda ka meie väheseminaarlik ylikool. Siin peab yliõpilasyhing kaasa mõjuma, osalt koguni kohustuslikkude ettekannetega ja vaidlustega. Viimastegi peab aga silmas pidama kõigepäält loogilisust ja asjalikkust, hoidudes

kasvatamast sarnast sofistlikku „juristi“ vaidlemist ja igavpikka targutamist, nagu seda Tartus nähtavasti õige laialt praktiseeritakse.

Et kõiki liikmeid mõtteavaldusiks virgutada ja harjutada, seks on tarvilikud yhingus omavahelised sellekohased koosolekud. On ju inimesi, kes enam võõraste koosolekul, suurema kuulajate hulga ees muidu iial yhtki sõna öelda ei söanda ega oska; (eesti sõnaahter iseloom mõjub siin suuresti kaasa). Ometi on siingi, nagu yldse seltskundlikus vilumuses, ekonoomsem end kasvatada ka juba yhtlasi mingit objektiivset ylesannet täites; akadeemiliste või muude tööseltside elust ja tegevusest osa võttes, rahvaharidustööd tehes jne.

4.

Lõbusa klubi järele on kahtlemata tarvidus igal veel mitte „hallitund“ noorel. „Ylim voorus on rõõm“, ytleb üks suur kirjanik. Ilus lõbu on võrratult omane inimest õilistama, ilma iga lõbuta ja rõõmuta vananetakse ja surrakse pikkamisi, nii vaimliselt kui ka kehaliselt.

Rõõm on see, mis õilistab tihti ka muidu labased ja väheilusad tegevused, kuid muidugi on rõõm seda ylevam, mida kõrgema väärtustunde rahulduslõbul ta põhjeneb.

Noorusel on muidugi palju võimalusi ka eetilisteks lõbudeks, nagu on oma kohustuse täitmine, suure idee eest võitlemine jne., aga kõige enam kalduv on ta siiski nautima enam kehalis-egoistseid rõõmusid, näit. mis annab oma liikumistungi, tegevustungi rahuldamine v. m. Yhing, kes tahab kasvatada elurõõmsat, aga siiski vaimlist inimest, peab võimaldama ja sääluures kultiveerima neidki.

Seks eeldab yhing teatavat vabadust yleliigseist eeskirjust ja tardund elutuist traditsioonest, värskust, vahelduvust, peab aga ise andma võimalikult igale yksikule midagi, sest ise kaasa elamine ja tegutsemine on ju see, mis lõbu annab.

Vaimlised tegevuslõbud, mis ta võiks võimaldada, näit. vaimukas jutuskelu ja naljatelu, on kõige raskemad, nõuavad koguni teatavat talenti, espriidi ja vilumust. Kuid on võimalikud ka tema alamad, enam šabloonsemad vormid, nagu harilik „vaidlus vaidluse pärast“, mõned kiiret mõtlemist ja rikast fantaasiat nõudvad mängud jne.

Tegevuslõbud fyysilisemas mõttes on palju enam kõigile kättesaadavad, ilma et seejuures pruugiks labased olla. Need on näit.: sport, rändamine jne. või kitsamalt laul, mängud, tants, need kõige primitiivsemad ja demokraatsemad kunstiharud, mis ikka osavõtjaile pakuvad lõbu kunni vaimustuseni. Eriti laul on see imevõim, mis ikka on noori helkivale rõõmule lähendand, tuues argipäeva kylmusest taas sooja lapsusse. Meil kahjuks ainult kyll kaasalauljaile, sest meie tavaline burši laul-kantus ise on tihti viisilt ja sõnult labane ning päältkuulajale ainult vastik lärm. Seda, yhehäälelist kantust peab maitsendama, kuid välja ei tõrju teda kyll raskesti õpitav mitmehäälne koorilaul

iiialgi — niikaua kui pysib tung end häälel-hõiskel väljendada igalyhel, ka sel, kelle muusikaand mitte muidu just pole arenend.

„Keemilisel“ teel saadud lõbud — joovastusainete läbi on kõige madalamad ja seepärast kättesaadavad kas või loomadelegi. Seepärast tarvitavad neid eriti meeeldi loomult nyrimaelsed ja need, kelle värskust juba liiglõbud või muu elu on tuimendand. Neile jääbki õieti, nagu näha, ainus võimalus sel jämedal teel endale mingit naudingut, „rõõmu“ luua. Kuna aga: 1) sarnane nyride ja tuimenend inimeste arv õige suur, 2) organisatsioonid oma tavalise kylmusega muidu kuidagi argipäevset kangend, formaalse viisakuse, tuimuse ja igavuse kesta murda ei jõua ega oska, 3) inimeses harilikult tung on ikka veel intensiivsema lõbu järgi (ning lõbu ja enduimastus on ikka teatavalt seotud), 4) ka herksama vaimuga inimeste fantaasia ei jõua alati rahuldavalt rõõmu luua ja seega neilgi on soov kõrvaldada oma arvustavat pidur-moistust — on kõige selle tagajärjel alkoholi tarvitus noorsoos õige suure ulatuse omandand¹⁾. Ta pysib sygaval inerts-harjumusena ja laiendab end epideemiliselt, yhinguisse juuretuli jaoks, nagu see on massipsykoloogiaga väga seletetav, teades seda agressiivsust, millega alkoholi tarvitus nõuab kõigi juuresolijate osavõtmist.

Kuigi mingis yhingus pole enam otsekohest joomise sundust, siis jääb see siiski harilikult ainult sõnakõlksuks niikaua, kui yhingus valitsema pole pääsnud otse alkoholi-vaenuline vaim. Väga ilus on öelda: ei ole sundust! aga tegelikult nõuab äärmiselt kindlat ja kujunend karakterit, mida veel ei ole pea yhelgi noorel yliõpilasel, et vastu panna sellele massipsykoloogilisele sundusele, mis on tihti käskivam kui formaalne käsk. Noor liige on täiesti abitu selle ahvatuse vastu, tal on peagu täitsa võimatu karskeks jääda, kui joob kogu ta ymbrus ja sõberkond, see, kelle (tahaksin seekord kyll meeeldi kirjutada „sõberkonna“) sugestioon on temale nii suur! Juba paljas eeskuju on nii paratamatult mõjuv, pääle selle aga veel igasugu otsekohene joomisele kiusamine, mittejoojat naeruvääriliseks tegevad kombed jne. Ja kui ka jõudu on olla vähemalt tagasihoidlik, „parajuslane“, ja juua ainult möödapääsmatul korral, siis nõrkeb sellegagi kyllalt juba vastupaneku võime, kasvab agressiivsus aga seda enam teistes, paljujoojais, kes enda ymber selgepäaga inimesi ei salli ja kõik teevad, et neidki teha omasarnaseks hulluks. Mitte teoreetiliselt, aga praktiliselt vist kyll alati on asi nii, et kus yhingus juba kord joomine lubatud ja olenguil aset leiab, säääl yhtlasi juba ka yldine vaim alla kisutakse ja tõusuvõimetuks jääbki.

On juba inimsuse ja kultuuri nimel mõistetav, et vähegi oma kohustusi tundev yliõpilasyhing ei tohi tarvitada sarnast, madalaimat lõbustusabinõu. Senni aga, kui inertsist ja massipsykoloogiast veel ei jõuta täisi vabaneda, tuleb kõigil võidelda vähemalt äärmise, elajaliku lolliksjoomise vastu, kõigi

1) Nagu „asjatundjad“ tõendavad, on näit. ainult üks meie vanem yliõpilasyhing alkoholi tarvitamises Tartu restoraanide hulgas esimesel kohal. „Kasvatusasutuse“ kohta — on see siiski pisut liig!

abinõudega, kui ka yldse alkoholi tarvituse määra ikka vähendada pyydes. Iga tahtlikult joomata jäänd klaas on juba teatav võit.

Seda enam aga tuleb kultiveerida, peenendada esimest kaht liiki lõbusid ja yldse tuua yhingusse enam värskemat, kergemat, rõõmu- ja naljarikkamat vaimu. Naer on terviseks ja naljaheit on kultuurilikkuse tunnus. Haiglased ja tuimad ei naera, vaimuvaesed ja barbaarid ei oska naljatella. Yldse ei ole kogu selle punkti alla võetud ylesanne sugugi kõrvaline asi ega isikulisena halvaks pandav. See on ilusal kujul enim elujõudu ja elurõõmu andev, viimased aga on kõige muu kandjad ja nende määrast ripub kogu pärsatine töö ja iseloom. Selleks aga, kokkuvõetult: vähem jämedalt kehalisi mõnitusi, sööminguid-joominguid, maha alkoholi ja tubakanarkoos, enam askeesi, keeldumist sellest mis inimest alandab! Nende asemi astugu enam vaimlised lõbud, laul, mäng, rändamine jne! Oige ja terve noorus tarvitseb vaimustust ja joobumist, aga tal pole vaja selleks pilklist keemilist uimastust, ta kannab seda ise endas, ta on joobnud ja vaimustet omast noorusest, maailmast, tahtest ja tööst, ning isegi — inimese olemust ainelisest vabastavast ja vaimundavast keeldumisest.

5.

Sõprade kodu (fraternitase, vennastu) järgi on tarvidus, võib olla, kõige suurem noorel, kes keskkooli kaasõppijate tuttavalikust ringist väljudes järsku satub ysna yksinda ylikooli auditooriumi ikka võõraksjäävate kaas kuulajate keskele. Alati ainult võõrastega kokku puutudes muututakse isegi kalgi, kinniseks, isemeelseks ja muul viisil mittesotsiaalseks. Yksi „lõbusast klubist“ on vähe, lõbus võib olla ka ysna võõras seltskunnas. Tarvidus on intiimsuse, usalduse, kodususe järele, mis lubaks võimalikult suure yksteise mõistmise, yhistunde ja yhismõtlemise.

Viimaste arenemine aga pole mitte yksi enam nooruse isiklik tarve, vaid sel on määratu tähtsus ka sotsiaalselt, ja seepärast on selle kasvatus vähemalt yksikuis kodanikes ka sotsiaalpedagoogika tähtsamaid ylesandeid. Eriti tähtis on see meil Eestis, kus tõuliseks saand erimeelsus, jonn, on nii suur, et see teeb tarviliku yhistöö sagedasti ysna võimatuks, peagu alati aga palju raskemaks kui see on, näit., enam sotsiaalseil sakslastel.

Yhingul on siin kui ka seltskundliku kasvatusel alal täita suuremalt jaolt ka otse perekundliku kodu ylesanded, kuna suurem osa meie yliõpilaste oma kodud on seks liig armetud, niihästi maal kui ka linnas, kodanlise tõusikluse keskel, kus valitseb edasi „matslikkuse“ vaim. Hingeliselt ja kombeliselt peenendada ja õilistada on vaja meil veel peagu igayht tema seltskunda astumisel, kuna see peaks tehtud, sissekasvand olema juba lapsepõlves.

Sarnase koduna peab yhing eeldama kõigepäält demokraatset ja võimalikult vaba, iga isikut austavat seesmist korda, sest ei või juttugi olla yksteisele sõbrana lähenemisest, kus maksavad yhe osa liikmete („fuksid“, „noored liikmed“) kohta vähegi iseteadlikku isikut haavavad, isegi alandavad mää-

rused. Neid vahest, olgu kyll, hääs yhingus, sõprade vahel, halvasti ei võeta, kuid nende eest ei olda siiski ka kunagi kaitstud, kuna ikka ette tuleb „ylemate“, (tegev-)liigete seas inimesi, kes talle antud „käskimisvõimu“ oma sympaatlikkusega sõpradevaheliseks palveks ei oska muuta. Distipliini kasvatus on muidugi hää ja tarviline asi, kuid see tuleb läbi viia enam sisemise vaimu, solidaarsuse tundega, kui sarnase välise võimuga, „käsuseadmisega“. Eriti kylmad on viimased aga ikka veel siis, kui nad mitte igayhe enda poolt pole hääna vastu võetud, vaid igavana traditsioonina päälle surutud. Sõprus ja intiimsus, need kodu pärisomadused, ei saa kergesti asuda sää, kus vähegi lehvib sunni ja ametlikkuse õhku.

Kuid see on ainult üks väline eeltingimus. Päälle selle eeldab aga kodu kõigi liigete poolt eriti ja kõige suuremal määral avalikkust, sest ainult sellel võivad põhjeneda teised intiimse vahekorra nõuded, nagu vastastikune arusaamine ja usaldus. Avalikkusega kaasas käima peavad yhelt poolt teatav endavalduste valik, takt, ja teiselt poolt arenend mittehellus, andeksandvus, kõigi nende „haavamiste“ vastu, mis sarnase avalikkuse ja võimaliku teise taktitunde nõrkuse juures kord kogemata, kord ainult kujutelduina võivad ette tulla. On arusaadav, et kõige selle juures võib parimini võidelda ka kõigi muude inimloomuse ikkaesinevate pahede vastu nagu on: isekus, auahnus, kõrkus, kadedus, lohakus, toorus, või mõni muu isiklik maitsetus või ebakorrektsus. Tundub nagu veider sellest nii, pisut koolmeisterdavalt kõnelda, kuid on ju tõsi, et just sarnaseil väikseil asjul ääretu tähtsus on iseloomu väljakujunemisel, et need õieti selle iseloomu kuju määravadki, et just siin „sõprade selts“ võib ära teha palju enam kui kunagi kool ja vahest vähearenend kodugi. Ning seepärast peakski asja võetama ysna teadlikult ja käsitledama julgelt. Uut, tervemat, ausamat, solidaarsemat, avalikkusel ja tõearmastusel põhjenevat vaimu vajab vahest kõige enam meie noor ja kiduravõitu seltskond. Kust kaudu peaks seegi tulema, kui mitte noor intelligents seda kaasa ei too endaga, ega teda pyya kasvatada oma kodudes? Kas oleks asjata moraliseerimine kõnelda nii tähtsast asjast kui see!?

Või kumb on õieti tähtsam, kas mõni väline komme, mõni lõpuks ykskõikne koosoleku formaliteet, millega meil aega raisatakse, või see, et saadaks paremaiks inimesteks, kultuurilisema yhiskunna ja haritlaskunna synnitajaiks, kui seda on praegune, sõja, angeldamise ja vaimuvaesuse ärapuretu? Ja see uus ei tule mitte iseenesest, kui endist viisi omas sumbund õhkkunnas pisitasa edasi labatsetakse, kogu oma sisemist inimest kramplikult kattes tava-pärasuse ja ainult igapäevastest ja kõrvalistest asjust kõnelemise taha. Ega seega veel soliidseks saa, kui soliidne kuub seljas, ja end selles hästi kinniseks tehakse. Ei aita ka ainult välised säädused või harilikult ainult formaliteeti kasvatavad aukohtud, vaja on võtta end, teisi ja kogu asja ysna lihtsalt ja tõemeelselt ning sellest ka lihtsalt ja tõemeelselt kõnelda.

Kogu yhingus ja kõigi ta liigete vahekorras peaks valitsema mitte yksi aususe ja õigluse, vaid tõesti otse vendlikkuse vaim, mis teise ja tema arengu teeb ka omaks arenguks. See on väga raske läbiviia alati, aga

selle poole peab vähemalt ppytama. Mitte sotsialistlikkude teeside yle vaidlemisega ei saa yhiskund õnnelikumaks, vaid uue noorusega kes õppind on vendlikumalt elama! Noorusega, kes vähemalt teataval määral on harjund loobuma isiklikust mõnust teise ja yldsuse huvides, kes vähemalt alati tõsiselt ppyab teisest arusaada ja oma auks ei pea mitte mõnd kirjumytsi „au“, vaid rõõmsat enesevõitmist ja oma soovide alistamist yldsusele ja sotsiaaleetilisile nõudeile.

Sarnast vaimu on kergeim kasvatada intiimyhinguis, kus liidetud sama-vaatelised, yksteismõistvad noorus-idealistikud kaasvõitlejad. Ja nende kaudu on sel yhistunde, yksteise mõistmise ja yhistöötamise vaimul kõige enam võimalik kanduda ka yle maa, saada ikka enam kõigi noorte ja viimaks ka kõigi vanadegi vaimuks.

6.

Inimene on see, mis on ta ilmavaade.

Meie ylikool aga ei anna praegusel kujul suuremalt jaolt oma kasvandikele siin midagi laiemat ega sygavat. „Ilmavaate arendamine — see on ainult filosoofide asi“, teistel lastakse see tekkida juhusliku ymbruse järgi iseendast. Nii see siis tihti kujunebki „iseendast“: mitte-midagi-tegemine, ainult päevast päeva elutsemine, ainult välisfaktoreist end juhtida laskmine, õllekannu ja pehme pesa ilmavaade. Tulevased õhkamis-märkidega Vil! Vil!, „villvillid“ valmivad, — kahtlemata häiks villijaiks!...

Ilmavaate yldjooned peab andma harilikult juba keskkool, sest ka see kuulub yldhariduse alla. Meie keskkool on sest kyljest veel õige nõrk (säälgil antakse ainult teadmisi, säälgil ei oska meie harjumatu pedagoogika tihti sissekasvatada mingit synteesi, noorsooliikumine yhingute kaudu aga on veel ise võrdlemisi ebamäärane ja väikese mõjuga.) Aga isegi siis, kui mingi põhjalikum ilma ja elu käsitus keskkoolidest kaasa tuuakse, ei ole sest suuremale osale mitte kyllalt, et sellega tõelise akadeemilise haritlasena ellu astuda. Ylikooli tulek on siiski õige suuremõjuline yleminek, sellega avanevad nii mitmed uued võimalused, uus ymbrus jne., mis võib väga paljus muuta ka juba enamvähem kujunend vaateid. Satutakse uute autoriteetide ja seltsimeeste mõju alla, satutakse „tudengi lõbusasse ellu“, õllevaadi otsa ega märgatagi ise, kuidas varsti endisest inimesest pole järgi jäänd enam midagi pääle nime!

Tahab yliõpilasyhing tõesti kasvatada „oma rahva ja inimekunna kultuur-sihtidega kaasa elavat“ intelligentsi, peab ka temas endas valitsema sellekohane vaim. See ei pea mitte yksi juhtima põhimõttena yksikute liigete tegevust, vaid see peab ka avalduma yhingu koosolekuil ja tegevuses. Vaja on sellekohaseid ettekandeid, vaja on sagedaid seisukohavõtmisi päevasyndmustes ja ajaprobleemides.

Eriti vajab käesolev ajajärk seda. Kogu Euroopa (ei mitte ainult Vene) vaadete ilmas möllavad läbielatud katastroofide ja mullistuste tõstetud rist-

lained. On, nagu ei oleks enam midagi päris kindlat, ei olda rahul peagu enam miski vanaga, arvatakse isegi, et paratamatu on muutus, mida võiks nimetada otse vaimliseks revolutsiooniks.

Meil Eestis ei ole tarvidus sarnase vana mullistuse ja „põhjust päälle uue“ otslemise järgi nähtavasti mitte nii väga suur. Meil on liig palju teha otsekohest ja kindlasti tarvilikku tööd, et aega jääks palju filosoferida ja ainult otsiskella. Meil on aastasadade jooksul kujunend positiivseid elu ja kultuurivorme nii vähe ja nii vähekindlaid, et meil just palju ei tarvitse nende „hävituseks“ revolutsioonitseda. On ikkagi pisut ebakohane ja veidergi, meil seda tegema hakata sama ägedusega kui näit. Venes ja Saksas, kus päälegi, teadlikult või mitte, ikka selle mõjuriks on ka rahvuspoliitiline siht. („Tegelikult allajäänd, peab Saksamaa maailma võitma oma vaimuga“ — selleks tihti ka kurioosumlik teravus ja kangesti „revolutsiooniline“, forsseeritud „uudus“).

Kuid meil on siiski vaja vähemalt osalt kaasa elada või vähemalt seisukoht võtta ka neis vooludes. Veel enam aga on meil pyyda, et meil ükskord kindlaks kujuneks oma rahvuspoliitiline ja kultuurpoliitiline vaade.

Meie õnnetus on olnud see, et meil sarnane kogu intelligentsisse levinend vaade on senni olnud liig vähesygav ja vähetugev, ja et me seetõttu oleme olnud iga tuule käes, mis maailma vaimlistes keskustest tõustes kohe meidki suudab kõigutada. See on teind meid ikka käristetuiks ja töövõime-
tuiks, meie vaimu kokkulapituks, iga aasta isesihiliseks ja ikka päälis-
k a u d s e k s .

Yliõpilasyhingu siht on see — oma rahvusele juhitud, oma kultuurpõh-
jast väljakasvav kõigikylgne ilmavaade ja kultuuritahe välja töötada,
eriala- ning isikukohaselt, ja see sisse kasvatada igasse
liikmesse.

Igatahes ei tohi ilmavaate all käsitada ainult mingit kitsast partei-
poliitilist seisukoha võtmist! Mida varem siin „kindel vaade“ omandetakse,
seda tavalisesti pääliskaudsem ja kitsarindsem see on. Meil aga arvatakse
nähtavasti end juba kyllalt õigustetuks, kuj juba kord ollakse näit. maaliitlane,
siis kõigist pahempoolseist mitte midagi kuulda, neid ainult mõnitada
või otse vihaselt kallale tungida. Sarnasest „ilmavaatelasest“, olgu see siis
äärmine parem-, pahem- või keskpoolne, ei saa iial õiget haritlast. Intelli-
gentsi eraldabki tavalisist parteikarjajaist kõigepäält tema vaate laius, põhja-
likkus, teiseigi vaate mõistmine ja sallivus. Ilmavaade töötetagu
endale kõigepäält eetiline ja kultuurpoliitiline, siis võib
tegelikku ellu astudeski veel otsida ja otsustada, milline partei neid, sisseveen-
dud kultuurilisi nõudeid täidab parimini, kuivõrra ja kus. Tahame ka oma
poliitilissse suhteisse saada enam kultuuri, siis välja vähemalt yliõpilasyhin-
guist parteide dogmaatilised katekismused ja parteisallimattuse väiklus!

Seda enam on aga tõesti otse katekismuslikult vaja pähe õpetada ja
harjumuseks teha osavõtt vaimlisist harrastusist, rahvuse vaimlise
kultuuri saavutusist ja ymtlusist. Praegu näib asi siin kyll olevat seelaadi,

nagu Tartus ei õpiks mitte 3000 yliõpilast, vaid ainult ehk 300! Ja teised — näivad olevat kes teab kust ära karand karjalapsed, kel pole mingit intelligentsi huvisid, keda näit. ei nähta kusagil ideelises seltsis, kusagil koosolekul, kusagil kontserdil, kusagil näite-etendusel,¹⁾ kes nähtavasti ei loe mingit ilukirjandust, vähemalt ei osta mitte eestikeelist (pääle vahest mõne „Romaani“ või „Kodu“ numbri!), kes ei mõtlegi mingist kultuurtööst osavõtust — kes ainult pummeldavad või tuubivad ja nohisevad!

Kohustustunne mitte yksi seltsimeeste ja yhingu vastu, vaid kohustustunne kultuuri vastu — see on, mida kõige-päält sisaldagu hää yhingu kasvatet praktiline ilmavaade. Muidu jätkatakse ikka veel haridusmetslaste produtseerimist. Tõesti, neist tuleb yliproduksioon, neid katsugu vähendada auväärt vanad ja vilistlased, kes hädaldavad haritlaste yliproduksioonist. Need on, kes rikuvad asjata auditoriumide õhku ja piiluvad Sarmaatia meepottide poole, või need on, kes karjeeri teevad, ronivad ja end enne teisi häädele kohtadele poetavad, ilma et tunneks huvi ega tunneks asja! Need on, kes, ilmetud ja iga võttele valmis, kinnitavad end igasugu pehmetes pesades, kasvatavad edasi seda matslikku vilistlaskunda, kes praegu elutseb, võimu ja raha ahnitseb ja tarbekorral ka noorusele on hääks eeskujuks — bankettidel ja joominguil. Ei, neist tuleb yliproduksioon, need sünnitavad intelligentse proletariaadi, kes ei oska tööd teha ja veel vähem tööd näha, sest et nad nägemaõppimise ajal on ainult pummeldand, või tuupind ja nohisevad. Tõelisel intelligentsil on ylesandeid ylejõuliselt ja tööd täis kõik kohad. Nyüd ja tulevikus, meestel ja naistel, (ka juristidel ja kaubandusteadlastel, kui nad vähegi nyüdki viitsiks millegagi kaasa elada ja mitte ainult oma — vene — professoreid kuulata).

See kultuuritahte ja kohustustunde kasvatus, vaimlise kultuuri huvidele kasvatus on õieti yliõpilasyhingu päämine siht, sest ilma selleta ei kasva yldse intelligentsi.

7.

Yliõpilasyhing peab olema ka mõnesuguse kultuurtöö lähtekoht, töö-selts.

Jah, väikerahva intelligentsil on tööd nii palju, et hää oleks, kui ta ka oma kasvamisajal ei õpi mitte alati ainult sellekohases „pansioonis“, vaid talulapsena juba varakult oma vanemaid aitaks ka tegelikus töös. See õpetab

1) Olgu et meil viimaseks koht puudub, peaks ometi vähemalt kohusetundest actuna käidama ka „Vanemuises“, vähemalt vihastuma, protesteerima, parandada pyydma mis saab — kui tõesti see nii madalaks tuntakse. Ka aine line raskus vabandab mõndagi, aga ta ei vabanda ometi mitte kõike tegemata jätmist.

kyll vähem systemaatseliselt, aga seevastu praktilisemalt, tihti rutemalt — ja ka õpiaeg on juba produkteloov.¹⁾

See võib mitmeti eelpool nõutud omadusi ja ilmavaadet kasvatada ja sisse harjutada, yhtlasi aga aidata täita ka objektiivseid ylesandeid, mis tihti jõukohased ainult yliõpilastele.

Ei ole koht siin pikemalt arutada, milles peab seisma see kultuurtööst osavõtmine näit. karskuse-, spordi-, nime-de-eestinduse-, rahvaylikooli-, noorsoo-, jne liikumises; igasuguste rahvuslike kultuurväärtuste kogumise-, registreerimise- ja korraldamistöös, oma erialal rahvahariduse tõstmises loengutega, raamatutega, ajalehe kirjutustega, näituste ja pidude korraldamisega, mõnes kultuurilises asutuses kaasatöötamises või mõnel muul teel.

Igatahes peab aga yliõpilasyhing kasvatama vaimu, et sarnane töö on tarvilik, ja oma liikmeid kohustama yhel või teisel alal seda tegema.

Ei saa sundida, muidugi, seda tegema igayht, kui näit. keegi kogu oma hoole tahab hoida ainult puhtteaduslikel või muil kultuurilistel huvidel, aga tuleb täitsa eitada, kui tahetakse otse kasvatada sarnast herraskihti, kes yldse ei tunnugi mingit kohustust kultuurtööks. Sarnased „herrapojad“ võiksid kyll parem alatiseks ära „õllekodumaale“ sõita, kui siin rahva kulul oma herrandlikkuse vaimu haududa ja levitada, alatiseks hädaohuks rahva ja riigi demokraatluse vaimule ja haritlaste hääle nimele! Või ongi nende siht herrasriik? Mõned inimesed räägivad, et Eesti praegu sinneraagid peavad tyyrivatki?

Muidugi ei pea sellegi töö kohustus taas mitte syndima mõne sajapara-grahvilise „Commenti“ või sunnikorra läbi, vaid yldise vaimu läbi, mis v a b a - tahtlikult inimesed pyydele viib, juba midagi ka õpiajal oma rahvale tagasi anda, või, kui see liig „idealistlikult“ kõlab, omale lõbu otsida ka selle töö antavas vahelduses ja uuduses.

8.

Oleme käsitelnud yliõpilasyhingu ylesandeid, ja oleme need leidnud õige suurteks ja tähtsaiks, mõnes asjas vahest isegi tähtsamaiks kui ylikooli

1) Osa meie yliõpilasi võtab aga selle „vanemate aitamise“ paremal juhtumusel liig sõna-sõnalt: ei ole enam haruldus näha ja kuulda, et yliõpilane näit. maal olles suvel osa võtab maamehena kõigist talu töist ja tihti ainult nendega kogu oma suve veedabki. See on muidugi iseendast väga rõõmustav, et on saadud yle juba kord kadaklikust „herrakese“ või „preilikese“ mängimisest ja pretsiöösitsejast vaatest nagu oleks kehaline töö „saksast-inimesele“ häbiks; see on kasulik tervisele ja aitab ka oma ylespidajaile nende kulusid kergendada, paljudele on see otse möödapääsmatu. Kuid — ainult sellest pole ometi mitte kyllalt, intelligentsi „kodu“ on terve riik, ta peab harjuma osa võtma ka oma vaimliste, kultuuriliste „vanemate“ tööst, see on tal suurem kohustus, sest see on kohustus ka enda täienemise vastu. Et yliõpilane, ikkagi juba tugev vaimlise töö jõud, suve veedab (ilma äärmise sunduseta) ainult vikatiga ja hangiga — sest on ikkagi pisut vähe, see on taas tema omamoodi laiskus! Tal on kohustus, kui mitte midagi paremat teha, siis vähemalt ilma laiemalt n ä h a !

otsesed õpingud, kuna ilma kultuurilise ja rahvuspärase vaimuta meile ainult diplomiomajaist vähe kasu oleks. Oleme leidnud aga need ylesanded olevat ka väga rasked ja seepärast tuleb kergesti kysimus: kas neid kõiki yldse suudab täita kyllalt hästi üks ja sama yliõpilasyhing, kas need ylesanded yldse on täisi yhendetavad?

See kysimus saab seda raskemaks, kui juure arvame veel, mis yhing mitte ei pea olema: näit., et ta ei peaks raiskama liig palju ainelist ega vaimlist energiat, ei viidaks liig palju aega, ei kasvataks hääde kõrval ka halbu harjumusi jne.

Jõu kokkuhoidmiseks on näit. vaja, et yhing oleks võimalikult suur, „intiim kodu“ aga on peagu võimatu kui — olgu ka kõige paremini valitud — liikmeid liig palju (vahest juba kui yle 50-ne¹), ja need yksteisega kyllalt tutvaks ning sõbraks ei jõua saada.

Inimesi on oma iseloomult ja sellest tingitud ilmavaatelt väga mitmekesiseid ja väga yksteisest erinevaid. Modern typoloogia eritleb näit. n.-n. „võimuinimesi“, „ideeinimesi“, mitmesuguseid „tundeinimesi“ jne., selle järgi, milline omadus neis domineerib. Sellele synnipärasele erivusele tulevad veel juure väga erilised tingimused sennises arengus.

On asjata pyyd igasuguseid tahta yhendada yhte intiimseltsi! Kuna kõik yliõpilasvanaduses on juba enamvähem kujunend iseloomuga, ei suudeta täitsa isesuguseid inimesi kuidagi enam muuta seevõrra, et nendega saaks võimalikuks mingi intiimim yhistunne ja yhismõtlemine. Nendega läbikäies tuleb ikkagi jääda enamvähem ainult konventsionaalse seltskundliku kylma viisakuse vormidesse.

Väga eriliste loomustega ja vaadetega inimestel on yldse raske yksteisega ligemalt läbi käia, veel raskem sääljuures synnitada kyllaldast kodust, et võiks avalduda ka kõige tagasihoidlikumad.

Ei saa ju lõpuks ometi siingi teoretiseerivas kirjutuses abstraheerida kõiki samasugusteks inimesteks. Yhele teeb lõbu elada näit. enam intellektuaalset elu, ta tahab kõnelda ja vaielda alati mingisugustest probleemidest, teist ei huvita need, ta elab sama vaimselt aga enam tundega jne. Teised taas teevad ainult sporti — jäävad aga muidu kas või „sabaajusaurusteks“; vaim pole nende asi. Mõned armastavad ainult n. n. „reaalset“ elu, neile ei ole lõbu kõnelda kõiksugu „liigyldistest“ vaimlistest aadetest, kogu sest vaimukultuurist, neil pole suuremat huvi kunstide, kirjanduse, „neetud probleemide“, yldse iga „spekulatiivse“ mõtlemise vastu: Nemad nimetavad end

1) Määr on siin muidugi õige raske kysimus, aga praktika on näidand, et vähemalt sajalikmelistel „intiimyhinguil“ peagu võimatu on ylesande kõrgusel seista. Nii suurt hulka ei suuda yhisvaimus hoida enam vaim, isikliku mõjumise läbi kantav vaim, vaid juba säädus, välissund, välisreegel, mitmesajapunktiline kodukord — see kõige siseilma vägistaja ja moonutaja, formaalsuse kasvataja ka kõige isikulisemasse ylespidamisse. Kuid muidugi, meie ei salga, et sarnane suuremgi yhing võimalik on, kui ta yhendabki just enam formaalse vaimulaadiga inimesi, reegelinimesi. Kysitavaks jääb ainult säärase yhingu vajadus yldse, kuna ju iga muugi seltskund võimaldaks seesuguse formaalse läbikäimise.

„reaalselt mõtlevaiks“ inimesteks, või koguni „elumeesteks“, kelle huvi on: elada mõnusasti, „maitsta noorust“; nende moraal: olla sääljures vähemalt välispidi korralik, „aus“, seltskondlikult distsiplineeritud inime; nende siht: sõlmida tutvusi seltskunnas ja leida hää koht, mis võimaldab kerge töö, suure sissetuleku või jälle teistel: hiilgava karjeeri. Muidugi, mõne teise tyybi, „synnipärase idealisti“, meelest oleks see madalaim, sarnane byrger kangastub temale elava surnukehana, teda haarab õud ja läilus, kui mõtleb omagi tulevase elu seisma jäävat sarnasteis koppind, lehkavais vetes, ta tahaks pigem kohe läbi põleda ja surra. Kuid lõpuks, hinnates siingi sotsiaalselt, ei ole needki tyybid sugugi nii eitetavad, kui nad ainult seisavad endanagi teataval kõrgusel. Tõsi kyll, nad ei ela kunagi just kõrget vaimlist elu, nad kyynivad vaevalt vanemanagi kaasa elama ajajärgu peenemate harrastustega, neist ei saa maitsjat ja seetõttu ka harrastuspärasest toetajat näit. kirjandusele jne. — nad pole õieti „intelligentski“, aga nad on siiski haritud „reaalsed“ inimesed ja täidavad mingeid reaalseid yhiskundlikke ylesandeid, mille tasuks nad saaksid elada oma mõnusat byrgeri elu või teha oma karjeeri; nad täidavad ära oma koha elumasinas, ja kui nad oma tyybi kohaselt hästi on kasvatet, siis täidavad nad seda korralikult, seltskondlikult distsiplineeritult, sissekasvand aumõiste kohaselt. Nad ei too oma eluga yhiskunda kaasa kyll mingit herooilisuse lisaväärtust, aga nad on siiski elu edasikandjad oma olemisega — ja ka sel on oma väärtus.

Need olid ainult mõned, vahest halvasti esitet näited, kuid nad tohiks ehk siiski osalt tõestada põhimõtte õigust.

Seega peab sotsiaalsest vaatepunktist õigustama igat laadi inimesi, kui nad ainult endakski jäädes siiski on kasvand enamvähem produktiivseiks yhiskunna liikmeiks.

Ja seega oleks loomulik, et kui juba kord valiku vabadus on, siis ka yhiseks seltsiks koguneksid võimalikult yksteisele lähedad inimesed, saaksid yhte samaharrastuslikud, et siis seda eksitamatumalt end oma kohaselt arendada ja tegutseda.

9.

Nii peame eelpool asetet kysimusele, kas on võimalik yhel ja samal yhingul täita kõiki näidatud ylesandeid täiel määral, vastama kaunis kahtlevalt. On igatahes ka yldsuse mõttes kasulik, et vastavalt eri loomustele ja eri vaatevooludele oleksid — mitte yksi eriseltsid, kel oma kindel ilme, vaid ka eriseltside tyybid, kus igayks võiks leida omale vastava vormi, töö- ja inimymbruse.

Väga mitmesuguste elementide kokkusurumisest on ainult kahju, kuigi see vahest alguses kasulik näib olevat. See selgub meile vaadeldes lähemalt praegust olukorda.

Tegelikult nimelt peaks see eristumine meil praegugi maksma. Maha arvatud uued maakundlikud kogud, valib ju noor yliõpilane kõigepäält oma

huvide kohaselt selle org-ni, kuhu ta astub. Igal meie praegusel yhingul ongi sarnane ilme, mis ei ripu geograafilisest synnikohast ega suuremalt jaolt isegi puht poliitilisest vaatest, vaid huvide laadist ja nende kandjate isikuist, sellest huvi-isikulisest kompleksist, mis igas yhingus alati uueneb, kuid ikka samana pysib. Aga kui väheteadlik ollakse ise sest erivusest ja kui vähe pannakse sellele rõhku noore liikme vastuvõtul! Kui neid ainult tuleks!¹⁾ Mida rohkem, seda parem! Mida suurem, seda ausam org-n! Kyll traditsioon neist jagu saab, kyll „vanamees“ nad pehmeks teeb!

„Vanamees“ teeb muidugi noormehe pehmeks kyll, kui ta platsi asub kogu oma monarkistlikkude mõjumisabinõudega ja traditsioonide „roomaõigusega“. Kuhu see noor, vaene, pääsekski, sarnane olevat juba kord see „tuudendi elu kullane, kus maailm on ikka kollane,“ kus pead niiskatamata täitma iga kombe ja käsu, tundugu see siis nii „sigaduslikult“ kui tahes; sarnane olevat ju kord igas org-is, ja nii olevatki see kõige õigem!?

Jah, traditsioon teeb pehmeks kyll, aga paljuks võib ta panna juure seda, mis tyybis enne pole. Nii kaugele ta mõju ei ulata, seks peaks olema enam väljaarenend mõjuja, enam isiklikku kasvatust ja, lõpuks, on täiel määral see yldse võimatu, sest noor yliõpilane pole enam ju mitte noor laps! Võib ainult kasvatada teda sõna kuulma, traditsiooni austama — org-ni vaimu kõige välisemat, kõige jämedamat osa omandama, mitte ise uueks saama. Nii veab sarnane noorte valikuta vastuvõtt ja nende „pehmeks“ dresseerimine alla kogu yhingu tasapinna! Et liig mitmesuguse põhilaadiga inimesi vastuvõetud, jäävad yhisteks ainult kõige yldisemad huvid — ja neiks võivad olla ainult kõige madalamad. Seepärast vaja otsida seda yhist ikka altpoolt, kuhu võib laskuda igayks, nii kõige primitiivsemas enese (= yhingu) kiituses, vastas-yhingute sõimamises, äärmiselt labaste, tihti roppudegi lauludega kõditsemises — ja kui seegi ei huvita enam kõiki, siis jääb ikka üks yhine seisukord, kus „kõik vennad oleme lakku täis ja laulame hurraa!“ Muidugi, „seaksjoonud“ on kõik yhesarnased — „sead“.

Alkohol, narkoos, on ainus pääsetee ilma vaimlise yhtluseta ja välistegevuseta yhingull!

Kõige rohkem kannatavad sarnase „seasarnasuse“ ja „joodikvendluse“ all muidugi need noored (aga varsti juba liig vanad) liikmed, kelle huvid olid enam vaimlised. Teised, kelle lust just käibki sarnase „hurraa!“ pääle, leiavad asjad enamvähem korras olevat, kuigi neid vahel ehk pahandab esimeste arusaamatu jonnakus, mitte kõige häämeelne kaasategemine ja

1) Kuna loomulik oleks, et noor yliõpilane alles mõne aja ylikoolis oleku ja yhingutega tutvumise järele kuhugi liikmeks astub, on otse selle vastu paljudel yhingutel kombeks juba varakult hakata „rebaseid pyydma“, isegi enne ylikooli astumist veel täitsa „rohelisti“ abituriente võrgutama. Selleks tarvitetakse muidugi enim abinõusid, mis „korgi all olnud“ noorust hästi meelitavad: laia, lõbusat elu, välimist hiilgust, prassimist jne., kuna vaimline ilme muidugi nii kohe silma ei torka. Muidugi, enda tutvustus on hää asi, ja seda peabki tegema kõigile, aga liikmeksvõtul on siiski tarvis ettevaatlik olla enam, nii värbatava kui ka seltsi oma kasude pärast.

igipyha kodukorra või „Commenti“ mitte pyhakspidamine. Neid endid ei tõsta see „Comment“ mitte, teisi, paremaid, sunnib aga see kyll langema.

Nii teevad kõik, ka kõige üksikasjalisemad säadused ja ettekirjutused, kui neid ei elusta vaim, iga nende täitja elav isiklik tahe ja tunne. Nad võivad kasvatada yhtemoodi liikuvaid (= yhekorraga klaasitõstvaid?) mekaniisme, aga nad ei loo iialgi yhtluse tunnet ka kõrgemas, vaimsemas mõttes. Nad kasvatavad ainult mekaniilisi inimesi, formaalseid inimesi — ja just seda enam, mida üksikasjalisemad nad on!

10.

Praegune organiseerimise kord on, ja vist jääbki olema määratuks energia raiskajaks, kui mitte teed ei leita viimase kasutamiseks just selle korra kaudu. Juba majanduslikultki: meil on praegu Tartus umbes 40 yliõpilasorganisatsiooni, kes oma korteri peavad, s. o. mitte ainult akadeemilist, teaduslikku tööd oma sihiks ei loe, vaid ka seltskondlikku elu tahavad võimaldada. Puuduvad igasugused andmed nende eri yhingute majapidamisest, nende tuludest ja kuludest, nende liikmemaksudest ja olengute arvetest. Vähemalt korterite kohta aga võib ysna kindlasti oletada, et läbistikku iga organisatsioon selle eest maksma peab mitte alla 5000 marga kuus, suuremalt jaolt aga väga palju enam. Ka oma majas asuvailt ei saa seda maha rehkendada, sest seegi on ju ometi ka kapitaal.

Nii võime kyll julgesti öelda, et Tartu yliõpilaskund iga kuus kulutab juba oma yhingute kortereile vähemalt $5000 \times 40 = 200.000$ marka, aastas siis vähemalt paar miljonil. Ja see raha tuleb enamalt jaolt siiski yliõpilastelt enestelt, neilt, kelle kehvusest meilgi õige ilusasti on kõneldud ja kelle juurest, näit., tavalisti asjata otsid mingit raamatukogu alget. Või siis ka vilistlastelt, s. o. meie akadeemiliselt seltskunnalt, kel muidu alati nii koke kange rahaline „kriis“, et kuidagi ei jõua osta isegi meie vähearvulist paremat ilmuvat kirjandust ega kunsti, anda mõndki tuhandemargalist meie kiratsevatele kultuurilistele asutustele. Muidugi on toodud summa andmete täielise puudumise tõttu vähekindel, mõnele vahest liialdetuna tunduv. Kuid kahtlemata kasvab see veel mitmekordseks, kui juure arvata muud yhingute kulud, olengute ja eriti joomingute hiiglaarved¹⁾.

1) Teatakse tõendada, et näit. yhe meie jõukama, kuigi just mitte kõige suurema organisatsiooni oleng-joomingute arved yhel semestril on ulatund kahe miljoni. See raiskamine on otse rahvamajanduslik kuritöö, aga sellega kiideldakse just! Nagu yldse meil topsisõbraliste korporatsioonide —, aga ka mõnede seltside — ringides nähtavasti oma suurimaks auks peetaksegi just oma tehtud rumalusi ja närususi! Nendest praalitakse vastamisi — nii vilets on siis see akadeemiline noorus, kellest rahvas loodab endale valgust kasvatavat. Vilistlased aga prassivad kaasa. O ja, nad on enda meelet veel suured mätseendid ja nooruse aitajad!

Kui hakata arvestama aega, mis organisatsioonid seejuures liikmeilt raiskavad, siis saaks vist veelgi yllatavaid arvusid. Olgugi et mõne osa võime sellest lugeda puhkamiseks, tarvilikuks lõbusaks ajaviiteks, jääb kahtlemata yle ka veel palju, mis võiksid olla otsekohe töötunnid, ja teisi, näit. igavaid ametlikele koosolekuile ja asjaajamise tööle kulutet tunde, mis väsitavadki nagu iga muu töö. See määratu aja ja energia kulutus ei anna tagasi tihti mitte midagi positiivset, isegi mitte lõbu, veel vähem ilusat lõbu!

Meie ei hakka arutlema ka seda negatiivset, mida tihti kyll annavad praegused organisatsioonid. Ainult yht olgu siin puudutet, yht, mis on seotud selle organiseerumisviisiga yldse, ega parane vist ka üksikute yhingute paranedes, kui mitte nende vahele ei tõuse suurem läbikäimine ja kui Yliõpilaskund omalt poolt enam ei hakka tegema kõigis Tartu yliõpilastes yhistunde kasvatamiseks. See on viga psyykiline ja nimelt: ei ole paremat kasvatajat pärastisele erimeelsusele, „eesti jonnile“ avalikuski elus, kui see liig mitmesse yhingusse eraldumine. Praegu yksteisest liiglahutet, tihti isegi vaenulised organisatsioonid annavad sama lahutettuse, vaenulisve vaimu kaasa ka liikmeile. Oleks erimeelsed sääljuures aktiivsed, siis oleks see suhe võistlus; kui see aga on passiivne, siis on see lihtsalt jonn, teise arvamise yldse mitte-teadatahtmine. See passiivne erimeelsus on vahest kõige kahjulikum meie praeguse organiseerimisviisi tagajärg, mõne isiku juures isegi halvem kui see, et ta yldse poleks olnud mingisuguses yhingus.

On arusaadav, et kord kujunend olusid ei saa muuta nii kergesti mõne mõistusliku tõekspidega. Vähemalt ei saa seda nii ruttu, ega nii, et mingeid olevaid korraldusi otse sihilikult pyytaks kaotada. See kutsuks välja ainult vastasrinda asumise, protestilise endisest kinnipidamise. Vaja on pyyda evolutsioneeruda ka olevais vormides, seks neid aegamööda muutes ja uuteks ymber moodustades, või vähemalt uute kõrval ka vanade tõstmiseks mõjudes.

Igatahes aga, kordan, peab kuidagi leitama tee, kuidas kultuurilisemalt kasutada seda määratud ainelise ja psyykilise jõu hulka, mis meie praegune organiseerumisviis meilt nii kui nii nõuab. Sellest peab saama yks meie kultuurelu tähtsamaid kysimusi ja selle arutlemist on vaja palju laiemalt kui senni.

Tuleks ja võiks kasutada ka just seda liiglõhutust ja erimeelsust, mis meil praegu valitseb ja uute org-nide syndimisega veelgi tõuseb. Vaja on, et erimeelsus saaks aktiivseks, et jonn saaks võitluseks ja võitlus võistluseks. Niisugusel korral on häägi yhingute paljus, mis võimaldab kõigil tugevaimil saada juhtijaiks oma eelduste järgi, kõigil saada kyllalt iseseisvaiks võistlejaiks. See peab võimalikult paljud kasvatama iseseisvaiks töötegijajaiks. Väikerahvas on suurim individualismi, aktiivse üksiku võimaldaja, selles ongi ta õigustus ja jõud. See põhimõte peab juhtima ka meie yliõpilaste organiseerumist, see peab meelega tuletama tema ylesannet ka igale üksikule.

Vaja on, et iga yhing areneks oma piirides. Vaja tarvitada kõiki abinõusid, et igayht selleks virgutada ja võimalikult isegi moraalselt sundida.

Meie praeguolevad yhingute tybid, „seltsid“, korporatsioonid ja maakundlikud kogud on igayks enda ymber koondand teatava hulga inimesi, omandand teatavad harjumused ja vormid. On vaja, et neist igayks end kohandaks neile sihtidele, mis ta endale on säädnud päämisteks.

Eelpool eriteldi yliõpilasyhingu viis pääylesannet. Olevast kolmest tybist on igayks oma päähuvi koondand mõnele neist, mitte kõigile, ja nagu nägime, võibki see eristumine olla tarvilik.

Korporatsioonide loomus näitab, et nad oma ylesandeks peavad meie eritelduist pääasjalikult esimesi, s. o. seltskundliku inimese kasvatamist ja talle lõbusa ajaviitekoha pakkumist. Maakundlikkude kogude siht on kõigepäält viimne: kultuurtöö. Seltsid asuvad umbes nende vahepää, yhendades.

Vaatame kõiki neid tyype ligemalt.

Maakundlikud yliõpilaskogud, ehk lyhemalt „kogud“, on tekkind kõige hiljem ega ole veel suutnud intensiivsemalt tegutsema hakata. Nende vajaduses ja elujõus kahtlevadki seetõttu veel mitmed, eriti need, kes on kõigiti rahuldet praeguse seisukorraga.

Kahtlemata on õige etteheide, et need jällegi killustavad jõude ja raiskavad energiat oma välisvormidele. See vahest jääbki õigeks, kui nad püsivad ainult välisvormidena, ilma et neid jõutaks täita elava sisetegevusega.

Kuid nad võivad siiski oma erilise eeskavaga äratada ja tööle panna ka palju uusi jõude, ja seega on nad ikkagi kyllalt soovitavad ka siis, kui nad jäävadki—nagu arvatavasti synnib—tegutsema teiste tyypide kõrvale, mitte ainsaina.

„Kogude“ ylesanne on kõigepäält viimne meie eritelduist: olla väljaspoolle juhitud kultuurtöö lähtepaigaks. Selles sihis on nad endale määrand kindla regionaalse ala, mis neile kätte juhatab ja ära määrab nende ligemad ylesanded.

„Kogudesse“ peaksid minema kõigepäält inimesed, kel huvi on sarnase töö vastu, või vähemalt, kes mitte suurt huvi ei tunne teiste, intiimyhingute, antavate võimaluste vastu. On asjatu ja koguni segav ja eitetav katse muuta ka „Kogusid“ intiimyhinguiks, „sõprade kodudeks“ nende mugava ja kalli korteriga, sagedase kooskäimisega, kõigi ligidase tutvusega, kõrgete maksudega ja kindla distsipliiniga, mis liikmeile paneb suuri kohustusi.

Seda ei saadakski iial kätte yhingus, kus liikmeid nii palju ja kuhu need koonduvad mitte oma iselaadi, vaid nii välise asja kui oma synnikoha järele, see on mõttetu yhingus, kust peaksid osa võtma vähemalt nimeliselt võimalikult palju kaasmaakundlasi ja kus seega suurte kohustustega ära ei või peletada inimesi, kel mitte kalduvusi ega võimalusi pole neid täita.¹⁾

1) Praegu näivad siiski minevat mitmed kogud seda teed: Kui midagi õiget ylesannet ega kodukohale juhitud tööd ei osata ega viitsita, siis mõeldakse nende aset täita intiimselekskude igaõhtuste olengutega, kohviõhtutega, pikkade kodukordadega jne. See on otse hädaohtlik, kuna see nähtavasti teeb kogud ainult halbadeks seltsideks, sääljuures aga huvi eemale tõmbab pärisylesandeist. Leidub kyll vist igal pool teataval määral

Teataval määral peaksid ja võivad kogud kyll täita aga teisigi ylesandeid; „seltskundlikku inimest“ kasvatada ja lõbusat koosviibimist võimaldada oma harvul olenguil, teatavaid intiimimaid tutvusgruppe koondada ja teatavat ilmavaadet kasvatada oma tööga. Kes sellest rahuldub — ei tarvitse enam olla teises, intiimyhingus; kes mitte — see kyll. Intiimyhingu ylesanne aga oleks omaltpoolt oma liikmeid — kui kelgi muid, näiteks puhtteaduslikke kalduvusi pole — teataval määral otse kohustada ka „Kogu“ liikmeks astuma ja selle kaudu mingist kultuurtööst osa võtma, vähemalt oma kodukohaga ligemalt yhendusse jääma.

Maakundlikud akadeemilised kultuurtööhingud — sest selleks peaksid „Kogud“ saama — ei saa ometi rahuldada kõiki nõudeid, mis meie noorusel traditsionaalselt olemas ja kultuuriliselt enamvähem tarvilikud. Ka neis mais, kus nad ainuvormid, nagu näit. Soomes, on laialt kuulda rahulolematust ja teistegi vormide soovi.

Meie ei usu, et oleksid tarbetud nii maakundlikud kui ka intiimorganisatsioonid (viimaste all mõistes nii praeguseid seltse kui ka korporatsioone, kuigi nad seda tegelikult kyll veel nii vähe on). Just viimaste vajadusse usume me siiski ka, sest ainult nende läbi on võimalikud intiimimad uue inimese kasvatuse ja uute tõdede leidmise katsed. Ainult nendes võib maksma panna kindla distsipliini, nõuda igalt liikmelt keha, vaimu ja tahte tugevust, ta moraalset jõudu, tõelisust, ryytlikkust, töökust, alistumist jne., ilma milleta, või ka ilma mille näitamiseta ta tegevaks liikmeks vastuvõtmata jääb, või yldsuse poolt moraalselt taunitakse. Ainult neis, vähestes, yksteist täiesti tundvate inimestega ryhmadest on võimalik maksma panna see suur tõelisuse, avalikkuse, siirasmeelsuse vaim, kus keegi vähemalt tahtlikult end ei varja ega poseerides valeta, see suure tõsiduse vaim, mis ei lase saada naljaks oma eetilisi tõdesid. Vähemalt „sõprade kodu“ ja samavaatelise vaimlise yhingu asetäitjaks ei või maakundlik kogu iial saada, seepärast on vaja, et need oleksid väljaspool, intiimseltsidena. Samavaimlised yhte, samaharrastuslikud yhte — ka see nõue on õigustet ja vajalinegi. Maakundlikus yhingus võiks ju ka samuti asutada intiimimaid ryhmi ja samaharrastuslikke seksioone, aga see pole ikkagi see. Tihti on seotud sõprusega ja idee yhtlusega inimesed just mitmest maakunnast: vaja on, et need oleksid koos, et nad vastastiku mõjumisega saaksid omakohaselt välja areneda, kuna nad üksikuina üksikyhinguis jääksid kõik liikumatuiks.

12.

Intiimyhingu ylesandeile pretendeerivad praegu niihästi seltsi- kui ka korporatsioonitybid. Esimene tyyp on ainult seejuures osalt loobund vanust

mees- ja naisyliõplasi, kes valmis on igal õhtul paar tundi koguski vedelema, aga sellest pole kasu „Kogul“ kui niisugusel. Kui aga need oma huvides ka teistele hakkavad panema kohustusi, siis jääb eemale tihti kõige töökam element, kel lusti ega aega pole ka intiimsust otsida säält, kus seda juba olemuslikult raske leida.

traditsioonest ja distsipliinist, tegelikult pääasjus ka korporatsioonides valitsevast vanast herrandlikkuse vaimust.

Korporatsiooni yldvormil ja siis sellest tingitud vaimulgi on kahtlemata ka mõned hääd kылjed suurema osa praeguste seltsidega võrreldes. Sunnisdistsipliin jne. tapab kылl vahest iga iseseisvuse raasukese, militariseerib „akadeemilise“ vaimu ainult vaimutuks paraadylkunnaks, teeb inimese ainult akadeemiliseks „naistekytipolgu ohvitseriks“, (värvimys on saand juba nagu mingiks upsakuse ja vaimutuse katkumärgiks, mille kandjale naljalt läheneda ei saa ilma eelarvamisteta!) — aga see vorm toob siiski kaasa ka samu voorusi mis militaar-distsipliingi: ta võib kasvatada yhisvaimu („Korpsgeist“) enamuse otsusele allumist, sõnakuulmist, ja teataval määral siiski ka isiklikku intiimsust, seda „haledat ja armsat“ voorust, truudust (=vähemalt yheski tembus teisest mitte maha jääda; vrdl.: „allemal fidou“ — „die deutsche Treue“). Nagu tähendas J. Tõnissongi kord „Postimehes“, oli viimane tarvilik eriti Saksamaal ja keskajal metsikute buršide taltsutamiseks ja neist ylemustavustavate junkrute kasvatamiseks.

Teataval määral on sarnane distsipliin ja yhisvaim aga siiski ka hääd omadused, mis võimaldavad edaspidigi enam yhistööd ja harjutavad teatavat suurmeelsust, ausust, ryytlikkust seltsimeeste vastu, mehisust, iseteadvust ja julgust ylesastumiseks. Seltside vormil on siin peagu mingi halvemus: jättes ära selle distsiplinaarkasvatuse, pole nad asemele võtnud ka mingit välist tööd, ega ole tihti suutnudki endis yldse kasvatada seda yhisvaimu, mis ka ilma välissunnita jõuaks panna liikmeid yhiselt toimima ja end tarviliselt ylal pidama. Siin on vist suuremal osal meie seltsidest enese juures veel palju tööd teha, et saada tõeliseks kasvatusvõimeliseks intiimyhinguks ja seejuures olla siiski kõrgem aste, kui korporatsioon oma keskaegsete välisvormidega ja ainuyhtlustavate joomingutega. Korporatsioonidki aga võiksid saada elulisemaiks ja kultuurilisemaiks, kui nad loobuksid alkoholismist (nagu ongi olnud katseid), vanust asjatuist formaalsustest jne., kõigepäält aga pyyaks luua endas uue vaimsema vaimu. Viimasega võib jaatetav olla seltsi, või kogu korporatsioonigi vorm — ilma temata on iga vorm ainult vorm või koguni negatiivsegi mõjuga.

Kuna käesolev kirjutus yldse on mõeldud enam teoreetilisena, ei taheta siin kõnelda yksikasjalisemaist tarvilikest muutustest. Öieti öelda, ei ole selles keegi kompetentki, kuna meie yhingud end piirand on sarnase ligipääsmattuse ja teadmattuse traataiaga (— keeld seltsi siseasjust kõnelda! mitte mingit teadet tegevusest ajalehis jne.), et yldse võimatu on mitme yhingu siseelust yhel inimesel teada.

Olgu ainult avaldet lõpuks veel mõned yksikud mõtted intiimyhingute kohta yldse.

Eelpool näidati juba, et nad oma ylesandele ainult siis võivad vastata, kui nad kindlaks kujundavad igayks oma erilise iselaadi ja sellekohaselt ka uusi liikmeid värbavad, kuna ainult see võimaldab kindla ja põhjalikult kultiveeritud iselaadi juure ka jääda. Sellest ei räägi me siis enam pikemalt siin.

Edasi, et nõutavalt isikupärased ja yhtlasi ekonoomsed olla, on vaja, et sarnased intiimyhingud oleksid võimalikult liikuvad, kergesti muudetavad, vähese ballastiga. Nad syndigu hõlpsasti ja ruttu, kui koos on salk tõesti omaideelisi noori, kes yheski olevas yhingus ei leia võimalust saada intiimiks, sõbruks, kui kellegi yhingu isikuline koosseis ja vaim kuidagi ei vasta nende ihatavale vaimule. Kui nad pikema tutvumise järgi tõesti selles kõiges on veendund, siis ärgu nad pikemalt kahelgu, vaid asutagu uus, oma yhing — mida enam individuaalsem, seda enam on see õigustet. Liigete arvu vähesus ei tähenda midagi, kui olevail on jõudu.¹⁾

Kuid see yhing olgu ka varsti valmis likvideeruma, kui tal seda vaimlist individuaalsust pole või enam pole. Ja see suremine mingi sama kergesti kui saamine: nii pea kui leitakse, et enam miski põhimõtteline ei lahuta teise samalaadse yhingu vaimust, et midagi ei ole takistuseks selle liigetega intiimnemiseks — siis ärgu viivitetagu yhinemisega. Ei pea isegi päris võimatuks pidama ka otsekohest likvideerumist, kui järele jäänd liikmeid liig vähe ja neil lusti ega võimet pole seltsi vormi individuaalse eluga täitmiseks. Karde tagu edasi vinnutamast ja vedamast oma turjal ainult tyhja vormi. See on asjatu energia raisk. Tuleb yldse intiimorganisatsioonid hoida võimalikult kergetes vormides. Pole tarvis sajabunktiliste kodukordade väljatöötamist, pole tarvis asjata majanduslikke yritusi: oma maja, oma suurt raamatukogu, oma rikkalikku ja toredat mööblit või muud veel suuremaid raha ja energia kulutajaid. Seda kõike saab mujalt isegi: raamatukogu eest hoolitseb ylikool ja Yliõpilaskund, oma maja võiks endale yhiselt soetada pigem maakundlikud yhingud, kel alaline töö, mis juhitud väljaspoole ja kes seepärast peaksid olema võimalikult rikkad, et neil ei tarvitseks oma liikmeilt nõuda pääle töö ka veel suuri ainelisi ohvreid. Viimane on teataval määral isegi tarvilik, see näitab, kas yhingu antav tõesti ka on ohvri vääriline: mitte midagi nõudev yhing võib saada ainult veeteerijaks, kuna temast ka välja ei minda, kuigi lõpuks ta midagi ei anna.

Yldse aga pyydku intiimyhingudki läbi ajada võimalikult vähese ainelise kulutamisega. Maha „esteetilise“ nägemine hõbedas ja siidis, maha kallid olengud, söömingud ja eriti joomingud, hoitagu kokku seltsis ja harjutetagu ka kõiki liikmeid ekonoomsusega, ärgu peetagu auasjaks raha asjatule loopimist. Jäetagu see juba rahapursuide ja sakste eralõbuks, kes arvavad, et neist ainult niipalju lugu peetakse, kuipalju neil pungas ja eriti kui ohtralt nad seda pillata oskavad. Ekonoomsus pole väiklane ihnus, see on suurimaid isiku ja eriti rahvuse voorusi. Rahvamajandus on ju yldse — ekonoomsus, vähima kulutusega suurima saamine, see on rahvuste ja riikide rikkuse põhi.

1) Igatahes tuleb eitada aga ka liig kerget ja järelmõtlematut yhingu asutamist, kus, ilma et midagi olulist teistest olevaist lahutaks, ainult isikute pärast luuakse erivorm, mille pystihoidmiseks siiski nii palju jõudu tarvis. Vaja, et iga yhingu asutajad oleksid teadlikud ka selles vastutuses, mis nad endi kui ka just avalikkuse ees võtavad endi pääle luues uue vormi. Sest seda ei või võtta ainult mänguna vaid see on teatud lubaduste andmine, mida tuleb lunastada vastavalt uue sisuga.

Tehnika — see on jõu tarvitamise ekonoomsus. Moraal, yhiskundlikud kombed, traditsioonid — see on ekonoomsus, õpetab Ostwaldi energeetiline printsiip.

Kuid mis ainelises suhtes soovitetav, see maksab ka igal muul alal: vaja igalpool tarvitada võimalikult vähe aega ja energiat tyhisele, vähetahtsale. Maha pikad ametlikud koosolekud, maha yldkoosolekuil sisemiste tege-likkude sammude lõpmatud arutused, mida väga hästi võiks ära otsustada ja õiendada kas juhatuse või üks-kaks isikut! Ärgu aetagu asju veneliselt, kes sajamehega yht karu pyyavad, vaid ameerikaliselt ja soomeliselt, kes ka paari mehega karust jagu saavad. Muidugi mõni tulevane jurist võib ju sarnaseil koosolekuil harjutada oma sofistlikku väitlemist — aga pigem siis võimaldada temalegi seks paremaid juhuseid. Ametlikule koosolekule ja tegevusele raisatud energia olgu minimaalne, paratamattusega piirduv. Iga töö olgu otsekohe midagi andev, produkti jättev, iga vaidlemine või ettekanne olgu kyllalt tähtsa, alalisi vaimlisi väärtusi puudutava aine yle, ja kus pole tööd väärivat tagajärge, sääli olgu siis ka juba lihtsalt puhkus, lihtsalt vaheldusrikas, värskendav lõbu, mitte aga tyytus, väsitav igavus, nagu mõne yhingui öösi kella 3—4-ni kestvad ametlikud koosolekud.

13.

Ainult sarnasel kujul, võimalikult ekonoomsel, vähe jõude raiskaval aga yhtlasi võimalikult paljuandval, vaimliselt uueks inimeseks kasvataval kujul on intiimyhingud õigustet. Meil, väikerahval, kus tööd nii palju, pole jõude pillamiseks ega ainult „lõbusalt elamiseks“. Meie naabruse väikerahvail — Rootsis, Soomes j. m. on ainult maakundlikud kogud, mis ikka olnud enamvähem ka töö kogud ja demokratismi vaimu kasvatajad. Ainult lõunapoolseil, suurrahvail, sakslastel ja nende kultuuri piirkunnas on öitsend intiimyhingud, korporatsioonid ja sääljuures tihti olnud „herrandlikkuse“, monarkismi, militarismi ja muu tagurluse kasvatuslavadeks¹⁾. Olles senni saksa ja mitte skandinaavia kultuuri piirkunnas, oleme meie pidand ka nende vormide läbi oma rahvustööle ja rahvusvaimule aadrit laskma, kõige enam just sel ajal, millal seda vaimu ja seda tööd rahvus tarvitses kõige enam. Skandinaavia vaimu kohaseis yhinguis oleks meil kahtlemata olnud eestimeelne akadeemiline haritlastu juba varakult mitu korda suurem kui ta oli. Tema oleks aga ka hiljem palju rohkem kasvand, oleks viimasegi viiekymne aasta jooksul suudetud enam vabaneda vanust vormidest. Oli kahtlemata suur teene seegi, et 90-ndail aastail mehed nagu Rudolf Kallas, Villem Reiman j. t. skandinaavia (soome) vaimu mõjul E. Yliõpilaste Seltsi jõudsid hoida täielise korporatsioonistumise eest. Kuid on raske kyllalt õiget kujutlust saada sellest, kui palju need muutmata või liig vähe muudetud vanad korp-ni vormid siiski meie rahvusele ja kultuurile maksma on läind, palju energiat

1) Venemaal kui Lainamiste, Svabaduse ja Kaaose maal pole muidugi ka siin alal välja-töötund mingit kindlamat organiseerumisviisi!

raisand, palju haridusmetslasteks ja „spiesseriteks“ uinutand, tihti otse omalt rahvalt täiesti röövind, palju rahvastpõlgavat herrandlikkust kasvatand...

Me oleme siiski saksa kultuuri ja skandinaavia kultuuri murdekohal. Meie tendents on: saada ligemale viimasele ja vabaneda esimese ainumõjust. Kuid meie ei saa siiski üleöö muuta aastakymneis kivinend vorme, eriti veel, kui nendes ka hädad leidub. Nii lubame me endale niihästi regionaalseid kui ka intiimyhinguid, aga me peame hoolitsema, et sarnane luksus meil yle jõu ei käiks. Skandinaavia demokraatluse vaimu vähimalt pyyame tuua ka intiimyhinguisse ja kui sellele vana vorm on takistuseks, siis peab see muutuma (kõigepäält kyll korporatsioonides). See on meil seda kergem, et ka selles, oma vana vigade parandamises, Saksamaa vabameelsem noorsugu võib olla meile teataval määral eeskujuks.

Igatahes, praegune välisvormidesse raiskumise, elutsemise ja tukkumise vaim ei tohi kesta! Aga ma ei saa kõnelda nende poolt, kes sellest pääsmist näevad ainult praeguste intiimyhingute väljasuremises. Ilma tegevuse, liikuvuse vaimuta on surnud ka iga suur selts ja killustamata jõud — kuna ta on ainult uinuv jõud. Vaimsusega ja energiaga võivad aga ka väiksed rühmad saavutada palju.

Yheks vaimu liikumapaneku abinõuks on avalikkus, avalik enesega tutvustamine ja teataval määral ka avalik võistlus. Maha seepärast traataiad meie yhingute ymbert! Avagu end vaikimise väravad, näidaku igayks mis ta on, siis hakkab ta ka ise enam seeyle mõtlema — ja tõesti eneseks saama, arenema. Siis tõmbab ta oma ymber ka enam omamõttelisi, mitte ainult juhuslikku „inimsaaki“. Näib nagu oleks varemalt vahekorrad olnud lihtsamad ja selgemad: tahtis keegi elada lihtsalt lõbusat buršielu — läks ta kuhugi korporatsiooni, huvitas teda siiski ka eesti kultuur ja selle tööst osavõtt — siis ei olnud tal muud valikut kui minna E. Yliõp. Seltsi. Need vahekorrad on viimasel ajal muutund palju segasemaks. E. Y. Selts pole, nagu seda yldiselt tõendetakse,¹⁾ enam endisel vaimlisel kõrgusel, tema nähtavasti liig filisterlikuks muutund või lihtsalt eemale kistud vilistlaskund ei jõua temas enam liikvel hoida väimlisi huvisid, ta ei võta enam osa seltsina paljut mingist kultuurtööst nagu enne ega etenda enam endist juhtivat osa mitte-korporatsioonilises yliõpilaskunna elus. Et see ei suuda ega nähtavasti viimasel ajal tõsisemalt pyyagi vabaneda Bacchuse kultusest, mis siiski on kõige olulisem ja eitetavam saksa korporatsioonelt päritud traditsioon — aga mitte iseendast syytud värvid või mõni kaunis pääliskaudne komme, nagu seda pyyavad tõendada mõned naiivid — see kõik lubab seda oluliselt korporatsioonidele kaunis sugulaseks pidada.

Seltsideks sõna täies mõttes võime pidada ainult hiljem tekkind väiksemaid seltsi, kes on suutnud endi elu korraldades vabaneda vanust paha-

1) Kui siin nagu yldse ses kirjutuses vahel tarvitame yksikute org-ide kohta „rahva arvamisi“, siis oleme seda sunnitud tegema muude teadete puudumisel. Oleksime muidugi kõige enne valmis röömustama, kui puudutetud tõestaksid vastupidist reaalsete tegudega ja andmetega.

dest balti-saksa traditsioonest. Need seltsid oma laadilt ja vaimult vahest kyll väga palju yksteisest ei erine, aga teatud iselaad ja värving muidugi ka neil ei puudu. Kuid paha on see, et praeguse umbuse juures ei tea neist keegi midagi — pääle selle, mis vilksab läbi tuttavate kaudu. Teadmattus kestab ja kestab samuti keskkoolilõpetaja vaimline traagika: ta satub juhuslikult omale mittevastavasse, harilikult madalavaimsesse yhingusse, ta ei suuda vastu panna selle assimileerivaile mõjudele, ta kaotab oma kaasatoodud ideelise energia, tema vaimlistel harrastustele vaadatakse muigega, ta hakkab nägema sisemisi sihte ainult lõbusais tempudes, pumlites ja naistejahis, välissihte aga „kuidagimoodi“ eksameis, diploomis, või (milles meil praegu kyllalt võimalusi, ja meie tyhisimail inimesil kyllalt ka häbemattust —) hääs karjeeris; nii end jagades, saab ta ainult „leivapapiks“, asjasse kiindumuseta kohusetäitjaks, muidu aga kultuurile kasutuks „bonvivant“iks. Suurem hulk praeguseid noori aga ei astu yldse kuhugi yhingusse, ja nende vaimline energia hajub samuti tyhja, hajub ylikooli myyride vahel, sest kasvamiseks tarvitetakse mõttevahetust, elu ja ymbrust! Nad tunnevad vahest ise kyll, et nad jäävad „metsikuiks“, puisteks, liikumatuiks, et nad kaugemale ei jõua oma vähemaharidusega kaaslasist, kes on saand ainult kultuur-elust osasaamatuiks kuiviks ametnikeks — nad tunnevad seda vahest — aga nad ei leia ka kohast yhingut, kuhu minna.

See seisukord peab lõppema!

On vaja, et igayks Tartu yliõpilane — ja ka juba noor yliõpilane, abiturientki, teaks, kuidas ta peab suhtuma igale yhingule. On seepärast vaja, et need, igayks, avaldaksid oma põhimõtted, vaated ja sihid, näitaksid, mis nad õige on, mis nad tahavad ja ka — mis nad teevad. Selleks pakub kyllalt ruumi „Yliõpilaslehtki“. Säält ei peaks puuduma näit. sellekohased tutvustuskirjutused, tööylevaated ja teated enamavalikest kõneja ettekandeõhtuist. Sest ka viimaseid peab iga elujõuline yhing pydma korraldada ja yldse teistega ning avalikkusega suuremas läbikäimises olema kui senni.

On vaja kord lõpetada nende täieliste „pimekambritega“, kuhu ei tungi ja kust ei tungi ykski valguse kiir! Peaks aeg tulema, et sarnaste kohta avalikult hakatakse ytlema: „pimekambrist“ mingit elumärki ei näe, sääl ainult magatakse või elutsetakse valgustkartvalt.

On vaja, et kord tõsiselt hakataks arutlema meie yhingute ylesandeid, tõsiselt ja avalikult neid tutvustama, valgustama, arvustama ja tõsiselt nõudma, et need oleksid tõesti rahva vaimlise ja kultuuritahtelise intelligentsi kasvatajad, aga mitte nooruse blasseeerijad, uinutajad ja myrgitajad.

*

Nii mõned mõtted meie praeguse yliõpilaselu virgutamiseks. Nende osalisest subjektiivsusest teadlik olles, tahaksime ometi loota, kui mitte nõus-

olemist ja nende järgi käimist, siis vähemalt asjalikku vastuvaidlemist ja kysimuse arutlemist. Vaja ometi, et ka meil kord yle saadaks sest tuimusest või jälle jõuetust virisemisest, mis targutab: „sellega ei saa ma rahul olla, selles on mul omad arvamised, aga. . .“ Kes end avaldada ei taha ega oska, sel pole yldse tõsisemalt võetavaid arvamisi, see ei tohi ka iriseda ega viriseda! Kordame selle raamatu lõpus aksioome, mis öeldud ta alguses ja mis olnud ta sisu põhjaks:

On vaja, et yliõpilaselu kysimusi võetaks asjalikult ja põhjalikult ja et neid võetaks tähtsaina. Yliõpilaselu kysimused on tulevase intelligentsi kysimused.

Intelligentsist ripub rahvuse kultuur.

Väikerahvas võib elada ja suur olla ainult oma kultuuriga, s. o. oma terviselise ja kõlblise jõuga, oma rahvahariduse, teaduse, kunsti ja kirjanduse kõrgusega.

Eesti tulevane suurus ripub ta kultuuri suurusest, yliõpilaselu kysimused on tähtsaimaid kultuuri eelkysimusi!

August Anni

1921./III. 1923

ANKEET LISA ESOMAKS

Ankeet vilistlaskunnas meie yliõpilaselust ja selle ylesandeist

Õpilaste ühiskond on ühiskond, mis on loodud selleks, et
õpilastele anda võimalikult palju teadmisi ja oskusi, mis
on vajalikud nende eluks ja tööks. Ühiskond peaks olema
selline, mis annab õpilastele võimaluse saada teadmisi
ja oskusi, mis on vajalikud nende eluks ja tööks.

Õpilaste ühiskond peaks olema selline, mis annab
õpilastele võimaluse saada teadmisi ja oskusi, mis
on vajalikud nende eluks ja tööks. Ühiskond peaks
olema selline, mis annab õpilastele võimaluse saada
teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud nende eluks
ja tööks.

Õpilaste ühiskond peaks olema selline, mis annab
õpilastele võimaluse saada teadmisi ja oskusi, mis
on vajalikud nende eluks ja tööks. Ühiskond peaks
olema selline, mis annab õpilastele võimaluse saada
teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud nende eluks
ja tööks.

Õpilaste ühiskond peaks olema selline, mis annab
õpilastele võimaluse saada teadmisi ja oskusi, mis
on vajalikud nende eluks ja tööks. Ühiskond peaks
olema selline, mis annab õpilastele võimaluse saada
teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud nende eluks
ja tööks.

Õpilaste ühiskond peaks olema selline, mis annab
õpilastele võimaluse saada teadmisi ja oskusi, mis
on vajalikud nende eluks ja tööks. Ühiskond peaks
olema selline, mis annab õpilastele võimaluse saada
teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud nende eluks
ja tööks.

Õpilaste ühiskond peaks olema selline, mis annab
õpilastele võimaluse saada teadmisi ja oskusi, mis
on vajalikud nende eluks ja tööks. Ühiskond peaks
olema selline, mis annab õpilastele võimaluse saada
teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud nende eluks
ja tööks.

ANKEEDI SAATESÕNAKS

Põhjusist, mispärast arvati tarvilikuks korraldada ankeeti, mille materjaal käesolevaga avaldetakse, on tähtsaimad mainitud allpoololevas ringkysingu tekstis. Viimasega pöördi yhtekokku 75-e vilistlase poole. Valik, kellele ankeetlehte saata, oli kyll teatud mõttes „subjektiivne“, seejuures oli määravaks esiteks see, kui palju teatud vilistlane arvati tundvat või jälgivat meie praegust yliõpilaselu ja teiseks, et vastajad oleksid nii palju kui oli teada eri ilmavaadete pooldajad.

Vastuseid tuli pikkamööda, aga lõppeks siiski sel määral, et nende avaldamine arvati julgesti kõike sellega yhenduses olevat kulu tasuvat. Iseäranis tähelepanu teenib, et ka kysiteldud väljamaalased nii rohkesti ja võrdlemisi kõige huvitavamalt on vastand.

Kuna materjaali kogus nii palju, et seda võimatu oli, nagu varem loodeti, avaldada „Yliõpilaslehes“, siis tuli otsida muid avaldamisvõimalusi. Kirjastus „Odamehe“ lahkel vastutulekul arvati võimalikuks liita seda varem valmimas olnud meie seltsi poolt väljaantava kirjutuste koguga, kuna mõlemas käsitellakse sarnaseid ja osalt samu kysimusi.

Praeguste kalliste kirjastamisolude juures ei olnud võimalik nii rohke ja mitmekesise materjaaliga yhendada täielikku läbitöötlust — see oleks nõudnud vahest teise samasuure raamatu. Seepärast avaldetakse siin esialgu ainult materjaal, kusjuures kordumiste pääle vaatamata kõigi vastuste sisu on ära trykitud täielikult — et olla täisi erapooletu kõigi avaldet vaadete vastu. Seeläbi avaneb võimalus neid arutada näit. „Yliõpilaslehes“, arvesse võttes kõiki põhjendusi, mis ykskõik kust poolt avaldet, nende poolt või vastu.

Eestikeelsete vastuste kirjaviis on muutmata, tõlgete keeleks aga on raamatu mõõdukate uuendustega kirjaviis, nagu seda tarvitab suurem osa eesti nooremat põlve.

Ringkysingu korraldajad avaldavad siinkohal kõigile vastajaile kõige lugupidavamat tänu mitte ainult eneste, vaid, julgevad arvata, ka laiemate yliõpilasringkondade nimel.

* * *

Laialisaadetud ringkysingu tekst oli järgmine:

Mitmeti on laiemates ringkondades kui ka yliõpilaste eneste seas kuulda rahulolematust praegu eesti yliõpilaste vahel valitsevate vaadete ja õhkkunnaga kui ka yliõpilaste passiivsusega mitmesuguses kultuurtöös, nagu rahvaharidus jne. Nagu allakirjutajaile paistab, on need etteheited teatud määral õigustet, mida tõendab ka alaline otsimine ja rahulolematust praeguste organisatsioonidega jne., mis avaldub muu seas alalises uute organisatsioonide asutamises. Aga sellest pole abi ja see viib vahest ainult jõudude killustamisele, kunni enam-vähem yldiselt pole jõutud selgusele ylesannete ja töö kohta, mis meie yliõpilased — suur, aga praegu peaaegu seisev vaimline kapitaal — võiks ja peaks ära tegema oma otsekohese õpitöö kõrval. Nagu meile paistab, on selgusettus ses kysimuses olnud yheks pääpõhjuseks meie passiivsusele või asjata tegutsemisele mõnes asjas. Seepärast on yliõpilaste selts „Veljesto“ otsustand pöördä rea ylikooli õpetajate kui ka mõne muu yliõpilaselule lähedalseisva vilistlase poole ja paluda avaldada oma arvamist allolevate kysimuste kohta, lootes sel viisil kokku korjatud ankeedi materjaali siis avaldada kas „Yliõpilaslehes“ või mõnes sellekohases brošyyris. Arvame kindlasti, et sel teel saaks selgust nii mõndagi kysimusse, kuna just avalikkus ja otsekohesus kõige paremad abinõud on sellel ka yldhariduslikult esimese tähtsusega alal.

Palume Teie arvamist järgmiste kysimuste kohta:

- 1) Kas ollakse rahuldet eesti yliõpilaste praeguse vaimlise seisanguga?
- 2) Kuivõrra on yliõpilane kohustet osavõtma yldisest kultuurtööst oma õpitöö kõrval:
 - a) oma otsekohesel erialal?
 - b) väljaspool oma teadusharu?
- 3) Kuivõrra vastavad praegused organisatsioonid oma ylesandele — rahvale haritlase kasvatusel?
- 4) Mis nähakse ja loodetakse maakunna organisatsioonidest?
- 5) Kui suur on oma äranägemise järgi alkoholism yliõpilaste seas, mis on selle põhjused ja kuidas seda vähendada?
- 6) Mis määral ja kuidas saaks vilistlaskund kaasa aidata eelpool puudutet yliõpilaskunnale ja kogu meie hariduselule põletavate päevakysimuste lahendamiseks?

E. Y. S. „Veljesto“

VASTUSED

Mag. phil. Joh. Aavik

1) Esimesele kysimusele ei tea hästi vastata, sest olen viimasel ajal eemal olnud ylikoolilinnast ega tunne seepärast hästi yliõpilaste praegust vaimlist seisangut.

2) Yliõpilase rahvuskultuuriline kohus oleks:

a) oma eriala kohta käivaist kysimustest aegajalt kirjutada ajalehe ja kuukirja artiklid (algupäraseid või tõlkeid), samuti tõlkida oma alale kuuluvat kirjandust; kirjutada ilmunute üle arvustusi, pidada sellekohaseid loenguid, ettekandeid, osa võtta mõnest kollektiivsest tööst oma spetsialiteedi alal.

b) Yldse kirjutada või tõlkida rahvuskultuuri seisukohalt kasulikke kirjutusi, pidada sellekohaseid kõnesid, levitada ideid, osa võtta mõnest kollektiivsest kultuurettevõttest jne.

3) Korporatsioonid milgi kombel ei vasta sellele ylesandele, need edendavad vaid elumõnususute taotlejaid ja karjeriste — see on korp-ide eitetav kylg; sellega ei ole tahet mõningaid positiivseid kylgi salata, vaid mulle näib, et siin eitetavad on ylekaalus.

4) Ei tea vastata; yhelt poolt on ju maakonna organisatsioonid hädad: teatav tõuliselt, iseloomult yhtlasem element, vähem hõõrumist, yksteisest arusaamine suurem; edendab ka hädad lokaalpatriotismi, teiselt poolt oleks vahest ka suuremal mitmekesisusel oma kasvatav ja mitmekylgistav mõju.

5) Kui suur, ei tea; vähendada tuleks seda pääasjalikult intensiiviste vaimliste harrastuste, idealismi ja töö äratamisega; ka otsekoheisel karskuspropagandal on teatav mõju.

6) Yldises mõttes seega, et vilistlased kui elus toimiv ja juhtiv haritlaskond oma elu ja toiminguga hädad eskuju annaks, otsekohe semas mõttes seega, et neid kysimusi avalikult harutetaks, yliõpilastega enam isiklikku kontakti astutaks ja neisse isiklikult pyytaks mõjuda.

Joh. Aavik.

Dr. math. V. Aleksejev, prof. emer.

(Tõlge vene keelest)

Eesti keele puuduliku mõistmise tõttu seisan kahjuks kaunis kaugel eesti üliõpilasist ja vaevalt võin anda täpseid vastuseid esitet kysimusile.

Minu vastused:

1) Yldiselt kaunis rahuloldav, kuid käesoleva aja raskete majanduslikkude tingimuste tõttu kulutab suur arv üliõpilasi palju aega kõrvalisele teenistusele enesearendamise asemel.

2) Ylikoolitöö kõrval on väga tarvilik enesearendamiseks töötamine a) erialal ja b) yldise arendamise alal.

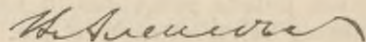
3) Arvan — vähe, sest et intelligentsi ilmavaade yldiselt terves Euroopas juba pool aastasada on kaotand reaalse aluse ja lahku läind rahvast. Tuleb tõsiselt tegutsema hakata rahvaylikoolide ideega nagu see on Daanis ja Norras (vaata minu artiklid „Postimees“ nr. 25, 26 s. a.) ja Ameerika rahvahariduse süsteemiga (minu artikkel: Участіе американцевъ въ борьбѣ съ русскою школьною рутиною, „Послѣднія Извѣстія“ № 16 s. a.).

4) Väga soovitavad, kuid ilma alkoholiliste jookideta.

5) Kahjuks väga levind ja selle vastu tuleb võidelda spordi ja kinodega, milles esitatakse väljapaistvate kirjanikkude ja luuletajate töid.

6) Väga palju — rahvaylikoolide läbi.¹⁾

7. II. 23

H. Bauer, Tallinna linna tyt. kommerts- ja kaubanduskooli direktor

Teie poolt väljasaadetud ankeedi asjus, mis minu arvamise järele küll kohasem oleks olnud üliõpilaste keskorganisatsiooni läbi toime panna²⁾, katsun oma ja oma lähema ümbruse seisukohta Teie poolt ülesseatud küsimuste kohta lühidalt formuleerida.

1) Nähtavasti on lugupeetud vastaja siin kysimusest vähe vääriti aru saand ja nimelt vastand ainult kysimusele: mis määral saaks vilistlaskund kaasa aidata eelpool puudutet.... meie hariduselule põletavate päevakysimuste lahendamiseks? Kuna enne kõike mõeldud olid „eelpool puudutet üliõpilaskunnale... põletavad päevakysimused“.

2) Ankeedi korraldajad on isegi enam kui ükskord seda kysimust kaalund, aga kuna mullu sygisel, kui ankeedi korraldusega alusteti, meie Edustusel puudusid igasugused eeldused sarnaste asjade läbiviimiseks ja teiseks, meil tollal ei ilmund ega võidud ka ette öelda kuna hakkab ilmuma „Yliõpilasleht“ (kus teine võimalus oleks olnud asja läbi viia) arvati siiski võimalikuks ankeeti yhe kitsama organisatsiooni poolt algatada.

Toimk. märk.

1) Üleüldiselt ei olda paljude vanemate vilistlaste juures üliõpilaskonna vaimlise seisanguga mitte üsna rahul, heidetakse tihti ette pealiskaudsust, mis minu arvamise järel osalt põhjeneb ka teadusliselt ja pedagoogiliselt mitte alati tarvilisel kõrgusel seisvast keskkooli õpetajaskonnast, kui ka mitte normaalsetest tööoludest neil aastatel, kui praegused nooremad üliõpilased keskkoolide vanemates klassides viibisid.

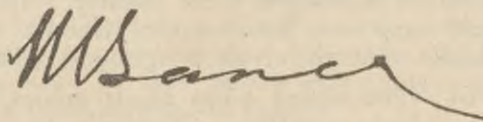
2) Üliõpilaste esimeseks sihiks ülikoolis olgu tubli teaduslise aluse omandamine nii oma erialal kui ka väljaspool oma teadusharu, mitte ainult oma professorite otsekoheisel juhatusel, vaid ka erakombel, mida sakslane „Privatstudium“ nimetab. Kui aga üliõpilane oma vabat aega, näit. suvisel vabaajal, osalt ka selleks ära kasutab, et oma lähemas ümbruskonnas, iseäranis maal, kus haritud elemente vähe, üldisest meie riiki ülesehitavast kultuura tööst osavõtta, siis võiks seda ainult tervitada.

3) Mitte kõik praegustest üliõpilasorganisatsioonidest ei avalda küllalt kasvatuslist mõju, mis tulevasele haritlasele tarvilik. Organisatsioonidel tuleks mitte ainult nõndanimetatud „seltskondlise hariduse“ peale rõhku panna, vaid just „enesekasvatuse“ peale sõna laiemas mõttes.

4) Maakonna organisatsioonidel oli laialiste geograafiliste piiridega Venemaal põhjendav alus olemas; kuid meil, kus näit. Tartu- või Valga-, ehk Harju- või Virumaa elanikul mingid iseloomustavaid vahesid ei ole, killustavad nad ainult jõudusi ja on sellepärast üleliigsed.

5) Küsimuse peale ei ole mul võimalik vastata, sest mul puuduvad kogemused selle kohta, kas praegu on alkoholism üliõpilaste seas rohkem laiali lagunemas, kui näit. 25 aasta eest, või on see üks neist pahedest, mis juba aastasadasi vana ja mida ka veel lähemad aastakümned kõige teoreetiliste targutamiste peale vaatamata ei kaota.

6) Vilistlaskond, iseäranis tema ülikoolilinnas elavad liikmed, peaks katsuma omal vabal ajal, üliõpilastega nende tegevuse juures rohkem kaasa tömmata ja neile oma kogemustega rohkem toeks olla. Võib loota, et see lähemal ajal meie alalise majanduslise paranemise juures ka kergemalt läbi viidav on, kui senistel rasketel aegadel.

Dr. phil. A. R. Cederberg, Eesti ja Põhjamaade ajaloo professor
(Soomest)

Kui lubatakse minule mõni soov avaldada, sooviksin, et üliõpilased:

1) Kõneleksid vähem, töötaksid rohkem.

2) Töötaksid võimalikult palju rahvuslise tunde äratamiseks ja süvendamiseks.

3) Igapidi katsuksid vene mõjule vastu panna.

4) Tutvuneksid rohkem ajalooga, vähemalt 19. aastasaja poliitilise ja ühiskondlise ajalooga.

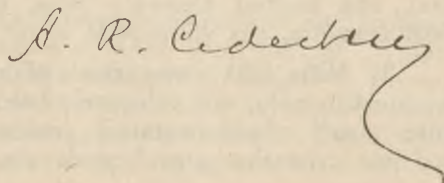
5) Tutvuneksid poliitiliste ja ühiskondliste oludega väljaspool oma maad.

6) Tutvuneksid Põhjamaade ja Lääne-Euroopa ilukirjandusega.

7) Mitte ei võtaks aktiivselt osa poliitilisest tegevusest.

8) Mitte ei tarvitaks valget viina.

Tartus, 15. II. 1923

Professor M. J. Eisen

1) Üliõpilaste praegune vaimline seisang võiks mõneski suhtes kõrgem olla.

2) a. Üliõpilane võtku üleüldisest kultuurtööst nii palju osa, et ta oma õpitöö selle käes ei kannataks.

b. Juhtumisi, ainult mööda minnes. Üleüldiselt mitte soovitav.

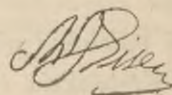
3) Korporatsioonid vähemalt ei suuda praegu seda ülesannet täita.

4) Ei tunne neid ligemalt ega või sellepärast oma äranägemise järele nende kohta lähemat ütelda.

5) Arvudega võimata ära näidata; igatahes rohke. Põhjus — suurelt osalt halvad eesmärgid, teiste joomine. Vähendada võiks sel teel, et noorust aegsasti karskusele kasvatatakse. Kaudsel karskusel, nagu seda viimasel ajal Karskusliit rõhutab, ei ole mingisugust tähtsust.

6) Vilistlaskond võiks ainult mõnes ülemal nimetatud punktis kaasa aidata; kõigis vaevalt. — Kuidas? on iseküsimus; see nõuaks pikemat mõtlemist ja arutamist, olin aga kirja kõrvale pannud ja unustanud; seepärast võimata nii ruttu vastata, seda enam, et kohe vastust nõutud.

26. veebr. 1923

Cand. phil. **Villem Ernits**, Eesti Karskusliidu esimees

1) Üksikute üliõpilaste praeguse vaimlise seisanguga võib rahul olla. Üldiselt aga tuleks soovida sügavamaid vaimlisi huvisid, kõrgemat vaimlist temperatuuri.

2) Üliõpilane on kohustatud osa võtmaüldisest kultuuratööst p ä ä a s j a - likult oma l erialal sel määral, kui seda nõuab ja lubab põhjalik süvenemine oma erialasse ja põhjalik kontakti leidmine meie praeguse üldkultuuraga oma eriala seisukohalt.

Tegutsemist väljaspool oma eriala võiks lubada ainult erandjuhtumisel, ja sedagi ainult neil juhusil, kus kõik haritlased on kohustatud üldisse võitlusse astuma mõne ühiskondliku hädaohu, näit. praeguse alkoholi tarvitamise vastu.

3) Kuigi Eesti korporatsioonid enam täiel määral Saksa korporatsioone vast ei kopeeri, ei ole nemad siiski kaugeltki veel mitte suutnud täielikult mугaneda Eesti oludele ja nõuetele. Paremini vastavad neile juba üliõpilaseltsid, kellest aga mõned siiski veel liiga palju vanus traditsiooness kinni. Sümpaatilisimad seltsest on minule isiklikult „Veljesto“ ja „Ilmatar“.

4) Teoreetiliste kaalumiste ja Soome kogemuste põhjal võib maakondlissist organisatsioonest palju loota, eriti üliõpilaskonna lähema sideme loomisse suhtes oma kodukoha kultuurapüüetega. Tegelikult oleneb küsimus meie maakonnakorralduste loojate ja juhatajate oskusest ja teadmisest sel alal.

5) Alkoholism on meie üliõpilaskonnas olemas, isegi mõnel korral väga rängal kujul. Kui suur on aga alkoholismi üldulatus üliõpilaskonnas, selle kohta puuduvad mul andmed.

Alkoholismi pääpõhjuseks üliõpilaskonnas on joomakombed, mis siin palju teravamini on välja kujunenud kui muis elukutseis, ja seetõttu palju imperatiivsemaina esinevad. Päälegi on suur osa üliõpilasi, nagu tubli osa haritlasi üleüldse, karskusküsimuses väga iseteadlikud ega taha enese pääle hääl meelel mõju avaldada lasta karskusmõtte suhtes. Selle juure tuleb vähese kehalise liikumise ja vähese spordi harrastamise tõttu tekkinud orgaaniline noorele inimesele omane jõudude pakitsemise tunne, mis viib väga kergesti alkoholini ja sugulise kergemeelsuseni, kui seda jõukülluse tunnet ei ole juhtimas tugev intellekt ja tahe ja kui sellele loomulikumat avaldusteed ei leita tõsisess töös, tõsisess huvides ja spordis.

Alkoholismi vastu võitlemiseks on tarvis karskusmõte populaarseks teha üliõpilaskonnas, eriti selle teaduslikku uurimist õhutada, üliõpilasi tegevana karskustöösse tõmmata, filosoofilist ja isamaalist idealismi üliõpilaskonnas õhutada, sporti edendada, üliõpilaskond tõsiselle tööle rakendada, alkohol eemaldada üliõpilaskonna avalikuult esinemisilt ja sõda kuulutada ka üliõpilaste isiklikule alkoholi tarvitamisele, mis igal parajal juhusel peaks armuta hukkamõistmist leidma.

6) Vilistlaskond toetab meil praegu üksikuid üliõpilasorganisatsioone. Peaks aga alus pandama üliõpilaskonna suurematele üldettevõtetele, mida iga vilistlane peaks toetama igakuise toetusmaksuga (see on vähem koormav, kuid kogusummas mõjuvam). Kui seda teeks 1000 vilistlast igaüks ainult 100 margaga kuus, siis tekiks sellest aastas 1.200.000 — ja selle summaga oleks juba võimalik midagi teha.

Suuremaist ainelisist ettevõttest, üliõpilaskonna ja vilistlaskonna ühisjõul, peaks päevakorra le tulema suur üliõpilaskonna maja ja spordistaadion, mis äärmiselt tarvilised.

Vaimlisel alal peaks vilistlaskond üliõpilaskonnale kaasa aitama rahvus-ideoloogiliste, kultuura ja teaduse küsimusis se puutuvail aladel. Võimalusi niisugusiks mõtteavaldusiks peaks aga üliõpilaskond ise korraldama ja vilistlasi kõnelema kutsuma, sest viimastel on harilikult oma elukutselise töö tõttu nii vähe aega, et nad ise oma abi ega tööjõudu pakkuma ei tule, kui selleks vastavaid ettepanekuid ei tehta üliõpilaskonna poolt.

V. Ermit.

Õigusteadlane J. Jans

Teie küsimiste peale on mul au vastata:

1. Teie ise oletate, et üliõpilaste keskes valitseb vaimline seisang. Kui see nii on, siis oleks vastus eitav: vaimlise seisanguga on rahulolemine võimata. Omalt poolt arvan konstateerida võivat, et meie üliõpilaskond on endisega võrreldes märksa praktilisemaks läinud, igapäevasest elust üleulatavate filosoofiliste probleemide vastu näib vähe huvi olevat. Vahest võiks seda tõesti vaimliseks seisanguks nimetada, mis oleneb sõja ja revolutsiooni väsimusest ja tekkinud majanduslisest olukorrast. Tunnen midagi üliõpilaskonnas puudu olevat.

2. Raske vastata. Arvan tähelepannud olevat, et just need endised üliõpilased, kes ülikoolis olles mitmesuguste asjadega, eriti poliitiliste probleemidega, tegemist tegid, Eesti iseseisvuse tuleku päevil juhtivate jõududena on esinenud, pea_igal alal, teadusline ala mitte väljaarvatud.

3. Ei ole praeguste üliõpilasorganisatsioonide sisemise eluga ligemalt tuttav, et üldist otsust teha. Paistab, nagu hakkaksid üliõpilased rahvast eralduma, nagu oleks tõusikline vaim, mille all ma hoolimata edasirühkimist ja materjaalsete huvide ülekaalu arvan, tulekul. Vana Balti-Saksa traditsioonide järeleaimamine on kõva, kuni rahvuslise tunde haavamiseni.

4. Mina ei leia ühtegi ideelist alust, mis maakonna organisatsioonid kannaks. Võru, Pärnu jne. ideid ei ole olemas, vähemalt ei ole mina sellest senini midagi kuulnud. Kahtlen sellep. m. org. tuleviku juures.

5. Alkoholism on Tartu üliõpilaste keskel alati õitsenud, praegu on ta vististi nõrgem kui minevikus. Ei tea võimalusi, et alkoholi tarvitamist kõrvaldada. Noa jõi ja venelased ütlesid Vladimir Pühale: „у нас есть веселie пить“ jne. Teatud ajajärkudel ja osa üliõpilaste juures võivad tugevad huvid inimesi joomise juurest eemale kiskuda. Suure tahtejõuga arenevate rahvaste juures on alkoholitung vähem kui vanade juures.

6. Vilistlaskond on märksa tõusiklise vaimu kütkes ja oma majandusesse enamvähem uppunud. On mingisugust välist survet tarvis, et jälle kaugemate asjade peale mõtlema hakataks, ehk jälle lahedamaid eluvõimalusi filosoferimiseks. Iseseisva riigi loomise raskused võtsid jõu ära. Üliõpilastele sellep. raske midagi pakkuda.

J. Jaus.

N. B. Lisaksin juurde, et Teie küsimiste ülesseadmist kõige õnneliku- maks ei pea, et huvitava probleemi kohta selgusele jõuda.

J. J.

Cand. phil. **J. Jõgever**, eesti keele professor

Välja saadetud küsimise lehe peale on mul au järgmist vastata:

1. Vastuse võin anda ainult ülikooli õpetöö seisukohast. Olen rahuldatud.

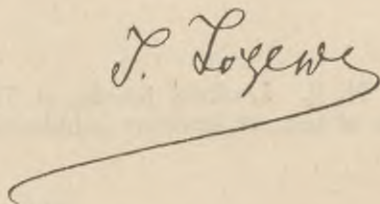
2. a) Peaks võimalikult suurel määral üldisest kultuurtööst oma otsekohelel erialal osa võtma, kuna ainult sel teel on võimalus ülikoolis enamvähem teoreetiliselt omandatavaid teadmisi tegeliku elu nõuete kohaselt selgitada ja nõnda ennast ette valmistada tegelikult töötama pärast ülikoolist lahkumist.

b) Nii karjuv tarvidus kui meil ka haritud tööliste järel on, tuleks siiski kannatada veel edasi ja läbi ajada nii hästi kui saab, mitte aga üliõpilasi nende otsekohestelt erialadelt ära kiskuda. Üliõpilaste ärakasutamine väljaspool igaühe eriala tooks meile suure kogu tuleviku tegelasi, kes endid igas asjas asjatundjaks peavad, õieti kodus aga üheski asjas ei ole, pealiskaudseid lõöksõnadega opereerijaid, iga tuule puhangu järgi jooksjaid, kuna neil ülikoolis aega ei olnud midagi omandada, mis neile tõesti ka omaseks oleks saanud, mille peale nad elus võiksid toetada.

Punkt 3. ja 4. kohta ei tea vastust anda, ei ole üliõpilaste üld- ja maakonna organisatsioonide eluga küllalt tuttav.

5. Ei ole juhtumist olnud joobnud üliõpilaste keskel viibida, ei tunne ka naisuguseid. Kuulu järele joodavat üliõpilaste keskel. Kui palju, ei tea. Kaunis koguke minule isiklikult tuttavaid üliõpilasi on üleüldiselt karsked mehed, sünnitavad vähemalt naisuguse mulje. Kas neist üks või teine alkoholi maitseb, ei tea ütelda. Arvaksin, et üliõpilaste eestlaste joomise jutud liialdatud on. Kui mõni kümmend meest oma ülikooli aega kurjasti tarvitavad ja alkoholi sees püherdavad, siis peab ikkagi meeles pidama, et reeglit ilma erandita olemas ei ole. Kahju oleks muidugi, kui ma selles asjas eksin, kuid jään esiotsa siiski arvamisele, et need üksikud erandid on ja meie üliõpilaskogu üleüldiselt enesest karske terviku moodustab. Et aga üliõpilane alkoholi maitstagi ei tohiks, selle nõudmise loen mina liialdatud ja läbiviimata nõudmiseks. Kuid alkoholi teatavatel juhtumistel maitsta ei tähenda veel joodik või mitte-karske olla.

14. II. 1923

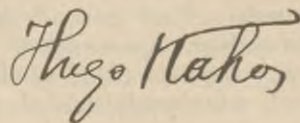

Dr. phil. nat. **H. Kaho**, taimefysioloogia dotsent

Et ma lähemas minevikus kauemat aega kodumaast kaugel olin, pean tunnustama, et selle väikese aja jooksul, mil kodus viibin, veel sugugi pole leidnud võimalust süveneda üliõpilaskonna eluolusse, igatahes sel määral, et võiks kompetentseid vastuseid anda küsimuste peale Teie huvitavas ankeedis.

Olen siia maani üliõpilastega kokku puutunud ainult laboratooriumis või eksamil ja pean ütlema, et niipalju kui neist vähestest kogemustest järeldada võiks, üldine arenemine (arusaamine, huvi asjast jne.) vast ehk ennem allpool, kui kõrgemal keskmisest tasapinnast seisab suuremal hulgal juhtumistel. Võib olla, et see järeldus, väheseid vaatlusi arvesse võttes, on ehk enneaegne! Igatahes pean veel kordama, et mul veel küllalt andmeid pole rohkem põhjendatud arvamist väljendada.

16. II. 1923

Proua H. Kettunen, soome keele lektor (Soomest)

Teie ringkirja kysimustele katsuksin allpool vastust anda, olgugi, et tunnen Eesti yliõpilaste organisatsioonide elu liig vähe. Oma — vahest liig yhekylgse — kokkupuutumise põhjal Eesti yliõpilastega olen siinse yliõpilaste elu kohta järgmisele arvamisele jõudnud.

1) Eesti yliõpilaste praeguse vaimlise seisanguga ei saa rahul olla, olgugi, et selles esinevad puudused nii hästi seletetavad on. Kuna uus olukord nõuab uuendusi ja järeleandmata tööd peagu igal alal Eestis, on Eesti yliõpilane minu arvates suurelt jaolt liig rahulik päältvaataja, leppides oma organisatsiooni traditsiooniks saand „koduste olengutega“, mis sagedasti tunnistuseks on aatevaesusest. Väga rõõmustavaid erandeid on siiski olemas ja nende erandite juures on mõttesygavus ja kaugelenägevus yhinend noorte vaimustusega, mis lubab paljugi lootat.

2) — a) Elav osavõtmine yliõpilase erialal töötava organisatsiooni tegevusest on loomulikult tarvilik. — b) Osavõtmine ylelydisest elust kasvatab noori. Põnevate yhiskondlikkude kysimustega tutvumine, mis nõuavad iga-yhelt isiklikku seisukohavõtmist, on tingimata tarvilik. Sääljuures võiks soovitatav olla teisi teadusharusid, nagu loodusteadust, ajalugu, usukysimust ja astronoomiat käsitava populäärse kirjandusega kas või pääliskaudne tutvumine, mis omane on silmaringi laiendamale. Niisama ei peaks yliõpilaspõlves unustetama tutvumist kunstiga, ilukirjandusega ja teaatriga, nii palju kui selleks yliõpilasel aega jätkub. (Väga kahju, et siinsed teaatriolud nõudlikumale publikumile nii vähe suudavad pakkuda). Muidugi tuleb yliõpilasel kõige suurem osa oma energiast koondada ylikooliõpingute jaoks, meeles pidades, et „Tausendkünstler“ ei või iialgi midagi suurt luua. Kuid yliõpilane, kes mõistab oma aega hästi tarvitada ja on varustet keskmise tsentralisatsiooni-võimega — väga tähtis oleks seda võimet teadlikult arendada, — peaks oma ajast vähemalt kaks tundi päevas yldharidusele ohverdama. Yleliigne koosolekuil ja isegi yleliigne loenguil jooksmine on ajaraiskamine.

3) Eelpool puudutasin juba organisatsioone: liig palju mõnusaids „olen-guid“, liig yhekylgse lõbusa seltsimehe kasvatamine; liig vähe ylelydiste kysimustega tutvumist ning yhist noorte ideaalidest vaimustumist.

4) Minu arvates oleks maakonna organisatsioonidel igatahes praegusel silmapilgul õige tähtis ylesanne õpetada yliõpilasi töötama oma rahva seas, missugune töö kõige loomulikumalt omast maakonnast algab kodukoha-uurimisega ning oma koduse ymbruskonna kultuurilise tasapinna tõstmisega.

5) Alkoholi tarvitamine yliõpilaste hulgas on minu arvates kaunis suur, aga vist mitte väga kohutav. Rõõmustavaks nähtuseks on viimasel ajal hulga organisatsioonide tekkimine, mis täiskarskuse alusel seisavad. Tähtsamaks alkoholi tarvitamise põhjuseks on minu arvates yliõpilaste konservatism, olgugi, et nende kahe sõna kõrvutitarvitamine natuke imelikuna paistab,

see hirmus aeglasus, millega ka yliõpilaste keskel kinni peetakse harjund kommetest ja vanadest eelarvamistest ka siis, kui juba nähakse, et nad ära-iganend on. Esimene ylesanne alkoholist vabanemiseks oleks alkohol organisaatsioonide ruumidest ning pidudelt välja tõrjuda, teiseks edustajate kaudu yliõpilaste keskedustustes selleks kaasa mõjuda, et Tartu yliõpilaskonna pidudel ning ametlikel vastuvõtmisel alkohol võimalikult pea ära keelataks.

6) Vilistlasil tuleks loomulikult kõigepäält oma eluga häd eeskujuna näidata. Nad peaksid oma vilumusega ning elukogemustega noortele appi tulema, toetades igatpidi yliõpilaste vaimlisi harrastusi — kui nendel enestel harrastusi on. Aga tähtis on ka noortele mitte päale sundida oma elu orientatsioone ning oma ideid sääal, kus need nyydse aja kriitikat ei kannata. Noorte keskelt peavad ideaalid tõusma, noortes enestes peab ylevoolavat vaimustust olema, isegi nii palju, et sellest tarbekorral vanemailegi jätkub

Tartus, 11. II. 1923

Liisa Kettunen.

Dr. phil. L. Kettunen, lääne-soome keelte professor (Soomest)

1) Tunnen liig vähe Eesti yliõpilaste vaimlist seisangut, et õieti midagi sellele kysimusele vastata. Tundub ometi, nagu oleks liig suur see yliõpilaste osa, kellel vaimlised huvid, päale otsekohest õpitööd, puuduvad.

2) Oma otsekoheisel erialal oleks yliõpilane minu arvates kohustet osa võtma yldisest kultuurtööst isegi nii palju, et tema enese õpingud sellepärast edasi lykkuvad; seda tublimaks töötegiaks saab ta kord omal alal, ja harjumused, mis noorena omandet, kestavad automaatilisel edasi ka siis, kui nooruse idealism ei sunni otsekohe väljaspool kitsast eriala kultuurtööd tegema. Väljaspool oma teadusharu tuleks samadel põhjustel — et mitmekylgsemaks oma ametis saada ning harjumust kultuurtegevuses saavutada — igal yliõpilasel võimalikult palju tööd teha, kui tal selleks majanduslikke võimalusi on ja kui tal mitte spetsiaal-teaduslik siht ette ei ole näht; viimasel puhul teeks ta enesele, ylikoolile ja rahvale vist parema teo sellega, et mitte eemale oma erialalt ei nihkuks ka rahvaalgustamise otstarbel, sest diletantismi ajajärk peaks teadusemeeste suhtes (mõtlen kõigepäält tulevase ylikooliõpetajaid) möödas olema.

3) Tunnen jällegi liig vähe kysimust. Arvan, et mitmed organisatsioonid kaunis kiiduväärt tööd teevad oma liikmete kasvatuse hääks, ometi vist enam ainult kitsamas, endiste organisatsioonide poolt pärandet sihis. Uute olude kohast kohustust rahva vastu on vist vähem märgata. Ei ole näit. kuulnud, et organisatsioonid oleksid õpivaheaegadel korraldand mingisuguseid ekskursioone maale, kus pidusid ettelugemistega jne. toime oleks

pand, vaevalt on organisatsioonid oma üksikuid liikmeidki kohustand õpi-
vaheaegadel oma kodu ymbruses maal milgi kujul rahvaharidustööd tegema.
Ja ometi on ju niisugune tegevus — olgugi, et noor üliõpilane esimest korda
poolvägisi seda pannakse toimetama — üks esimestest abinõudest harit-
kodaniku kasvatamiseks, kodaniku, kes on teadlik oma kohustest mitte
ainult enese, vaid kõigepäält oma talupoja-rahva vastu. Arvan, et orga-
nisatsioon, kes kohustaks oma iga liikme suve jooksul milgi kujul rahva-
haritustööd tegema (näit. avalik ettekanne millestki populaar-teaduslisest
kysimusest, kõige päält aga aatelisimaist asjust, nagu karskusest, rahvuskysi-
musest, nimede eestistamisest jne. või ka isiklik kihutustöö millegi aatelise
asja kasuks) ja pärast oma kaasvõitlejaile oma tegevusest aru andma, oleks
tubli töö teind oma liikmete kasvatamiseks soovitavas sihis.

4) Maakonna organisatsioonide suureks kasuks on see, et nad „koha-
likku patriotismi“ kasvatavad, mis aga yldse õigele isamaalsusele hoogu
annab. Yhtlasi tekib niisuguste organisatsioonide vahel otse võistlus mõneski
asjas, mis maakonna haridustöhe puutub. Arvan, et nad Eesti oludeski
otstarbekohasemad on kui praegused korporatsioonid ja seltsid.

5) Võiks igatahes hulga väiksem olla. Põhjuseks: elatakse endisest
saksa korporatsioonide vaimlisest pärandusest. Vähendamine võimalik yldise
idealismi või ytleme ainult „jaatava ilmavaate“ kasvatamisega, millega mui-
dugi tuleb yhendada teadmine alkoholismi yhiskondlikult laastavast mõjust.

6) Otsekohest vastust ei leia. Tahaksin ainult tähendada, et organi-
satsioonidel peaks olema tulevikus, kus ylikooli lõpetand, kuid ylikooli jäänd
liikmeid organisatsioonidel on olemas, pyydmine võimalust mööda oma esi-
mehed tähendat liikmete hulgast valida. Selle vahelyliga oleks organi-
satsioonil võimalik alalises yhenduses olla vanema teadlaste põlvega ja kaudsel
teel viimase kaasabi saada. Muidugi on sama kasu ka praegu n. n. vilist-
lastest niivõrd kui nad endise üliõpilaselu varjukylgedest on lahti saand ja oma
halva eeskujuga noort põlve ei riku, mis kahjuks (iseäranis joomakommete
suhtes) sagedasti näib syndivat. Nii nagu vanemad omi lapsi kasvatades
peavad ka ise kasvama, nii tuleks ka praegu vilistlaskonnal vist palju kasvada
ja tarbekorral oma liikmed üliõpilaste hulgast eemale tõrjuda.

Tartus, 26. I. 23

Lauri Rittanen.

Dr. phil. T. H. Kjellin, kunstiajaloo professor (Rootsist)

(Tõlge saksa keelest)

Mul on au siinjuures vastata mulle saadetud ankeetkysimustele.

1) Mul on õieti vähe võimalust olnud eesti üliõpilasi lähemalt tundma
õppida, kuna eriti raskusi lähenemisele teeb keele oskamattus. Oma enese

õpilaste ligemast tundmisest aga võin julgesti järeldada, et siin yldiselt yliõpilaste vaimline tasapind ei ole mitte madalam teiste maade omast. On arusaadav, et nii paljude yliõpilaste hulgas mõned ei ole kyllalt kypsed teaduslikuks tööks. Eelteadmised näivad olevat samuti mitmesugused; mõnele yliõpilasele teeb raskusi inglis, prantsus ja ladina keele lugemine ja see eelteadmiste mitmekesisus raskendab iseäranis seminaarharjutusi. Niisugustes oludes peab ylikooli õpijõud sagedasti töötama rohkem kooliõpetajana, ta peab kõike seletama, seega loenguid ka populaarseks tehes, kuigi see temale just pole meeltemööda. Ja ka yldse peab ta end jagama puhtteadusliku ja enam populaarse vahel. Paljud yliõpilased (või minu alal — naisyliõpilased) tulevad ju ainult selleks, et teadust vähe riivata ja võimalikult ruttu kätte saada mingisugust tunnistust. Niisugustele töötada on väsitav. Sääljuures ei tasu see ka õpetaja enese vaimlist jõupingutust. Sootuks teine on töötada, kui ka ainult mõnede üksikutega, aga ikkagi teadusetungist enesest kaaskistuiga. Siis on häämeel anda kõike, mis anda on. Ajajooksul läheb siis ka vahekord õpilastega seltsimehelisemaks ja ametivendlikumaks. Õpitakse seejuures ka ise ja see — õpilaselt õppimine — on ehk üks õpetaja armsamaist tundeist. Siis nähakse, et kylvamine ei ole olnud asjata.

Inimese vaimline seis võib ju tulla ilmseks nii mitmel eri viisil seltkundlikus elus ja yldises esinemises. Selt seisukohalt pean kahjuks tunnistama, et kultuur pole mõjund mitte kõigisse samavõrra. Takti ja kultuuri nõutakse kyll samavõrra meestelt ja naistelt, aga ei või parata, et viimaste puudusi rohkem tähele pannakse. Kuid üksikute halbade muljete põhjal yldist otsust teha oleks siiski vale.

Mis mind kõige enam on Eestis rõõmustand, on näha, kui värskest ja uuelaadiliselt noored oskavad lõbutseda. Selles pole midagi ylikultiveeritud, dekadentlikku blaseeritust, vaid loomulik, sagedasti veetlevalt lihtmeelne esinemine. See tõestab, et eesti rahvas on ikkagi terve ja et seega tal on tulevik. Samuti võidab võõra tähelepanu suurema osa yliõpilaste töökus, pyye kõike õppida, oma maad ja rahvast viia edasi ja kõrgemale ja tõsta just ka yliõpilaste eneste tasapinda, mis kõigeparemini tõestab, et tuum on terve. Kõige paremad muljed eesti yliõpilasnoorsoo tervest vaimust sain yhelt mõnede oma õpilaste väiksel õhtult ja kaasaelatud Teie yhingu „Veljesto“ kolmandalt aastapäevalt. Need muljed kuuluvad minu paremaisse kogemustesse ning mälestustesse Eestist.

2) Kuivõrra yliõpilane on kohustet oma studiumi kõrval kaasa töötama yldkultuurilisis yritusis, oleneb muidugi indiviidest enestest. Yks peab majanduslikel põhjustel ruttama eksamite sooritamisega, nii et tal oma õppimisest yle jääb väga vähe aega; teine on rahaliste kysimustega vähem seotud ja seetõttu on tal ka rohkem aega muuks. Aga sunniteel midagi nõuda oleks mõttetus. Pääasi on ju see, et kõik, mis sel alal antakse, peab antama vabatahtlikult. Seletuse ja propogandaga yliõpilaste eneste keskel võib aga kyll tõsta ka seda vabatahtlikku andmist. Sellega yhenduses tahaksin mainida, et Rootsis juba mitu aastat tegutseb selts „Studenten och Arbetare“

(„yliõpilased ja töölised“), mis asutati noorte idealistide algatusel sillaks haritud klassi ja suurearvulise kehaliselt töötava rahvakihi vahele. Aegamööda on yliõpilased ja ylikooli õppejõud toond oma populaarteaduslike ettekannete ja avalikkude vaielusõhtutega ka töötavasse hulkadesse huvi iseseisvaks õppimiseks. Yle kogu maa tekkisid tööliste instituudid, tööliste raamatukogud, õpiringid j. n. e.; samuti organiseeriti kaks suurt keskyhingut populaarteaduslikeks ettekandeiks, mille kaudu peagu igas kihelkunnas korraldet loenguseltsid võivad tellida soovitud esitusi. Ettekandeid on igalt alalt: arstiteadusest, õigusteadusest, keeleteadusest, põllumajandusteadusest, kunstiajaloo j. n. e. Lektorite nimestikus esineb mitte ainult ylikooli professoreid, vaid ka palju yliõpilasi, kes sooritand oma kandidaadi-, magistri- või litsentsiaadieksami. Muidugi ka mõned rahvakooli ja teised õpetajad, kirjanikud, komponistid j. n. e. Kõik need loenguseltsid kihelkunnis ja linnus saavad riigilt toetust vastavalt nende liigete arvule ja aastas korraldet loenguile. Ettekanded on harilikult laupäeviti või pyhapäeviti ja neil päevil on mõnel ylikooli õppejõul semestri kestes teha peagu alati üks niisugune ringreis. Sagedasti korraldab keskyhing ka terveid loenguringreise, nii et yks lektor esineb 15-es, 20-es, 30-es kohas järgemööda.

Viimaseil astail on yliõpilased Lundis asutand ka mitu „Studiekretsar“ (teaduslikku ringi) käsitööliste ja tööliste ja neis ringes, kus igayhes umbes 10—30 liiget, õpetetakse kõiksugu aineid. Rõhutetakse muidugi iseäranis seda, mis tööliste ja käsitööliste eeskätt tarvilik, õpetetakse saksa ja inglise keelt, nii et nad vähemalt yht võõrast keelt oskaksid, kui nad tahavad ettevõtta mõnd õpireisi ehk lugeda oma erialal võõrakeelist kirjandust. Oigusteaduse yliõpilased käsitlevad poliitilisi ja rahvamajanduslikke kysimusi, ring peab oma koosoleku, keegi valitakse juhatajaks ja teine protokolleerijaks ja siis vaieldakse ja arutetakse asja. Töölised harjuvad selgelt, täpselt ja viisakalt omi mõtteid väljendama, vastu vaidlema ja valmistavad endid sel teel avalikule riigikodaniku elule. Ise olen koos mõnede kunstiajaloo õpilastega juhatand kunstiringi puuseppadele, maalritele ja teistele käsitööliste ja seejuures käsitlend mitte ainult puhtalt kunsti, vaid ka kunsti-tehnilisi kysimusi. Niisugusel kursusel õpib juhataja ka ise mõndki, sest tööliselgi on midagi anda oma erikogemustest. Yliõpilasele on väga kasulik sel teel pyyda edasi anda omandet teadmisi, sest alles ise olles sunnitud kõnelema, ta õpib ka oma raamatuid täiesti tundma ja oma aines iseseisvalt otsusi kujundama.

3) Kahjuks ei või ma sellele kysimusele vastata, kuna ma eesti yliõpilasorganisatsioonide korraldust ja elu ei tunne.

4) Iseenesest arusaadav, et maakundlikel organisatsioonel võib olla yliõpilastele teatud tähtsus, aga see killustab jõud ja maksab ju ka raha, kui yliõpilased samal ajal peavad kuuluma korporatsiooni või seltsi ja ka maakundlikku kokku. Sinna juure tulevad ehk veel ka teaduslikud seltsid. Rootsis on maakundlikel organisatsioonel 300-aastane traditsioon. Nad suurendavad kodutunnet ja lokaalpatriotismi. Upsalas on igal niisugusel organi-

satsioonil oma maja, Lundis sellevastu tarvitavad nad yhist yliõpilasmaja, peavad sääl oma koosolekud ja peod. Need organisatsioonid — Rootsisis „Nationer“ (rahvuskunnad) nimetat — korraldavad vahest vastavais maakunnis n. n. „hembygdskurser“ (koduymbruse kursusi), kusjuures terve nädala kestes mitmed yliõpilased peavad loenguid kõigesuguste, oma kodumaakunda puutuvate kysimuste yle, näit. selle geoloogiast, arkeoloogiast, etnograafiast, ajaloost, kirikukunstist, murdeiseäraldustest, kirjandusest jne. Tehakse ka muusikat, lauldakse vanu rahvalaule ja tantsitakse vanu rahvatantse, kusjuures yliõpilased esinevad rahvariideis. Niisuguste kodunädalatega võivad siis yliõpilased ja maakundlikud kogud kaasa mõjuda ka oma kodumaa vaimliseks tõusuks.

Poliitikat ja muud sarnast ei pea yliõpilased ehk mainitud maakundlikud organisatsioonid aga kyll mitte ajama. Ei tarvitse yliõpilasena ju olla ükskõikne suurtele poliitilistele kysimustele, vaid peab ikka ppydma kujundada oma enese arvamise ja asuma kindlale seisukohale. Kuid selleks peab inimene täiesti vabana seisma. Noorelt mingisugusesse poliitilisse seltsi astudes õpib ta ainult yhe kindla programmi järgi mõtlema ja kõnelema. Fanatism yhes või teises sihis seisab seejuures liig ligidal.

5) Kui esimest semestrit Tartus elasin ja sunnitud olin väljas sööma, nägin kyll mõnikord, ja ikka imestusega, kuidas yliõpilased ja isegi naisyliõpilased sagedasti juba lõunasöögil end alkoholiga vaimustasid. Ka Skandinaavias ei esine see mitte harva, et yliõpilased vahel liig sygavalt klaasi põhja vaatavad. Ma ei ole täiskarslane, aga ma pole ka kunagi jõudnud aru saada, kuidas iseteadev ja end austav haritud inimene end võib alandada kunni purju joomiseni. Liialdet alkoholi tarvitamine, seega siis alkoholism on olnen minu arvates enam ehk vähem lihtsalt harimattusest; haridusega mõtlen siin mitte n. n. raamatuharidust, vaid tervesse indiviidi olemusse imbund vaimuharidust. Hariduse alla kuulub nimelt enese ja oma ihade yle valitseda võimine. Sunduse ja keelu teel alkoholismi pehmendada on osutund valeks vaateks. Inimene peab end tundma vabana. Aga asja valgustamisega võib saavutada palju paremaid tagajärgi. Ja mõjuvaimaks sõjariistaks alkoholismi vastu on ikka ppyda näidata oma enese elu ja avalikkude või enam era mõtteavaldustega, et haritud inimesele joobnud olla on absoluutselt häbistav. Et eesti yliõpilased alkoholismi on langend, seda ma ei usu; vähemalt on joobnud yliõpilasi uulitsal näha väga harva. Neis ringides, kus ma Eestis olen liikund — akadeemiliste ametvendade keskel, eesti ja balti perekundades ja vähestes yliõpilasseltsides, kuhu ma pääsnud, pole ma alkoholismist midagi kuulnud ega näind. Olen märkind imestusega endamisi ja ka kirjades kodumaale seda, et vaimline peenendet ilmavaade — vähemalt siin Tartus — seevõrra haritud kihi näib läbistavat, et midagi märgata pole alkoholismist ega ebakõlblusest. Võõrale, kes on näind Euroopa suurlinnu, on isegi yllatav kui puhas ja värske ometi on vaimline õhkkund Tartus. Tallinna kohta ei või ma midagi öelda, olen sääl ainult mõne korra käind ja sadamlinna kogub ju ikka igasugust elementi ka teistest maadest.

6) Yliõpilasyhingute vilistlaskund ei ole Skandinaavias — iseäranis Rootsis — mitte nii laialdane kui Saksamaal ja Eestis. Upsalas jagunevad kõik yliõpilased, ka dotsendid, päritolu järgi mitmesugustesse maakunnakogudesse. Lundis ei tarvitse dotsendid olla yliõpilasseltside nimekirjas, kuigi seda sagedasti juhtub. Professorid on kas kogude „inspektorid“ või auliikmed (auvilistlased), kuhu neid yliõpilased valivad. Yliõpilased aga, kes ylikooli lõpetand ja ylikoolist lahkund, ei kuulu enam kogude yliõpilaskunda; nii siis ei loeta neid kohe ylikooli lõpetamisega vilistlasteks. Yksikuid väljapaistvaid endiseid kogude liikmeid ehk kuulsaid isikuid samast maakunnast võidakse valida auliikmeiks ja nad võtavad vahest osa vastava kogu pidustusist. Yliõpilased ise jagunevad vanemaiks ja nooremaiks, seniorideks ja juniorideks. Senioriks valitud olla on yliõpilasele juba auks, — nende määrata on kogude stipendiumid j. n. e. Aga kõik — juniorid, seniorid ja kõige nooremad liikmed, „recentiores“ — on yliõpilastena samaõiguslikud. Saksa eeskujul ka Rootsis varemalt olnud pennalism on juba ammu kadund kui möödund tooreste aegade jäänus, samuti saaks armutult ja sydamlikult väljanaanerud igayks, kes jälle sisse pyyaks tuua vana naeruväärt duellitamist ja mensuuritamist.

Nooremaile yliõpilasile on väga kasulik läbi käia vanemate kui seltsimeestega ja yliõpilaste vaimlisele arenemisele võib olla ääretu tähtsusega, et vanemad, endised liikmed valitakse vilistlasteks. Selle austamise peab ometi ära teenima oma elu ja tegevusega. Niisugune valitud vilistlaskund annab yliõpilastele kindla traditsiooni ja mul on jäänd enda õppimisajast mõnigi hää mälestus äratavaist ja meeleolurikkaist tundidest, mis ma olen veetnud niisuguste vaimliselt ja kõlbliselt kõrgel seisvate vilistlastega.

Lõpuks — ehk kyll see ei ole vastus otsekohele kysimusele — tahan oma kahetsust avaldada, et Eestis poliitiliste, keeleliste ja muude olude sunnil yliõpilaskund nii paljudeks seltsideks ja korporatsioonideks on killustet, organisatsioonideks, mis on omavahel, kui mitte vaenulikud, siis ikkagi võõrad ja ükskõiksed. On muidugi raske yhendada kõiki Eesti nii mitmekesiseid elemente. Ehk kyll selge on, et väike selts, milles liikmete omavaheline põhjalik tundmine võimaldet, võib mõjuda kasvatuslikult palju rohkem, peavad siiski kõik yliõpilased pyydma sinnapoole, et kujuneks ka üks yldine organisatsioon, nii et Tartu yliõpilaskund enam võiks esineda tervikuna. Ei tarvitse nimetet saada mittedemokraatseks, kui seda pyytakse. Rikastetakse ainult rõõmsa ja ilusa yliõpilasaja mälestusi. Tuleb rohkem sära ja ilu sellesse liiga ruttu möödunud noorusaega. On yldse veel liiga hall siin Eestis ja vähe on mõeldud rõõmsast ja pidulikust. Sarnane yhiskogu võiks ka yliõpilastele enestele palju rohkem anda kui vastastikune vaenulikkus ehk ainult yksikult edasi pyydmine. Selleks ei tarvitse ju seltsidel ja korporatsioonidel yhte sulada, kuid nende liikmed, kõik Tartu Ylikoolis õppijad peaksid võima tunda end enam yhistena Tartu yliõpilastena ja ka kokku tulema selle nime all. Maades, kus rahvas yhtlasem ja kus yliõpilased yhise organisatsiooni märki kannavad, on muidugi kergem yldkogu koos hoida. Siin Tartus on balti-saksa yliõpilastel vanem traditsioon, millest nad ise arusaadavalt loobuda ei taha, kuna isegi eestlased omakeskis ei ole suutnud yhineda. Ma usun siiski, et võiks jõuda

sellele näiliselt võimatule eesmärgile, kui kõik teistele pyyaksid vastu tulla poolelegi teele. Nagu olen kuulnud, on Tartus asutet juba mõne aasta eest niisugune yliõpilaste yldkogu, Yliõpilaskund. Ma ei ole siiski midagi tema tegevusest kuulnud ega näind ja yldiselt tundub, nagu ei tahakski yliõpilased kunagi esineda tervikuna. Näit. suurtel riigi, ylikooli ja yliõpilaskunna pyhadel peaksid nad muidu tegema pidulikke rongikäike oma lippude ja mitmesuguste korporatsiooni ja seltsi märkidega. Nii on see Rootsis. Esimest maid näit. pyhitsevad yliõpilased igal pool kui yhist kevadpyha, samuti 30. aprilli. Stokholmis, Upsalas, Lundis pyhitetakse teda eri viisil. Stokholmis minnakse harilikult rõõmsal karnevaalkäigul läbi terve linna, ehk jälle yliõpilased sõidavad lilledega kaunistet vankreis lõpmata rongis Skanseni, toredasse vabaõhu muuseumi, kus siis yliõpilaslaule lauldakse ja kõnesid peetakse kevadele ja igavesele noorusele. Upsalas koguvad yliõpilased 30. aprillil, yhing yhingu järele ja liiguvad koos laulu saatel vana lossi juure kesklinnas, kus samuti kajavad kevadlaulud ilusasse vaiksesse õhtusse, kuna ymberringi igalpool põldudel talupojad süytavad suured valpurgituled. Peetakse lyhike kõne kevadele ja rõõmule, ja siis pidutsevad yhingud terve öö, igayks eraldi omas majas, enamasti kahjuks purjutamisega aga ka laulu ja muusikaga. On ka vana komme, et sel ööl yhingud lähevad yksteise juure, et teistega sõbrustada, kusjuures esimehed ehk kuraatorid, nagu neid meil kutsutakse, vastamisi peavad võistleva teravmõtteliste ja lõbusate kõnedega. Lundis kogunevad 1. mail kõik yliõpilased yliõpilasmaija ja lähevad siis rongikäigul, lippude ja lauljatega eesotsas, läbi linna ylikooli ette, mille lävel ootavad neid ylikooli õppejõud. Yliõpilaskunna edustaja peab lyhikese kõne ylikoolile ja õpetajaile; temale vastab rektor; lauldakse mõned laulud ja nii lõpeb väike, kuid kena pidustus. Ohtul enne seda tulevad õpetajad ja õpilased kokku vabale, mugavale pidustusele, kus esitatakse lõbus yliõpilasant ja kui kell lööb öösel 12, siis toovad kõik korraga omad senni peidetud valged mytsid esile, panevad nad pähe ja siis lauldakse kõigile Rootsi yliõpilastele yhist yliõpilaslaulu.

Yliõpilaskunna töökavas on siiski ka teisi ja võib olla pidustustest tähtsamaid kysimusi. Lundis näit. on yliõpilased asutand yhisköögi kus võivad sya peagu 500 yliõpilast väga odavasti ja mõned ka tasuta. Hiljuti asuteti sääal ka oma laenukassa, et vaesemaid toetada ja yliõpilasi vekslitegemisest hoida.

Lundi yliõpilaskunnal on õppijaisse suur kasvatuslik mõju eriti see- läbi, et ta iga kuu korraldab yhiseid n. n. „yliõpilasõhtuid“, millest osa võtavad ka õpetajad yhes abikaasadega. Niisuguseil õhtuil on ikka ettekanne mõnelt väljapaistvalt poliitiliselt, teaduslikult, majanduslikult, kunsti või kirjanduslikult tegelaselt, sagedasti vaidlus mingist põlevast päevakysimusest. Nii peaks see olema ka siin Tartus: yldised yliõpilasõhtud õpetlikkude ja huvitavate ettekannetega, soovitavalt niisuguses kohas, kus yhtlasi oleks võimalik juua klaas teed ehk kohvi. Nii siis mitte nagu auditooriumis, vaid rohkem mugavalt, suuremais ehk vähemais ryhmade istudes. Mingi väike selts või korporatsioon võib kyll ka korraldada niisuguseid lõbustus- või ettekandeõhtuid, aga väike selts võib omale vaevalt lubada näit. kõnelejaks

või kylaliseks kutsuda riigivanemat ehk mõnd jõudu väljamaalt. Seda võib aga kyll teha terve üliõpilaskund. Lundi üliõpilastele on nii kõnelejaina esinend mitmed väljamaised maailmakuulsad uurimisreisijad, kirjanikud, poliitikud j. t. Ning on ju selge, et niisuguste õhtutega palju laiendetakse üliõpilaste vaimlist perspektiivi.

Tõsiselt töötada, aga ka vahel vaimliselt ja noorustervelt end lõbustada on, mis ma eesti üliõpilasele soovin. Siis võib ka väiksest rahvast välja voolata tervele ilmale õnnistustandev kultuuriallikas, ja ainult oma kultuuriga võib ka väike maa ja rahvas kogu ilma vallutada. Niisugune vaimline vallutus on suurem ja väärtuslikum igasugusest jõuga saavutat võidust. Ei pea seisma jääma vana juure noored, vaid ikka pyydma edasi ja kõrgemale. Ajalooline traditsioon on aga kyll ka võim, ja see, kes oskab õigust anda nii hästi sellele traditsioonile, kui ka yhtlasi leiab väljenduse aja uusile pyydeile, see on kultuuri kõrgusel.

Tartus 9. III. 23

Helge Kjellin

M. Sc. P. Kogerman, orgaanilise keemia dotsent

Minu arvates ei saa meie praegust üliõpilaskonda massina vaadelda. Tuleb vahet teha vähemalt kahe liigi vahel: „Eesti Ülikooli kasvandikkude“ — noorte ja „endise Vene ülikooli“ — vanemate üliõpilaste vahel. Nooremate kohta peab tähendama, et neist paljud meie keskkoolidest puuduliku ettevalmistuse kaasa toovad ja selle tõttu on neil iseseisva töötamise juures paljude raskustega võidelda. Puudulik ettevalmistus torkab silma eksamitel. Üldisest kultuurtööst peaksid ainult vanema kursuste üliõpilased osa võtma, kes juba teatud „teadmiste tagavara“ on omandanud, mitte aga noored. Meil on see tihti vastuoksa. Meie praeguse riigikorra juures pole palju mõtet üliõpilastel poliitika elust aktiivselt osa võtta.

Iga üliõpilane peaks vähemalt paar aastat iseenda peale ära kulutama, süstemaatiliselt töötama, et iseseisvat mõtlemist arendada. Ta ei tohi „käsna“ muutuda, mis fakte ja nähtusi „sisse imeb“, et siis välise pigistuse mõjul neid uuesti välja paisata; kõik omandatud teadmiste vara tuleb „läbi mõtelda“, ainult siis võib üliõpilane peale ülikooli lõpetamist produktiivselt töötada.

Ei ole ime, et Teie, üliõpilased, rahutud olete, otsite ja püüate midagi kätte saada. See peabki nii olema. Ma tuletan ainult prof. J. A. Thomsoni sõnu meelde:

„Loodusel on kolm häält. Ta hakkab meie kätest kinni ja ütleb: — võitle, püüa. Ta tuleb meie juurde, meie võime tema südame tuksumist

kuulda, ta ütleb: imesta, rõõmusta, unista. Ta sosistab meile saladusi, meie ei saa tema sõnadest igakord aru, ta ütleb: otsi ja uuri.“ Jah, otsige ja uurige!

Üliõpilane ei saagi palju kõrvalt töödega tegemist teha, kui ta tõsiselt akadeemilisele tööle andub. Üliõpilase aeg on nooruse, vastuvõtlikkuse aeg; üliõpilane ei peaks ka silmi kinni pigistama mööda — (ehk ühes) voolava elu ees. Ta peab tähelepanelikult kõiki asju ja nähtusi vaatama, millega ta elus kokku puutub, et pärast end mitte abituna tunda.

Need on üldised juhtmõtted, mis minul teie ankeet-lehe lugemisel tekkisid.

Põhjamaa mütoloogia järele asub tarkuse koda ühes vikerkaari otsas, seal on ka tõde peidus. Kes neid üles leida tahab, peab teadmatusele, tundmatusele vastu sammuma. Nad on samuti kättesaamatud kui vikerkaari otsad, aga püüd neid üles leida tasub end rikkalikult ära. Kaks inimest ei näe iialgi üht ja sedasama vikerkaart. Iga ühel on sellepärast oma siht, kuhu püüda. —

Tartus, 14. II. 1923

Faul Kogerman

P. Kõpp, põllumajapidamise dotsent

Teie soovi peale oleks mul järgmist vastata:

1. Ei või nuriseda! Edu on märgata võrreldes veneajaga. Meie üliõpilane on muutunud põhjalikumaks, järelemõtlikumaks ja vähem väljapaistvamaks.

2. Peaks osa võtma iseäranis just vastaval erialal, sest seal on tema jõud kõvem. Siin on aga siiski raske midagi iseseisvalt ja üksikult korda saata, — vaid ülikool ja ka iseäranis üliõpilaste organisatsioonid — näit. akadeemilised seltsid suudaksid ehk midagi ära teha.

Mitmed alad meie kodumaa kultuurtöös seisavad söödis. Siin võiks üliõpilased palju korda saata, kui igaüks ühe väiksema, kitsama küsimuse vastaval erialal lahendada püüaks. — Kogusummas sünnitaks see laiaulata-vusega materjali. Suureks puuduseks on aga nähtus, et ei osata vastavaid küsimusi leida, — noortel on mõnikord rohkem kalduvust enese teadmisi ja oskusi laiutada kui süvendada.

3. Organisatsioonid on selles suhtes üksteisest väga lahkuminevad. Üldiselt võib aga tähendada, et nende tähtsus siiski suur on haritlase kasvatamises.

4. Arvan, et iseäralist mõtet ei ole, sest üliõpilased peaksid ühinema huvide kohaselt, mitte territooriumi järele. Meie kodumaa ei ole nii suur, et seda veel jaotama hakata.

5. Minul ei ole juhus olnud tähele panna, et üliõpilased väga maiad alkoholi peale oleks. Kui seda üksikutes organisatsioonides ette tuleb, siis oleks selle vastu ikka minu arvates üliõpilaste enestevaheline mõju ja need organisatsioonid, kus karskus üheks põhimõtteks.

Karskuseseltsid jne. — ei suuda suuremat korda saata.

6. Vilistlaste abi võiks suur olla, kui nad oma abi ja nõuandmisest ei keeldu ja kui üliõpilased seda vastu võtaks:

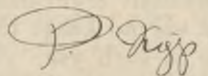
A. Nemas on elu sunnil mitmesugustel tegevusaladel laialised elukogemused omandanud, — kuna algajal tuleks muidu enne põhjalikum elukool läbi teha. Nende nõu võiks puudutada a) vastavaid elukutseid ja tulevast kohustust — kui ka b) inimestega kokku puutumist seltskonnas.

B. Peale selle võiks vilistlased muretseda ka ainelist toetust mitmekesiste üldkultuuriliste eesmärkide jaoks ja seda jälle kahel teel:

a) Otsekohese annetamise ehk laenamisteel,

b) Kaudselt, mõjudes riigi-, omavalitsuse- kui ka eraasutustes vastavate toetuste muretsemiseks.

Lõpuks tähendan, et Teie poolt saadetud küsimused on liig üldised — raske on vastata üksikasjalisemalt.

Lic. phil. R. Ljunggren, rootsi keele lektor (Rootsist)

(Tõlge saksa keelest)

Et ma veel täit kaht semestrit Tartus pole olnud, järjekult pole saand ka rahuldavat yleaadet kohalistest oludest, ei saa ma Teie minule sõbralikult saadetud kysimusile anda vastust, mis mind ennast teataval määral rahuldaks, päälegi vastust, mis tahaks olla objektiivselt õiglane. See oleks õieti tarvilik, kui see ankeet, mis minusse puutub, peaks olema midagi rohkem kui katse näha, kui palju mina sel lyhikesel ajal olen aru saand Eesti üliõpilaste vaimust. Edasi on mul olnud au üliõp. seltsi „Veljesto“ poolt sõbralikult kutsutuna kaasa teha vaielusõhtu, mil neid kysimusi käsitledi ja seepärast on mul ainult vähe sellele lisada. — Siiski leian Teie kysimused nii sympaatilistena, et ma ei taha loobuda katsest, Teile kirjalikult omi vaateid väljendada.

*

See väike osa Eesti yliõpilasi, kellega ma õpetajana või eraisikuna olen kokku puutund — ma mõistan Eesti yliõpilaste all iseenesest mõista kõiki, kes on Eestis oma lõppeksamid teind, või Eesti ylikoolis õpivad — on minusse mõjund väga sympaatiliselt, elavalt ja teadusejanuliselt. See teadusejanu on koguni minu arvates vähe liig suur, kuna ju ei saa mitmeid aineid korraga õppida, ilma et kvaliteet selle all kannataks. Et teadmised samavannuste yliõpilaste juures veel on kaunis ebatasased, on kindel tõsiasi, mis muutub, kui koolid Eestis kõik enamvähem samale tasapinnale tõusevad; ja et yldkultuurilised teadmised mõnikord seeläbi kannatavad, et maal, nagu Eesti, nii palju aega peab kulutetama, et õppida rääkima mitut keelt, on kahju, sest et keeled pääasjalikult on ainult abinõuks võõraste maade kultuuri ja teaduse mõistmiseks.

Et võõrastel mingisugust põhjust ei ole Eesti yliõpilaste yldkultuurilist huvi pidada nõrgaks, seda tunnustab ju m. s. käesolev ankeetki. Et Eesti materiaalne kultuur, maitse, mis puutub korteri, riideisse, esinemisse, veel kaunis palju jätab soovida, on küll tõsiasi, mida eestlased ise tunnevad, mis ei olene hää tahtmise puudusest ja mis kindlasti peagi muutub maal kus võõras ainult võib imestada suurt huvi, väsimata tegevust ja kiiret edu.

Huvitav on Teie kysimus, missugusel määral yliõpilased on kohustet kaasa töötama yldkultuurilistes yritustes. Kõigepäält, minu arvates, ei või siin olla juttu kohustusest või, paremini öeldud, selle sõnaga tõmmatakse kõik alla teatud madalamale tasapinnale. Igal pool on ju ometi nõnda, et inimesi võidakse jagada kahte kaunis lahkuminevasse liiki: sotsiaalselt huvitetuiks, sotsiaalselt tegevaiaks ja individualistideks, kes ainult vaevaga puht sotsiaalses töös võivad kaasa töötada. On tihti nõnda, et esimene grupp teisest ei pea lugu ja loeb ysnä ylekohtuselt kõlbmatute karjaks. Juhtub aga tihti, et sotsiaalselt tegevad isiklikult madalamale astmele jäävad peatama, et nad unustavad, või neil aega pole harida iseenda aida, kuna aga individualistid, oma eeskujuga, oma terve esinemise ja oma saavutustega enda organ-le, endi kaaskodanikele, oma maale ja tervele inimkunnale võivad enam kasu tuua, kui sotsiaalsete huvidega ja sotsiaalse tööga ylikoormatu.

Kes selle järele arvab, et mina yldkultuurilist ja sotsiaalset tööd ei hinda, on mind valesti mõistnud. Tahtsin ainult osutada kaunis harilikku eksimust, mis võib juhtuda iseäranis noores riigis, kus kõik on täis loomulikku väga tunnustuseväärilist tungi luua uusi organisatsioone, oma maad edendada, omi kaaskodanikke aidata ja arendada. Igayks peab algama oma enese kasvatuses ja seda mitte kunagi lõpetetuks pidama. Pye oma kaasini-mestele silmapilk omi äsja saadud teadmisi jagada on tihti mittetark, eba-praktiline ja liialdet heldus. — Kõige paremini teenib yliõpilane oma kodumaad ja yldist kultuuri seeläbi, et ta pyyab omandada põhjalikke tead-misi, et kord omi kohuseid õpetajana, arstina, kohtunikuna jne. võida ausasti täita, kuid sellega ei ole sugugi öeldud, et ta ka juba oma õppimise ajal loengu- ja rahvaharidusseltsides lektorina, organisaatorina jne. ei võiks teha kasulikku tööd.

Pean tunnistama, et ma yliõpil. organisatsioone Tartus liig vähe tunnen, et nende yle võida otsustada. Kui ma ei eksi, vastavad maakundlikud organisatsioonid rootsi „rahvuskunnile“ („Nationen“), kuid nende „rahvuskundade“ ajalugu siin käsitleda viiks liig kaugele. Mõni võib selle yliõpilaste jagunemise organisatsioonesse sydimiskohtade järele leida asjatuks ja ebapraktiliseks, kuid Rootsis põhjenevad viimased oma mitmesaja-aastasest traditsioonil ja võib pikemata öelda, et nad näit. Upsalas etendavad suurt osa ja toovad palju kasu.

Ilma rahata ei saa ju midagi korda saata ja lokaalpatriotism mängib just siin ysna sympathyilist osa. Nii tahan ainult mainida, et mul õnnestus kord nende 2^{1/2} aasta jooksul, mil ma olin „kuraatoriks“ (esimeheks) „Västgötaer Nation'is“ Upsalas, eraisikuult ja pankadelt Västergötlandi maakunnas saada 23.000 R. kr. kingitusena meie vana ilusa organisatsiooni maja yllapidamiseks, enam kui 5000 R. kr. — seekord enamaltjaolt „rahvuskunna“ vilistlasilt ja auliikmeilt, — et võida toetada puudustkannatajaid austria yliõpilasi¹⁾ ja yhelt väiksest linnalt (umb. 4000 elanikuga) Västergötlandis 2000 R. kr. „koduymbruse“ kursuse²⁾ korraldamiseks sääl. Neid rahamääri mainin ainult seks, et näidata, mis võib vilistlaskund ära teha päälle sooja huvi ja kõlblise toetuse, sest see, mida võidakse oodata ja peab lootma vilistlaskunnalt ja jõukalt klassilt kodumaakunnas on esiteks huvi, teiseks raha ja kolmandaks raha.

Kuigi need „rahvuskunnad“ endastmõistetavalt ei ole puudusteta, ei pea siiski liig madalalt hindama seda kasvatavat mõju, mis on niisugusel väiksel „riigil riigis“ oma pika aja jooksul kujunend valitsusega, oma seltsimeheliku distsipliiniga, oma raamatukoguga, oma laenude korralduse ja stipendiumitega, mille yle valitud toimkunnad sellekohaste sooviavalduste korral otsustavad ja õiglaselt jagavad, ja yldse oma vennaliku läbikäimisega mitmesugusesse vanaduse järku ja teaduslikku kraadi kuuluvate yliõpilaste vahel.

Niipalju, kui olen võind tähele panna, on Tartu yliõpilased jagunend liig suurde hulka yhinguisse mitmesugusel alusel, ja yldse paistab yhtlane organiseerumispõhimõte veel mitte leitud olevat. Kuigi ma endastmõista niisugusele sympathyilisele seltsile kui „Veljesto“ soovin pikka kestust seltsina, näib mulle siiski alus, mil see põhjeneb liig nõrk, et seda tyypi põhimõttena võida soovitada yldisele organiseerumisele. On ju ainult loomulik, et yhistunne ja seltsihuvi eri aegadel on eri tugevad, et nooril andekail yliõpilasil sagedasti on algusest saadik vähe sellest arusaamist, ja sel põhjusel näib mulle kõige soovitamam põhimõte, mis maksab Rootsis, et uus juure-

1) Kogu Upsala yliõpilaskunnal läks korda seks otstarbeks koguda sel viisil umb. 100.000 R. krooni.

2) Koduymbruse kursus on seeria loenguid, mis peetakse rea professorite, dotsentide ja muude lektorite poolt teatud maakunnas, milles käsitletakse viimase ajalugu, keelt, maade-teaduslikke olusid jne. Kursus korraldetakse vastava rahvuskunna poolt ja kestab tavalisest yhe nädala.

tulija enamvähem automaatselt immatrikuleeritakse kuhugi organisatsiooni. Nii kõrgelt hinnatakse meil nende „rahvuskundade“ kasvatavat mõju, et iga yliõpilane peab kuuluma mõnda niisugusesse. Ilmaaegseist kuludest ei või olla juttu, sest et iga aineliselt kehv yliõpilane selle vastu oma „rahvuskunna“ kassadest võib saada tunduvalt rahalist toetust.

Mis aga Tartus kõige enam paistab silma, on see, et yliõpilasi nii vähe näeb yhise koguna. Et erisuguseil organisatsioonel on erisugused mytsid¹⁾ — sellele on küll eeskujud Saksamaal ja see on vahest traditsioon, mil suurem mõju puudub, ja mis ehk liig vana on, et seda veel võiks muuta. Loodetavasti ei tungi seeläbi, nagu Saksamaal, sisse ettekujutus, et üks organisatsioon on „peenem“ kui teine! Rootsis on endastmõistetavalt mitte ainult organisatsioonid samaväärsed, vaid ka kõik yliõpilased üksikult, hoolimata omast syndimispaigast, varandusest, klassist, tõust jne., ja kahtlemata etendab see suurt osa mitte ainult yliõpilaselusel, vaid ka hiljem riiklikus elus, kaasa mõjudes tervele demokraatilisele vaimule, mis valitseb haritlaste seas Rootsis.

Yliõpilaskunda, mis yhiselt esineb, mis riiklikel pyhadel, ylikooli pidustusil jne. end esitab koguna, näikse väljamaalane siin asjata otsivat. Kuigi mitte selles kõiges kinni ei riputa, nagu ei tee seda allakirjutanud, peab siiski tunnustutama, et kui näit. Upsalas yliõpilaskund niisuguseil juhtumusil esineb oma mõlema yliõpilaskunna-standarti ja kolmeteistkymne „rahvuskunna lipu all, siis ei mõju see ainult kaasa pidulikkuse mulje suurendamiseks, vaid aitab ka yliõpilaskunnal ennast maksma panna andes n. yt. juhust seda näha, mis tihti võib olla tähtis teatud tegelikkude eesmärkide taotlemisel. Ja et niisugune organiseeritud kogu ei ole ainult lõbuks, ei tarvitse ma rõhutada. Väga mitmesuguseil juhtumusil võib see kaasa rääkida ja mõjuda: sel on stipendiume jagamiseks, see võib kutsuda lektoreid kogu maailmast, esineda palvetega ylikooli- ja riigivalitsuse ees yliõpilaste olukorra kergendamiseks, korteri- ja pansioonilude parandamiseks, toetust saada teatud eesmärkide taotlemisel, õpingute, eksamite kavu muuta jne.

Alkoholismi levimisest ei peaks õigupärast kõnelema keegi, kes nagu allakirjutanu, peaaegu kunagi ei ole kuski Tartu restoraanis viibind. Mulle on siiski silma paistnud, et yliõpilaste kui ka muude elanikkude seas Eestis on kaunis vähe näha alkoholi väärtarvitust. Väljamaalane peaks ju teatud põhjusil ootama, et kurikuulus Eesti piiritus omal maal veel enam peaks leidma tarvitajaid. Olles ise karsklane, usun vähe alkoholi keelu õnnelikesse tagajärgedesse, vaid pean soovitama isiklikku kasvatust, selgitust ja pahimal juhtumusel kitsendusi, kusjuures siiski tahan rõhutada, et mulle kaunis harilik viis, neid, kes keelu eest töötavad, mõnituse ja naeruvääristamisega vastu võtta näib edev ja harimatu ja tunnistab enam isiklikust piiritusehuvist kui

1) Hele yliõpilasmüts keset talve mõjub väljamaalasse nagu reisikasuka ja õlkybara kooskandmine!

tahtest paha vastustada. Kui lõppeesmärk on sama, siis peab teede yle selle saavutamiseks tõsiselt võidama vaielda.

*

Viimati tahan veel tähendada, et kysimused, mis olete esitand selles ankeedis, mulle näivad nii kaugeleulatavaina, et neid mõnel lehekyljel ainult riivata võidakse. Need on kysimused, mis puudutavad mitte ainult yliõpilasi, vaid mis kogu maale on elulise tähtsusega. Ylikool on hariduse kolle, kus on võimalus täiendada omi teadmisi peagu igal alal, aga see ei ole kasvatusasutus. Et teisel viisil peab hoolitsetama hääde kodanikkude ja enne kõike human-sete, arukate, vabameeliste, haritud inimeste kasvatus eest, kes mitte ainult arvesse ei võta vanu häid traditsioone, vaid kes ka midagi positiivset uut tahavad luua, ei tarvitse enam öelda seltsile, kes ise on ilmutand nii suurt arusaamist sellest. Võib ainult soovida õnne talle neis pyydeis ja avaldada tunnustust selle hääle tahtmisele ja juba saavutet eesmärkidele.

Tartus, 26. III. 1923

R. Ljunggren

Dr. med. A. Lüüs, lastehaiguste dotsent

Ma ei tunne mitte yliõpilaskonda ta terves koosseisus niivõrd, et julgeks kõigi esitatud küsimuste kohta arvamist avaldada. Piirdun seepärast ainult üldiste tähendustega.

Ad 1. Mulle näitab, et praegu paljudel yliõpilastel vähe rahvuslist iseteadvust on. Nad on selles asjas õige loiud ja lasevad enestele baltlaste-õpetajate poolt mõndagi ütelda, mida iseseisev ja rahvuslikult tundja yliõpilane mitte ei peaks sündida laskma. Rahvuslik tunne ehk armastus rahva vastu on jõud, mis ajab töötama oma rahva ja kodumaa kasuks. Noortel on tunded harilikult ideaalsed, nii peab ka rahvuslik tunne iseenesest aate-line, ilma võõra halvakspanemiseta olema. On yliõpilasel see aluspõhi nõrk, siis ei ole temal ka palju muuks tööks jõudu. Anduda teaduse ehk tunde-ilma uurimisele on veel varajane. Teadus ja kunst on küll rahvusvahelised, kuid nende edendajad on inimesed, kellel on ja peabki kodumaa ja kodu-rahvas olema.

Ad 2. Üliõpilasel ei maksaks palju aega viita teiste õpetamisega. Ta peab ise õppima, üldiselt ennast harima ja peale oma eriala iseäranis oma rahva ajalugu ja kirjandust põhjalikult tundma õppima.

Oleks kena, kui ta ka mõnda kunstiharu oma eriala kõrval paremini tunneks, mis oleks temale ta pärastises elus ta halli igapäise kutsetöö kõrval heaks vahelduseks, värskendajaks ja nagu pühapäeva tervituseks.

Ta pärastine töö olgu üldsuse ja oma kodumaa — jumalate armualustel terve inimkonna — teenimine, kuna kodurahvas — küpsema töövilja ootel — vabastab üliõpilaspõlves noort inimest seltskonna teenistusest. Üksikud erandid võivad ju muidugi ka siin olla.

Ad 3. Ei tunne küllalt praeguste organisatsioonide vaimuelu struktuuri.

Ad 4. Ei usu, et oma maakonna huvid suudaksid noori niivõrd kõita, et sellele viljakas töö järgneks. Kodumaa on meil väike ja kõik kohad ühearmsad. Organisatsioonid saavad tulevikus üliõpilastele vist ainult seltskondlikku ja osalt ka poliitilist kasvatust andma, kuna teaduslik ja kultuuritöö „akadeemilistesse seltsidesse“ koondub.

Ad 5. Ei sooviks mitte näha absoluut karsket üliõpilaskonda, kuid ei tahaks ka mitte, et nad palju jooks: üliõpilane peab õppima valitsema oma kirgede üle, peab neid püüdma teadlikult taltsutada ja miinimumini tagasi tõrjuda. Praegu patustab üliõpilane üldiselt selle poolest. Põhjused: 1) läbielatud aastad on inimkonna, sellega ka üliõpilaste organismi nõrgendanud, mis suurendab kalduvust alkoholismile, 2) üliõpilased ja meie seltskond ei ole isiku distsipliinis veel mitte nii kaugel, et võiksid olla oma keha kirgede täielikud valitsejad. Selleks on palju sügavamat ja kauakestvamat intensiivset kultuuritööd tarvis. Vähendada võib alkoholismi ainult töö ja huvide tõusu abil.

Ad 6. Vilistlaskond kui siisugune ei saa ega suuda siin midagi korda saata. Küll võiksid mõned üksikud ta liikmetest palju ära teha.

Üliõpilaskond on noorus ja noorusel on aateid, sihte, tegusi tarvis. Vilistlaskonnal ei ole aateid ega sihte, sest ta on vananev, tarduv mass, mis upub omis päevamuredes.

Need üksikud aateinimesed peaksid üliõpilaskonna loomulikud juhid olema.

Üldiselt, kui meie üliõpilaskond rajab oma töö aatelisele rahvuslikule alusele ja kui ta otsib tõe . . . siis ta teda kord eluradadel leiab

Tartus, 13. II. 1923

A. Luus

Dr. med. A. Paldrock, naha- ja suguhaiguste professor

P. 2. Üliõpilasel õpeajal peab esimene ja pea püüe olema oma erialal võimalikule täiusele jõuda; selle kõrval olgu tal lahtine silm ja terav kõrv kõigi kohta, mis seltskonnas, riigis ja ilmas sünnib. Ülikooliaeg on küpsenemise aeg. On Ülikool lõpetud, algab tegevus oma erialal seltskonna, riigi ja inimkonna kasuks, mille edukus sellest ära oleneb, kui tubli aluse keegi omale Ülikoolis pannud on. Nõnda nimetatud seltskondline tegevus Ülikooli ajal takistab arenemist.

Tartus, 2. II. 1923

Profr. Paldrock

Dr. med. A. Rammul, hygieeni professor

1. Üldiselt ei ole. Sotsiaalne tunne võrdlemisi liiga nõrk, mida näitab suur metsikute protsent (umb. $\frac{1}{3}$ organiseeritud). Ka siin on näha, nagu meil üldse, liialdatud individualismi, või lihtsalt tuimust. Kui olemasolevad organisatsioonid oma põhimõtete poolest ei peaks vastama, siis asutatagu uued, aga ärgu tukutagu tuimalt.

2. Niivõrra kui jõud ja aeg lubab. Ja aladel, mis hästi selged on. Üldhariduse alal mitte. Maa, rahva ja teistest uurimistest osa võtta, vanemate jõudude juhatusel.

3. Vähesel määral, üks tüüp rahuldab rohkem, teine vähem. Korporatsioonidel on hää kokkuhoidmise põhimõte, kuid sissejuurdunud joomakombed teevad nende kasu küsitavaks. Seltsides hää see, et üliõpilased arendavad endid seltskondlikus töös. Org-nid peaksid rohkem üldhariduslist arenemist edendama omavahel koosolekute, kõnede abil, ja ka rahva hariduslise pinna tõstmiseks rohkem kaasa aitama kultuuritöödest osa võttes.

4. Tuleks loota ja oodata, et maakonna organisatsioonid eesmärgilt maa-konna, aga siis ka üld Eesti huvide eest tegelikult hoolitsema harjuksid. Põhimõte on hää, kuid peavad näitama, mis tegelikult suudavad.

5. Võrreldes 1920. a-ga — kust saadik olen jälle Eestis, — on alkoholism nüüd väiksem mõnes organisatsioonis. — Üliõpilased on hakanud „kainenema“ ja tööd tegema; aga alkoholism peaks veelgi vähenema. Alkoholismi põhjused: joomakombed, harjumus, puuduline arusaamine tema hädaohust. . . Alkoholismi vähendada tuleks otsekoheste ja kaudsete abinõudega; avalikud üldotsused alkoholismi vastu ja nende läbiviimine elus kõigil pool avitaksid ka oma jagu. Seltskonna arvamist alkoholi vähese kahjulikkuse kohta peaks muuta avitama.

6. Vilistlased peaks oma vahel ja oma organisatsioonidega rohkem kooskäima, rahva üldhuvisid selgitama ja kõigiti — kõnede, trüki abil rahva hariduslise, kehalise, vaimlise ja majanduslise tasapinna tõstmisele kaasa aitama, et Eesti väike rahvas mitte vähenemise ja kidunemise teele ei satuks.

A. Rammul

L. Raudkepp, Tallinna Kaarli reaalgymnaasiumi direktor

Teie lugupeetud kirja peale 21. I. 23. on mul au vastata:

1) Otsekoheisest vaimlisest seisangust küll mitte juttu ei võiks olla. Majanduslised olud tekitavad teatud seisangut. See on küll ülemineku aja nähtus.

2) a) Uurida isamaa kultuurvarasid ärarippuvuses erialast (loodus, ajalugu, põllutöö, kirikud etc.) Seda tuleks kohtadel teha. Eestimaa võiks raioonidesse jagada.

b) Maale sõita ja üldhariduslisi kõnesid pidada, et „pidude“ tasapinda tõsta.

3) Vastavad vähe.

4) Loodetakse seda, mis punkt 2. all (a ja b) on öeldud.

5) Alkoholism on võrdlemisi suur. Põhjused seisavad selles, et keskkoolide abituriendid filosoofiliselt (siia kuulub ka usuõpetus ilmavaadete selgitusega) küllalt arenenud ei ole, nende isiku väärtusetunde ja esteetilise ning eetilise tunde arendus puudulik on.

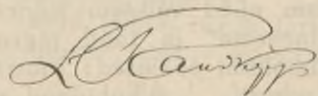
6) Ma ei ole ühegi üliõp.-organisatsiooni vilistlane ja ei saa ettepanekut konkreetsemalt prätsiseerida. Igatahes peab ühingutes tõsise töö vaimu loodama (esteetiliselt kauni meelelahutuse kõrval), mis umbes nii nagu Kanti „Pflichtmoral“ uue põlve võiks luua.

Tuleb luua uut, eestipärast, kultuurset, haridusselget ja ideaalset üliõpilast!

Pereat diabolus, s. o. traditsiooni rooste, lõbutsemise harjumus.

Vivat antiburschius!

14. II. 23

A. Reeben, Tartu linna koolivalitsuse juhataja

Vastuseks Teie lugupeetud ankeetlehele teatan, et mina viimasel ajal meie üliõpilaste organisatsioonidega ja neis valitsevate vaadetega ja õhkkonnaga nii vähe tuttav olen, et ennast kompetentse ei tunne nende kohta seisukohta võtta. Aga nende üliõpilaste ja selle organisatsiooni järele otsustades kellega mul lähem kokkupuutumine on olnud, paistab mulle, et meie üliõpilaskond ei ole sugugi nii passiivne ja tegevusetu, nagu seda ankeetlehe kokkuseadjad näivad eeldavat. Koguni vastuoksaks ankeetlehe oletusele, et meie üliõpilaskonna „alalises otsimises ja rahulolematuses praeguste organisatsioonidega“ ja „uute organisatsioonide asutamises“ avaldub „selgusetus ülesannetes ja töös,“ tahaksin väita vastupidist: mida rohkem erilaadilisi organisatsioone ja rühmitusi, seda intensiivsem on meie üliõpilaselu!

Kuivõrra üliõpilased kohustatud on oma otsekohese töö kõrval rahvahariduse tööd tegema, see oleneb meie üliõpilaste andekusest ja tegujõust. Minu äranägemise järele on sellest tööst nii enne kui nüüdki osa võtnud

ikka ainult üksikud tegujõulisemad, kellele selleks energiid on jätkunud oma otsekoheste ülikooli töö kõrval. Kogu üliõpilaskonda kohustada avalikku haridustööd tegema on minu arvates mõttetus, mis ennast kindlasti pääliskaudsuses kätte tasub.

Ainukese tõsise pahena meie üliõpilaselus esinevad korporatsioonid ja nende seotud traditsioonid ja alkoholism. Nende hävitav mõju meie noorsoo füüsilise ja vaimlise arenemise päale on igatahes väga suur. Aga üleüldiselt võetud on seegi hädadoht möödaminev ja väljasuremisele pühendatud. Sest korporatsioonid ja nende kombes on feodaalajajärgust pärit ja ei sünni enam sugugi uueaja demokraatlikku riigikorda, ja korporatsioonide taimelavalt võrsunud „koorekiht“ ei suuda ka, nagu tegelik elu näitab, võistlust välja kannatada füüsiliselt kui vaimliselt rohkem välja arenenud ja teaduslikult elule rohkem ettevalmistatud „alamkihiga“, kuhu loodetavasti suurem osa meie üliõpilaskonnast kuulub.

Tartu, 2. märtsil 1923

S. Reuber

Mag. phil. A. Saareste

Vastuseks Teie ankeetküsimustele oleks mul järgmist öelda:

1) Ei ole mitte rahul. Oleks ka tõesti kurb, kui üleüldse aeg tuleks, mil me täiesti rahuldatud oleksime enda rahva omaaegse üliõpilaskonna vaimlise olukorraga. See tähendaks juba tagasiminekut. Meie praeguse üliõpilase kõige suuremad pahed on: liigne passiivsus ja jahedus, üldine skeptitsism; aktiivsuse puude rahvuslistes küsimustes; ükskõikne suhtumine tõsiste au ja kõlbluse küsimuste kohta.

2) Arvan, et üliõpilast, kes väga eriliste ja sügavamate huvidega enda erialal, ei peaks õpitöö kõrval sugugi mitte kohustatama üldisele kultuurtööle, isegi tema erialal mitte. Keskmiselt spetsiaalsete huvidega ja enda ainesse keskmiselt süvenevat üliõpilast ei tohiks mitte üldkultuurilisele tööle kohustatama väljaspool tema eriala. Kuid harilik osa, suurem protsent (vahest 60—75 %) üliõpilastest, kes enda õpinguiks aine valinud on seks, et mingit elukutset omandada (mis täitsa terve ja loomulik nähtus), peaksid kahtlemata osa võtma üldisest haridustööst ka väljaspool endi eriala.

3) Pragused üliõpilaste seltsid ja maakonna organisatsioonid vastavad osalt juba praegu, vastaksid aga kaugelt enam oma ülesandele, kui neil kord pikem tee selja taga on nii üldises kultuurilises kui ka rahvuslises omapärasuse arenemises. Praegused korporatsioonid ei vasta aga peaaegu sugugi mitte nimetatud ülesandele — rahvale haritlase kasvatusele, kes rahvale tõesti maasoolaks oleks. Nad kasvatavad meie noorsoole külge võõrapära-

seid traditsioona, labast ainelikkust, kodanlist ilmavaadet halvemas mõttes, snobismi ja tühiste konventsioonide austust. Need vähesed korporatsioonide kasvandikud, kes rahvale kasulikuks saanud, on erandlikult suutnud korporatsioonide mõjudest endid vabad hoida.

4) Maakondade organsiatsioonidest võiks loota sedasamagi mis muist, mittekorporatiivseist organisatsioonidest.

5) Alkoholism, s. o. alkoholi kurjasti tarvitamine, näikse olevat kaunis suur. See väheneks kindlasti, kui üliõpilastele enam võimaldataks mõistlikku sporti ja võimlemist (vabad liigutused asjatundlikul juhatusel, lavn-tennis, ujumine, talvesport j. n. e. Ülikooli juurde peaks asutatama võimlemis-osakond nagu Soomeski!) ja kui üliõpilaskond ühisel jõul katsuks soetada enam kohaseid tingimusi üliõpilaste vaimlisele arenemisele (üliõpilaste raamatukogu ja lugemislaud!). Ka enam energiline osavõtt võitlusest rahvusliste ideaalide saavutamiseks annaks üliõpilase olemisele enam sisu ja mõtet, nii et kunstliku joovastamise tarve tuntavalt väheneks.

6) Nii üliõpilaskonna kui vilistlaskonna poolt tuleks sammusid astuda nende lähendamiseks teineteisele. Praegu tuntakse üksteist liig vähe. Eesti üliõpilast tuleks lähemale tuua haritud Eesti perekondadele.

Tartus, 15. II. 23

Albert Saaraste

Dr. med. **C. Schlossmann**, bakterioloogia dotsent

1) Üliõpilaste vaimline seisang oleneb ajavaimust, mida mõttemõlgutustega võimata muuta, sellepärast peavad ajanähtused igäihte rahuldama, vastasel korral peaks enese juures vägivalda tarvitama.

2) Kultuurtööst peab enne aru saama, siis temaga tegelikult tutvunema ja lõpuks oma jõudu täies ulatuses selleks tööks tarvitama. Oleks üliõpilane juba küps kultuurtööle, siis poleks tarvis aega viita ülikoolis, vaid tööle asuda. Suureks aja puuduseks on, et üliõpilane ei taha aru saada oma lõpmata suurest ülesandest, kus kultuurtöö enese juures esimesel kohal seisab.

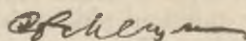
3) Iga ajakohase organsiatsiooni ülesannete nimekirjas leidub suurel hulgal sarnaseid, mis ainult ettekujutuseks jäävad, sellepärast ei ole põhjust organsiatsioonist enesest palju loota, küll aga organsiatsiooni üksikutelt liigetelt.

4) Maakonna organsiatsioonid on noored, niisama kui E. Ü. S. „Veljesto“ ja paljud teised, sellepärast peab äraootavale seisukohale asuma, lootes, et ka nende liigete keskel tulevikus hiilgavad tähed ilmuvad. Noored organsiatsioonid vastavad harilikult ütelsele: „Vaim on küll valmis, aga liha on nõder“.

5) Üliõpilane on rahva poeg, sellepärast on raske nõuda, et tema vähem alkoholi tarvitaks, kui rahvas. Pole tarvis alkoholi tarvitamise põhjust uurida, see käib üle jõu, parem vähem alkoholi tarvitada, kui see üle jõu ei käi.

6) Vilistlaskonnal on sagedasti raske kaasa avitada, kus tarvis oleks, sest üks aja puudustest on nähtus, et „muna on targem kui kana“.

10. II. 23

Dr. phil. **W. Schmied-Kowarzik**, filosoofia professor (Austriast)

(Tõlge saksa keelest)

1) Eesti yliõpilaste praeguse seisukorra üle ei või ma anda mingit kindlat ega mõõduandvat otsust. Minu muljete järele on eesti yliõpilane väga virk ja agar ning tal on tugev keskenduse, kontsentratsiooni võime, nii et tema tähelepanu kergesti kõrvale ei kaldu. Vene eksamikorralduse järelmõjud toovad endaga kaasa, et ylikoolis õpiaastate kõrgeimaks sihiks peetakse pääasjalikult veel mingi teatava kindlapiirilise teadmistehulga mälusse kuhjamist, kuna Saksamaal ideaaliks on teadmise iseseisev mõistuslik läbitungimine ja läbitöötamine.

3) ja 5) Praegustest yliõpilasyhinguist ja nende tööst, kui ka yliõpilaste tarvitetavast parajast või liialdasest alkoholi määra ei tea ma midagi öelda.

4) ja 6) Maakundlikkude yhingute ja vilistlaste ylesanded selguvad iseendast alljärgnevas.

2) Tähtsaim näib minu meelest olevat kultuurtööst osavõtmise kysimus ja kuna ma ise olen pisut tegutsend rahvaharidus- ja kultuurtöoga, tahaksin siin, võib olla, mõnes asjas ergutada.

Ylikool harib noori inimesi elukutsete jaoks, mis oma olemuselt seisavad keskmassist kõrgemal: juristid, keemikud, arstid, loomaarstid, agroomid, ylemõpetajad, pastorid, osalt ajakirjanikud, kirjanikud, poliitikud. Sarnane sotsiaalne seisukoht kohustab akadeemia kodanikku rahva juhtimisele, kultuurtööle rahva hääks.

Yliõpilase kohus on seega oma ylikooliaastaid kasutada omale pääle tarvilise põhjaliku eriteadmise ka võimaliku yldise hariduse omandamiseks. Teadmine ja haridus on kaks ise asja. Teadmine on intellektuaalne mäluvarandus, elav teadmine on mäluvarandus, mis materjaaliks on alati tegutseva mõistuse tööle. Elav teadmine on mõistuse „haridus“, s. o. siis ainult osa kogu haridusest. „Haridus“ laiemas mõttes on kogu inimese kujundus, tema kõigi jõudude arendus, mitte ainult mõistuse. Haridus

pole mitte ainult elav teaduse omandamine, vaid ka igasugu kunstide, religiooni, filosoofia, õiguse- ja riigielu väärtuste jne. omaks tegemine. Haridus on kultuur. Üliõpilane peaks seega, nagu see saksa keelepiirkonnas tegelikult ongi, oma eriala kohustet õpingute kõrvale võtma ka veel n. n. ilmavaateõpinguid, nii yldiseid loenguid filosoofiast, kirjanduse ajaloo, kunsti ajaloo, rahvuslikust ja yldajaloo (eriti kultuuri ajaloo), õiguse-filosoofiast, kriminaalpsykoloogiast, psühiatriast, rahvamajandusest jne., selle järele milliseid yldhuvitavusega loenguid kunagi semestril kuulda võib. Ta ei peaks pääle oma eriteaduslikkude ettekannete mitte käimata jätma ka näit. „Õpetet Eesti Seltsis“, „Loodusuurijate Seltsis“, „Ajalooseltsis“, „Filosoofia Seltsis“, „Prantsuse Instituudis“, „Akadeemilises Musses“ jne. korraldet yldhuvitavil ettekandeil. Kõigepäält aga oleks see yliõpilasyhingute kohus, korraldada oma väikses ringis või ka suuremates piirides sarnaseid ettekandeid ja vaidlusõhtuid, jah, mitte yksi kõnesid, vaid ka kunsti-esitusi (kirjanduspalu, laulu, muusikat jne.), milleks akadeemiliste kontsertidega algus juba tehtud. Saksamaal yliõpilaskonnad korraldavad tihti õhtuid, kus tuntud kirjanikud omi töid esitavad.

Nii peaks yliõpilane oma ylikooliaastail omandama selle igakylgse hariduse, mis oleks põhjaks tema pärastisele juhtimis- ja kultuurtööle. Kultuuri, igakylgset haridust, mis ta endale omandand, peab ta ka teistes äratama. Akadeemia kodanik, olgu ta siis arst või advokaat, õpetaja või pastor, on kohustet rahvaharidustööd tegema oma kutse piirides ja väljaspool neid.

Mis on öeldud isiklikust haridusest, maksab ka rahvaharidusest. See ei tohi olla ainult teadmiste, vaid ka väärtuste andmine, esteetiliste, eetiliste, sotsiaalsete ja religioonsete väärtuste. Rahvaharidustöök pole seega veel mitte kyllalt ettekannete ja kursuste korraldamisest, nii tähtsad kui need ka on mõistuse harimiseks, (parim tagajärg on kursuseil ja ettekannete seerial, kõigepäält aga yhistöötamisel, (seminaarid). Puht-teaduslikkude ettekannete kõrval korraldetagu ikka ka esitusi, mis pakuvad enam kui teadmist, näit. kunstiajaloolisi loenguid udupiltidga, mis yhtlasi annavad ka esteetilise elamuse, või kirjandusloolisi esitusi yhes käsitletavate kirjanikkude töödega, muusika-ajaloolisi yhes muusikaga jne. Siia kuuluvad ka ettekanded usust, eetikast, õigus- ja riigiteadusest, majandus- ja yhiskunnateadusest, mis yhes teadmiste andmisega äratavad ka usulisi tundeid, õiguse- ja riigitundeid, majandusmoraali ja sotsiaalset ning rahvuslikku meelsust. Nende osalt teadusliku iseloomuga ettekannete juure peab rahvaharidustöö lisama ka muid korraldusi, mil yldse sihiks pole teaduslik õpetus, vaid ainuyski esteetiline elamus, tunde ja tahte kasvatus.

Rahvaharidustöö ylesanne pole mitte yksi suurtes saalides suuri esitusi korraldada, avalikkude laenuraamatukogude ja lugemistubade eest hoolitseda, vaid see peab kõigepäält pyydma perekunna maja teha hariduse keskpunktiks: see peab yksikisikuid virgutama, endale koduraamatukogu soetama, oma eluruume ilustama hääde kuigi odavate seinapiltidega (näit. Dürer-yhingu meisterpildid Verlag Callwey München või Verlag Seemann

Leipzig), vahest ka mingid reproduktsioonide mappkogusid muretsema (mingi „kodu pildikogu“), oma korteri sissesääde ja mööbli laskma valmistada lihtsate aga harmooniliselt õilsete vormidega, koduses ringis korraldama yhiseid lugemis- ja muusikaõhtuid.

Rahvaharidustöö talurahva seas peab vanastpäritud vaimlisi rahvusvarandusi alal hoidma ja, kus need unustet, jälle elustama: nii vanad rahvalaulud, muistendid, muinaslood, vanad tantsud, pidud ja kombed, vana kodukäsitöö oma ilusate kudumustritega, puulõigenditega jne. Selle juure tuleb veel kodu-uurimine, perekunna-, koha- ja maa-ajalugu. Sarnasest syvenemisest võib rahvustunne ammutada oma parima jõu, nagu ytleb Goethe: „Was Du ererbt von Deinen Vätern hast, erwirb es, um es zu besitzen.“

Ja rahvaharidustöö peab (eriti linlasi) ka sisse juhatama aja suurtesse maailma ja inimkunna ylesandesse, peab andma ylevaate Euroopa suurte rahvuste kultuuridest, nende ajaloost ja nyidisaja kysimustest. Iga yksik peab olema niihästi rahvusmeelne oma rahva liige kui ka hää eurooplane, inimene, kes oma pilgu juhiv kogu suurele maailmale.

Üliõpilaskund võib teha sel alal lõpmata palju hääd ja viljakandvat. Tõusku Eestis keskkooli ja ylikooli noori haarav noorsooliikumine, mis on sihitud niihästi nooruse isiklikule eneseharimisele kui ka rahvuse harimisele isamaa ja inimkunna hääks!

Prof. Dr. Walther Schmidt-Kowarik

Cand. hist. **H. Sepp**, Eesti ja Põhjamaade ajaloo eradotsent

1) Selle küsimuse peale on raske vastata, sest üliõpilaskond seisab koos mitmekesisest elemendist. Kahtlemata seisavad üksikud osad võrdlemisi kõrgel, kuna teiste kohta sarnast arvamist ei või olla. Põhjuseks on see, et segased ajad ja sagedasti võrdlemisi puudulikud keskkoolid mõnes osas noortes võrdlemisi vähe jälgi järele jätnud, ei ole annud küllalt kindlaid põhiteadmisi, puudub abstraktiline jne. arusaamine ja mõtlemisviis. Üldse süm-paatilise nähtusena ära märkida tuleb seda, et noorsugu vaimliste harrastuste ja enese harimise vastu huvi tunneb. Ja vahest on meie noorsool võrreldes teiste, ka koguni suuremate kultuurrahvastega, laialdasemad vaimlised huvid.

Isaeralikku rõhku tuleks panna isikliku kultuuri, enesearendamise peale ja püüda kõrgema enese hariduse juure. Ainult seestumine ja süvenemine annab võimaluse avaramaks arusaamiseks ümbrusest, annab kõrgemad väärt-

mõisted ja loob isikus sisemise tasakaalu ja jõu alused. Seestumine loob vaimliselt ja kõlbliselt tugeva isiku, kel ka enesel jõudu jätkub, et eluraskustes tegutseda ja võidelda.

2) Nagu iga haritud inimene on ka üliõpilane seotud ühiskonnaga ja rahvaga ja on siis ka kohustatud rahva ja ühiskonna kasuks tegev olema. Ja seda mitte ainult kitsal erialal, vaid võimalikult kaasa aitama ka kultuurielus üldse. Alati ja ikka on intelligentsil rahva sünnitamisel, nii veider kui see kõlabki, suur tähtsus. Ei ole aktiivset, riiklikku elu elavat rahvast ilma intelligentsita. Võetagu rahvalt intelligents ja rahvas võib kaduda. Sellest siis ka arusaadav, et okupatsiooni ajal püüti meil rahvast intelligentsist eraldada.

Haritud inimestes saab rahvas oma põhivõimistesse aktiivseks ja rahva passiivne loomevõimu tagavara saab kultuuriliseks saaduseks ümber töötatud. Nii siis on teatud mõttes rahva intelligents rahva peaju. Siit intelligentsi kohused rahva vastu. Üliõpilaskonna ülesandeks on kohalikku passiivsusse vaimlikku elevust viia.

Oma erialal võib üliõpilaskond ümbrusele muidugi kõige kasulikum olla. Kasu on siin üldsusele, kasu — ka tegijatele, — nad panevad oma teadmisi tõsiselt proovile, tehes neid tugevateks ja eluvõimsateks.

3) Nagu meie hariduski, on meie üliõpilaskond ja sellega ka meie üliõpilasorganisatsioonid võrdlemisi noored. Ei puudu üliõpilaselul org. positiivseid külgi. Arvesse võetavad on kõige pealt Lääne- Põhja- ja Kesk-Euroopa eeskujud. Tarvilik on, et organisatsioonides kindel reshiiim, lähine side ja distsipliin valitseks. See ärgu tähendagu isiku orjastamist. Inimene peab põhiolult püüdma vaimlist individuaalsust, see määrab isiku vaimlise ja ühiskondliku väärtuse. Nullidest ei saa hulka. Kuid ühedest ja kahedest ei saa ka ühiskonda kui kokkuhoidmist ei ole. Ühiskonna jaoks peab isik distsiplineeritud, kokkukõlastatud, ühiskondliste sümpaatiatega varustatud olema. Isikus peab peituma kindral ja sõdur, isikus peavad avalduma käskimine ja sõnakuulmine. Siin kaasa aidata võib organisatsioon, kus vastutustunnet kasvatatakse. See on aga võimalik neis organisatsioonides, kus üliõpilaselu tugevam. Tarvis on, et iga inimene oma kaasinimestest palju ja tugevaid muljeid saaks. Viisakast läbikäimisest on vähe, et väärtusi luua.

4) Maakonna organisatsioonid on üsna loomulikud vahendid, et nende abiga rahva keskel hariduse tööd teha, kuid organisatsiooni mõttes peavad nad liikmeid enese vahel suuremale tutvunemisele viima kui seni.

5) Selle küsimuse peale on minul isiklikult raske vastata, sest et mul tuttav ei ole, mis võrra üliõpilased alkoholi tarvitavad. Alkoholi küsimus ei ole mitte niivõrra otsekohese kire kui sellega seotud nauding, see on lõbusa ajaviitmise küsimus. Sellest seisukohast on seletatavad ka joomisega seotud kombed. See seletab ka selle, kust kohalt üldse joomise vastu võidelda saab. Vaimliste huvide piirkonna avardamine ja teistsugused mõnud ja naudingud, kui see, mis joomine ja joomisega seotud kombed enesega

kaasa toovad, võivad joomisele teatud viisi tõket teha. Minu arvates ei ole aga joomine, või mittejoomine mingisugune absoluutne kriteerium isiku hindamiseks. Soovitav on mittejoomine, või mõõdupidamine, kuid mina isiklikult ei saa kunagi psühiliselt abitud karsklast paremaks ja kõrgemaks pidada anderikkast parajuslasest. Joomisest ja mittejoomisest tuleb nii aru saada, et esimene negatiivne külg sagedasti just selles on, et inimene, kes alkoholist väga huvitatud, enese vaimlise arendamise soiku jätab. Muidugi ei tohi joomist üliõpilaste elu ainsamaks sidemeks teha.

6) Vilistlaskonna side üliõpilaskonnaga olgu kindel ja jäädav. Mõlemal poolel on sellest kasu. Noorusel on tuld, vanemal põlvel elukogemusi ja neist elukogemustest saadud väärtusmõisteid. Noorus ilma vanema põlveta on liiga abstraktselt-idealistlik, kuna vanem põlv oma elukogemustega teda eluga seob ja elu hindama õpetab. Ka nüüdsed vilistlased on korra organisatsiooni liikmed olnud, ka nemad on tõsiselt mõelnud, kavatsenud, ka neil on oma ideaalid olnud, kuid nad on teatud viisil elukoolist läbi käies oma ideaalisi elukoolis revideerinud. Rahvahariduse töös on noorema ja vanema põlve koostöötamine väga tarvilik, siin on mõlemad üksteisele väga tarvilikud ja loomulikud abimehed. Ka organisatsioonide rahvastamisel on vanematel organisatsiooni liikmetel suur tähtsus ja tuleb nende mõtteid selles suhtes arvesse võtta.

Aldey

Mag. phil. **G. Suits**, eesti ja yldise kirjanduse professor

„Veljesto“ algatatud ankeet ei ole sihitud rahulolemise poole. Seda võin järeldada ankeedi saatesõnast kui ka vastamiseks asetatud kysimustest. Jagan „Veljesto“ kiusatud vaimuga lyhidalt oma kogemust ja veendumust.

1) Teie kysimuste lähtekohaks on Eesti yliõpilaste praeguse vaimse seisangu konstateerimine. Kas ollakse sellest rahuldatud? Kus ollakse rahuldatud, kus mitte. Teie olete kaasa elanud uue ajajärgu kohinat. Teie saate minust aru, kui ytlen: rahulolematus meie akadeemilise noorsoo harrastustega ei jäta midagi soovida neis ringkondades, kus väljaspool ylikooli liigun! Liigun kõige sagedamini Eesti kirjanikkude ja kunstnikkude ringkondades.

2) Eesti yliõpilases nähakse siin juba tulevast Eesti haritlast, s. o. vilistlast. Eesti keskkooliõpilases nähakse yliõpilase asetäitjat. Kuivõrra on Eesti vilistlane kohustatud yldisest kultuurtööst osa võtma: a) oma otsekohesel erialal; b) väljaspool oma teadusharu? Nähtavasti oma ainelise ja vaimse hyvangu võrra.

3) Teie näete yliõpilasorganisatsioonide toimingu lähemat päämäärä haritlase kasvatamises rahvale. Teie kysite, kuidas vastavad meie yliõpilasorganisatsioonid sellele ylesandele. Kui yliõpilasorganisatsiooni ylesandeks pidada rõõmsa ja enesegarahuloleva kamandaja kasvatamist rahvale, siis olen sarnaseid nägusid kõige rohkem silmanud värvimysikandjate hulgas. Kui jälle yliõpilasorganisatsiooni ylesandeks pidada kasvatada mõtlevat joont noorel otsal, siis edasi sel teel, „Veljesto“! Edasi lähemasse kokkupuutesse rahva tarvete, huvide ja hädadega! Aga selle tee lõpuni käimine tähendaks loobumist oma ainelise ja vaimse hyvangu tundest.

4) Olen oma yliõpilasaastail nimeliselt kuulunud yhte Soome maakonnaorganisatsiooni, aga tõsiasiolikult tegutsenud eriliste otstarbeasetuste (algatuste) teostamiseks liitunud yliõpilasyhinguis. Nii teeksin veel nyidki, kui kannaksin valget mytsi. Aga Soome maakonnalistel yliõpilasosakondadel on kahtlemata omad teenused ja saavutused. Nende teenuste ja saavutuste hulgas nimetaksin eriti yhise yliõpilasmaja ehitamist.

6) Meie yliõpilaskonna ja vilistlaskonna suhtes ei ole mul muid lähemaid väljavaateid kui et suur osa yliõpilasi ise varsti saab vilistlasteks.

25. II. 23

Myrskär Luitz

Dr. phil. A. M. Tallgren, Eesti ja Põhjamaade muinasteaduse professor (Soomest)

Eesti praegusil yliõpilasil — esimestel eesti ylikooli kasvandikel — on ylesanne, mis oma suuruse suhtes erineb sellest, mis oli varematel põlvedel. Teil on ka tähtsam osa kui tuleviku yliõpilasil on, seepärast et teie — algajate — algatavad võtted määravad sihi. Teat viisil see mis Teie nyid teete, jääb elama järgmiste põlvede saavutuses nende eeldusena. Aga seepärast on teie ylesanne osalt piiratum. Teie moodustate trepi või vundamenti. Teie peate ehitama laiemale kui pärastisil yliõpilasil seda tarvis on. Teie osalt keeldute oma erivõimaluste tipunivimisest, et järeltuli jaoks seda võimalust kindlustada. Osalt on see kurb, see on ohver, aga osalt on siiski tore teada, et Teie töö võimaldab järgnevaile arvatud saavutused, mis muidu lykkuksid veel kaugemale ebamäärasesse tulevikku.

Eesti haritlaskond on yhe põlve vana. Eesti teadus synnib alles nyid, esimesed eesti yliõpilased töötavad omas ylikoolis, mille otsekohesed sihid on esimene kord just selle maa tundmaõppimine ja edasiarendamine, selle ja mitte teise teaduse loomine ja võimaldamine. Et see alles nyid synnib, kuna see oleks võind paarsada aastat varem syndida, et vahe selles suhtes sugurahvaste, soome ja eesti vahel, kelle vaimueeldused samad olid, on see mis

ta on, see mõistab valjult kohut maa sennise ajaloo määrajate töö yle. Selle tagaseina vastu, et Teil siis tänuvõlga hilisele minevikule pole, ja nyidse aja suurt vastutust meeles pidades, paistab minule, on tarvis nende kysimuste pääle vaadata, mis E. Y. S. „Veljesto“ on ylessäädnud ja m. s. minule lahkelt saatnud. Et Eesti tulevik minule armas on ja et ma eesti yliõpilasi oma siinolekul olen austama õppind, siis julgen kysimustele otsekoheselt vastata, sellele vaatamata, et olen väljamaalane, kellel siinsed traditsioonid veres ei ole, ja kes siis nende affektsioon-väärtusest tundega aru ei või saada.

1) Eesti yliõpilased on vabadusvõitlejaina massiliselt auga täitnud omad kohustused ja maa võib neist uhke olla. Mitmed yliõpilased on väga anderrikkad, tublid ja hääd näited selle rahva võimetest. Mitmed — võib olla suurim osa — on ausad, vaimustet, puhtameelsed indiviidid. Igatahes tunnen sarnaseid palju. Aga selle pääle vaatamata, Teie esimesele kysimusele: kas ollakse rahuldet eesti yliõpilaste praeguse vaimlise seisanguga, vastan omalt poolt: ei ole. Et yliõpilaste arv 3000 ymber, jõududest aga on suur puudus igal alal, on ebanormaalne nähtus. Et „Üliõpilaslehte“ ylevall pidada ei suudeta, on ebaloomulik asi. Et tõuked peavad väljaspoolt — ja alati väljaspoolt — tulema (linna vaatluse korraldamine, muuseumi peod jne.) ei vasta täisealiste iseseisvate inimeste aule. Et ylesandeid on palju ja et nende teostajaiks on alati üks ja sama grupp yliõpilasi, kuna 70—80% passiivsed on, ei ole õige. Ja pääle kõige, et yliõpilased suure massina ei jõua aktiivselt selgusele silmapilgu nõuetest, see õigustab esimesele kysimusele kategooriliselt ei vastama. Positiivist rahvuslikku vaimu, soodsat õhkkonda vaimlisele loovale kultuurtööle ootab yliõpilasilt, kellel õnn ja au on esimesina eesti ylikoolis teostada võida seda, mis 700 a. kestel võimatu oli — iseseisva eesti kultuuri arendamine. Ja seda ei oota 100 inimese töös ja 2000 sõnus, vaid 2000 töös ja elavas tundes.

2) Omal otsekohesel erialal on yliõpilane kohustet osavõtma tõist. Loengud ja raamatud on sissejuhatuseks, tegelik töö yksi õpetab teadmisi elule kohastama. Igatahes nõndanimetet rahvuslikkude teaduste alal on materjali korjamine juba yliõpilase omalt seisukohalt igayhele tingimata tarvilik. Niipalju kui temal jõudu ja oskust on — aga mitte milgil tingimisel rohkem — peaks ta ka arusaamist oma erialas levitama publikus: kas ettekannetega või kirjutustega või mõlemaga. Ka väljaspool oma teadusharu peab ta minu arvamise järele kultuurtööst osa võtma. Ta peab mäletama, et ta ainult „koolis“ ei käi, et ta yliõpilasaastail valmistub riigi juhtijaks. Lai arusaamine, laiad intellektuaalsed huvid viigu teda kokku teiste intellektuaalsete ringkondadega. Eesti kultuuri edendamine on sihiks. Oma võimaluste järele võimaldagu ta seda, ta telligu, nii palju kui see temal võimalik, eesti kultuurilised ajakirjad, mis ainult nõnda pysivadki pysti, ta võtku oma nooruse vaimustusega neist osa, kui see ylejõu ei käi, ta pidagu end kohustetuna selleks seltside liikmena kaasa aitama, ja jõukamaile nende kohustusi eesti kultuuri vastu selgeks tegema. Ja kui tema töö otsekoheselt kultuurtööle ei mõjuks, kannab see yliõpilaste endi arendajana tulevikus neile mitmekordse vilja.

3) Minu arvamise järgi — kui lubatakse avalik olla — mõjuvad praeguste yliõpilasorganisatsioonide vormid takistavalt yliõpilaste kultuurilisse ossa. Võimatu laiad kodukorrad ja seesmine dressyyr ei luba sisule tähelepanu pöörda. Alkohool ja tihti ainult lõbuks korraldet koosviibimised mõjuvad yliõpilasisse nagu oleks just see n. n. „yliõpilaselu“ pääasi. Ma looksin kyll organisatsioonid ymber. Aeg on nyid teine kui enne. Mis vahest oli loomulik enne seda kui Eestit ei olnud riikliselt, see ei ole kohane töö ja iseisvuse ajal, igatahes mitte selle algul. On sarnaseid maid, kus yliõpilased on ka kollektiivselt loond palju positiivses kultuurelus ja teind palju niisugust mida siin igatahes suurem osa organisatsioonest teind pole, ja mis siin yldse tegemata jäänd. Aga elu ei oota, ja ylesanded kuhjuvad tegematuile ylesandeile. Vaba, väikese, ärkava rahva elus jääb elukysimuseks yliõpilaste töö ja nende moodustet õhkond. Ja ma ytlen avalikult, et nende 3 a. jooksul, mis ma siin olnud, ei ole ma saand yhtki rahuldavat vastust kysimusele: mis hääd pakuvad näit. korporatsioonid, mis Tartu yliõpilastele iseloomulikud, kui siia põhjamaist tulla, mida teised organisatsioonid ei suudaks pakkuda, kuna just nende passiivsus ja nõrkus mõjub silmatorkavalt: vorm on takistand, dressyyr on siht. Ja isiklikult ei armasta ma tyype ja konventsionalismi vaid indiviide, olgu nad siis mõne kandilisegi servaga.

4) Maakonna organisatsioonest, kui nad aru saavad, et nad midagi päris uut tähendavad, loodan väga palju, loodan uut jõuandjat yliõpilaselu. Neis puutuvad yksteisega kokku eri ilmavaadetega yliõpilased ja viljakad vaieldused on võimalikud, arendades kaasvõitlejaid. See on seltskond mikrokosmosena ja sääb avanevad võimalused ka aktiivseks tööks. Kinnise organisatsioonina vastastikuseks arendamiseks ja lõbuks viivad nad yliõpilased ka elavasse kontakti maaga ja rahvaga, võimaldavad kokkupuuted maainimeste ja yliõpilaste vahel, aktiviteedi, mida yliõpilane kollektiivses mõttes mujalt ei saa; ta näeb, et ta on tarvilik. Maakonna organisatsioonid on ju piirat geografilise ala yliõpilaste kogud, mis muretsevad maakonna intellektuaalse hääkäigu eest. Kodu-uurimine mitmel teadusealal, materjali korjamine, ymber-töötamine, avaldamine huvitab õige mitmeid. Rahvalikkude raamatukogude ja lugemislaudade soetamine ja korrashoidmine, ettekanded maal vastavad hästi otstarbele, nagu kogemus Põhja-Euroopa naabermais on näidand. Edasi on yliõpilasi tööle vaimustand neis maakonna kultuurelu tõstmine uute ettevõtete algatusega: on asutet maakondadesse rahvaylikoole, tuberkuloos-sanatooriume, maakondlikke muuseume jne., milleks yliõpilased pääle algatuse ja korralduse veel on korjand ka ainelise põhja. Veel on avaldet raamatuid-albumeid, milles on maakonna olusid teaduslikult valgustet, bibliograafiaid ja kultuurkaarte, millest võimalikuks saab maakondadega tutvumine võõrale. Kõik see on tarvilik, ilma maakonna organisatsioonideta aga ei saa teostet, ja yliõpilaste aktiviteet jookseb liiva, või vähemalt ei ole systematiseerit. — Kuid kõik õeldu on maksev ainult siis, kui maakonna organisatsioonid tõesti selgesti saavad aru omist ylesandeist kui ka sellest, et nad tähendavad midagi oluliselt uut ja sellekohaselt luues uue vormi pyyavad sisuliseltki vabaneda

neist vanust pahedest, mis nii kõvasti on kokku kasvand teat vanade vormidega. Kui maakondlikud kogud töötavad samal alusel nagu vanad organisatsioonid, kui nad tegelikule tööle ei asu või selleks ei suuda kaasa mõjuda, kui nad hakkavad pyhitsema vanu traditsioone või teevad oma korteritest kõrtsid tunt organisatsioonide eeskujul — siis ei ole neil ylesannet, ei too nad mingit uut vaimu, on nad tarbetud kui mitte otsekohe kahjulikud.

5) Lähemalt ei tunne. Sooviksin, et eesti yliõpilane purjusolekut auasjaks ei peaks vaid häbiiks, et yliõpilane sarnases seisukorras professori juure tulla ei julgeks. Sooviksin, et yliõpilasorganisatsioonide ruumid vabad oleksid alkoholist.

6) Vist mitte suurel määral, sest vanemate haritlaste aeg on väga piiratud otsekoheste ylesannetega. Asi on yliõpilaste oma. Vahest oleks üks asi võimalik: korraldada pidusid ja korjandusi yliõpilasmaja muretsemiseks. Sest maja, kus organisatsioonil omad korterid oleksid ja yhine raamatukogu, see on pää elutingimus.

G. M. Taugen

Cand. theol. **Ed. Tennmann**, uskuloo, usupsykoloogia ja usu-filosoofia dotsent

„Veljesto“ ankeet on minule väga armsaks juhuseks oma arvamist avaldada. Mulle paistab, et rahuldatus ja otsimine just seal peavad tekkima, kus nõudlikkus „elu“ vastu instinktiivselt suurem on kui seesama „elu“ praegu suudab pakkuda. Meie kannatame kõik vaikides tunnistatud ja halastamatalt valitseva materjalismi all kõigis variatsioonides: parasitism, karrierism, egoism, demagoogia sc. sc. Loidus ja usupuudus tõsiste ideaalide sisse on otse halvavad. Ei leita õiget sõna seisukorra hindamiseks ega õigeid sõjariistu pahede vastu võitlemiseks. Kõik on haiged, nii ehk teisiti. Ja haiguse juured on hinges — psüühhes. Hingetervene mine on esimene nõudmine — individuaalselt ja kollektiivselt. Tuleb võitu saada skepsisest ideaalide vastu.

Peaideaal on praegu minu teades — positiivselt — rahu rahvaste ja kihtide ja kõikide vaenlaste vahel. Rahvusvaheliselt töötatakse selles sihis terve rea organisatsioonidega — ka noorsoo ja üliõpilaskondade seas. Riikliselt ja rahvusliselt ei või meie mitte selle vastu külmaks jääda — sest oleme ju nüüd inimkonna liikmed, mis õiguses meid ilmarahu kinnitab ainult meie kaastööga.

Seda rahu on aga võimata kindlustada, kui kohalik kodune pind sõoti jäetakse, s. o. kui rahuvastasid elementa ja püüdeid kodus ei kontroleerita ja

moraalse surve alla ei seata. Järjekult tuleb igasugune autu võistlus ja saagihimu ühes nendega seotud praktiliste nähtustega kui ideaalide vastased võimud distsipliini alla heita. Positiivsed ideaalid peavad juhtideks olema eriõpetöö juures — mitte karjeer. Iga elukutse peab võimaluseks ja äratuseks muutuma — õiguse maksuma panemiseks. Ideaalid peavad tungima elu atoomidesse, et verd puhastada. Hariduse eesmärk on — inimeseks kasvatada kõige väärtuslisemas mõttes. Eriala on ainult selle teostamine. Põlevad päevaküsimused peavad täies ulatuses ka päevakorrale võetama. Tõsised isiklikud sümpaatiad ei võigi muidu tekkida kui suurte mõtete hoogsa vaimustuse läbi. „Meie peame endid kaotama suurtele püüetele“. Siis ei saagi meie külmaks jääda ei ühistegevuse ega tollipiiride, ei usuõpetuse ega tööliste küsimuse vastu. Ja kõigis neis ja mitmeskümnes muus asjas ei otsusta siis külm juriidiline mõistus ega eluvõõras filosoofia, vaid põlev kaastundmus inimkonna ääretuma kisendava hädale, mis on esimese järgu küsimus. Ma ei saagi hästi vastata ettepanud küsimiste peale — sest et nende laad ikka jälle tüüpilist usku „organisatsiooni“ sisse ilmutab. Organisatsioon on tarvis, aga ta on tühi ilma sisuta. Sisu on peaasi. Minu esialgselt, vahest puudulikult formuleeritud „sisu“ — oleks — ükiku ja kogu-hinge tervenemine. Praktiliselt — 1) ülevaade eluprobleemide üle (kultuur, eetik, poliitik, majandus, maaküsimus, rahvas, usk, suguelu, rahvaste vahekorrad, sihid) 2) koduse elu etiseerimine — iseäranis ühistegevus, kaudne karskustöö, majanduse tervendamine, vaimline dematerialiseerimine — see on ainelise elu säädmine suurte positiivsete sihtide teenistusse. Tähtis, ülitähtis on vastava kirjanduse soetamine ja probleemide käsitlemine praktilise eesmärgiga. Raamatukogu, lugemislaud, kõne ja vaielushõlud tulevad sellekohaselt korraldada ja organisatsioonide vahelist läbikäimist elustada

Omal poolt olen valmis täielikumalt nõu andma ja kaasa töötama.

Jüris, 10. veebr. 1923

Ed. Teesmann

Dr. phil. W. Wiget, germaani filoloogia professor (Helveetsiast)

(Tõlge saksa keelest)

Oma ringkirjas olete mind austand kysimustega, mis puutuvad eesti yliõpilaselu kujundamisse. Niikaugelt kui need nõuavad otsust praeguse olukorra kohta, pean ma vastuse võlgu jääma. Eesti organisatsioonega ei ole mul kahjuks olnud veel mingisugust kokkupuutumist, ja eesti yliõpilaskunnast tunnen ainult neid liikmeid, kes minu juures õpivad. Suurem jagu minu kuulajaist seisab koos naisyliõpilasist, ja tähelepanekud, mida ma teind

olen nende kalduvuste ja vaimuomaduste üle (andekus, hoolsus, soov võimalikult ruttu kursust lõpetada, kuid ebaproduktiivsus ja võrdlemisi väike huvi veel lahendamata teaduslike probleemide vastu) on iseloomustavad naise psüühikale yldse, ja langevad yhte sellega, mida ma Shveitsi ja Rootsi nais-yliõpilaste juures tähele pannud, nii et ma sellest mingisugust otsust eesti yliõpilaste vaimlise tasapinna kohta ei või tuletada. Piirdun seepärast omas vastuses ainult punkt 2. ja 6-ga.

Ad 2 võin ma vahest kõige paremini vastata, kui oma enese yliõpilaselu kogemust jutustan. Mina kuulusin Zürichis kõige suuremasse Shveitsi yliõpilasyhingusse, millel olid osakonnad kõige kuue Shveitsi ylikooli juures, ja mis endasse ainult vastu võttis shveitslasi, ega ainustki väljamaalast. Ta ylesanded olid osalt rahvuslikud, osalt kultuurilised. Liikmed ei olnud seot yhegi poliitilise partei programmiga. (Parteipoliitilisi yliõpilasyhinguid olen Shveitsis kui ka Rootsis tundma õppind; kuid ma ei usu, et neid kiita tuleb. Yliõpilane on just neis aastais, kus ta saab esimesed pysivad muljed elust kui ka riigielust. Sää! peaks ta pilgu vabana hoidma, õiguse omama igal yksikul juhtumisel rippumata mõnest parteipoliitilisest lööksõnast enese otsust teha ja alles nende yksikute juhtumiste põhjal hiljem mõne parteiga yhinema. Kes riigiellu otsustavat mõju tahab avaldada, võib seda teha ainult mõne parteilikmena, parteitu peab sest loobuma. Partei valik peab aga alles siis järgnema, kui endale juba on kogut tarvilikud riigikodaniku kogemused, kui selleks juba küps ollakse. Ja minu kogemuse järele ei ole yliõpilane, kes alles gymnaasiumi lõpetand, harilikult veel küps selleks.) Minu enese yliõpilasyhingust on kõige suurem osa Shveitsi poliitikamehi välja tulnud, ja ma arvan, et viisakas toon, mis harilikult valitseb Shveitsi parteilises ajakirjanduses, vahest osalt sellega tuleb seletada, et need parteipoliitikud endi yliõpilasaastail kuulusid yhingusse, kus ka teisi hääli kuuldus, kui ainult nende partei lööksõnu, ja et nende poliitiliste vastaste hulka kuuluvad tihti nende kõige paremad sõbrad yliõpilasajast.

— Riigikodanlist kasvatust pyydsime me sel teel arendada, et me tähtsamate riigielu kysimuste yle vaidlesime, harilikult enne hääletamisi. Teatavasti pannakse Shveitsis suur osa riiklisi kui ka kantonaalseid kysimusi rahvahääletusele, millest iga Shveitsi kodanik, kui ta 20 aastat vana, osa võtab. Ei lähe mööda yhtki poolaastat, ilma et yliõpilane 4—6 korda hääletustest osa ei peaks võtma. Referentideks neis kysimuis valisime meie harilikult kaks vanemat yliõpilast, kellest meie teadsime, et nad pooldasid lahku-minevaid poliitilisi vaateid. — Edasi säadis kogu yhingu keskkomitee iga aasta yles kolm teemat tegelikkude poliitiliste või kultuuriliste kysimuste yle, millest kõigis osakonnis pidi vaieldama. Referaat, korreferaat ja diskussioon saadeti keskkomiteesse, kes siis tegi sellest lyhikese kokkuvõtte, mis siis avaldati meie yliõpilasajakirjas. Harvemini peeti ka ettekandeid teiste riikide riiklisist korraldusist ja kultuurilisist pyydeist. Eesti ja Shveitsi vabariik seisavad osalt õige sarnastes tingimustes, ja ma arvan, Shveitsi olude tähelepanek võiks siin õieti virgutavalt mõjuda. Shveits kui transiitriik seisab kõige

tähtsamail ühendusliinel põhja ja lõuna vahel. Kuidas on ta osand enese naabrite võimuahnitsemistele vastu seista ja ühtlasi mitte ühenduse takistajaks saada? Analooiline on seisukoht Läänemere riikidel Lääne ja Ida vahel.

Mis edasi meie teaduslikesse ja kultuurilistesse pyyetesse puutub, siis pyydsime neid edendada seeläbi, et iga nädal üks liige mõne teadusliku teema üle ettekande pidas. Meie yhingu liikmed tulid ka naabrusmaakohtade raamatukoguseltsidele ja klubidele sel teel vastu, et säälsid pidasid ettekandeid, kus meid harilikult oodat külalistena maksuta kostiteti. Samasuguseid kultuuriliste huvidega maaelanikkude seltse on nähtavasti siingi. Palamusel olen näit. noormeeste ja neidude seltsi tundma õppind, kes igal pyhapäeval koguneb säälse kõstri poja juhatusel, kes, kui ma mitte ei eksi, õpib Tartus usuteadust. Ma arvan, et ka Eestis oleks yliõpilastele tänulik ylesanne nende vastselt saadud teadmisi sarnasel viisil laiimatele ringidele jagada.

Ad. 6. Et ylalpool toodud tegevuskava läbi viia, seks läks meil loomulikult vilistlaste kaastegevust vaja. Meil oli alati rida nooremaid vilistlasi, kes meie koosistumistest täiesti korrapäraselt osa võtsid. N. n. keskvaielusteemade käsitlusele ilmus alati ka suurem hulk vanemaid vilistlasi. Ettekannetele maa raamatukoguseltsides kutsusid meid loomulikult alati vilistlased, kes vastavais maakohtades kirikuõpetajatena, arstena jne. olid tegevuses. Edukat tööd ilma vilistlaste kaastegevuseta ei oska ma enesele yldse ette kujutada. Nad moodustavad endist alalise elemendi yliõpilasorganisatsioonis, mis kaunis kergelt muudab enese iseloomu aast-aastalt nende igaaastase äramineku läbi, kes stuudiumi lõpetand või teistesse ylikoolidesse lähevad.

Sellega lõpetan oma kõneohtra aruande. Kui Teie tast mingisugust ergutust võiksite saada, rõõmustaks see mind. Minule tähendavad mu yliõpilasaastad minu elu kõige ilusamat aega. Teile peab see aeg eriti ylendav olema, langeb ta ju yhte Teie isamaa vabastumisega. Et Teil tahtmist on vaimugagi vallata ja kinnitada maad, mille Teie relvad käes olete vabastand, tunnistab mulle Teie ideaalsest mõttest kantud ankeet.

Tartus, 21. II. 23

Dr. Wilhelm Wiger
Professor.

Dr. med. Juh. Vilms

Üldiselt. Minu äranägemise järele pole ankeedi küsimused mitte küllalt otstarbekohaselt kokku seatud. Oleks pidand kõigepealt selgitama

järgmisi asjaolusid: 1) Mis on vaimlise seisangu põhjused? 2) Mis tuleb teha nende põhjuste kaotamiseks? 3) Milline peab olema Eesti rahva tuleviku seisukohalt selle sõna laias mõttes Eesti üliõpilane?

Need küsimused vastatud olles — võime kergemini Teie ankeedis ettenähtud punktid rahuldada.

Luban omale siinkohal ülalmainit küsimused kõigeesemalt võtta kõne alla.

1) Mis on vaimlise seisangu põhjused?

Arusaamiseks tuleb võrrelda ennesõjaaegseid olusid ja huvisid.

Siis ilmus ülikooli värske noorsugu, kel polnud läbi elatud mingit iseäralist suurt hingelist põrutust, illusiooni ega pettumust, kes polnud kulant oma kehalist ja hingelist jõudu revolutsiooniliste katsete ja ebakülgede läbi-põlemisse, mis mõju ilma-, kui ka Eesti vabadussõda veel omalt poolt täiendasid.

Esimene seisangu põhjus oleks sellega:

1) Hingeline väsimus peale ajalooliste suursündmuste.

Olnud ajaloolised päevad tõid kaasa endaga palju hingelist ja kehalist piina, olgu kehalise nälja, külma, igasugu mõnusususe puudumise, olgu vaimlise elu rahuldamatuse jne. mõttes.

Rahu tulles sündis inimeses reaktsioon: püüti kõike tasa teha, mis tegevata jäi — sealt siis suur lõbukultuuri harrastamine kõigi tema pahedega (joomine, suguhaigused, kabareed jne.).

Teine vaimlise seisangu põhjus oleks sellega:

2) Loomuliku lõbutungi rahuldamine peale rasket minevikku, mõistusliste huvide kulul.

Eesti riigi loomisega muutusid Eesti üliõpilaskonna ülesanded seltskondliselt palju — enne ilmasõda nõuti igal võimalikul juhtumisel üliõpilaselt aktsiooni Eesti rahva kasuks (korjandused, pidud, teised ettevõtted jne.), kuna polnud eestimeelist omavalitsuslist ega muud aparaati tarviliselt olemas. Eesti riigi rajamisega on läinud hulk üliõpilaste elule ja tegevusele mõtetandvaid tegevusalu üle meie riigile ja omavalitsusile.

Sest järgneb kolmas seisangu põhjus:

3) Üldrahvusliste üliõpilaskonna ülesannete vähendamine nende riigi- ja omavalitsusile ülevõtmise läbi.

Eestis on maal väikseis alevites, kus vaimline elu võrreldes Tartu ja Tallinnaga väga primitiivne, rida keskkooli ellu kutsutud. Nende keskkoolide õpilased on kindlasti vaimliselt vähe arenend — just kultuurilise ümbruse tõttu, sest alevid on kõige lähemas kontaktis küladega. Tihti on sarnane õpilane pühapäiviti oma kodus — külas.

Siit järgneb neljas seisangu põhjus:

4) Maa keskkoolest tulnud noorte üliõpilaste keskmine madal kultuuriline tasapind.

Teatavasti on suur protsent meie üliõpilaskonnas naisterahvaid. Senni aga on meie naisüliõpilaste vaimline tasapind keskmiselt meeste omast madalam olnud. See langetab kogu üliõpilaskonna tasapinda. Teiseks on võimalus meesüliõpilasil nüüd enam naisseltskonnas viibida kui enne sõda, mis enam ajaraiskamist lõbustuste j. m. peale nõuab.

Siit järgneb viies seisangu põhjus:

5) Naisüliõpilaste suur protsent.

Selgusetus üliõpilaste ülesannete kohta (nagu ankeedi sissejuhatus väidab) on minu arvates väikene kõrvaline põhjus.

Mis teha põhjuste kaotamiseks.

1) Esimese põhjuse vastu pole midagi teha. Pealegi on see põhjus juba ülemineku või kadumise järgus.

2) Ka teise põhjuse vastane võitlus oleks asjata, mis käib loomulikku rada. Ka tema on üleminemas. Vaja ainult mõistustlisi huvisid hakata esiplaanile seadma.

3) Kolmas põhjus ei saa kuidagi olla saatuslikeks. Tuleb kiires korras leida asehuvisi.

4) Maa keskkooli noorsoo vaimlist tasapinda on rutuliselt vaja tõsta. See on raske. Asi paraneb ajaga. Noorsooliikumise õige juhtimine ja sellega kontakti pidamine oleks muu seas ka üks üliõpilaste ülesanne.

5) Naisüliõpilaste mõju tuleb paraliseerida nende enam naiseliku ja Eestile otstarbekohasema kasvatusel läbi kui seni. Uute ideaalide ilmumisega väheneb ka naisüliõpilaste nivelleeriv mõju.

(Mis huvid peaks üliõpilasi valdama, vaata ankeedi punkt nr. 2).

Milline peaks olema Eesti tuleviku seisukohalt sõna laiemas mõttes Eesti üliõpilane?

Hingeliselt — erk, haritud, tahteline; kehaliselt — tugev, elurõõmus ja painduv.

Kasvatustsuliselt rahvuslise vaimuga, meeste ja naiste soo eriliste perekondliste ülesannete armastava hindamisega, vastukaaluks praegustele lõbukultuuri pahedele.

Kokkuvõttes: Euroopalik hingeliselt ja kehaliselt kui ka oma ülevaapidamises, kuid ilma kultuuriliste pahedeta.

(Need ülaltoodud iseenesest nagu lihtsad mõistatavad laused on aga tähtsad omad järelduste poolest — vaata allpool).

Ankeedi küsimused.

Nr. 1. Ei ole.

Nr. 2. a) osavõtmine oma otsekoheisel erialal.

Ainult oma erialale andund spetsialist, olgu ta üliõpilane või kes tahes — on rahvale pea täiesti või osalt kindlasti kadunud!

Mõni teadusline küsimus, mille uurimine teatavasti palju aega võtab, toob kasu küll teadusele — see on aga rahvusvaheline asi. Kaudselt on sest kasu ka Eestile, kuid seda on vähe. Seepärast olgu ka kõige kuivema eriteadlase kohus kõige lähemasse kontakti viia oma eriala kogu rahva eluga. On ju „rakendus“ teadused uuema aja sünnitused. Meie kui väikerahva eriteadlaste kohus on juba üliõpilaspõlves teid otsima hakata oma eriala rahva ihu ja hingega sidumiseks.

See on kergelt võimalik teostada kas arstiteadlasel, füüsikul, keemikul jne., jne.

b) väljaspool oma teadusharu?

See küsimus on ikka raske vastata olnud.

Kuid minnes välja seisukohtest: 1) Eesti kiire edenemine on võimalik ainult spetsialiseerumise läbi, sest sel teel saab noor teadusmees ruttu omandada kõik uuemad andmed teatud alal — selgub, et laiaulatuslist tegevust väljaspool oma eriala nõuda ei või.

Kuid 2) iga haritud kodanik peab huvi tundma ja olema teadlik Eesti eluliste küsimuste jne. suhtes — mis meile selgitab, et on siiski asju, mida väljaspool oma eriala arendama peab!

Need oleksid:

1) Eesti rahva arvasse puutuvad ja tõutervenduse (eugeenika) küsimused (Sotsiaalsed pahed: tiisikus, alkoholism, suguhai- gused, sündivus jne.) See on sarnane ala, mis meie 1 milj. rahva juures peab olema iga kodaniku teadvuses kindla läbitöötud äratundmisena.

2) Ideaalse spordi kui isikut arendava vahendi teo- reetiline tundmine, kui ka praktiline harrastamine.

Meie kiiresti tõusev intelligents võõrdub kehalisest tööst, andudes muu seas tunnete lõbudele, mis kehaliselt nõrgendab. Ilma spordita ei saa ideaalne üliõpilane mitte läbi!

3) Alkoholismi kui ka karskusliikumise põhjalikum tundmine.

Olgu vaated millised tahes alkoholi küsimuse peale — kuid keegi ei saa salata, et temaga koos käib palju varjukülgi, et küsimus ise on väga keeruline — nii et Eesti üliõpilane neist küsimustest huvi peaks tundma.

4) Rida teisi üldseltskondlisi küsimusi: nagu riiklisi, kunstilisi, teaduslisi jne. peab samuti huvitama üliõpilast, sest on ju tema ka kodanik.

Kokkuvõttes: iga üliõpilane töötagu intensiivselt omal erialal, seal ei tohi teda segada. On aga rida (iseäranis 1, 2, 3) ülitähtsaid kogu meie olemasolu aluseid puudutavaid küsimusi, milledest mööda minna ei saa — ja siin peab üliõpilane aega leidma kaasatõmmata.

Nr. 3. Praegused organisatsioonid kannatavad liiga suure ühekülgsuse all. — Korporatsioonid anduvad liig suurele lõbukultuurile kõigi tema pahe- dega, arendades muuseas eestkätt tundelist ilma, välimist kehalist ja vaimlist painduvust jne., seltsid — aga enam mõistust, jättes tahaplaanile kehalise väli- muse, peene euroopalise kasvatuse jne.

Lõpuks on vastuvõetavad nii ühed kui teised — kui neist aga kaovad ühekülgsuse pahed ja kasvatust juhitakse meie rahva seisukohast ning meile tarvilise ideaalse tüübi vaimus (vaata eelpool).

Nr. 4. Maakonna organisatsioonid ei suuda minu arvates haritlase kas- vatuseks palju ära teha; sest üldse puuduvad praegu selged vaated ülesan- nete kohta (ankeedi toimepanek!), ja pealegi on maakondlikes organisatsioonides raske panna maksma korda, ühtlust ja mõnd kasvatuslist süsteemi jne, liikmete mitmekesiduse pärast.

Nr. 5. Alkoholism üliõpilaste seas on õige laialdane.

Põhjused — nooruse lõbutung, joomakomme, alkoholi vabamüük ja vaimline huvide puudus.

Vähendusabinõud: Osalt keeluseaduse maksmapanemine, kuid peaaasi — vaimliste huvide ja kultuurlõbude harrastamise tõstmine; viimisel plaanil kihutustöö alkoholi vastu.

Nr. 6. Vilistlaste kogude ülesanded nagu nad siia maani olnud, ei vasta küllalt elu nõudeile. Vilistlaste kogu peab olema mitte ükski ainelise abi jaoks, vaid temast peaks välja minema ka vaimline juhtimine. Seda mitte üksikute seisukohtade ja küsimuste lahendamisel, vaid ka kogu üliõp.-seltsi kasvatuse ja ülesannete mõttes. Side vilistlaskogu ja üliõp. seltsi vahel peab olema tihe ja mitmekülgne. Et seda teostada, peab vilistlastekogude siia maane tüüp muutuma enam seltskondliste üldülesannete ja ideaalide organiseeritud täideviiaiks, mis seni mitte pole üldiselt olnud.

Tartus, 12. II. 1923

LYHIKE KOKKUVÖTLIK YLEVAADE

Sisse on saadet 30 vastust, millest üks saatja soovil, kes arvab, et ta rutulise saatmise pärast pole suutnud omi mõtteavaldusi kyllalt läbi kaaluda, jäänd avaldamata (kuid siin kokkuvõttes arvesse võetud). Vastajate arv ei ole iseenesest mitte suur, kuid igas kysimuses on edustet siiski isegi yksteisele täisi vastukäivad seisukohad, nagu seda ankeedi korraldamisel pyyti saavutada ja seetõttu on võimalus näha erikysimusi yhelt kui ka teiselt seisukohalt valgustetuna. Muidugi on neist üks enam teine vähem põhjendat ja selle seletamine annaks palju ainet sellekohaseiks harutusiks, mis aga neile lehekylgedele ei mahu. Siin katsume ainult teha väikese ylevaatliku kokkuvõtte tähtsamaist esitet seisukohtadest igas kysimuses. Olgugi, et meil siin ei ole tegemist mingi kindla statistikaga, kus määrav lihtsalt poolt- või vastoolijate arv, ja kuigi nii mõnegi vastuse huvitus seisab mitte ainult otsekoheses vastuses, vaid just toodud näiteis yliõpilaselust väljaspool Eestit ja tihti võrdlemisi värskeis märkusiski, tohiks siiski pakkuda vähemalt teatud huvi see, millised ja kui palju miskisugused seisukohti on teatud kysimuis edustet.

Esimesele kysimusele, kuivõrra ollakse rahul meie praeguse vaimlise yliõpilaseluga on vastand 25 kysiteldut, neist on suurim osa enam või vähem eitavad. Ainult 5 vastajat, kui mitte võtta arvesse neid, kes milgi põhjusel arvavad asjaolu mitte tundvat, arvavad teatud tingimuis rahul olla võivat, nii prof. Jõgever ja prof. Schmied-Kovartzik õpitöö seisukohalt, või siis võrreldes vene ajaga (dots. Kõpp), või lihtsalt „kaunis rahul“ on prof. Aleksejev. Et meil nii passiivsed ei olda nagu mõnelt poolt kurdetakse arvab A. Reeben tõendavat uute organisatsioonide tekkimine. Kuid suurem hulk ei ole laiemate yliõpilaskihtidega rahul kuigi ära tähendetakse yksikute tublidust (prof. Tallgren, V. Ernits). Puudusist mainitakse kõige enam liig suurt pasiivsust yldiseis ja rahvuslikes asjus, algatusvõime puudet (prof. L. Kettunen, mag. Saareste, pr. H. Kettunen, prof. Tallgren), siis nõrka kooliettevalmistust (dots. Kogerman, dir. Bauer, prof. Kjellin, dots. Sepp). Edasi — rahvusliku tunde nõrkust (dr. Lyys), yldise arenemise tasapinna madalust (dots. Kaho), kultuurilist nurgelisust ja seda osalt naistelgi (prof. Kjellin), vaimliste huvide pääliskaudsust (V. Ernits) jne. Väga mitmelt poolt rõhutetakse, et nähtavad puudused on vabandetatavad, sest et need järgnevad väliseist põhjusist: läbielatud ajaloo-

liste aegade väsituse, rahutu kooliaeg, nõrgad keskkoolid maal, ylesannete vähenemine endisega võrreldes riigi asutamise järgi, passiiviste naisüliõpilaste suur protsent, majanduslikud põhjused (dr. Vilms, dir. Raudkepp, dots. Sepp, Jans jne). Ja seepärast kui ka sel põhjusel, et samal ajal välismaal, Inglis-Saksamaal sama nähtus päälle sõja yldine, arvatakse mitmelt poolt mitte olevat põhjust pessimismiks (dr. Vilms, dir. Raudkepp jne). Sellevastu aga rõhutatakse, et hoolimata põhjuste selgusest ei võivat rahul olla meie üliõpilaste vaimlise seisanguga, sest Eesti uus olukord nõuab järeleandmata tööd ja tegevust kõigist põhjustist hoolimata (pr. H. Kettunen). Pessimistlik on Dr. Schlossmann, kes arvab seisangu olenevat ajavaimust, mida „mõttemõlgutustega muuta võimata“. Kõige järsum on prof. Suits, kes ytleb, et rahul olemattus üliõpilaste vaimlise seisanguga ei jäta midagi soovida.

Teise kysimuse esimesele poolele — kui võrra on üliõpilane kohustet osa võtma yldisest kultuurtööst omal erialal — on antud samuti otsekohe-
malt või kaudsemalt 26 vastust. Neist yhed — 3 vastajat — eitavad enam vähem igasugust tööd õppimise kõrval. Nii prof. Paldrock: „n. n. seltskondlik tegevus takistab arenemist“; dr. Lyys ytleb, et üliõpilane ärgu õpetagu teisi, vaid õppigu ise; sama nähtavasti arvab ka dr. Schlossmann, kuid kõik jätavad oma arvamised kahjuks lähema põhjenduseeta. Sellevastu arvatakse teiselt poolt üliõpilast kindlasti kohustada võivat päälle oma õpitöö veel omal erialal töötama (prof. Kettunen — isegi nii palju, et, kui ei ole ainelisi raskusi, õpingud teatud juhtumusil jääksid ajutiselt kõrvale — dr. Vilms, pr. H. Kettunen, prof. Jõgever, prof. Tallgren, dots. Sepp, prof. Schmied-Kovarzik jne.). Seda põhjendatakse sellega, et seeläbi üliõpilane muudab teoreetilise õpitöö ja teoreetilised teadmised elulisiks ja eluvõimsaiks (prof. Jõgever, prof. Kettunen, prof. Tallgren jne.), või et seeläbi ta õpib omas aines tegema iseseisvalt otsusi (prof. Kjellin). Dr. Vilms arvab, et „ainult oma erialale andund spetsialist on rahvale täiesti võimeline“ ja soovib, et isegi kõige kuivem eriteadlane pyudku viia oma eriala kontakti rahva eluga. Aga kõik vastajad ei ole omis nõudes nii järsud: arvatakse tarvilikuks rõhutada, et õpitöö ei kannataks (prof. Eisen), et seda tööd ei tehtaks sunduslikuks (prof. Kjellin, lekt. Ljunggren, prof. Suits, Reeben), et puhtteaduslike huvidega üliõpilasi ei kohustetaks (mag. Saareste), et ainult vanemate üliõpilaste kohta see nõue võiks käia (dots. Kogerman), et ainult teatud kitsamal erialal töötetaks (dots. Kõpp), või soovitetakse määraks: „et tunda yhendust eesti kultuurelu arendamisega.“ Mitmed vastajad ei säe just määrata, kuid peavad töö siiski kindlasti soovitavaks (Jans, Raudkepp). Yks vastajaist (mag. Aavik) loetleb mitmed alad, kus peaks üliõpilane töötama: kirjutama oma erialast ajakirjus, tõlkima sellekohast kirjandust, pidama loenguid, osavõtma mõnest kollektiivsest tööst erialal.

Sama kysimuse teisele poolele — kui võrra ollakse kohustet osa võtma kultuurtööst väljaspool oma eriala, — ei ole vastused enam nii üksmeelsed ega ka mitte otsekohe nõudvad vaid ainult soovivaldused. Vastajaist on 22 selle kysimuse yle kirjutand. Neist on väga mitmed eitaval

seisukohal osavõtmise kohta tööst väljaspool eriala (prof. Jõgever: mitte soovitatav, isegi hoolimata esialgsest haritud jõudude puudusest, sest muidu oleks tagajärg dilletantism; dots. Lyys; prof. Rammul; prof. Paldrock; osalt dots. Kogerman). Selle laiema kultuurtöö asemel soovivad mõned õppida tundma mõnd kunstiharu ja omandada vaateid erihariduse kõrval eetiliste, ajalooliste, kultuurajalooliste jne. küsimuste kohta — osalt vastavaid loenguid kuulates (dots. Lyys, osalt dir. Bauer, prof. Schmied-Kowarzik, prof. Cederberg ja proua Kettunen, kuigi viimased laiemat kultuurtööd ei eita). Suurem osa peab siiski osavõtu laiema kultuurtööst soovitavaks (prof. L. Kettunen, pr. H. Kettunen, dir. Raudkepp, prof. Tallgren — arvates, et jõudumööda osavõtt laiendab ilmavaadet, kuna üliõpilane ei ole kooliõpilane, vaid valmistub elule — J. Jans, prof. Schmied-Kowarzik jne.). Mõned peavad selle töö soovitavaks ainult teatud tingimustel või alal, nii prof. Eisen: „Möödamannes, yldiselt mitte soovitatav“; dr. Vilms: peab tuntama huvi eluliste Eesti küsimuste vastu, nagu meie rahva tervishoid, tautervendus, sport („Ilma spordita ei saa ideaalne üliõpilane läbi!“), karskus, riiklikud küsimused jne., umbes samal seisukohal on V. Ernits; prof. Cederberg soovib selle kõrval eriti äratada rahvustunnet. Osavõttu poliitikast eitetakse korduvalt (dots. Kogerman, prof. Wiget, prof. Kjellin, prof. Cederberg). Nähtavasti enam kui soovitavaks peab osavõttu yldisest kultuurtööst harilikul üliõpilasel, kes ainult elukutsele valmistub (mag. Saareste.) Mag. Aavik ja prof. Schmied-Kowarzik loetlevad mõned ylesanded, mis nende arvates oleks yldise kultuurtöö suhtes täita.

Kõikidele küsimusele — kui palju vastavad meie praegused organisatsioonid omi ylesandeid — on vähem vastajaid kui eelmisele — kokku 20; öeldakse mitte nii põhjalikult tundvat meie organis. elu. Kõigi organisatsioonide kohta täisi eitavale seisukohale ei asu ükski vastaja, kuid yhe osa — nimelt korporatsioonide kohta võtavad väga mitmed järsult eitava seisukoha. Nii prof. Eisen, mag. Saareste, prof. Suits: „Korporatsioonid kasvatavad enesegarahulolevaid kamandajaid“; Reeben: meie üliõpilaselu tõsine pahe“; prof. Tallgren ytleb, et nende nõrkus ja passiivsus on silmatorkavad, kuna kysitavaks jääb, mida hääd suudavad nad pakkuda, mida teised organisatsioonid ei pakuks. Mag. Aavik arvab, et eitavad kyljed on korporatsioonidel ylekaalus. V. Ernits rõhutab nende eesti oludele mitte kohanemist. Muidu arvatakse meie organisatsioonide yldiseiks puudusiks: ykskylgsust (korpor. kasvatavad ainult välimust, seltsid mõistust — dr. Vilms, pr. H. Kettunen); asjaolu, et nad ei kohusta kyllalt üliõpilasi oma talupoeg-rahva vastu (prof. L. Kettunen, osalt prof. Rammul); laiu kodukordi, mis takistuseks sisule vähe positiivist loond (prof. Tallgren); killustus yksikute organisatsioonide vahel (lekt. Ljunggren, prof. Kjellin). Osa organisatsioonide, ka seltside, balti traditsioones liig kinniolekut konstateerib V. Ernits. Edasi tähendatakse organisatsioonide elu edeneva rahvast eraldumise pääle (Jans, prof. Aleksejev). Muid organisatsioone, pääle korporatsioonide, arvab enam-vähem vastavat omile ylesandeile mag. Saareste. Kõigil organisatsioonidel arvab suure tähenduse olevat ainult üks vastaja (dots. Köpp).

Seevastu arvab dots. Schlossmann, et yldse organisatsioonelt ei maksvat loota palju, vaid enam nende üksikuilt liikmeilt (kuid on vähe raske aru saada, mida jääb üksikuilt liikmeilt loota, kui kõik siiski ripub dots. Schlossmanni arvates ajavaimust, mille vastu kõik on jõuetud).

Neljandale kysimusele — mis arvatakse regionaalseist organisatsioonest — on ainult 19 vastust, millest 5 enam-vähem eitavad. Põhjustena seks mainitakse: yldse nende mittetarvilikkus meie riigiala väiksuse tõttu (dots. Lyys, dots. Köpp, dir. Bauer); ei kasvata haritlast, sest liigete mitmekesiduse tõttu ei suuda panna maksma yhtlast korda (dr. Vilms); ideelise aluse puudust (õigust. Jans). Teatud võimalusi eriti regionaalseil organisatsioonel ei eita prof. Suits ja mag. Aavik; soovitavaks peavad neid dots. Sepp ja prof. Aleksejev, viimane nimelt tingimisel: „alkoholiliste jookideta“; samuti ka prof. Rammul ja V. Ernits, kes arvab, et tegelikult nende kasutootvus oleneb siiski nende loojate oskusest ja teadmisist. Äraootavale seisukohale jääb dots. Schlossmann. Seevastu peavad mitmed neid otsekohe paremaiks, kui praeguseid organis- ne ja nimelt järgmisil põhjusil: edendavad rahvaharidust ja kodu-uurimist (pr. H. Kettunen, dir. Raudkepp), viivad yliõpilase rahvale ja selle pyydeile lähedale (prof. L. Kettunen, V. Ernits); nende kaudu yliõpilane harjub hoolitsema oma kodumaa tarvete eest (prof. Rammul); neis puutuvad kokku eriilmavaatelised inimesed, yliõpilane näeb, et ta on tarvilik rahvale; aitavad systematiseerida yliõpilaste aktiviteeti; siiski tingimisel, et nad vanade organisatsioonide pahedest (joomine) ja pahust traditsioonest vabanevad, muidu nende tekkimine tarbetu või kahjulik (prof. Tallgren). Samuti peab prof. Kjellin neid kohasemaiks kui praegused, kuigi arvab nende juuretuleku praegu mõjuvat jõudekillustavalt.

Viiendale kysimusele — kui levind on meie yliõpilaste hulgas alkoholism, milles seisavad selle põhjused ja kuidas seda vähendada — on vastuseid 22. Peab ytlema, et sellele kysimusele on väga raske õieti vastata ja see nõuab põhjalikku olukorra tundmist. Vastuseist ei eita ykski täiesti alkoholi kuritarvitust meie yliõpilaskunnas, suurem osa aga jaatab seda enam või vähem (nii prof. Aleksejev, dr. Vilms, prof. Eisen, prof. Kettunen, mag. Saareste, J. Jans, pr. H. Kettunen, prof. Rammul, V. Ernits). Mõned arvavad alkoholi tarvitamise mitte väga tähelepandava olevat (dots. Köpp, dots. Lyys, prof. Kjellin). Põhjuseks selle tarvitamisele mainitakse: nooruse lõbutung, joomakomme, alkoholi vabamyyk, vaimliste huvide puudus, (dr. Vilms); samu põhjusi umbes mainib V. Ernits, lisades et joomakombed yliõpilasil yldse on teravamini väljakujunend kui muis elukutseis; halvad eeskujud (prof. Eisen); rasked elamused möödunud aastail; isiku distsipliini ja kultuuri puudus (dots. Lyys, prof. Kjellin), saksa korporatsioonide traditsioonid (prof. L. Kettunen), vähene arusaamine alkoholi kahjulikkusest (prof. Rammul), keskkoolide jõuetus anda jaatavat ilmavaadet (dir. Raudkepp), yliõpilaste traditsiooniline konservatism (pr. H. Kettunen). Selle vähendamist loodetakse: keelusäädusest, vaimlise lõbude ja kultuuri harrastamise tõusust, kihutustööst alk-i vastu (dr. Vilms, V. Ernits), nooruse aegsast kasvatamisest

karskusele (prof. Eisen), omavahelisest mõjust ja kasvatusest (lekt. Ljunggren), sama arvab dots. Köpp, eriti rõhutades, et karskusseltsidel ei olevat mõju; töö huvide tõusust (dots. Lyys, õigust. Jans), spordi harrastamisest (prof. Aleksejev, mag. Saareste, dr. Vilms, V. Ernits), yldise idealismi tõstmisest (prof. Kettunen, mag. Saareste, mag. Aavik, dots. Sepp), isegi kinodest, kus etendetakse väljapaistvate kirjanikkude töid (prof. Aleksejev). Esialgelt loodetakse vähendada alkoholi tarvitamist selle väljatõrjumisega organisatsioonide kortereist ja pidudelt (pr. H. Kettunen, V. Ernits). Prof. Cederberg soovitab üliõpilasile alkoholi kysimuses „mitte tarvitada valget viina“. Pessimistlik on ses asjas dots. Schlossmann, kes arvab, et alkoholismi põhjust pole tarvis uurida — „see käib yle jõu, tarvitetagu vähem, kui see ei käi yle jõu.“ Samuti dir. Bauer arvab, et vahest on „see üks neist pahedest, mis juba aastasadu vanad ja mida ka veel lähemad aastakymned kõigi teoreetiliste targutuste peale vaatamata ei kaota“. Täiskarskuse nõude peab liialduseks prof. Jõgever ja nähtavasti ka dots. Lyys.

Ku u e n d a l e kysimusele — kuidas eelpool käsitletud kysimuste lahendamisel vilistlaskund võiks aidata üliõpilasi — on 18 vastust. Arvamised seski kysimuses lähevad kaunis suurel määral lahku. Yhelt poolt arvatakse, et vilistlasilt pole loota midagi suuremat, sest neil ei olevat aega ega huvi (J. Jans, osalt prof. Tallgren ja dots. Lyys), või et siingi on „muna targem kui kana“ (dots. Schlossmann). Teiselt poolt aga usutakse, et vilistlasil (kuigi vist mitte vilistlaskunnal) võiks olla suur tähendus seeläbi, et nad juhiksid üliõpilaselu vaimliselt (dr. Vilms, dr. Lyys) selgitaksid rahva haridusliku, kehalise, majandusliku jne. arenemise tarbeid (prof. Rammul), aitaksid üliõpilasi rahvusliku kultuuri ideoloogiliste kysimuste selgitamisel, milleks aga üliõpilaskund peaks korraldama võimalusi (V. Ernits), või vähemalt toetaksid aineliselt ja kõlbliselt üliõpilaste yritusi nagu eriti üliõpilasmaja, raamatukogu ja spordistaadiooni asutamist (prof. Kjellin, dr. Bauer, prof. Tallgren, lekt. Ljunggren, V. Ernits) toetaksid oma kogemustega (dots. Köpp, dots. Sepp), oleksid mitmeti eeskujuks (prof. Kettunen, mag. Aavik), et nad tooksid üliõpilase lähemale haritud eesti perekonnale (mag. Saareste), üliõpilastega enam isiklikku kontakti astudes pyyaksid isiklikku mõju avaldada (mag. Aavik). Samal ajal soovitetakse, et üliõpilased saades vilistlasiks ei katkestaks yhendust organisatsiooniga vaid jääksid sellesse ja hoiaksid seda kõikumise eest, mis võib syndida, kui selles liikmed muutuvad (prof. Wiget, prof. Kettunen).

SISU JUHATAJA

	Lhk.
A. Anni: Meie ilmast ja meie ilmavaatest	7
A. Koort: Meie rahvuspoliitika kõlbline ideaal	54
H. Moora: Eesti praegusest rahvuslusest	61
H. Moora: Meie rahvuskultuuri kysimustest	68
J. Mägiste: Eesti „seesmine ylesehitamine“ ja meie vilistlaskund	76
A. Anni: Maakundlikkude yliõpilaskogude eeskujudest ja põhimõtteist.	87
A. Anni: Millised peaksid olema meie yliõpilasyhingud?	103

LISA

Ankeet vilistlaskunnas meie yliõpilaselust ja selle ylesandeist

	Lhk.
Saatesõnaks	129
Vastused:	
Mag. Joh. Aavik	131
Prof. V. Aleksejev	132
Dir. H. Bauer	132
Prof. A. R. Cederberg	133
Prof. M. J. Eisen	134
Čand. V. Ernits	135
Õigusteadl. J. Jans	136
Prof. J. Jõgever	137
Dots. H. Kaho	138
Lekt. proua H. Kettunen	139
Prof. L. Kettunen	140
Prof. H. Kjellin	141

	Lhk.
Dots. P. Kogerman	147
Dots. P. Köpp	148
Lekt. R. Ljunggren.	149
Dots. A. Lyys	153
Prof. A. Paldrock	154
Prof. A. Rammul	155
Dir. L. Raudkepp	155
Tartu l. koolios. juh. A. Reeben	156
Mag. A. Saareste	157
Dots. C. Schlossmann.	158
Prof. W. Schmied-Kowarzik.	159
Dots. H. Sepp	161
Prof. G. Suits	163
Prof. A. M. Tallgren	164
Dots. Ed. Tennmann	167
Prof. W. Wiget	168
Dr. J. Vilms	170
Lyhike kokkuvõtlik ylevaade	175

